

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEDENİ USUL HUKUKUNDA DERDESTLİK

Yüksek Lisans Tezi

Kemal Oğulcan ÖZDEMİR

Ankara-2023

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEDENİ USUL HUKUKUNDA DERDESTLİK

Yüksek Lisans Tezi

Kemal Oğulcan ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KULAKSIZ

Ankara-2023

KABUL VE ONAY

Kemal Oğulcan ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Medeni Usul Hukukunda Derdestlik” başlıklı bu çalışma, 12/09/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Özel Hukuk Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sema TAŞPINAR AYVAZ (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KULAKSIZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Emel Şeyda ELGÜN TOĞRUL (Üye)

Doç. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

12/09/2023

Kemal Oğulcan ÖZDEMİR

ÖZ

ÖZDEMİR, Kemal Oğulcan.Medeni Usul Hukukunda Derdestlik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Medeni usul hukukunun önemli kurumlarından olan derdestlik, davanın açılmış ve görülmekte olması anlamına gelmektedir. Derdestlik, davanın açılmasının usul hukukuna bağlanan sonuçlarından biridir. Davanın açılması ile birlikte başka herhangi bir usuli işleme gerek kalmaksızın derdestlik de kendiliğinden ortaya çıkar.

Derdestlik kurumu HUMK döneminde hukuki niteliği itibariyle bir ilk itiraz olarak düzenlenmişti. Medeni usul hukukunun birçok ilkesine (usul ekonomisi, dürüstlük kuralı, hukuki yarar gibi) hizmet eden derdestlik kurumunun ilk itiraz olarak düzenlenmesi doktrinde çoğunluk olarak eleştirilmekteydi. Nihayet 6100 sayılı HMK ile derdestlik “*aynı davanın açılmış ve görülmekte olmaması*” denilmek suretiyle olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenmiştir.

Derdestliğin olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenmesi ile birlikte, mahkeme kendiliğinden aynı derdest bir davanın olup olmadığını araştırabileceği gibi taraflar da yargılamanın her aşamasında derdestliği ileri sürebilecektir. Mahkemenin derdestlik nedeniyle bir davayı reddedebilmesinin üç koşulu vardır. İlk olarak açılmış olan iki aynı davanın mevcut olması gerekir. Her iki davanın aynı olduğunun kabulü için taraflarının, konularının ve sebeplerinin aynı olması gerekmektedir. İkinci koşul ise aynı davanın, aynı mahkemede ya da farklı bir mahkemede iki kere açılmış olmasıdır. Üçüncü ve son koşul ise birinci davanın derdest halde olmasıdır.

Mahkeme, kendiliğinden yapacağı araştırmayla ya da tarafların derdestliği ileri sürmesiyle birlikte, aynı davanın derdest olduğu kanaatine varırsa kendisinde açılmış olan ikinci davayı dava şartı yokluğundan dolayı usule ilişkin nihai bir kararla reddedecektir. Usule ilişkin bu karar da nihai olduğundan tek başına kanun yolu incelemesine konu edilebilecektir.

Anahtar Sözcükler: Derdestlik, Derdestlik İtirazı, Dava Şartları, İlk İtiraz, Davanın Açılması

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Kemal Oğulcan. "Lis Pendens in Civil Procedural Law, Master's Thesis, Ankara, 2023.

Lis pendens, one of the important institutions of civil procedural law, refers to the fact that the lawsuit has been filed and is being heard. Lis pendense is one of the consequences of the opening of a lawsuit under procedural law. With the filing of the lawsuit, lis pendens arises spontaneously without the need for any other procedural action.

Plea of pendency and lis pendens concepts are different from each other. Plea of pendency is the primary effect of pendency on procedural law. In the HUMK period, plea of pendency was regulated as a primary objection in terms of its legal nature. The fact that plea of pendency, which serves many principles of civil procedural law (such as Procedural Economy, Honesty Rule, Interest, etc.), was regulated as the first objection has been criticized by the majority in doctrine. Finally, with the Law No. 6100, lis pendens was regulated as a negative litigation condition by stating "the same lawsuit has not been filed and is not being heard." As a result of this regulation, plea of pendency has also turned into a procedural objection to the litigation condition.

With the regulation of derdestlik as a negative litigation condition, the court can investigate whether there is a lis pendens case on its own or the parties can make a plea of pendency at any stage of the trial. There are three conditions for making a plea of pendency. Firstly, there must be two identical cases. For the acceptance that both cases are the same, their parties, subjects, and reasons must be the same. The second condition is that the same case has been filed twice in the same court or different courts. The third and final condition is that the first case must be pendency.

If the court concludes, either through its own investigation or the parties' plea of pendency, that the same case is pendency, it will dismiss the second case filed with it due to the absence of the litigation condition with a final decision on procedure. Since this decision on procedure is final, it can be subject to legal review alone.

Keywords: Lis Pendens, Plea of Pendency, Litigation Conditions, First Objection, Filing of a Lawsuit

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: DERDESTLİK KAVRAMI VE DERDESTLİĞE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER.....	3
1.1 Derdestlik Kavramı	3
1.1.1 Tanımı	3
1.2 Derdestliğe İlişkin Temel Bilgiler.....	5
1.2.1 Derdestliğin hukuki niteliği.....	5
1.2.1.1 Derdestliğin HUMK dönemindeki hukuki niteliği	7
1.2.1.2 Derdestliğin HMK dönemindeki hukuki niteliği.....	11
1.2.2 Derdestliğin amaçları.....	15
1.2.2.1 Usul ekonomisinin sağlanması	15
1.2.2.2 Davacının dürüst olmayan davranışlarını önleme	18
1.2.2.3 Hukuki yararın gözetilmesi.....	21
1.2.2.4 Çelişik kararların verilmesinin önlenmesi	23
1.2.2.5 Hukuki güvenliğin tesisini sağlama.....	24
1.3 Derdestliğin Başlaması.....	25
1.3.1 Davanın açılma anı	25
1.3.2 Dava türlerine göre derdestliğin başlaması	30
1.3.2.1 Talep sonucunun niteliğine göre davalar	30
1.3.2.1.1 Terditli davalar	30
1.3.2.1.2 Davaların yığılması	31

1.3.2.1.3 Kısmi dava.....	32
1.3.2.1.4 Topluluk davası	33
1.3.2.1.5 Seçimlik dava	34
1.3.2.2 Mahkemeden istenen hukuki korumanın niteliğine göre davalar.....	34
1.3.2.2.1 Belirsiz alacak davası	34
1.3.2.2.2 Eda ve tespit davası	35
1.3.2.2.3 İnşai dava.....	36
1.4 Derdestliğin Sona Ermesi	36
1.4.1 Hükümün şekli anlamda kesinleşmesi.....	36
1.4.2 Davanın açılmamış sayılması	37
1.4.3 Davaya son veren taraf işlemleri	41
1.4.4 Davanın geri alınması.....	47
BÖLÜM 2: DERDESTLİĞİN KOŞULLARI.....	50
2.1 Derdestliğin Koşulları	50
2.1.1 Aynı davanın aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılmış olması.....	50
2.1.2 Birinci davanın görülmekte (derdest) olması	53
2.1.3 Her iki davanın aynı olması.....	54
2.1.3.1 Her iki davanın taraflarının aynı olması	54
2.1.3.1.1 Taraf kavramı	55
2.1.3.1.1.1 Maddi taraf teorisi.....	55
2.1.3.1.1.2 Şekli (biçimsel) taraf teorisi	57
2.1.3.1.1.3 Fonksiyonel (işlevsel) taraf teorisi.....	59
2.1.3.1.1.4 Taraf kavramına ilişkin teorilerin değerlendirilmesi ve	

Türk hukukunda kabul edilen taraf teorisi	60
2.1.3.1.2 Derdestlik bakımından tarafların aynı olması unsurunun incelenmesi	62
2.1.3.2 Her iki davanın konularının aynı olması.....	67
2.1.3.2.1 Dava konusu kavramı	67
2.1.3.2.2 Eski maddi hukuk teorileri	67
2.1.3.2.3 Saf usuli teoriler	70
2.1.3.2.3.1 Tek unsurlu teori.....	70
2.1.3.2.3.2 İki unsurlu teori.....	72
2.1.3.2.3.3 Üç unsurlu teori	74
2.1.3.2.4 Yeni maddi hukuk teorileri.....	75
2.1.3.2.5 Dava konusu kavramına ilişkin teorilerin değerlendirilmesi ve Türk hukukunda kabul edilen dava konusu teorisi	76
2.1.3.2.6 Derdestlik bakımında dava konularının aynı olması unsurunun incelenmesi.....	79
2.1.3.3 Her iki davanın sebeplerinin aynı olması	82
2.1.3.3.1 Dava sebebi kavramı	82
2.1.3.3.2 Ferdileştirme teorisi.....	83
2.1.3.3.3 Vakıalara dayandırma teorisi.....	84
2.1.3.3.4 Dava sebebi kavramına ilişkin teorilerin değerlendirilmesi ve Türk hukukunda kabul edilen dava sebebi teorisi.....	85
2.1.3.3.5 Derdestlik bakımından dava sebeplerinin aynı olması unsurunun incelenmesi.....	87
BÖLÜM 3: DERDESTLİĞİN İNCELENMESİ VE ÖZEL BAZI DURUMLARDA DERDESTLİK.....	89

3.1 Bir Dava Şartı Olarak Derdestlik	89
3.1.1 Genel olarak dava şartları	89
3.1.2 Derdestliğin dava şartı olarak düzenlenmesi	92
3.2 Derdestliğin İncelenmesi	93
3.2.1 Derdestliğin taraflarca ileri sürülmesi	93
3.2.2 Derdestliğin mahkeme tarafından incelenmesi	95
3.2.2.1 Genel olarak	95
3.2.2.2 İncelenme usulü	96
3.2.2.3 İncelenme zamanı	99
3.2.2.4 İncelenme sırası	102
3.3 Derdestlik Sonucunda Verilecek Karar	105
3.3.1 Genel olarak	105
3.3.2 Derdestliğin tespiti halinde verilecek karar	106
3.3.3 Derdest bir davanın varlığına rağmen verilen hüküm	109
3.4 Özel Bazı Durumlarda Derdestlik	110
3.4.1 Çekişmesiz yargıda derdestlik	110
3.4.2 İcra mahkemelerinde derdestlik	112
3.4.3 İcra takiplerinde derdestlik	113
3.4.4 Geçici koruma tedbiri taleplerinde derdestlik	115
3.4.6 Tahkim yargısında derdestlik	116
3.4.7 Milletlerarası derdestlik	118
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	125
TURNİTİN RAPORU	137
ÖZGEÇMİŞ	139

SİMGELER VE KISALTMALAR

BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
C.	: Cilt
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
H.D.	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
İBK.	: İçtihadı Birleştirme Kararı
K.	: Karar
Md.	: Madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk
No	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Platformu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yargıtay
YHGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Yön.	: Yönetmelik

GİRİŞ

Derdestlik, medeni usul hukuku kurumu olarak, davanın görülmekte veya incelenmekte olması anlamına gelir. Bu kavram, davanın açılmasından sona ermesine kadar geçen süre boyunca, dava konusu hukuki uyuşmazlığın içinde bulunduğu usul hukukuna ilişkin durumu ifade eder. Derdestlik davanın açılmasının usul hukuku bakımından doğurduğu sonuçlardan biridir. Yabancı hukuk sistemlerinin aksine, Türk hukukunda davanın açılmasına bağlanan diğer usuli sonuçlar gibi derdestlik de kendiliğinden ortaya çıkar.

Derdestlik, 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu döneminde hukuki niteliği itibariyle bir ilk itiraz olarak düzenlenmişti ve derdestlik itirazı şeklinde terimleşmişti. Doktrindeki haklı eleştiriler sonucunda, derdestlik, 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114/1-ı hükmüyle birlikte olumsuz bir dava şartına dönüşmüştür.

Mahkemenin derdestlik nedeniyle davayı reddedebilmesi için her şeyden önce, aynı davanın, aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılması gerekmektedir. İlk dava da görülmekte yani derdest halde olmalıdır. Başka bir anlatımla hüküm şeklen kesinleşmemiş olmalıdır. Son şart ise, ilk dava ile açılan ikinci davanın aynı olması gerekmektedir. Buradaki aynılıktan kasıt, her iki davanın, dava konularının, dava sebeplerinin ve taraflarının aynı olmasıdır. Bunlardan herhangi biri farklı ise derdestlikten bahsedilemeyecektir. Bu üç unsur da aynı olduğu takdirde taraflar yargılamanın her aşamasında derdestliği ileri sürebileceği gibi, mahkeme de kendiliğinden dava konusu, dava sebebi ve tarafları aynı olan derdest bir davanın varlığı halinde ikinci davanın usulden reddine karar verebilecektir. Zira derdestliğin dava şartı olarak düzenlenmesiyle birlikte mahkemeler, yargılamanın her aşamasında derdest bir dava bulunup bulunmadığını kendiliğinden araştırabilecektir.

“Medeni Usul Hukukunda Derdestlik” başlığını verdiğimiz tezimizde konunun maksadının aşılması için, milletlerarası derdestlik, tahkimde derdestlik, icra takiplerinde derdestlik gibi konular hakkında kısa bilgiler yer vermekle yetinilip, konu yalnızca medeni usul hukuku bağlamındaki derdestlik ile sınırlandırılmıştır.

Tezimiz giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. İlk bölümde derdestlik kavramı ve derdestliği ilişkin temel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümün içeriğinde

derdestliğin tanımı yapıp, derdestliğin nasıl başlayacağı nasıl sona ereceğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ardından derdestliğin HUMK dönemindeki ve HMK dönemindeki hukuki niteliği değerlendirilip son olarak da derdestlik kurumunun hizmet ettiği amaçları incelenmiş ve ilk bölüm tamamlanmıştır. İkinci bölümde ise derdestliğin koşulları incelenmiştir. İlk olarak aynı davanın, aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılmış olması şartı sonrasında birinci davanın görülmekte (derdest) olması şartı ve son olarak da davaların aynı olması şartı incelenmiştir. Davaların aynı olması şartını da kendi arasında, dava konularının aynılığı, dava sebeplerinin aynılığı ve tarafların aynı olması şeklindeki unsurları üç farklı başlık altında ele alınmıştır. Son bölümde derdestlik bir dava şartı olarak ele alınıp genel olarak dava şartlarından bahsedilmiştir. Sonrasında derdestliğin incelenmesi kısmında derdestliğin taraflarca ileri sürülmesinden ve mahkemenin yapacağı incelemenin usulü, zamanı ve sırası değerlendirilmiştir. Son olarak da mahkemenin gerek taraflarca ileri sürülmesi üzerine gerekse de kendiliğinden derdest bir davanın olduğunu fark etmesi üzerine vermesi gereken karar ve özel bazı durumlarda derdestlik incelenip tezimiz sonlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: DERDESTLİK KAVRAMI VE DERDESTLİĞE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1 Derdestlik Kavramı

1.1.1 Tanımı

Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu md.187/4 ve md. 194’de, görülmekte olan ve incelenmekte olan anlamlarını karşılayan farsça kökenli “derdest”¹ ve görme, bakma anlamlarına gelen Arapça kökenli “rüyet”² kelimelerinin bir araya getirilmesiyle yaratılan derdesti rüyet kavramına yer verilmiş olup; bu kavram da doktrinde kısaca derdestlik olarak ifade edilmiştir. 2011 yılında yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ilgili maddelerinde derdestlik terimi kelime olarak kullanılmamış olsa da, ilgili kanunun dava şartlarını düzenleyen m.114/1-ı hükmünde yer alan “açılmış ve görülmekte olma” şeklindeki düzenleme doğrudan derdestlik kavramını karşılamaktadır³. Nitekim gerek doktrin⁴ gerekse de

¹ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, (Ankara:Yetkin Yayınları, 2011), 180; Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi:20.01.2022.

² Yılmaz, *Sözlük*, 638; Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

³ HMK m.114, 1/ı hükmüne göre “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması” olumsuz dava şartı olarak düzenlenmiştir. Burada aynı davanın önceden açılmış ve görülmekte olmaması ifadesinden kasıt davanın “derdest” olmamasıdır.

⁴ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2007), 4; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6 Cilt, (İstanbul, Demir Demir Yayıncılık, 2001), 4: 4217; Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku*(Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), 252; Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 2 Cilt, (İstanbul: Nesli Matbaacılık, 2000), 1-2:s.498; Ersin Şekerci, “Medeni Usul Hukukunda ve İdari Yargılama Usulünde Derdestlik”, *Yargıtay Dergisi*, Sayı 3(Temmuz 1986): 206-226; Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Yargılama Usulleri*, (Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlar, 1960), 211; İlhan E. Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975), s.411; Necip Bilge ve Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978), 418; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3 cilt(Ankara:Yetkin Yayınları, 2017), 2:1739; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Şerhi*, (İstanbul:Yetkin Yayınları, 2012), 327; Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (İstanbul: Beta,2011), 244; L. Şanal Görgün, *Medeni Usul Hukuku*(Ankara, YetkinYayınları, 2015), 209; Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, *Medeni Usul Hukuku*, 3cilt(İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 2:949; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 2 cilt(Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 1:653; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*(Ankara: Yetkin Yayınlar, 2022), 365; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 250; L. Şanal Görgün, Levent Börü, Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*(Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), s.308; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 382; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 179.

yüksek mahkeme⁵ halen bir davanın açılmış ve görülmekte olduğunu ifade etmek için derdestlik kavramını kullanmaktadır.

Roma hukuku zamanında derdestlik, Latince lis pendens (litis pende) veya lis alibi pendens olarak ifade edilmekteydi⁶. Kelime anlamı itibariyle lis, dava, pendens ise görülmekte olan anlamına gelmektedir⁷. O halde lis pendens kelime anlamı olarak bir davanın açılmış ve görülmekte olduğunu yani derdest olduğunu ifade eder⁸.

HUMK ve HMK’de derdestliğin tanımı yapılmamıştır. Derdestliğin tanımı doktrin tarafından yapılmıştır. Doktrinde de tek bir tanım yapılmamış olup, derdestliği tanımlamak üzere farklı görüşler öne sürülmüştür.

Davanın açılmasının etkilerinden yola çıkarak yapılan bir tanıma göre, derdestlik, bir davanın açılması sonucunda ortaya çıkan etkileri içeren, bünyesinde toplayan üst bir kavramdır⁹. Ancak salt davanın açılmasının etkilerini içerisinde barındırdığından bahisle bir tanım yapmak, yani davanın açılması ile derdestliği özdeşleştirmek, bu tanımın eleştirilmesine yol açmıştır.

Bir başka tanıma göre, derdestlik kavramıyla ifade edilmek istenen, derdestlik itirazıdır. Bu görüş de derdestliğin bir tanımını yapmamakta; derdestliğin usul hukuku bakımından doğurduğu en önemli etki ile özdeşleştirmektedir. Bir kavramın tanımını yapmakla ilgili kavramın etkilerinin ortaya koyulması farklı ifadeler olduğundan bu tanım da eleştirilmiştir¹⁰.

Diğer bir tanıma göre de, derdestlikten kasıt, davanın tarafları ve mahkemeyi bağlayıcı hukuki sonuçlar doğuran belirli bir zaman kesitindeki askı durumudur.

⁵ “...6100 sayılı HMK’nın “dava şartları” başlıklı 114. maddesinin birinci fıkrasının (ı) bendinde; Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması, yani derdestlik, iç hukukumuzda dava şartı olarak öngörülmüştür. Derdestliğin ilk koşulu, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir davanın daha önce açılmış olmasıdır. İkinci koşulu, daha önce açılmış bulunan davanın halen görülmekte ve kesin hükümle sonuçlanmamış olmasıdır. Bu iki koşulun birlikte bulunması durumunda derdestlik söz konusu olmaktadır...” (Y. 11. H.D. 2020/2899 E. , 2021/2319 K. 11.03.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 19.08.2023)

⁶ Özlem Canbeldek Akın, *Milletlerarası Derdestlik* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), s.9; Ersin Erdoğan, “Milletlerarası Derdestlik”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, özel sayı, no:16 (2015):1859.

⁷ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 10.

⁸ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 10.

⁹ Otto Fischer, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeß und Konkursrechts* (Berlin: De Gruyter, 1918), 204 Naklen: Tanrıver, *Derdestlik*, 4.

¹⁰ R.H. Weber, *Die Rechtshangigkeit und Ihre Wirkungen im bündnerischen Zivilprozess* (Zürich, Verlag, 1959) Naklen: Tanrıver, *Derdestlik*, 6.

Yine bu tanımda, bundan önce belirttiğimiz diğer tanımlar gibi, derdestliği tam olarak tanımlamamakta; derdestliğin niteliğini belirttiğinden bahisle eleştirilmiştir¹¹.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak bir tanım yapmak gerekirse, derdestlik, davaya konu edilen hukuki ihtilafın, davanın açılmasından, davanın sona ermesine kadar geçen zaman dilimi içerisindeki usuli durumudur¹². Bir başka ifadeyle derdestlik, bir davanın mahkemede açılmış ve halen görülmekte olduğunu tanımlayan bir usul hukuku kavramıdır¹³.

Yukarıda ifade ettiğimiz tanım esasında derdestliğin geniş anlamdaki tanımını kapsamaktadır¹⁴. Derdestliğin birbiriyle ilişkili, geniş ve dar anlamda olmak üzere iki farklı tanımı yapılmaktadır. Geniş anlamda derdestlik, belirttiğimiz üzere, açılmış ve görülmekte olan davanın dava sonunda verilecek hükmün şekli anlamda kesinleşinceye kadarki zaman dilimi içerisinde bulunduğu durumu ifade eder. Derdestliğin dar anlamı ise, dava konusu, dava sebebi ve tarafları özdeş olan bir dava bir mahkemede açılmış görülmekteyken, aynı veya farklı bir mahkeme de yeniden açılmış olması halini ifade eder¹⁵. Aslında dar anlamdaki bu tanım ileride inceleyeceğimiz derdestliğin şartlarını belirtmektedir.

1.2 Derdestliğe İlişkin Temel Bilgiler

1.2.1 Derdestliğin hukuki niteliği

Derdestlik, bir davanın açılmış ve halen görülmekte olması halini ifade ettiğinden HMK'nin yasakladığı aslında derdestlik değil, aynı davanın tekrar açılmasıdır¹⁶. Dolayısıyla, aynı davanın tekrar açılması halinde derdestlik yerine

¹¹ Hans Schauwecker, Die einrede der Litispandez im eidgenössischen und zürcherischen internationalen Zivilprozeßrecht (Zürich: Verlag, 1943), 18 Naklen: Tanrıver, *Derdestlik*, 5.

¹² Tanrıver, *Derdestlik*, 5; Kuru, *Usul*, 4:3004. "...*Derdestlik (görülmekte olan dava): Yargılamanın başlaması anından hükmün verilmesine ve bu hükmün de kesinleşmesine kadar geçen süreç, derdestliği başka bir ifadeyle görülmekte olan yargılamayı ifade eder. Başka bir ifadeyle, bir davanın görülmekte olması için, verilen kararın şekli anlamda da kesinleşmemiş olması gerekir...*" (YHGK. 2020/129 E., 2020/770 K. 14.10.2020 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Erişim tarihi: 08.08.2022)

¹³ Kuru, *Usul*, 4: 4217; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 252; Tanrıver, *Derdestlik*, 5; Üstündağ, *Yargılama*, 498; Şekerci, "Derdestlik", 206; Ansay, *Usul*, s.211; Postacıoğlu, *Usul*, s.411; Bilge ve Önen, *Yargılama*, s.418; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 365; Yılmaz, *Şerh*, 2:1739; Umar, *Şerh*, 327; Görgün, *Usul*, 209; Tanrıver, *Usul*, 1:653; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Ders Kitabı*, 250; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 258; Görgün, Börü, Kodakoğlu, *Usul*, 308 ; Pekcanitez, Özkes, Akkan, ve Korkmaz, *Usul*, 2:949; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 382; Budak ve Karaaslan, *Usul*, 179.

¹⁴ Canbeldek, *Derdestlik*, 9; Şekerci, "Derdestlik", 206.

¹⁵ Canbeldek, *Derdestlik*, 9; Şekerci, "Derdestlik", 206.

¹⁶ Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 385.

derdestlik sebebiyle bu davanın açılmasından söz etmek daha uygun bir ifade olacaktır¹⁷.

Derdest bir davanın tekrar açılmasının yasaklanmasının temelinde Roma hukukunun temel prensibi olan *ne bis in idem* ilkesi yer almaktadır¹⁸. Bu ilke, kişinin aynı uyuşmazlıktan kaynaklı, aynı talebe ilişkin olmak üzere birden fazla kez yargılanarak, farklı hükümlerle sorumlu tutulmaması gerektiğini ifade eder¹⁹. Roma hukukunda dava kurumu, kişiler arasındaki uyuşmazlıkların tanrılarca çözümlendiği bir tören olarak görülürdü ve bu nedenle aynı konuda ikinci kez dava açılması tanrılara karşı bir saygısızlık kabul edilerek derdest bir davanın tekrar açılması yasaklanmıştır²⁰.

Derdestliğin hukuki niteliği ortaya konulurken, bunu savunma vasıtaları çerçevesinde incelemek gerekir. Savunma vasıtaları, esasa ilişkin savunma vasıtaları ve usule ilişkin savunma vasıtaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan esasa ilişkin vasıtaları davanın, esasına, dava ile istenen hakka ilişkin olan savunma vasıtalarıdır. Bunlar geniş anlamda def'i olarak adlandırılır²¹. Usule ilişkin savunma vasıtları ise, davanın görülebilmesi için usulen gerekli koşulları ve yargılama usulü kurallarını içeren itirazlardır²². Usule ilişkin savunma vasıtları da ilk itirazlar, diğer usuli itirazlar (dava şartına ilişkin itirazlar, tedbir kararlarına karşı itiraz) ve karşı dava şeklinde üçe ayrılabilir.

Gerek çeşitli yabancı hukuk sistemlerinde gerekse de, ülkemizdeki farklı usul kanunu dönemlerinde, derdestliğin hukuki niteliği, farklı tarzlardaki savunma vasıtaları arasında düzenlenmiştir. Mülga HUMK döneminde, kanunun “itirazatı iptidaiye” başlığı taşıyan md. 187/4’ de, “*davanın diğer bir mahkemede derdesti rüyet olan diğer dava ile irtibatı bulunduğu iddiası*” şeklinde belirtilerek derdestlik

¹⁷ Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 385.

¹⁸ Selçuk Öztekin, “Roma Medeni Usul Hukukunun Ana Hatları:Törenden Şekle; Hususi Adaletten Devlet Adaletine”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası* 1-4, 51(1985), 335-372 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9070/113133>;Şekerci, *Derdestlik*, s.209;Tanrıver, *Usul*, 1:660; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

¹⁹ Gökçe Türkoğlu Özdemir, “Roma Medeni Usul Hukukunda Formula Yargılaması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 7(2005), s167-212 <https://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/DergiMiz7-1/PDF/ozdemir8.pdf>

²⁰ Sami Selçuk, “Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm Şartları, Kesin Hüküm İtirazı”, *Adalet Dergisi*, 11, 64(Kasım 1973), 938; Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 4.

²¹ Kuru, *Usul*, 2: 1761; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 305; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*,313; Meltem Ercan Özler, *Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları* (İstanbul:On iki levha yayıncılık, 2020), 33.

²² Kuru, *Usul*, 1777; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 306; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 313; Ercan Özler, *Savunma*, 29.

iddiası bir ilk itiraz olarak düzenlenmişti. Ancak doktrinde derdestliğin hukuki niteliği itibariyle bir dava şartı haline getirilmesi gerektiği savunulmuştur²³. Doktrindeki bu haklı eleştirilerle birlikte, nihayet HMK’de derdestlik, olumsuz bir dava şartı haline getirilmiştir. Bu sebeple derdestliğin hukuki niteliğini detaylı olarak incelerken HUMK dönemini ve HMK dönemini ayrı başlıklar altında ele alacağız.

1.2.1.1 Derdestliğin HUMK dönemindeki hukuki niteliği

HUMK döneminde aynı davanın daha önceden açılmış ve halen görülüyor olmamasını öngören durum bir dava şartı olarak değil de dava engeli olarak düzenlenmişti²⁴. Başka bir ifadeyle, derdestlik, davanın esastan görülebilmesini engelleyen usul hukukuna ilişkin bir ilk itiraz olarak düzenlenmekteydi²⁵. Bu sebeple dönemin yazarları, derdest bir davanın tekrar görülmesini engelleyen kurumu derdestlik itirazı şeklinde ifade etmekteydi²⁶.

İlk itiraz, HUMK’de yer alan adıyla “*itirazatı iptidaiye*”, davanın esasına girmeye imkân vermeyen ve taraflarca, davanın başlangıcında öne sürülmesi gereken, itirazın haklı bulunması halinde, ilk itirazın çeşidine göre davanın sonucunu değiştirebilen usule ilişkin bir itirazdır²⁷.

Hukuki niteliği itibariyle bir ilk itiraz olması sebebiyle derdestlik itirazının davanın başında yani davanın esasına girilmeden önce esasa cevap süresi içerisinde ileri sürülmesi gerekmektedir²⁸. Bu aşamadan sonra derdestlik itirazının ileri

²³ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Ansay, *Usul*, 211; Üstündağ, *Yargılama*, 304; Kuru, *Usul*, 1: s885; Baki Kuru, *Makaleler*(Ankara: Arıkan Yayınlar, 2006), 137;Şekerci, *Derdestlik*, s.209; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

²⁴ Kuru, *Usul*, 3:3002; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 414; Ansay, *Usul*, 204; Şekerci, “Derdestlik”, 209; Tanrıver, *Derdestlik*, s.35.

²⁵ Kuru, *Usul*, 3: 3002; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 414; Ansay, *Usul*, 204; Şekerci, “Derdestlik”, 209; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

²⁶ Kuru, *Usul*, 2:1403; Üstündağ, *Yargılama*, 498; Ansay, *Usul*, s.211; Postacıoğlu, *Usul*, s.411; Bilge ve Önen, *Yargılama*, s.418; Şekerci, “Derdestlik”, 209; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

²⁷ Kuru, *Usul*, 2: 1403; Üstündağ, *Yargılama*, 497, Kuru, Arslan ve Yılmaz, 256; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkamaz, *Usul*, 2:1218; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 373; Görgün, *Usul*, 176; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 270.

²⁸ Şekerci, *Derdestlik*, 209; Tanrıver, *Derdestlik*, 35. Derdestlik itirazının ileri sürülmesi gereken zaman kesiti HMUK döneminde her yargılama usulüne göre değişiklik göstermekteydi. Yazılı yargılama usulünde derdestlik itirazı, diğer ilk itirazlarla birlikte davanın esasına girilmeden önce ileri sürülmeliydi. Yani derdestlik itirazı, ancak esasa cevap süresi içerisinde öne sürülmek zorundaydı. Esasa cevap süresi de kural olarak 10 gün olarak düzenlenmişti. Ancak, davacı davalıya on günden fazla bir cevap süresi verip, mahkeme de bu doğrultuda 10 günden fazla bir süre belirlemiş veya cevap süresi davalının talebi üzerine uzatılmışsa, davalı bu 10 günden fazla olan cevap süresi içerisinde de derdestlik itirazında bulunulmasına cevaz verilmekteydi. Davalı, esasa cevap süresi içerisinde vereceği yazılı cevap dilekçesi ile derdestlik itirazını ve varsa diğer ilk itirazlarını hep birlikte ve aynı anda bildirmeliydi. Sözlü olarak yapılan derdestlik itirazı geçerli

sürülmesi mümkün olmayıp, ıslah ile bile bunu yapmak mümkün değildi ve aynı durum karşı tarafın muvafakat vermesi halinde de geçerliydi²⁹. HUMK md. 187/4 gereğince, derdestlik itirazı davanın başlangıcında esasa ilişkin incelemeye geçilmeden önce taraflarca öne sürülmezse, bir daha öne sürülemeyecek olup, mahkeme tarafından da kendiliğinden araştırılamamaktaydı. Yani mahkeme derdest bir davanın olduğunu farkına varsa bile, kendiliğinden davanın açılmamış sayılmasına karar verememekteydi³⁰.

Derdestlik itirazı yalnızca davanın taraflarınca ileri sürülebilmekteydi. Daha açık bir ifadeyle derdestlik itirazını öne sürebilme hakkı, yalnızca ikinci davada davalı taraf konumunda bulunan kişi ya da kişilere ait olmaktadır³¹.

olmadığı gibi; eada cevap süresinin dolmasından önce cevap dilekçesini vermiş olan davalının, cevap süresi içinde vereceği ikinci bir dilekçe ile derdestlik itirazında bulunması da mümkün olmamaktaydı. Şekerci, *Derdestlik*, 221; Tanrıver, *Derdestlik*, 99-103. Basit

yargılama usulünde ise davalı, dava dilekçesine 10 gün içerisinde cevap vermek zorunda değildir. Davalı, esasa ilişkin cevaplarını ilk oturumda yazılı veya sözlü olarak mahkemeye bildirebilmekteydi. Dolayısıyla, derdestlik itirazının da esasa ilişkin cevaplarla birlikte en geç ilk oturumda yazılı veya sözlü olarak bildirebilmekteydi. Şekerci, *Derdestlik*, 221; Tanrıver, *Derdestlik*, 99-103. Sözlü yargılama usulünde, iki taraf da derdestlik itirazını diğer ilk itirazlarla birlikte ilk oturumda sözlü olarak bildirmek zorundaydı. Davalı ilk oturumdan önce bir cevap dilekçesi vermiş olsa bile, ilk oturumda derdestlik itirazında bulunabilmekteydi. Şekerci, *Derdestlik*, 221; Tanrıver, *Derdestlik*, 99-103. Seri yargılama usulünde ise, davalı derdestlik itirazını ancak esasa cevap süresi olan 7 gün içerisinde esasa ilişkin cevaplarla birlikte ileri sürülebilmekteydi. Şekerci, *Derdestlik*, s.221; Tanrıver, *Derdestlik*, s.99-103.

²⁹ Ejder Yılmaz, *Islah* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 221; Saim Üstündağ, *İddia Ve Müdafaa'nın Değiştirilmesi Yasağı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1967), 108; Postacıoğlu, *Usul*, 455.

³⁰ Şekerci, "Derdestlik", 210; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

³¹ Kuru, *Usul*, 3:3006; Üstündağ, *Yargılama*, 489; Tanrıver *Derdestlik*, 97. Kuru, *Usul*, 3:3040; Üstündağ, *Yargılama*, 490. Buradaki kişilerden maksat; kanuni temsilciler ve vekillerdir. İkinci davanın, davalısının, dava ehliyeti mevcut değilse, onun namına derdestlik itirazını kanuni temsilcisinin ileri sürmeliydi. Ayrıca davalının vekil ile temsil edildiği davalarda ise, derdestlik ilk itirazı diğer savunma araçlarının kullanılmasında olduğu gibi, vekil aracılığı ile de vekâletnamede özel bir yetkiye ihtiyaç duyulmadan kullanılabilirdi. Dava ile ilgileri olsalar dahi üçüncü kişilerin, taraf olmadıkları bir davada derdestlik itirazını öne sürebilmeleri mümkün değildi. Bu bağlamda, ferî müdahil, davada taraf ya da tarafın temsilcisi olmadığından, sadece yanında davaya katıldığı tarafın yardımcısı sıfatıyla ve sadece onunla birlikte hareket edebileceğinden, tek başına derdestlik itirazı süremeyecekti. Ancak asli müdahil davada taraf konumunda olduğundan, müdahale ettiği davada derdestlik itirazında bulunabileceğinden şüphe yoktu. Dava arkadaşlarının derdestlik itirazını ileri sürebilmeleri, dava arkadaşlığı türleri dikkate alınarak incelenmiştir. Maddi mecburi dava arkadaşlığında, ortada tek bir davanın var olması sebebiyle dava arkadaşlarının usul işlemlerini hep beraber yapmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, dava arkadaşlarının hep beraber derdestlik itirazını öne sürmeleri gerekmektedir. Dava arkadaşlarının tamamı tarafından değil de, bir veya bir kaç tarafından yapılan derdestlik itirazı mahkeme tarafından dikkate alınmamaktaydı. Maddi mecburi dava arkadaşlarından birisinin itirazda bulunması kabul edilecek olsaydı bile, zaten tek olan davayı ayırma ve sonuç olarak itirazda bulunan yönünden açılmamış sayılmasına karar verilmesi mümkün olmayacağından, yalnız bir kişinin yapacağı itiraz anlamını yitirecekti. İhtiyari dava arkadaşlığında ise, ortada dava arkadaşı sayısı kadar dava mevcut olup; dava arkadaşlarından her biri diğerinden bağımsız olarak tek başına usul işlemlerini yapabileceğine ve savunma sebeplerini ileri sürebileceğine göre, yine her biri sadece kendisi bakımından hüküm ifade edecek şekilde, derdestlik itirazında bulunabilecek; diğer dava arkadaşları ise bundan etkilenmeyecektir.

Mahkemenin derdestlik itirazı hakkında incelemede bulunabilmesi için usulüne uygun bir derdestlik itirazının öne sürülmesiyle birlikte daha önceden bütün dava şartlarının mevcudiyetinin tespit edilmesi gerekmektedir³². Aksi takdirde mahkeme, yapmış olduğu incelemede dava şartlarının birinin bulunmadığı kanaatindeyse davayı usulden reddetmek zorundaydı.

Mahkeme tarafından yapılacak inceleme sonucunda ya ileri sürülen derdestlik itirazı kabul edilecek ya da derdestlik itirazı reddedilecektir. Mahkeme, HUMK md.194'e göre derdestlik itirazının şartlarının gerçekleştiğine ilişkin tespit yaparsa, derdestli itirazının kabulüne ve ikinci davanın açılmamış sayılacağına ilişkin bir karar vermektedir. Mahkemenin, yaptığı inceleme sonucunda derdestlik itirazının şartlarının gerçekleşmesi durumunda davanın açılmamış sayılması kararı yerine davanın reddi şeklinde karar verilmesi mümkün değildir³³.

Mahkemenin, ikinci davanın açılmamış sayılacağına ilişkin kararı usule ilişkin nihai bir karar olması sebebiyle, bu karar tek başına temyiz edilebilmekteydi³⁴. Derdestlik itirazının mahkeme tarafından kabulü halinde davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararın kesinleşmesi halinde göstereceği etki, ikinci davanın tüm hüküm ve sonuçları ile birlikte açıldığı andan itibaren geçmişe etki edecek şekilde ortadan kalkmasıdır³⁵.

Mahkeme, yapacağı incelemenin sonucunda şayet derdestlik itirazının koşullarından birinin ya da hiç birinin var olmadığı kanaatindeyse, derdestlik itirazını reddederek davanın esastan incelenmesine geçmekteydi³⁶. Mahkemenin vermiş olduğu derdestlik itirazının reddi kararı, niteliği itibariyle bir ara karar olduğundan,

Mahkeme, İhtiyari dava arkadaşlığının varlığı halinde, derdestlik itirazının şartları da gerçekleşmişse, derdestlik itirazında bulunan davalının davasını ayırıp, açılmamış sayılmasına karar verecek; böyle bir itirazda bulunmamış diğer davalılar yönünden ise, davaya bakmaya devam edecektir. İhtiyari dava arkadaşlarının derdestlik itirazını ileri sürebilmelerine ilişkin yaptığımız açıklamalar, şekli mecburi dava arkadaşlığının varlığı halinde de geçerlidir. Çünkü şekli mecburi dava arkadaşlığı, hükümlerinin niteliği itibariyle, ihtiyari dava arkadaşlığı kurumunun tabi olduğu hukuki rejimle aynıdır. Tanrıver, *Derdestlik*, 69,98; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 45; Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale* (İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım, 1995),45,67.

³² Kuru, *Usul*, 3:3042; Üstündağ, *Yargılama*, 491; Tanrıver, *Derdestlik*, 105.

³³ Kuru, *Usul*, 3:3017; Üstündağ, *Yargılama*, 490; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 421; Ansay, *Usul*, 212; Şekerci, "Derdestlik", 223.

³⁴ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 431; Berkin, *Usul*, 590; Şekerci, "Derdestlik", 431.

³⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 109.

³⁶ Şekerci, "Derdestlik", 223; Tanrıver, *Derdestlik*, 109.

yalnız başına temyiz edilmesi mümkün olmayıp; ancak asıl kararlar birlikte temyiz edilebilmekteydi³⁷.

Yabancı hukuk sistemlerinde³⁸, derdestlik, hukuki niteliği itibarıyla dava şartına yönelik usuli bir itiraz olarak düzenlenmiştir. HUMK döneminde ise yabancı hukuk sistemlerinin aksine derdestlik bir ilk itiraz olarak düzenlenmişti. İlk itiraz olarak düzenlenmesi de birçok hukuki soruna yol açması sebebiyle doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir³⁹.

Şöyle ki; derdestlik kurumunun asıl amacı, aynı davanın ikinci kez açılıp görülmesinde davacının hiçbir hukuki yararının bulunmadığından ikinci davanın görülmesini engellemektir⁴⁰. Hukuki yarar, HMK’de olduğu gibi HUMK döneminde de dava şartı olarak kabul edilmekteydi. Derdestlik özü itibarıyla, hukuki yarar eksikliğinin giderilmesine katkı sağlayan, hukuki yarar noksanlığının somut ve özel planda düzenlenmiş halidir⁴¹. Dolayısıyla, derdestliğin, hukuki yarar şartıyla aynı işlevi yerine getirdiği düşünülünce ve işlerliğinin olması bakımından dava şartına dönüştürülmesinin şart olduğu dile getirilmiştir⁴². Öte yandan derdestlik kurumunun temel amacı, daha önce açılmış olan davanın tekrar açılmasını engelleyerek, aynı dava için tekrar emek, zaman, para harcanmasını ve aynı ihtilaf hakkında farklı mahkemeler tarafından çelişen kararların verilmesini engellemektir. Hal böyle olunca bir ilk itiraz olarak düzenlenen derdestliğin bu işlevi yerine getirmesi de oldukça sınırlı olmaktadır ve dava şartı olarak düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır⁴³. Yine derdestlik itirazının, kesin hüküm itirazında olduğu gibi, yukarı da bahsettiğimiz *ne bis in idem* ilkesini temel alması, yargılama süreçleri içerisinde iki itirazın da

³⁷ Kuru, *Usul*, 3:3018; Üstündağ, *Yargılama*, 490; Şekerci, “Derdestlik”, 224; Tanrıver, *Derdestlik*, 109.

³⁸ Almanya, Avusturya, İsveç gibi ülkelerde derdestlik bir dava şartı olarak düzenlenmiştir. İsviçre’nin kantonlarında ise bir birlik yoktur. Aargau, Bern, Obwalden ve Solothurn kantonlarında derdestlik bir dava şartı olarak kabul edilmiş olup, diğer kantonlarda bir ilk itiraz olarak kabul edilmiştir. Tanrıver, *Derdestlik*, 30-34.

³⁹ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Ansay, *Usul*, 211; Kuru, *Usul*, 1:885, 886; Baki Kuru, *Makaleler Dava Şartları*, (Ankara: Arıkan Basın Yayın, 2006), 188; Baki Kuru, *Tesbit Davaları*, (İstanbul: Evrim Basın Yayın, 1988), 95; Hayri Domaniç, *Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1964), 28; Üstündağ, *Yargılama*, 304; Şekerci, “Derdestlik”, 211; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2006), 296; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

⁴⁰ Tanrıver, *Derdestlik*, 36.

⁴¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 36.

⁴² Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Ansay, *Usul*, 211; Kuru, *Usul*, 1:885, 886; Kuru, *Makaleler*, 188; Kuru, *Tesbit*, s.95; Domaniç, *Kaziyyei Muhkeme*, 28; Üstündağ, *Yargılama*, 304; Şekerci, *Derdestlik*, 211; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Usul*, 296; Tanrıver, *Derdestlik*, 35.

⁴³ Tanrıver, *Derdestlik*, 37.

üstlendiği amaçların birbirine paralel olması, kesin hüküm itirazında aynı davanın daha önceden kesin bir şekilde karara bağlandığının, derdestlik itirazında ise aynı davanın görülmekte olduğunun ileri sürülmesi ve her iki davanın aynı dava sayılması koşulunun gerçekleşebilmesi için gereken unsurlar bakımından kesin hüküm itirazı ile derdestlik itirazı arasında herhangi bir farklılık olmamasına rağmen, derdestlik itirazının, kesin hüküm itirazının dava şartına yönelik usuli bir itiraz olarak düzenlenmesinin aksine bir ilk itiraz olarak düzenlenmiş olması bir diğer eleştirilen husustu⁴⁴.

1.2.1.2 Derdestliğin HMK dönemindeki hukuki niteliği

Derdestlik kurumunun mülga kanun döneminde bir ilk itiraz olarak düzenlenmesinin haklı olarak doktrinde eleştirilmesinden sonra, nihayet 6100 sayılı HMK'nin dava şartları başlıklı bölümünde yer alan md. 114/1-f de; “*Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması*” şeklindeki düzenleme ile derdestlik dava şartı haline getirilmiştir. “*Aynı davanın açılmış ve görülmekte olmaması*” ile ifade edilmek istenen teknik ifadeyle derdestlik olup⁴⁵, derdest bir davanın tekrar açılması olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenerek derdest bir davanın tekrar açılması yasaklanmıştır⁴⁶.

⁴⁴ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Ansay, *Usul*, 211; Kuru, *Usul*, 1:885; Tanrıver, *Derdestlik*, 37

⁴⁵ “*Maddenin birinci fıkrasının (ı) bendinde ise aynı davanın daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması hususu yani teknik bir ifadeyle derdestlik iddiası bir olumsuz dava şartı hâline getirilmiş ve bu suretle derdestlik itirazı ilk itiraz olmaktan çıkartılıp; dava şartına ilişkin usulî bir itiraza dönüştürülmesi sağlanmıştır. Açılmış ve görülmekte olan bir davanın davacısı, hukukî korunma sürecini başlatmıştır. Artık onun aynı davayı yeniden bir başka mahkeme önüne getirmesinde hukuken korunmaya değer güncel bir yararı kalmamıştır; bu bağlamda hukuken korunma ihtiyacı içerisinde bulunmamaktadır ve onun yapacağı tek iş, davanın sonucunu beklemekten ibarettir. Öte yandan, dava açmaktaki yarar hukukî olmalıdır; ideal veya ekonomik yarar tek başına yeterli değildir. Dolayısıyla daha önce açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın, hangi saikle olursa olsun ikinci kez açılması hâlinde, davacının bu ikinci davayı açmaktaki kararı hukukî değildir. O hâlde derdestlik itirazının korunmasının temelinde, aynı davanın tekrar açılıp görülmesinin sağlanmasında davacının hiçbir hukukî yararının bulunmadığı düşüncesi yatmaktadır. Hukukî yararın ise dava şartı olduğu konusunda, bu düzenlemeden önce dahi doktrin ve yargı uygulaması bağlamında bir görüş birliği mevcuttur. Derdestlik itirazı da hukukî yarar eksikliğinin, somut ve özel plânda bir düzenleniş biçimi olduğuna göre, onun da temelinde yatan bu düşünceye uygun bir işlev görmesinin sağlanabilmesi için ilk itiraz olmaktan çıkartılıp; dava şartına ilişkin usulî bir itiraza dönüştürülmesinde kaçınılmaz bir zorunluluk mevcuttur.*” (6100 sayılı HMK madde gerekçesi <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> Erişim tarihi: 28.07.2023)

⁴⁶ Bakı Kuru, *El Kitabı*, 1:383; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul* 2014, s.291; Tanrıver, *Usul*, 1:660 “*...Hemen belirtilmelidir ki; temyize konu uyuşmazlıkta çözümlenmesi gereken husus, çekişme konusu tapusuz taşınmaz hakkında verilen derdestlik kararının yerinde olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Bilindiği gibi derdestlik (Mülga) 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HMUK) 'nda ilk itiraz olarak düzenlendiği hâlde, 6100 sayılı HMK'nin 114/1-(ı) maddesi ile dava şartı olarak kabul edilmiştir.*

Davanın esasın incelenip karar verilmesini engelleyen, davanın her aşamasında mahkemenin kendiliğinden gözetmesi gereken ve davanın taraflarınca da davanın her aşamasında eksikliği öne sürülebilen hususlar dava şartları şeklinde ifade edilir⁴⁷. Mahkeme kendiliğinden veyahut tarafların ileri sürmesiyle dava şartlarının eksikliğini fark ederse, davanın esasını incelemeye girişmeden davayı usulden reddedecektir. Dava şartları dava açılabilmesi için değil, mahkemenin davanın esasını

Dava şartları, mahkemece davanın esasını hakkında yargılama yapılabilmesi için gerekli olan koşullardır. Diğer bir anlatımla; dava şartları dava açılabilmesi için değil, mahkemenin davanın esasına girebilmesi için aranan “kamu düzeni” ile ilgili zorunlu koşullardır. Mahkeme, hem davanın açıldığı günde hem de yargılamanın her aşamasında dava şartlarının tamam olup olmadığını kendiliğinden araştırıp incelemek durumunda olup; bu konuda tarafların istem ve beyanları ile bağlı değildir. Dava şartları dava açılmasından hüküm verilmesine kadar var olmalıdır. Dava şartlarının davanın açıldığı günde bulunmaması ya da bu şartlardan birinin yargılama aşamasında ortadan kalktığına öğrenilmesi durumunda, mahkemenin davayı mesmu (dinlenebilir) olmadığından reddetmesi gerekir.

Dava şartlarından bazıları olumlu (davanın açılması sırasında var olması gerekli); bazıları ise olumsuz (davanın açılması sırasında bulunmaması gereken) şartlardır. Açılmış ve görülmekte olan bir davanın davacı, hukukî korunma sürecini başlatmış olduğundan artık onun aynı davayı yeniden bir başka mahkeme önüne getirmesinde hukukî korunmaya değer güncel bir yararı bulunmamaktadır. Bu nedenle daha önce açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın, ikinci kez açılması hâlinde, davacının bu ikinci davayı açmasında hukukî yararı olmadığı gerekçesi ile 6100 sayılı HMK’nun 114’üncü maddesi ile derdestlik dava şartı kabul edilerek maddenin (ı) bendinde “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması” düzenlemesine yer verilmiştir. ...” (Y. 1.H.D. 2020/788 E., 2021/4800 K. 28.09.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Erişim Tarihi: 08.08.2022)

⁴⁷ Postacıoğlu, *Usul*, 186; Ansay, *Yargılama*, 202; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 402 Kuru, *Dava Şartları*, 149; Kuru, *Usul*, 2:1343; Üstündağ, *Yargılama*, 281; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 244; Görgün, *Usul*, 165; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 190; Muşul, *Usul*, 98; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:926; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 332; Tanrıver, *Usul*, 1:662; Görgün, Börü, Kodakoğlu, *Usul*, 258; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 316. Dava şartları konusunda pozitif hukukumuzda ilk düzenleme Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilmiştir. Her ne kadar dava şartı kavramı konusunda, daha önce de bir tereddüt olmasa da, nelerin dava şartı sayılacağı hususunda doktrinde farklı görüşler savunulmaktaydı. Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:926 Varlığı gözetilmesi gereken dava şartları olumlu dava şartları; yokluğu gözetilmesi gereken dava şartları ise olumsuz dava şartları olarak adlandırılır. Derdestlik ise olumsuz dava şartları arasındadır. “Genel dava şartlarının neler olduğu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 114. Maddesinin birinci fıkrasında sayılmak suretiyle gösterilmiştir. Anılan hüküm çerçevesinde dava şartları; mahkemeye ilişkin dava şartları, davanın taraflarına ilişkin dava şartları ve dava konusuna ilişkin dava şartları olmak üzere, üç ana başlık altında toplanmaktadır. Mahkemeye ilişkin dava şartları şunlardır: 1- Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması 2- Yargı yolunun caiz olması 3- Mahkemenin görevli olması 4- Yetkinin kesin olduğu hallerde, mahkemenin yetkili bulunması. Taraflara ilişkin dava şartları: 1- Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hallerde, temsilcinin gerekli niteliklere sahip bulunması. 2- Dava takip yetkisine sahip olunması 3- Vekil aracılığı ile takip edilen davalarda, vekilin, davaya vekalet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekaletnamenin bulunması. 4- Davacının yatırmaması gereken gider avansının yatırılmış olması. 5- Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi. Dava konusuna ilişkin dava şartları ise şunlardır: 1- Davacının, dava açmakta hukukî yararının bulunması 2- Aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması (Derdestlik olmaması) 3- Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması.” Kanunda açıkça belirtilmemiş olsa bile, davada iki tarafın bulunması, da genel dava şartları arasında yer alır. Aksi takdirde, bir davadan değil, ancak çekişmesiz yargı işinden söz edilebilir. Genel dava şartlarının yanı sıra, özel kanunlarda, bazı özel dava şartları da öngörülmüştür. Kuru, *Dava Şartları*, 151; Tanrıver, *Usul*, 1:636. Dava şartlarına ilişkin detaylar 3. Bölüm 3.1.1 başlığında incelenmiştir.

hakkında incelemeye geçebilmesi için gerekli olan şartlardır⁴⁸. Dava şartlarından biri eksik olarak açılmış bir dava da açılmış sayılır, diğer bir ifadeyle dava derdesttir⁴⁹. Dava şartlarının bulunmaması sebebiyle, mutlaka reddedilecek bir dava henüz usulden reddedilmeden, tarafları sebepleri ve konuları aynı olan yeni bir dava açılacak olursa, ikinci dava derdestlik nedeniyle başka bir anlatımla dava şartı yokluğundan usulden reddedilecektir⁵⁰.

Derdestliğin dava şartı olarak düzenlenmesiyle birlikte, taraflar derdestlik ilk itirazında olduğu gibi belli bir zaman kesitinde bu itirazı öne sürmek zorunda olmayıp, yargılamanın her aşamasında derdestliğe ilişkin iddialarını ileri sürebileceklerdir. Hatta mahkeme kendiliğinden de açılan ikinci davanın derdest olup olmadığı araştırabilecektir. Gerek taraflarca derdestliğin ileri sürülmesi ile gerekse de mahkemenin kendiliğinden yapacağı incelemeden açılmış olan ikinci davanın ilk dava ile dava konularının, dava sebeplerinin ve taraflarının aynı olduğu kanaatindeyse, açılmış olan bu ikinci davayı usulden reddedecektir.

HMK'nin yürürlük tarihi olan 1 Ekim 2011'den önce açılan ve derdestlik ilk itirazı ileri sürülmediği için her ikisi de görülmeye devam eden davalarda derdestliğin bir dava şartı olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda doktrin ve Yargıtay arasında görüş ayrılığı mevcuttur.

Yargıtay, vermiş olduğu kararlarda HMK md. 448⁵¹ hükmünü esas alarak yeni kanunun tamamlanmış usuli işlemlere etkili olmadığını, derdestliğin ilk itiraz olması nedeniyle zamanında ileri sürülmesi gerektiğini ifade ederek HMK'nin yürürlük tarihinden önce açılan davalar bakımından derdestliğin dava şartı olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir⁵².

⁴⁸ Kuru, "Dava Şartları", 149.

⁴⁹ Kuru, "Dava Şartları", 149.

⁵⁰ Kuru, "Dava Şartları", 149.

⁵¹ HMK md.448: "Bu Kanun hükümleri, tamamlanmış işlemleri etkilememek kaydıyla derhâl uygulanır."

⁵² "...6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "zaman bakımından uygulanma" başlığını taşıyan 448. maddesi; "Bu Kanun hükümleri, tamamlanmış işlemleri etkilememek kaydıyla derhâl uygulanır." düzenlemesini içermektedir. Her ne kadar, karar 5.7.2018 tarihinde verilmiş ise de, eldeki dava, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu 2007 yılında açılmıştır. Derdestlik, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 187/4. maddesinde ilk itiraz olarak düzenlenmiş olup, 188.maddesinde ise; "İtirazatı iptidaiye davanın bidayetinde esasa girilmezden evvel hep birlikte dermeyan edilmezse bir daha mesnu olmaz" şeklinde düzenleme getirilmiştir. Görüldüğü üzere, Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası'nın 187/4. maddesi uyarınca derdestlik itirazı ilk itiraz niteliğinde olup davanın başlangıcında taraflarca ileri sürülmedikçe mahkemelerce kendiliğinden dikkate alınamaz.

Ancak bizim de katıldığımız doktrindeki görüşe göre, 1 Ekim 2011'den önce açılmış davalarda da derdestliğin dava şartı olarak kabul edilmesidir⁵³. HMK md. 448'deki düzenleme, tamamlanmamış işlemlerin yeni kanundan etkilenmeyeceği ve bunun haricindeki işlemler için HMK'nin derhal uygulanacağına yöneliktir. Derhal uygulanma ilkesi, devam eden ilişkilerin bundan sonraki kısmını düzenleyip, önceki işlemlerin geçersiz kılınmamasına yöneliktir⁵⁴. Ancak bazı durumlarda usul kanunun geçmişe etkili olacağını kabul etmek mümkündür. Kanun koyucunun düzenlemeden beklediği fayda ve düzenlemenin kamu yararına hizmet etmesi gibi durumlarda yeni kanunun, önceki dönemde gerçekleşen sonuçları kaldırıp, geçmişe uygulanması mümkündür⁵⁵. Zira kanun koyucunun derdestliği dava şartı niteliğine kavuşturmasında ki asıl amacın hukuki yarar eksikliği ve usul ekonomisi ilkesine hizmet etmek dolayısıyla kamu yararı olduğu söylenebilir. Hal böyle olunca da derdestlik bakımından halen daha HUMK hükümlerinin uygulanması kanun koyucunun iradesiyle çelişmiş olacaktır. O halde, derdestliğin mevcut olduğu davalar

Yerel mahkemece, açıklanan yasal düzenlemeler çerçevesinde, davalılar tarafından yöntemine uygun biçimde derdestlik itirazı ileri sürülmediği gözetilerek, işin esası incelenip, toplanmış ve toplanacak deliller çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken, davanın derdestlik dava şartı caiz olmadığından reddine karar verilmesi doğru olmamıştır. SONUÇ: Davacılar ... 'un temyiz itirazları yukarıda açıklanan nedenlerle yerinde olduğundan kabulüyle, usul ve yasaya uygun bulunmayan hükmün 6100 sayılı HMK'nin Geçici 3.maddesi yollamasıyla 1086 sayılı HUMK'un 428. maddesi uyarınca BOZULMASINA ..." (Y. 8. H.D. 2018/15106 E. 2022/144 K. 14.01.2020 T. Erişim Tarihi: 04.08.2023 <https://karararama.yargitay.gov.tr/>)

"...01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren HMK.'nun 114. maddesinde derdestlik bir dava şartı olarak düzenlenmiştir. Ancak, temyiz incelemesine konu davanın açıldığı 11.01.2011 tarihinde yürürlükte olan 1086 sayılı HUMK.'nun 187. maddesinin dördüncü fıkrasına göre derdestlik itirazı hukukî niteliği itibarıyla, bir ilk itirazdır. Yazılı yargılama usulünde davalı, derdestlik itirazını, varsa diğer ilk itirazları ile hep birlikte ve aynı anda davanın esasına girilmesinden önce yani esasa cevap süresi içinde ileri sürebilir. Esasa cevap süresi ise kural olarak on gündür. Eldeki dava, 11.01.2011 tarihinde açılmış, dava dilekçesi davalıya 17.01.2011 tarihinde tebliğ edilmiştir. Davalı süresi içinde cevap dilekçesi vermediği gibi herhangi bir ilk itirazda da bulunmamıştır. HMK.'nun 448. maddesinde de, kanun hükümlerinin tamamlanmış işlemleri etkilememek şartıyla derhal uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple, derdestlik itirazının süresi içinde ileri sürülmediği gözetilerek reddine karar verilip, iddia ve savunma doğrultusunda araştırma yapılarak varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar vermek gerekirken yazılı şekilde davanın usulden reddi doğru görülmemiştir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerle davacı vekilinin temyiz itirazının kabulü ile hükmün BOZULMASINA ..." (Y. H.D. 19.H.D. 2015/14994 E. 2016/428 K. 20.01.2016 T. Erişim Tarihi: 04.08.2023 <https://karararama.yargitay.gov.tr/>)

⁵³ Sema Taşpınar Ayvaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 260.

⁵⁴ Taşpınar Ayvaz, Uygulama, 260; Ali Cem Budak, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Kanun Yolu Hükümlerinin Zaman Bakımından Uygulanması" *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2016): 210-224, 211.

⁵⁵ Taşpınar Ayvaz, Uygulama, 260; Budak, "HMK", 211.

bakımından HMK'nin geçmişe etkili olacak şekilde derhal uygulanması, kanun koyucunun iradesine de uygun olacaktır⁵⁶.

Ayrıca, davalı tarafından yapılan derdestlik ilk itirazıyla, davalı taraf bakımından işlem tamamlanmıştır. Ancak derdestlik dava şartı olarak düzenlendiğinden, mahkeme de kendiliğinden derdestliği inceleyebilecek konuma gelmiştir. Hal böyle olunca da burada tamamlanan işlem yalnızca taraf işlemidir.⁵⁷ Mahkeme henüz bir karar vermediğinden, mahkemece tamamlanmış bir işlem söz konusu değildir. Bu sebeple mahkemenin vereceği karar derhal uygulanma ilkesi gereği HMK hükümlerine göre verilmelidir⁵⁸.

1.2.2 Derdestliğin amaçları

Doktrinde, derdestlik kurumunun yargılama sürecinde üstlendiği amaçlar şu şekilde sayılmıştır⁵⁹: Usul ekonomisinin sağlanması, davacının dürüst olmayan davranışlarını önleme, hukuki yararın gözetilmesi, çelişik kararların verilmesinin önlenmesi, hukuki güvenliğin tesisine katkıda bulunma.

Derdestlik kurumunun gerçekleştirmeyi üstlendiği bu amaçları detaylı bir biçimde ayrı başlıklar altında aşağıda inceleyeceğiz.

1.2.2.1 Usul ekonomisinin sağlanması

Özel hukuk alanında meydana gelen uyuşmazlıkların çözüm yollarını içerisinde barındıran medeni usul hukuku, uyuşmazlıkların çözümünü sağlarken, bazı kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Bu kısıtlamaların başında yargılama süresi ve bu zaman kesitinde yapılacak giderler gelir. Buna göre medeni usul hukuku, önüne gelen uyuşmazlıkları uygun bir sürede ve uygun bir masrafla çözüme kavuşturmak zorundadır⁶⁰. Bu zorunluluk da medeni usul hukukuna ait olan ilkelerden biri olan usul ekonomisi ilkesinin doğal sonucudur⁶¹.

⁵⁶ Taşpınar Ayvaz, *Uygulama*, 260.

⁵⁷ Taşpınar Ayvaz, *Uygulama*, 260.

⁵⁸ Taşpınar Ayvaz, *Uygulama*, 261.

⁵⁹ Ergin Nomer, "Milletlerarası Yetki Alanında Derdestlik İtirazı, " *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 4, 34(1968), s.343-374 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96161>(Erişim Tarihi 22.07.2022); Şekerci, "Derdestlik", s.208; Tanrıver, *Derdestlik*, s.20; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, s.19; Akyel Kasırga, *Derdestlik*, 4.

⁶⁰ Cumhuriyet Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*(Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 38.

⁶¹ Ejder Yılmaz, "Usul Ekonomisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, 57(2008), 243-274.

Usul ekonomisi⁶² ilkesi, Anayasa md. 141/4’ de “ *Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*” şeklinde düzenlenmiştir. HMK md. 30’ da bu ilkeyi “ *Hakim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.*” şeklinde düzenlemiştir⁶³. Kanundaki bu düzenlemelerden yola çıkarak basit bir tanım yapmak gerekirse, usul ekonomisi ilkesi, yargılamanın uygun giderle ve uygun süre içerisinde düzenli bir biçimde yürütülmesidir şeklinde tanımlanabilir⁶⁴.

Başka bir ifadeyle, usul ekonomisi, ihlal edilen ya da ihlal edilme olasılığı bulunan hukuk düzenince korunan hakkın, en az masrafla, en kısa zamanda, bürokrasiden ve şekli kalıplardan olabildiği kadar arındırılmış bir biçimde elde edilmesini sağlayan medeni usul hukuku ilkesidir⁶⁵. Bu ilke, esas itibariyle hak arayanların, haklarının, yargılama işlemleriyle sürüncemede bırakılmasına karşı koruma sağlar⁶⁶.

Usul ekonomisi ilkesi her davada uygulanma niteliği olan ve bütün hâkimleri bağlayan önemli bir ilke olup emredici niteliğe sahiptir⁶⁷. Usul ekonomisine uymayan ve yargılamayı gereksiz yere uzatan hâkimlerin sorumluluğuna dahi gidilebilmektedir⁶⁸. Usul ekonomisi ilkesi, yalnızca mahkemeler tarafından uyulması

⁶² Bazı yazarlar bu ilkeyi dava ekonomisi olarak adlandırmaktadırlar. Üstündağ, *Yargılama*, 238; Nevhis Deren Yıldırım, *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları*, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1996), 44.

⁶³ Bu düzenleme çerçevesinde usul ekonomisine ait üç adet öge vardır. Bunlar: Basitlik, Ucuzluk (gereksiz gider yapılmasının önüne geçilmesi) ve Yargılamanın makul süre içerisinde tamamlanması (mümkün olabildiği ölçüde, yargılamanın seri bir şekilde yapıp sonuçlandırılması) Tanrıver, *Usul*, 1:393.

⁶⁴ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 295 ; Kuru, *Usul*, 1:222; Üstündağ, *Yargılama*, 252; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 341; Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, 266; Pekcanitez, *Fer’i Müdahale*, 22; Tanrıver, *Adil Yargılanma*, 198; Tanrıver, *Usul*, 1:393; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 168; Rüzgaresen, *Usul Ekonomisi*, 38; Cumhuriyet Rüzgaresen, “Usul Ekonomisi İlkesi İhlaline Karşı Başvuru Yolları”, *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Mihir Özel Sayı*, (2014), s.173-213. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213525> Erişim Tarihi: 27.07.2022)

⁶⁵ Ejder Yılmaz, “Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi ve Yapılması Gerekenler”, Prof. Dr. Şakir Berki’ ye Armağan 1-2, 5 (1996), s. 55-76; (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/261873> Erişim Tarihi: 27.07.2022) Süha Tanrıver, *Hukuk Yargısı Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı Makalelerim 1*, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2006), 211-236; Tanrıver, *Derdestlik*, 21.

⁶⁶ Sibel İncoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2008), 357.

⁶⁷ Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, 266.

⁶⁸ Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, 266.

zorunlu olmayıp; aynı zamanda tarafların da uymak zorunda olduğu bir yargılama ilkesidir⁶⁹.

Dava şartı olan derdestlik de usul ekonomisi ilkesinin uygulanmasına katkıda bulunmaya yönelik bir fonksiyonu yerine getirmeyi üstlenmiştir⁷⁰. Şöyle ki; Derdestlik bir dava şartı olduğundan, aynı davanın ikince kez açılması mümkün olmayacaktır. Bu sayede, ikinci kez açılan aynı dava ile mahkemelerin, tarafların ve diğer adli makamların gereksiz yere vakit, emek harcamaları ve fazladan yapılacak masraflar engellenmiş olur⁷¹.

Derdest olan bir dava, konusu sebebi ve tarafları aynı olacak şekilde tekrar açılacak olursa, mahkeme gereksiz yere meşgul olacak ve bu şekilde diğer davalara ayrılan emek ve zaman azalacak olup, gereksiz masraf yapılacaktır. Bu nedenle derdest bir davanın aynı şekilde tekrar açılmasının, mahkemelerin işleyişini bozduğu söylenebilir. Bozulan bu işleyiş ise mahkemelerce, derdest davaların araştırılıp, aynı davanın tekrar açılması halinde açılan bu ikinci davanın reddedilmesi yoluyla aşılabilir⁷².

Bazen hakkı ihlal edilenlerin, daha erken sonuç alabilmek için, yoğunluğu daha az olan mahkemelerde yeniden dava açması söz konusu olabilir. Bu halde, usul ekonomisi ilkesinin göz ardı ediliyor olmasının derdestliğe yol açtığı, derdest davaların ise ilgili mahkemeleri boş yere meşgul ederek usul ekonomisinin uygulanmamasına sebep olduğu ifade edilebilir. Bu durumda da derdestlik halinin, usul ekonomisi ilkesi ile kısır döngü içinde olduğu söylenebilir⁷³. Başka bir ifadeyle, yargılamaların uygun bir sürede sona ermesi sağlanabilirse, hakkı ihlal edilen davacı da hakkını uygun bir sürede elde edeceğinden, aynı davayı tekrar açması da engellenmiş olacaktır.

⁶⁹ Yılmaz, “Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi”, 57; Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, s.252; Tanrıver, *Derdestlik*, 21 Usul ekonomisi üç ayrı boyutta incelenir: ilkenin uygulanması gereken kişiler, ilkenin ilişkili olduğu adli işlemler ve ilkenin zamansal boyutu. Usul ekonomisi ilkesine uymakla yükümlü olan kişiler dar ve geniş anlamda ayrılır. Bu ilkeye geniş anlamda uymakla yükümlü olanlar arasında yasama, yürütme ve yargı yer alır. Dar anlamda ise bu ilkeye uygun davranması gerekenler mahkemeler ve davacılar tarafından. Rüzgaresen, *Usul Ekonomisi*, 46.

⁷⁰ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 421; Üstündağ, *Yargılama*, 484; Şekerci, “Derdestlik”, 208; Nomer, *Derdestlik*, s.355; Tanrıver, *Derdestlik*, 22; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 26; Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 5.

⁷¹ Şekerci, “Derdestlik”, 208; Tanrıver, *Derdestlik*, 22; Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 5.

⁷² Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 5.

⁷³ Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 6.

1.2.2.2 Davacının dürüst olmayan davranışlarını önleme

TMK md. 2 “Dürüst Davranma” kenar başlığı altında şu hükme yer vermiştir: *“Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.”* Bu düzenlemede birbirleriyle yakından bağlantılı olan iki husus düzenlenmiştir. İlk fıkradaki düzenleme ile hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde dürüst davranma yönünden emredici bir kural konulmuştur. Bu yönüyle burada pozitif bir kural vardır⁷⁴. İkinci fıkra da ise hakların kötüye kullanılmaması gerektiği yönünde bir yasak getirilmiş olup, bu anlamda negatif bir kural koyulmuştur⁷⁵. Bunun sonucu olarak, dürüstlük kuralının ihlal edilmesinin sonucunda çoğunlukla hakkın kötüye kullanıldığı kabul edilir⁷⁶. Başka bir anlatımla dürüstlük kuralının somut alandaki uygulama biçimi hakkın kötüye kullanılması yasağıdır⁷⁷.

Dürüstlük kuralı⁷⁸, *“bir hak sahibinin hakkını kullanırken veya bir borçlunun borcunu yerine getirirken dürüst, namuslu, makul ve fiilinin sonucunu bilen orta zekalı bir insanın nasıl davranması gerekiyorsa o şekilde davranmasını emreder.”*⁷⁹ Dürüst davranmanın kaynaklarını ne sadece teamül kuralları, ne sadece ahlaki esaslar ve ne de sadece iş ilişkilerindeki adetler oluşturur. Dürüstlük kuralları sayılanlarının bütün hususların tamamını içerisinde barındırır⁸⁰.

⁷⁴ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 92.

⁷⁵ Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 93.

⁷⁶ Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 93.

⁷⁷ Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı* (Ankara: S Yayınları, 1989), 55.

⁷⁸ Dürüstlük kuralı, Roma Hukuku'ndan gelen bir temele dayanır ve hukuk düzeni içinde adaletin sağlanması açısından önemli bir işlev görür. Hukuk kurallarının bazı durumlarda, bir kişinin menfaatine olmasa da başkalarının aleyhine suiistimal edilmesine yol açabileceği ve somut olay adaletinin tesisini engelleyebileceği düşünüldüğünde, dürüstlük kuralı hukuk kurallarının kötüye kullanılmasını önlemek için kullanılır. Hukuk kurallarının, başkalarına zarar vermesi kabul edilemez olduğundan, dürüstlük kuralı bir düzenleyici norm ve genel bir hukuk ilkesi olarak görülebilir. Dürüstlük kuralı, hukuk kurallarının doğabileceği adaletsizlikleri önlemek için bir denetim mekanizması görevi görür ve somut olaylarda adaletin sağlanmasını sağlar. Yavuz Alangoya, *Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979), 121 Talya Şans Uçaryılmaz, *Bona Fides (Dürüstlük Kuralı)*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), s.70; Şener Akyol, *Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006) 1-3; Nesibe Kurt Konca, *Medeni Usul Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 53, 71 Akyel Kasırga, “Derdestlik”, 7.

⁷⁹ Jale Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku* (İstanbul: Beta Basım, 2021), 168; Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, *Medeni Hukuk* (İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2022), 246; Bilge Öztan ve Damla Gürpınar, *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 182; Mustafa Ünlütepe, *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 397.

⁸⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler*, 169.

TMK md. 2 ile getirilmiş olan hükümler aslında özel hukuk alanı için getirildiği düşünülse de, tüm hukuk düzeni için uygulanabilen genel hükümler niteliğindedir⁸¹. Buna göre dürüst davranma ilkesi sadece özel hukuk alanında değil, hukuk usulü muhakemeleri alanında da uygulama bulan ilkedir⁸².

Bir davanın açılması halinde davanın taraflarının kendi arasında ve taraflarla mahkemenin arasında usul hukukuna ilişkin üçlü bağ kurulmuş olur⁸³. Usul hukuku kurallarıyla düzenlenen bu bağ, dava derdest kaldığı sürece varlığını devam ettirir⁸⁴. Bu ilişkinin devam ettiği zaman kesitinde davanın taraflarının, kendi aralarında ve mahkeme ile olan usuli ilişkilerde; samimi ve dürüst olmaları usul kurallarının kendilerine verdiği yetkileri düzenleme amacıyla paralel bir biçimde kullanmaları gerekmektedir⁸⁵.

HMK’de hakların dürüstlük kurallarına uygun bir biçimde kullanılmasına ilişkin düzenlemelere yönelik birden çok madde yer almaktadır. HMK’nin, “Dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü” kenar başlıklı 29. maddesine göre; *“taraflar dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadır. Taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlüdür.”*

Dava açılması ve açılan davaya karşı savunmada bulunulması bir hakkın kullanılmasıdır⁸⁶. Ancak yargılama sırasında tarafların davanın gereksiz yere uzatmasına sebep olan davranışları dürüstlük kuralıyla bağdaştırılamaz ve hakkın kötüye kullanılması niteliğini taşır⁸⁷. HMK md. 327’ye göre davanın gereksiz yere uzamasına sebebiyet veren tarafın tamamen veya kısmen yargılama giderlerine mahkûm olacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Yine HMK md. 329’a göre kötü niyetli olarak dava açan kişinin ayrıca davalının avukatıyla kendi aralarında kararlaştırılan avukatlık ücretinin tamamı veya bir kısmını ödemeye mahkûm edileceğini, ayrıca disiplin para cezasına da mahkûm edilebileceği öngörülmüştür.

⁸¹ Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 100.

⁸² Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 100; Arslan, *Dürüstlük*, 48.

⁸³ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 382; Üstündağ, *Yargılama*, 468; Arslan, *Dürüstlük*, 61.

⁸⁴ Arslan, *Dürüstlük*, 48.

⁸⁵ Arslan, *Dürüstlük*, 48.

⁸⁶ Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 103.

⁸⁷ Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 103.

Bu yaptırımın, verilen karara karşı temyiz talebinin kötü niyetle yapılmış olması halinde de uygulanacağı kabul edilmiştir⁸⁸.

HMK’de, dava hakkı, hukuki yarar koşulunun mevcudiyetine bağlanmıştır. Bu hukuki yararın eksik olmasına rağmen dava hakkının başkasının haklarını ihlal edecek şekilde kötüye kullanılması yasaklanmıştır.⁸⁹

Derdest bir dava bulunmasına rağmen yeniden aynı davanın açılması dürüstlük kuralını ihlal eder⁹⁰. Bu ihlalin iki boyutu vardır. İlkine göre, davalı tarafa karşı dürüstlük kuralına aykırı şekilde hareket edilmesi halinde doğrudan davalının maddi ve manevi menfaatlerinin zarar görmesi, ikincisi ise, mahkemelere karşı dolayısıyla da devlete karşı dürüstlük kuralının ihlal edilmesi, böylece adli makamlara gereksiz yere meşgul edilmiş olup, bir kamu zararı yaratılacaktır⁹¹.

İlk boyutuna bakacak olursak, davacı, davalıyı taciz etmek veya onu zarara sokmak için ya da umduğu sonucu elde edemeyeceğini anlayınca, daha önceden açmış ve halen görülmekte olan bir davayı ikinci kez açabilir. Yukarıda saydığımız bu saikler, dava hakkının kötüye kullanılmasına yol açar ki bu durum da dürüstlük kuralının açıkça ihlali anlamına gelmektedir⁹². Davacı tarafın salt davalıyı zarara uğratma, taciz etme kastı olmasa bile ikinci kez dava açması, davalının maddi ve manevi zararına yol açacak sonuçlar doğurur. Şöyle ki davalı ikinci kez yargılama giderleri ile sorumlu tutularak maddi kayıplar yaşayacaktır. İkinci kez duruşmalara icabet edecek olup, zaman ve emeğinden yaşayacağı kayıplar onun manevi zararına yol açacaktır. Sonuç olarak, davacının ister taciz etme kastıyla isterse bu kasıttan bağımsız olarak ikinci kez dava açma yoluna gitmesinde hiçbir hukuki yarar olmamasından yola çıkarak, davalının maddi ve manevi menfaatlerine aykırılık oluşturacağından, dürüstlük kuralı ihlal edilmiş olacaktır⁹³. İşte bu ihlallerin yaşanmaması için, davalı derdestlik iddiasını ileri sürerek veyahut mahkeme kendiliğinden derdestlik araştırması yaparak, ikinci davanın reddedilmesini sağlayabilir. Bu durum ise, derdestlik kurumunun yargılama süreci içerisinde,

⁸⁸ HMK md. 368 Yine usul kanunumuzun 36. Maddesine göre; Hakimin tarafsızlığından şüphe duyulan hallerde ret edilmesi yasal bir hakkın kullanılmasıdır. Ancak bu talebin kötüye kullanıldığı hallerde dinlenilmeyeceği ve bu talebin esas yönünden ret edilmesine karar verileceği kabul edilmiş; bunun yanı sıra talepte bulunan kişi hakkında ayrıca yasada öngörülen disiplin para cezası kabul edilmiştir. HMK md 42. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 103.

⁸⁹ Arslan, *Dürüstlük*, 49.

⁹⁰ Arslan, *Dürüstlük*, 70.

⁹¹ Arslan, *Dürüstlük*, 71.

⁹² Tanrıver, *Derdestlik*, 26.

⁹³ Akyel Kasırğa, “Derdestlik”, 9.

davacının dürüst olmayan davranışlarının önlenmesinde önemli bir işlevi yerine getirdiğini gösterir⁹⁴.

İkinci boyutuna bakacak olursak, derdest olan bir davanın tekrar açılması halinde, mahkeme ilgiliye hukuki koruma sağlamakla yükümlü tutulamaz⁹⁵. Şöyle ki, mahkemelerin gereksiz yere birçok kez aynı dava ile meşgul edilip emek harcatılması, davacının mahkemeye karşı olan dürüst davranma yükümlülüğünün ihlali anlamına gelmektedir⁹⁶. Zira ihtilafların makul sürede ve düzenli bir biçimde tek seferde, sonuca bağlanması asıl olandır. Davacı mahkemeye ilk başvurusuyla zaten ihtiyacı olan hukuki korumayı mahkemeden talep etmektedir. İkinci kez aynı ihtilaf hakkında kamu gücünün meşgul edilmesi mahkemeye karşı olan dürüst davranma yükümlülüğünü ihlal ettiğini gösterir⁹⁷. Ancak derdestliğin dava şartı olması sebebiyle, tarafların derdestlik iddiasında bulunmasına gerek kalmadan da mahkemeler, bu ihlalleri kendiliğinden tespit edip, derdestlik nedeniyle davayı usulden reddedecektir.

1.2.2.3 Hukuki yararın gözetilmesi

Medeni usul hukuku bağlamında hukuki yarar, mahkemeden hukuki korunma talebi ile bir davanın açılabilmesi için davacının bu davayı açmakta bir yararının bulunmasının gerekliliğine ilişkin bir medeni usul ilkesidir⁹⁸.

Davacının dava açmakta hukuk normları tarafından desteklenen bir yararı olmalı, var olduğunu iddia ettiği hakkına kavuşabilmesi için mahkeme kararına ihtiyacı bulunmalı ve davacı mahkemeyi gereksiz yere meşgul etmemelidir. Başka bir anlatımla, davacının talebi hakkında mahkeme tarafından verilecek karar, davacının hukuksal konumunu iyi hale getirmelidir ki, davacının davada hukuki yararının varlığından bahsedilebilsin⁹⁹. Ayrıca bu hukuki yararın, doğrudan, güncel ve kişisel olması da gerekir¹⁰⁰.

⁹⁴ Nomer, *Derdestlik*, 356-357; Tanrıver, *Derdestlik*, 26; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 30.

⁹⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 27.

⁹⁶ Arslan, *Dürüstlük*, 66.

⁹⁷ Arslan, *Dürüstlük*, 113.

⁹⁸ Emel Hanağası, *Davada Menfaat* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), 18; Kuru, *Tespit*, 80.

⁹⁹ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 358; Hanağası, *Menfaat*, 18.

¹⁰⁰ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 360; Kuru, *Usul*, 2:1367; Kuru, *Dava Şartları*, 136; Postacıoğlu, *Usul*, 203; Üstündağ, *Yargılama*, 284; Hanağası, *Menfaat*, 233.

Davaların her biri, davacının talep ettiği ve yargılama sonunda verilecek olan kararlar korumaya ihtiyaç duyduğu haklara sahip olmak için açılır¹⁰¹. Bu çerçevede, hukuki korumaya gereksinimi olmayan ve bu sebeple mahkemeler nezdinde dava açmakta hiçbir yararı olmayan kişi, devletin korumasından yararlanamaz¹⁰².

HMK md. 114’de yapılan düzenlemeyle, hukuki yarar bir dava şartı olarak düzenlenmiştir¹⁰³. Dolayısıyla mahkeme hukuki yararın eksikliğinin farkına vardığı anda kendiliğinden esas hakkında bir karar vermeden, davayı, dava şartı eksikliğinden reddedebilecektir.

Derdest olan bir davayı davacının ikinci kez açıp görülmesini sağlamada, davacının hiçbir hukuki yararı bulunmamaktadır¹⁰⁴. Davacının hukuki yararının varlığından bahsedilebilmesi için, onun sübjektif hakkına hukuki koruma sağlanması hususunda mahkemeye başvurulmasında, güncel ve korunmaya değer bir yararının bulunması gerekir¹⁰⁵. Bir dava derdestken, davacı hukuki koruma sürecini başlatmıştır ve bu nedenle aynı dava hakkında başka bir mahkemeye gitmesi için mevcut hukuki yararı bulunmamaktadır¹⁰⁶.

Derdest bir dava, amacı ne olursa olsun ikinci kez açılacak olursa, davacı tarafın, bu ikinci davayı açmakta hiçbir hukuki yararı olmadığından, açılan davanın hukuki yararı mevcut olmaması sebebiyle, esasa girilmeden, mahkeme tarafından kendiliğinden usulden reddedilmesi gerekir¹⁰⁷. HUMK döneminde derdestlik, her ne kadar bir ilk itiraz olarak düzenlense de dönemin yazarları, yaptığımız bu

¹⁰¹ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 406; Hanağası, *Menfaat*, 18.

¹⁰² Kuru, *Dava Şartları*, 136; Üstündağ, *Yargılama*, 276.

¹⁰³ Hukuki yarar, diğer dava şartlarından farklılık gösterir. Farklı olma sebeplerinden biri, hukuki yararın dava türlerine göre değişkenlik göstermesidir. Örneğin, eda davalarında hukuki yararın varlığı asılken ve davacının hukuki yararın varlığını bildirmesine ve ispat etmesine gerek olmamasına karşılık; tespit davalarında davacı, hukuki yararın varlığını bildirmeli ve ispat etmelidir. Öğreti ve mahkemeler uygulanmasında benimsenen, “eda davası açma olanağı varken tespit davası açılmaz” kuralı, bu davalarda hukuki yararın önemini artırmaktadır. Hanağası, *Menfaat*, 130; Mine Akkan, “İcra Hukukunda Menfi Tespit ve İtirazın İptali Davası Arasındaki Derdestlik ve Kesin Hüküm İlişkisi” *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2, 12 (2012): 1-41

¹⁰⁴ Kuru, *Usul*, 3:3004; Kuru, *Usul*, 1:885; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 255; Kuru, “Dava Şartları”, s.136; Şekerci, “Derdestlik”, s.209; Tanrıver, *Derdestlik*, 23 “... HMK ‘nun 114/1-ı maddesinde aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması dava şartları arasında düzenlenmiştir. Derdestlik, dava açılmasının usul hukuku bakımından dava açılmasının sonuçlarından biridir. Aynı konuda, aynı taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanarak daha önceden bir dava açılmış ve bu dava görülmekte ise, aynı konunun yeni bir dava konusu yapılması mümkün değildir. Çünkü, aynı konuda iki dava açılmasında davacının korunmaya değer bir menfaati yoktur. ...” (YGHK. 2018/426 E., 2021/798 K. 17.06.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Erişim Tarihi: 08.08.2022.)

¹⁰⁵ Kuru, *Usul*, 1:884; Kuru, “Dava Şartları”, 136; Tanrıver, *Derdestlik*, 23.

¹⁰⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 24.

¹⁰⁷ Kuru, “Dava Şartları”, 136.

açıklamalardan yola çıkarak derdest bir davanın tekrar açılması halinde hukuki yarar eksikliğinden esasa girilmeden usulden reddedilmesi gerektiğini savunmaktaydılar¹⁰⁸. Nihayet HMK ile derdestlik olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenip, bu karışıklığa son verilmiştir. Dolayısıyla da derdestlik kurumu aslında derdest bir davanın tekrar açılması halinde hukuki yararın olmaması düşüncesini de içinde barındırarak, hukuki yararın davada mevcudiyetinin gözetilmesine katkı sağlamaktadır.

1.2.2.4 Çelişik kararların verilmesinin önlenmesi

Çelişkili karar verme yasağı, aynı taraflar arasında, aynı dava konusu ve aynı dava sebebine dayanan iki farklı mahkeme hükmünden hangisinin uygulanacağı konusundaki sorunu kapsar¹⁰⁹. Derdestlik kurumunun üstlendiği en önemli amaçlardan birisi de, aynı uyumsuzluğa ilişkin çelişen kararların ortaya çıkmasını önlemektir¹¹⁰. Şöyle ki; derdest olan bir davanın tekrar açılması halinde, ikinci davanın açıldığı mahkemede, taraflarca derdestlik iddiasının ileri sürülmesi halinde ya da mahkemenin kendiliğinden harekete geçerek, mahkeme davayı, dava şartı noksanlığından usulden reddederek, aynı dava ile ilgili olarak birbiriyle çelişkili hükümlerin verilmesini engellemiş olacaktır¹¹¹.

Esasında, HUMK döneminde, aynı dava ile ilgili olarak birbiriyle çelişkili hükümlerin verilmesini önleme amacına yönelik kurumun maddi anlamda kesin hüküm olduğu; derdestliğin ve onun usul hukukundaki etkisi olan derdestlik itirazının böyle bir işlevi yerine getirecek niteliğinin olmadığı ve etkisinin zayıf olduğu savunulmuştur¹¹². Derdestlik, nihayet HMK ile pozitif bir düzenlemeye kavuşarak olumsuz bir dava şartına dönüştürülmüştür. Bunun sonucu olarak da derdestlik itirazı, niteliği itibariyle dava şartına ilişkin usuli bir itiraza dönüştüğünden, yargılamanın her aşamasında, tarafların öne sürmesiyle veya mahkemece kendiliğinden incelenebilmektedir. Böylelikle de kesin hüküm kurumunun etkisi ile derdestlik kurumunun etkisi itibariyle bir fark kalmamıştır.

¹⁰⁸ Kuru, *Usul*, 1:885; Kuru, “Dava Şartları”, 137; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 407; Üstündağ, *Yargılama*, 304; Şekerci, “Derdestlik”, 210; Tanrıver, *Derdestlik*, 24.

¹⁰⁹ Şekerci, “Derdestlik”, 209.

¹¹⁰ Üstündağ, *Yargılama*, 498; Şekerci, “Derdestlik”, 208; Nomer, *Derdestlik*, 355; Tanrıver, *Derdestlik*, 27; Ziya Akıncı, “Tahkim ve Derdestlik İtirazı”, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını 2001, 1 <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Z.Akinci-1.pdf> ; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 19.

¹¹¹ Şekerci, “Derdestlik”, 209.

¹¹² İyilikli, *Kesin Hüküm*, 34.

1.2.2.5 Hukuki güvenliğin tesisini sağlama

Hukuki güvenlik ilkesi, hukuk kurallarını kişilerin önceden öngörebilir olmasını, kişilerin hukuk çerçevesinde anlam ifade eden eylem ve işlemlerinin sonuçlarını önceden öngörebilmelerini ifade eder¹¹³. Hukuki güvenlik, bireyin hak ve özgürlüklerinin teminatıdır. Başka bir deyişle, bireyin toplumsal hayattaki hak ve özgürlükleri ancak hukukun egemen olduğu toplumda sağlanabilir¹¹⁴. İşte bu aşamada bireylerin hak ve özgürlükleri hukuki barış ve hukuki güvenlik ile sağlanır.

Aynı dava ile ilgili olarak birbiri ile çelişen kararlar verilmesi, hukuki güvenliği ortadan kaldırır; toplumsal barışı bozar, hukukun tüm ülke düzeyinde yeknesak bir biçimde uygulanmasını engeller ve hak arayanların devlete olan güvenini sarsar¹¹⁵. Bu sebeple derdestlik kurumunun hukuki güvenliği sağlamaya yönelik bir işlevi de mevcuttur¹¹⁶. Derdestlik kurumu sayesinde bireyin hak ve özgürlükleri teminat altına alınarak hukuki barış ve hukuki güven topluma egemen olacaktır¹¹⁷. Yine derdestlik kurumunun, aynı davanın ikinci kez görülmesini engelleyerek, fazladan masraf yapılması, gereksiz yere emek harcanması ve mahkemelerin gereksiz yere tekrar meşgul edilmelerini engellemek suretiyle, kamu düzenin sağlanmasına yardımcı olması, hukuki güvenliğin sağlamaya yönelik bir işlevi yerine getirdiğinin bir diğer görünümüdür¹¹⁸.

¹¹³ Metin Günday, *İdare Hukuku* (Ankara: İmaj Yayınevi, 2017), s.45; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Bursa: Ekin Yayıncılık, 2015), 87; İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2018), 18; Tanrıver, *Usul*, 1:99.

¹¹⁴ İsmail Köküarı, *Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 11; Mehpare Çaptuğ, “ Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 17, (2021), 133-160. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1844526#:~:text=Hukuki%20g%C3%BCvenlik%20ilkesi%2C%20hukuk%20kurallar%C4%B1n%C4%B1n,hukuk%20taraf%C4%B1ndan%20korunmas%C4%B1%20olarak%20tan%C4%B1mlanabilir>. Erişim Tarihi: 08.08.2022)

¹¹⁵ İyilikli, *Kesin Hüküm*, 36.

¹¹⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 29.

¹¹⁷ Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1977), 5; İyilikli, *Kesin Hüküm*, 28.

¹¹⁸ Akyel Kasırga, “Derdestlik”, 11.

1.3 Derdestliğin Başlaması

1.3.1 Davanın açılma anı

1086 sayılı HUMK ile 6100 sayılı HMK’de, derdestliğin ne zaman başlayacağına ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun sebebi, bazı yabancı hukuk¹¹⁹ sistemlerinin aksine yürürlükteki usul kanununa göre derdestlik durumunun başlangıcı ile davanın açılmasıyla ortaya çıkan diğer usul hukuku sonuçlarının başlangıç anı arasında herhangi bir farklılık yaratılmamasındandır¹²⁰. Davanın açılmasının usul hukukuna ilişkin tüm sonuçları¹²¹, dava açıldığı anda ortaya çıktığına göre; aynı şekilde derdestlik de davanın açıldığı tarihte başlayacaktır¹²².

Davanın açılmasından sonra, davanın açılmasına bağlanan diğer sonuçlar gibi derdestlik de kendiliğinden ortaya çıkar¹²³. Derdestliğin başlaması için davacı tarafından istenip istenmemesinin bir önemi yoktur¹²⁴. Çünkü dava bir hukuki işlem

¹¹⁹ Yabancı hukuk sistemlerinde davanın derdest olması ile davanın açılması farklı kavramlar olarak görülmektedir. Özellikle, Almanya ve Avusturya Hukukunda derdestlik, dava dilekçesinin davalıya tebliği ile oluşan usuli bir durum şeklinde kabul edilmiştir. Davanın açılması ise, mahkemece dava konusunun ele alınarak görülmesi şeklinde ifade edilmektedir. Yabancı hukuk sistemlerindeki derdestliğin başlama anının detayları için bkz: Tanrıver, *Derdestlik*, 3.

¹²⁰ Tanrıver, *Derdestlik*, 8; Emre Kıyak, *Türk Hukuk Muhakemesinde Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları*(Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2014), 153

¹²¹ Dava açılmasının maddi hukuka ve usul hukukuna ilişkin diğer sonuçları doktrinde şu şekilde sıralanmıştır;

Maddi Hukuka İlişkin Sonuçları: “1- Zamanaşımının Kesilmesi, 2- Hak Düşürücü Sürelerin Korunması, 3-Bazı Şahısvarlığı Haklarının Malvarlığı Haklarına Dönüşmesi, 4- İyiniyetin Kötüniyete Dönüşmesi, 5- Davalının Temerrüde Düşmesi.” Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları: “1- Mahkemenin Davayı Görme Zorunluluğunun Doğması 2- Dava Şartlarının Davanın Açıldığı Tarihe Göre Belirlenmesi 3- Davanın İlke Olarak Açıldığı Tarihteki Duruma Göre Karara Bağlanması 4- Davanın Geri Alma Yasağının Başlaması 5- İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haczin Korunması.” Saydığımız dava açılmasının sonuçlarının detayları için bkz: Bilge ve Önen, *Usul*, 447 ; Kuru, *Usul*, 2:1673; Postacıoğlu, *Usul*, 373; Üstündağ, *Usul*, 472; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 291; Görgün, *Usul*, 207; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 365; Tanrıver, *Usul*, 1:653; Pekcanitez, Özekes, Akkan, Korkmaz, *Usul*, 2:1169; Görgün, Börü, Kodakoğlu, *Usul*, 305; Kıyak, *Davanın Açılması*, 153; Emel Şeyda Elgün Toğrul, *Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları* (Ankara: Adaley Yayınevi, 2011), 157.

¹²² Tanrıver, *Derdestlik*, 9;Üstündağ, *Yargılama*, 485; Kuru , *Usul*, 2: 1679; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 1182; Kıyak, *Davanın Açılması*, 153; Görgün, Börü, Kodakoğlu, *Usul*, 308.

¹²³ Tanrıver, *Derdestlik*, 11; Üstündağ, *Yargılama*, 485; Timuçin Muşul, *Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri*(İstanbul, Yetkin Yayınları, 2009), 193; Seda Özmmucu, “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* Sayı 2, No:19(2012):183-205; Abdurrahim Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2020), 43.

¹²⁴ Tanrıver, *Derdestlik*, 11; Üstündağ, *Yargılama*, 480.

olmadığı gibi, maddi hukuk bakımından bir irade beyanı olarak da nitelendirilemez¹²⁵.

Derdestlik halinin ortaya çıkması için, dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesine gerek olmadığı gibi, dava dilekçesinin davalıya usulsüz tebliğ edilmiş olmasının veya açılan davada, dava şartlarının eksik bulunmasının herhangi bir etkisi yoktur¹²⁶.

Derdestlik, davanın açıldığı tarihte başladığına göre; davanın açıldığı tarihin tespitinin yapılması gerekir. HMK md. 118/1'e göre dava, "*dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır*". Bu hükümde yer alan "*kaydedildiği*" terimi Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik md. 197/5 hükmünde yer alan "*dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılır.*" Şeklindeki ifadeyle daha da açıklık kazanmaktadır¹²⁷. Her ne kadar gerek kanun da gerekse de yönetmelikte davanın açılma tarihine ilişkin hüküm konulmuş olsa da davanın açılma tarihine ilişkin uygulamadaki sorunların önüne geçilememiştir. Bunun nedeni dava dilekçesinin mahkemeye gönderilmesiyle (harca tâbi davalarda ise harcın mahkeme veznesine yatırılmasıyla birlikte) davacının dilekçesi üzerindeki tasarruf yetkisi ortadan kalkması gerekirken, dava dilekçesinin davacıya geri verilmesinden kaynaklanmaktadır¹²⁸. Somut olarak anlatmak gerekirse davacı dava dilekçesini havale ettirdikten sonra, bu dava dilekçesini tevzi ettirmek, harç yatırmak ve mahkemeye göndermek üzere tekrar almaktadır¹²⁹. Bu işlemlerde özellikle büyükşehirlerdeki adliyelerde aynı günde tamamlanamadığından, dava dilekçesinin kaleme alındığı tarih ile davanın havale edildiği tarih (veya harcın yatırıldığı tarih) farklı olduğunda, hangi tarihin davanın açıldığı tarihi olarak kabul edileceği konusunda sorunlar ortaya çıkabilir¹³⁰. Bu husus harca tâbi davalar ile harca tâbi olmayan davalar için farklılık teşkil etmekte olup Yargıtay'ın 1984 tarihli

¹²⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 11; Üstündağ, *Yargılama*, 265; Muşul, *Terdit*, 193; Özmumcu, "Davanın Açılmaması", 184; Karslı, *Muhakeme*, 431.

¹²⁶ Kuru, *Usul*, 2:1636; Hakan Pekcanıtez ve Nedim Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 104; Tanrıver, *Derdestlik*, 11.

¹²⁷ Kıyak, *Davanın Açılması*, 44.

¹²⁸ Kıyak, *Davanın Açılması*, 44.

¹²⁹ Timuçin Muşul, *Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: Adalet Yayınevi, 2012), 134; Kıyak, *Davanın Açılması*, 44.

¹³⁰ Kıyak, *Davanın Açılması*, 44.

içtihadı birleştirme kararıyla¹³¹ açıklık kazanmıştır. İlgili karara göre, harca tabi davalarda harcın yatırıldığı tarih, harca tabi olmayan davalarda ise dilekçenin hâkim

¹³¹ İBK 06.02.1984 T. E:1983/7, K:1984/3: “1 -Harca tabi olmayan davalarda, dava dilekçesi hakim tarafından usulen kaleme havale edilmekle, artık mahkemenin tasarrufuna geçmiş sayılır. Çünkü, bu gibi davalarda davacı dava dilekçesini hakime vermekle kendisine düşen görevi yerine getirmiş ve yapacağı başka bir işlem kalmamıştır. Bu bakımdan, hakimin dilekçeyi davacıya geri vermeyip, aynı gün ilgili deftere kaydının yapılması için bir görevli ile mahkeme kalemine göndermesi gerekir. Demek oluyor ki, harca tabi olmayan davalarda, dava dilekçesinin hakim tarafından mahkeme kalemine havale edildiği gün, dilekçenin deftere kaydı yapılmalıdır. Hal böyle olunca, hakimin dilekçeyi kaleme havale ettiği tarih, kayıt tarihi sayılmalı ve o tarihte davanın açılmış olduğu kabul edilmelidir. Buna rağmen, dilekçenin deftere kaydı işlemi, hakimin havale tarihinden daha sonraki bir tarihte yapılmış ise, dava hangi tarihte açılmış sayılacaktır? Bu durum, davacının kusurlu davranışının sonucu olabileceği gibi, mahkeme kalemindeki bir ihmal ve gecikmeden de doğmuş olabilir. Gerçekten, hakimin dava dilekçesini havale ettikten sonra, bir görevli ile mahkeme kalemine göndermesi gerekirken, (hatalı ve sakıncalı bir tutumla) dilekçeyi iş sahibine geri vermiş ise, bu kişi dilekçeyi aynı gün mahkeme kalemine götürmüyerek, bir süre kendi yedinde tutmuş ve daha sonraki bir tarihte kaleme götürmüş olabilir. Bununla beraber, iş sahibi dilekçeyi hakimin havale ettiği gün mahkeme kalemine verdiği halde, dilekçenin, görevli memurun ihmali yüzünden aynı gün deftere kaydedilmemiş olması da mümkündür. Böyle bir durumda, davacı kendisine düşen görevi yerine getirmiş bulunduğundan, deftere kayıt işlemindeki gecikmenin davacı aleyhine bir sonuç doğurmaması ve kalemin ihmaliinden davacının zarar görmemesi gerekir. Öyle ise, hakimin dilekçeyi kaleme havale ettiği tarihte dava açılmış sayılmalıdır. Buna karşılık davacı, hakimin havale ederek yine kendisine verdiği dilekçeyi aynı gün mahkeme kalemine götürmemiş ve bir süre yanında taşıdıktan sonra kaleme vermiş ise, bu kusurlu davranışının sonucuna katlanmak zorundadır. Ancak, dava dilekçesinin ilgilisi tarafından, havale tarihinden sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiği kalemce belgelendirilmeli ve bu belgede iş sahibinin de imzası bulunmalıdır. Aksi halde, deftere kayıt işleminin mahkeme kaleminde geciktirildiği kabul edilmeli ve dava, hakimin dilekçeyi havale ettiği tarihte açılmış sayılmalıdır. Çünkü davacının mahkeme kalemindeki görevlinin ihmali sonucu, dilekçenin deftere geç kaydedildiğini ispatlaması çok güç ve hatta imkansızdır. O halde, harca tabi olmayan davalarda, hakimin dilekçeyi havale tarihinde dava açılmış sayılır. Ancak; dava dilekçesinin ilgilisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiği kalemce belgelendirilmiş ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekir. 2 - Harca tabi davalarda davacı, dava dilekçesini hakime havale ettirmek suretiyle kendisine düşen görevi yerine getirmiş sayılamaz. Çünkü, dilekçenin hakim tarafından havalesi ile davacının dilekçe üzerindeki tasarruf yetkisi henüz sona ermemiş, dilekçe mahkemenin malı olmamıştır. Davacının, Harçlar Kanunu hükümleri gereğince ödemekle yükümlü bulunduğu harçları da yatırmış olması gerekir. Böylece harca ilişkin işlemleri de tamamlayıp gerekli harçları ödedikten sonradır ki, davacı kendisine düşen görevi yerine getirmiş sayılabilir. Bundan sonra, artık davacının dava dilekçesi üzerindeki tasarruf yetkisi sona ermiş ve dilekçe mahkemenin malı olmuştur. Hal böyle olunca, harca tabi davalarda dilekçenin kaleme verilmesi üzerine, gerekli harç tahakkuk ettirilerek, tahsil edilmeli ve o gün dilekçe deftere kaydedilmelidir. Vezne teşkilatı bulunan yerlerde, davacı gerekli harçları ödedikten sonra, dilekçe kendisine verilmeyip bir görevli ile doğrudan mahkeme kalemine gönderilmeli ve aynı gün kalemdeki ilgili deftere kaydı yapılmalıdır. Harcın Maliyece tahsili gereken hallerde ise, ilgiliye bir tahakkuk belgesi verilmeli ve harcın ödendiğine ilişkin makbuzun mahkeme kalemine ibrazı üzerine, deftere kayıt işlemi gerçekleştirilmelidir. Çünkü, gerekli dava harcı ödenmekle artık davacı tarafından yapılacak bir işlem kalmamıştır. Dilekçenin deftere kaydı ise, mahkeme kalemince yapılacak bir işlemdir. Fakat, az yukarıda açıklanan şekilde işlem yapılmayarak dilekçe davacıya verilmiş ve onun tarafından harcın yatırıldığı günden sonraki bir günde kaleme götürülmüş ise, bu yön kalemdeki görevliler tarafından, dilekçeyi getiren ilgilinin de imzası alınmak suretiyle belgelendirilmelidir. Bu durumda dava, dilekçenin mahkeme kalemine verildiği tarihte açılmış sayılacaktır. Aksi takdirde, dava dilekçesinin, gerekli harçların ödendiği tarihte mahkeme kalemine verildiği kabul edilerek dava o tarihte açılmış sayılacaktır. O halde, yukarıda açıklanan nedenlerle, harca tabi davalarda, harcın ödendiği tarihte dava açılmış sayılır. Ancak, dava dilekçesinin daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiği kalemce belgelendirilmiş ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekir.” (<http://app.e-uyar.com/karar/index/d5d63c7e-bb02-444c-acd2-304daabfe112> Erişim tarihi:25.01.2022)

tarafından havale edildiği tarih, davanın açıldığı tarih olarak kabul edilmiştir¹³². Ancak, harcın yatırıldığı tarihten veya havale tarihinden sonraki bir tarihte davacı dilekçeyi kaleme vermiş ve kalem tarafından bu durum bizzat davacı taraftan imza alınıp belgelendirilmişse dava harç veya havale tarihinde değil, dilekçenin kaleme verildiği tarihte açılmış sayılır¹³³. Ancak geç verme işlemi kalem personeli tarafından davacının imzasının alınması suretiyle belgelendirilmemişse, geç verme işleminin kalemin kusurundan kaynaklandığı kabul edilir ve dava açılma tarihi olarak, hakimnin havale tarihi veya harcın yatırılma tarihi esas alınır¹³⁴.

2005 yılında Adalet Bakanlığı tarafından uygulamaya geçirilen UYAP ile adliyelerin bilgisayar ağına bağlanması ve birçok işlemin elektronik ortamda hızlı ve masrafsız şekilde yapılmasına olanak sağlanmıştır¹³⁵. UYAP ile elektronik ortamda dava açılması da mümkün hale getirilmiştir. UYAP üzerinden dava açıldığında davanın hangi tarihte açılmış sayılacağı, yönetmelikle düzenlenmiştir. Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik md.197/8,9' a göre elektronik ortamda dava açılması halinde davanın açılma tarihi, dava dilekçesinin sisteme kayıt tarihidir. Ancak çeşitli sebeplerden ötürü UYAP sisteminde aksamalar yaşanmakta ve yapılacak işlemler kesintiye uğrayabilmektedir. Bu durum gözetilerek ilgili yönetmelikte düzenleme yapılmıştır. Aynı yönetmelik md. 197/5,6' ya göre herhangi bir nedenle elektronik ortamda işlem yapılamaması halinde, durum bir tutanak ile tespit edilir ve işlem fiziki ortamda yapılır. Elektronik sistem açıldığında, fiziki ortamda yapılan işlemler, gecikmeksizin elektronik ortama aktarılır. Bu durumda dava, ilgili tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılır.

Karşı davanın açılma anını tespit edecek olursak, karşı dava, açılmış ve görülmekte yani derdest bir davada, davalının, aynı mahkemede ve aynı dosyada asıl davacıya karşı dava açması karşı dava olarak tanımlanmaktadır¹³⁶. Karşı dava, HMK md.133'e göre asıl davanın görüldüğü ilk derece mahkemesine sunulan cevap

¹³² Ergun Önen, "Hukuk Davasının Hangi Tarihte Açılmış Sayılacağını Belirleyen Bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Üzerine", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, no:1(1988):207-218

¹³³ Pekcanıtez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1168; Yılmaz, *Şerh*, 2:1767; Umar, *Şerh*, 342.

¹³⁴ Pekcanıtez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1168; Yılmaz, *Şerh*, 2:1767; Umar, *Şerh*, 342.

¹³⁵ Pekcanıtez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1168; Yılmaz, *Şerh*, 2:1767; Umar, *Şerh*, 342.

¹³⁶ Ömür Kadri Sarı, *İdare Hukuku Bağlamında E-Devle dönüşümü ve UYAP*(Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 145.

¹³⁶ Baki Kuru ve Burak Aydın, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 429.

dilekçesiyle ya da iki haftalık cevap süresi içinde verilen bağımsız bir dilekçeyle açılabilir¹³⁷. Karşı davada, dava, cevap dilekçesinin dava dosyasına sunulması için hâkime havale ettirilen zamanda açılmış sayılır ve derdestlik bu anda başlamış olur¹³⁸. Ancak cevap dilekçesi, hâkime havale ettirilen tarihten ileri bir tarihte kalem görevlilerine verilmiş ve bu gecikme işlemi bizzat davalının (karşı davacının) imzası alınmak suretiyle kalem görevlilerince belgelendirilmişse, karşı dava cevap dilekçesinin hâkime havale ettirildiği tarihte değil; dava dosyasına konulması için fiilen kalem görevlilerine verildiği tarihte açılmış sayılacak olup, dolayısıyla derdestlikte bu tarihte başlayacaktır¹³⁹. Harçlar Kanunu md. 6 hükmüne göre, karşı dava, müstakil davalar gibi harca tabidir. Bu sebeple ilk açılan dava harca tabiyse, açılacak olan karşı davanın açılma anı da harcın yatırıldığı tarih olarak kabul edilecektir¹⁴⁰.

¹³⁷ Karşı davanın açılabilmesi için aranan şartlar şu şekildedir: 1-Asıl dava açılmış ve halen görülmekte olmalıdır(Derdest olmalıdır) görülmelidir 2- Karşı dava ile asıl dava aynı yargılama usulüne tabi olmalıdır. 3-Karşı dava açmakta hukuki yarar bulunmalıdır. 4- Asıl dava ile karşı dava arasında bağlantı bulunmalıdır. 5- Cevap süresi içerisinde asıl mahkemenin görüldüğü mahkemede açılmalıdır. Karşı davanın açılabilmesine ilişkin şartlarını detayları için bkzn.: Çiğdem Yazıcı, *Medeni Usul Hukukunda Karşı Dava*(İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 107.

¹³⁸ Tanrıver, *Derdestlik*, 11.

¹³⁹ Tanrıver, *Derdestlik*, 11.

¹⁴⁰ Emine Aslı Küçükaydın, “Karşı Dava”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no:123, (2016): 209-258. Harç esasa cevap süresinde yatırılmadıysa, uygulamada karşı davanın açılıp açılmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Harçlar Kanunu'nun 32. maddesine göre, harcın yatırılmaması durumunda müteakip işlemlerin yapılamayacağı belirtilmektedir. Yargıtay'ın çoğunlukla verdiği kararlarda, harcın esasa cevap süresi içinde yatırılmamış olmasının, davanın karşı dava olarak nitelenememesine yol açtığı ve dilekçenin sonradan harçlandırılmış olmasının da bu durumu değiştirmedikten söz edilmiştir. Ancak bazı Yargıtay kararlarında, harcın sonradan verilecek süre içinde yatırılması halinde karşı davanın incelenebilir niteliğe kavuşacağından bahsedilmiştir. Dolayısıyla, bir davanın karşı dava olarak nitelendirilebilmesi için diğer tüm şartları taşımasının yanı sıra harcın da yatırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, usulüne uygun olarak açılmış bir dava olarak kabul edilmeyecektir. Bu nedenle sonradan harç tamamlattırılması suretiyle davaların incelenip karara bağlanmasının doğru bir yöntem olmadığı savunulmuştur. Yargıtay'ın da genellikle benimsediği gibi, bu tür durumlarda "karar verilmesine yer olmadığı" şeklinde karar tesis edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu hallerde talep sonucu haline gelebilmiş bir talep yoktur. Bu durumlar açısından kesin hüküm oluşturacak şekilde ret kararının verilmesinin de yanlış olduğu savunulmuştur. Süresi içerisinde eğer harç yatırılmadıysa karşı davayı açmak isteyen davacının yapması gereken ayrı bağımsız bir dava açması olacaktır. Zira davalar arasında bağlantı olduğundan davaların birleştirilmesini de talep edebilecektir. “...Davalı kadın tarafından başvurma harcı verilerek usulüne uygun açılmış bağımsız yahut karşı davası bulunmamaktadır. Sonradan nispi harç yatırılmış olması bu dilekçeyi karşılık dava haline getirmez. Bu istekler hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verileceği yerde kesin hüküm yaratacak şekilde ret hükmü verilmesi doğru olmamıştır.” (Y. 2. HD., E. 2009/3130, K. 2010/5104, 17.03.2010 T.); “..Davalı, davacı kadın boşanma davasına vermiş olduğu cevap dilekçesinde, ziynet eşyaları ve aile konutunun ½'sinin tapusunun iptali ile kendi adına tescilini talep etmiştir. Kadın bu konularda karşı dava açmadığı gibi herhangi bir başvurma harcı da yatırmamıştır. Sonradan bu konularda nisbi harcın ikmal ettirilmesi onu dava haline getirmez. Mahkemece bu konularda karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru

Derdestlik, davanın açılma tarihinde kendiliğinden başlayacağına göre, davanın açılma tarihine ilişkin tespit ettiğimiz tüm hususlar, derdestliğin başlama anı için de kabul edilecektir.

1.3.2 Dava türlerine göre derdestliğin başlaması

Derdestliğin başlaması için genel kural yukarıdaki açıklamalarımız doğrultusunda davanın açılma anı olsa da dava türlerine göre birtakım farklılıklar da mevcuttur. Bu sebeple, dava türlerini, talep sonucunun niteliğine göre davalar ve mahkemeden istenen hukuki korumanın niteliğine göre davalar ve ayrımları doğrultusunda aşağıda inceleyeceğiz.

1.3.2.1 Talep sonucunun niteliğine göre davalar

1.3.2.1.1 Terditli davalar

HUMK döneminde kanunda düzenlenmeyen terditli davalar, doktrin tarafından ortaya koyulmuş ve kanunda düzenlenmese bile hukukumuzda terditli davaların açılabilmesine ilişkin tam bir görüş birliği içerisinde olduğundan¹⁴¹, Yargıtay da terditli davaların açılabilmesini kabul etmiştir. Terditli davaların uygulanması yerleşik hale geldikten sonra nihayet HMK ile kanuni düzenlemesine kavuşmuştur. HMK md.111'e göre terditli dava; *“Davacının aynı davalıya karşı birden fazla talebini aralarında aslilik ferilik ilişkisi kurarak aynı dava dilekçesinde ileri sürmesi”* şeklinde tanımlanmıştır.

Terditli davalarda, davacı, dava dilekçesinde iki ayrı talepte bulunur; ancak bu talepler arasında bir derecelendirme vardır. Bu taleplerden ilki asıl talep, diğeri ise fer'i başka bir ifadeyle yardımcı taleptir¹⁴². Davacı, terditli dava dilekçesinde ilk önce asıl talebi hakkında karar verilmesini ister; yardımcı talepte ise, asıl talebin reddedilmesi durumunda yardımcı talebin hüküm altına alınmasını ister¹⁴³. Nitekim HMK md. 111/2 düzenlemesinde de mahkemelerde, davacının asıl talebi hakkında ret kararı verilmedikçe, yardımcı talep hakkında hüküm verilemeyeceği düzenlenmiştir.

görülmemiştir.” (Y. 2. HD, E. 2006/17960, K. 2007/6377, 16.04.2007 T.) Küçükaydın, “Karşı Dava”, 130-131.

¹⁴¹ Üstündağ, *Yargılama*, 337; Kuru, *Usul*, 2:1484; Muşul, *Terdit*, 88; Postacıoğlu, *Usul*, 270; Bilge ve Önen, *Usul*, 399.

¹⁴² Terditli davanın mahkeme tarafından görülebilmesi için, asıl talep ile fer'i talep arasında hukuki veya ekonomik bir bağın bulunması şarttır. (HMK md.111)

¹⁴³ Muşul, *Terdit*, 183; Kuru, *Usul*, 2: 1484; Üstündağ, *Yargılama*, 337.

Terditli davalarda davanın açılmasıyla birlikte hem asıl talep için hem de yardımcı talep için derdestliğin başladığı kabul edilmiştir¹⁴⁴. Çünkü derdestlik, davanın açılmasının usul hukuku bakımından kendiliğinden ortaya çıkan etkilerinden biridir. Dava bir hukuki işlem olmadığından, onun etkilerinde de taraf iradesinin bir rolü yoktur¹⁴⁵. Davanın açılmasının etkileri, taraf iradesinden bağımsız olarak ortaya çıktığına göre, bu etkilerinin başlaması da şarta bağlı kılınamaz¹⁴⁶. Nitekim terditli davalar açılırken yardımcı talep şarta bağlı olarak açılmamakta, davacı aynı dava dilekçesinde öne sürmüş bulunduğu taleplerin mahkemece gerçekleştirilecek incelemenin sırasını belirtmektedir¹⁴⁷. Ancak asıl talep gibi kendiliğinden derdest hale gelen yardımcı talebin derdestliğinin varlığı bozucu şartlıdır¹⁴⁸. Bu bozucu şarttan anlaşılması gerekense, asıl talebin şekli olarak kesinleşmiş bir hükümle kabul edilmiş olmasıdır. Bozucu şartın gerçekleşmesi yani asıl talebin şeklen kesinleşmiş bir hükümle kabulü halinde yardımcı talebin derdestlik hali geçmişe etkili olacak şekilde yani davanın açıldığı andan itibaren ortadan kalkacaktır¹⁴⁹.

1.3.2.1.2 Davaların yığılması

HUMK döneminde kanuni bir alt yapısı olmayan davaların yığılması, objektif dava birleşmesi şeklinde ifade edilmekteydi ve gerek doktrin gerekse de Yargıtay uygulamalarıyla kabul edilmişti. Nihayet ilk defa HMK ile pozitif düzenlemeye kavuşmuştur. HMK md. 110'a göre "*davacının, aynı davalıya karşı birbirinden ayrı ve birden fazla asli talebin aynı dava dilekçesinde talep etmesi*" davaların yığılması olarak adlandırılmıştır.

Davaların yığılmasında dava dilekçesinde birden çok talep söz konusu olmakla birlikte, bu dava türünde davacı, dava dilekçesinde talep ettiği dava konularından hepsi hakkında ayrı ayrı karar verilmesini istemektedir¹⁵⁰. Görünüşte yalnızca tek bir davanın varlığına rağmen, bu davayı oluşturan birden çok asli talep aynı zamanda da birden fazla ayrı ve bağımsız dava söz konusudur¹⁵¹. Bu nedenle,

¹⁴⁴ Muşul, *Terdit*, 180; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

¹⁴⁵ Muşul, *Terdit*, 180; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

¹⁴⁶ Muşul, *Terdit*, 62; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

¹⁴⁷ Muşul, *Terdit*, 180.

¹⁴⁸ Muşul, *Terdit*, 180.

¹⁴⁹ Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

¹⁵⁰ Uğur Bulut, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Yığılması*(Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), 23

¹⁵¹ Bulut, *Yığılma*, 24; Kuru, *Usul*, 2:1496; Süha Tanrıver, *İlamlı İcra Takibinin Dayanaklar ve İcranın İadesi*(Ankara:Yetkin Yayınları, 1996), 75; Tanrıver, *Usul*, 1:626; İlhan E. Postacıoğlu ve Sümer Altay, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*(İstanbul:Vedat Kitapçılık, 2015), 268; L. Şanal

davaların yığılmasını oluşturan her bir talep için ayrı ayrı karar verilmelidir¹⁵².Aslında ortada tek bir dava dilekçesiyle ileri sürülmüş talep sayısı kadar dava mevcut olduğuna göre, davanın açılmasıyla birlikte talep sonucu olarak ileri sürülen tüm talepler bakımından derdestlik hali kendiliğinden başlar¹⁵³.

1.3.2.1.3 Kısmi dava

Davanın kısmi şekilde açılması halinde, kısmi davanın dava konusu ile bakiye kısım için açılacak yeni bir kısmi dava veya açılacak olan ek dava bakımından, her iki davanın, dava konuları arasında bir aynılık olamayacağından, bu iki dava arasında derdestlikten söz etmek mümkün değildir¹⁵⁴. Dolayısıyla dava

Görgün, *Medeni Usul Hukuku*(Ankara, Yetkin Yayınları, 2015), 190; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1092; Arslan, Yılmaz, Taşpınar ve Hanağası, *Usul*, 294; Karslı, *Muhakeme*, 321. Bulut, *Yığılma*, 24; Süha Tanrıver, *İlamlı İcra Takibinin Dayanaklar ve İcranın İadesi*(Ankara:Yetkin Yayınları, 1996), 75; Tanrıver, *Usul*, 1:626; İlhan E. Postacıoğlu ve Sümer Altay, *Medeni Usul Hukuku Dersler*(İstanbul:Vedat Kitapçılık, 2015), 268; Kuru, *Usul*, 2:1496; Görgün, *Usul*, 190; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1092; Arslan, Yılmaz, Taşpınar ve Hanağası, *Usul*, 294; Karslı, *Muhakeme*, 321. Taleplerden birinin kabul veya ret edilmiş olması, diğerlerini etkilemez, her bir talep için diğerlerinden bağımsız olarak karar verilir. Bu durum, esasen her bir talebin ayrı bir dava konusu oluşturabilecek, ayrı birer dava olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, taleplerin tamamen bağımsız olması nedeniyle, davacının bu taleplerini ayrı ayrı davalarda ileri sürmesi de kural olarak her zaman mümkündür. (Bulut, *Yığılma*, 15)

¹⁵³ Tanrıver, *Derdestlik*, 15.

¹⁵⁴ Tanrıver, *Derdestlik*, 85; Tiryaki, *Derdestlik*, 40; Şekerci, “Derdestlik”, 438; Akil, *Kısmi*, 200. “...Bilindiği üzere, alacağın bir kısmı için dava açılabilir. Fazlaya ilişkin hakların saklı tutulması koşulu ile de ek dava açılması olanaklıdır. Mahkemenin de kabulünde olduğu üzere ek dava ise; ya asıl dava kesinleştikten sonra ya da zaman aşımını kesmek gibi amaçlarla asıl dava kesinleşmeden önce açılabilir. Davalı taraf, bu ek davada derdestlik itirazında da bulunamaz. Zira, kısmi dava ile ek davanın ilişkin olduğu alacak kesimleri, yani müddeabihleri farklıdır. Ancak; kısmi davada verilen hüküm, ek davayı etkileyecektir Derdestlik, yani davanın görülmekte olması, 6100 sayılı HMK’nın 114/I-ı. maddesinde dava şartı olarak düzenlenmiştir Dava şartı olan derdestlik nedeni ile davanın reddi için iki davanın taraflarının, konusunun ve dava sebeplerinin aynı olması gerekir.

Eldeki ek davaya esas olan Pazarcık Asliye Hukuk Mahkemesinin 2011/814 Esas 2013/306 Karar sayılı dosyasında; eldeki davacılar tarafından eldeki davalı...’ndan zorunlu koltuk ferdi kaza sigorta poliçesi bulunmayan araçta yolculuk eden oğullarının vefatına dayalı zorunlu koltuk ferdi kaza sigorta poliçesindeki ölüm teminatı nedeniyle 10.000, 00 TL bedelinin tahsilinin istenildiği, fazlaya ilişkin hakların saklı tutulduğu; Mahkemece, aracın arizi taşımada kullanılması, belli bir güzergahta taşıma yapılmaması nedeniyle 4925 Sayılı Taşıma Kanunu’na uygun bir taşımanın bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verildiği; Dairemizin 26.05.2015 gün ve 2013/19809 E. 2015/7781 K. sayılı ilamı ile aracın yetki belgesiz çalışması ya da o gün için arizi taşıma yapılması, taşımacının zorunlu koltuk ferdi kaza sigortası yaptırmaz zorunluluğunu ortadan kaldırmadığı gibi, sigortanın yapılmaması halinde davalı...’nın sorumluluğunu da ortadan kaldırmayacağı, davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde hatalı gerekçe ile reddine karar verilmesi doğru görülmeyle bozulduğu; bozma uyan Mahkemece 01.12.2016 tarihinde davanın kabulüne karar verildiği; kararın, 23/10/2019 tarihinde bozmaya uygun onanarak kesinleştiği ve eldeki davanın da ilk davada, saklı tutulan bölümün tahsili istemine ilişkin olduğu anlaşılmaktadır.

Somut olayda; ek dava, asıl dava kesinleşmeden açılmıştır. Bu şekilde ek davanın asıl dava kesinleşmeden açılmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Açıklanan hukuki ve maddi vakıalar karşısında, eldeki dava ile ilk dava arasında derdestlikten söz etmek mümkün değildir.

konusu edilmeyen kısım için derdestlik başlamayacaktır. Özellikle haksız fiil sebebiyle açılan tazminat davaları bakımından, tazminatın miktarını belirleyen unsurlardaki değişiklikler sebebiyle birden fazla kısmi dava açılmasına ihtiyaç duyulabilir ve bu durum hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğurmaz¹⁵⁵. O halde, kısmi dava derdestken, davacı yeni bir kısmi dava açabileceği gibi ek dava da açabilecektir¹⁵⁶. Bu iki davanın taraf ve sebepleri aynı olsa dahi dava konusu edilen talep sonuçları farklılık arz edeceğinden derdestlikten bahsetmek mümkün değildir¹⁵⁷. Her ne kadar birden çok kısmi dava açılarak, bu davalar açıldığında da derdestlik sebebiyle ikinci dava reddedilemeyecek olsa da, hukuki yarar olmadığından ikinci davanın reddedilmesi gerektiği söylenmiştir¹⁵⁸. Zira bir konuda mahkemeye başvurup karar almadan, daha basit ve daha kolay başka bir yolla aynı sonuç ortaya çıkıyorsa, o konuda mahkemeye başvurmak için hukuki yararın olduğu söylenemez¹⁵⁹. Ek dava açmak yerine, ilk davada karşı tarafın rızası alınarak iddianın genişletilmesi suretiyle veya ıslah kurumuna başvurarak bakiye alacak talebinin yargılamaya konu edilmesi gerektiği savunulmuştur¹⁶⁰.

1.3.2.1.4 Topluluk davası

HMK'nin 113. maddesi ile mevzuatımıza "topluluk davası" başlığı altında yeni bir dava türü eklenmiştir. Daha doğru bir ifadeyle, Türk hukukunun çeşitli alanlarında uygulanan bu dava türü, kapsam açısından genişletilmiş ve genel kullanıma kavuşturulmuştur. Söz konusu düzenleme uyarınca, derneklerin ve diğer tüzel kişilerin, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabilecekleri hükme bağlanmıştır¹⁶¹.

... " (Y. 17. H.D. 2021/1845 E. 2021/1557 K. 18.02.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.03.2023)

¹⁵⁵ Akil, *Kısmi*, 199.

¹⁵⁶ Kuru, *Usul*, 2:1559; Akil, *Kısmi*, 199.

¹⁵⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 86; Akil, *Kısmi*, 200.

¹⁵⁸ Hanağası, *Menfaat*, 268; Akil, *Kısmi*, 201.

¹⁵⁹ Hanağası, *Menfaat*, 268.

¹⁶⁰ Akil, *Kısmi*, 201.

¹⁶¹ Topluluk davaları hakkında detaylı bilgi için bkz. İbrahim Özbay, *Grup Davaları*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), 39; Elif Kısmet Kekeç, "Topluluk Davalarında Elde Edilen Hükümün Münferiden Açılacak Davalarda Kesin Hüküm Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel*

HMK md. 113'de düzenlenen topluluk davalarının derdestlik durumu incelenecek olursa, topluluk davası şeklinde açılmış olan bir dava görülmekteyken, dava konusu ve dava sebebi aynı olan bu dava topluluk üyelerinden biri tarafından münferiden açılacak olursa bu iki dava arasında derdestlik ilişkisi kurulamayacaktır¹⁶². Zira açılan ilk davanın tarafı tüzel kişiyken ikinci davanın tarafı bu tüzel kişiliğin üyelerinden biri olan gerçek kişidir. Dolayısıyla da taraflar aynı olmadığından derdestliğin başlaması da mümkün olmayacaktır.

1.3.2.1.5 Seçimlik dava

HMK md.112'de düzenlenen seçimlik dava, seçimlik borçlarda seçim hakkı sahibi olan borçlu veya üçüncü kişinin bu hakkı kullanmaktan kaçınması durumunda alacaklı tarafından açılan bir dava türüdür¹⁶³.

Seçimlik davalar derdestlik bakımından ayrı bir özellik göstermediğinden yukarıda açıkladığımız derdestliğin başlamasına ilişkin genel kural olan davanın açılma anı bu dava içinde geçerli olacaktır¹⁶⁴.

1.3.2.2 Mahkemedен istenen hukuki korumanın niteliğine göre davalar

1.3.2.2.1 Belirsiz alacak davası

HMK md.107'de düzenlenen belirsiz alacak davası, davanın açıldığı anda davacının talebini dayandırdığı vakılardan, talebinin miktarını rakamsal olarak belirleyememesi durumunda açılan bir dava türüdür¹⁶⁵.

Davanın belirsiz alacak davası şeklinde açıldığında, davacının, alacağının bütününe dava konusu yapmak istediği noktasında tartışma yoktur¹⁶⁶. Davacının, belirsiz alacak davasını açarken dilekçesinde belirttiği geçici talep sonucu, davacının

Sayı, (2015): 1275-1297. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756076> Erişim Tarihi: 15.02.2023)

¹⁶² Kekeç, "Topluluk", 1293. Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca, derdestliğin varlığı için gerekli şartlardan birisi, her iki davanın taraflarının aynı olmasıdır (HMK m. 303/I) Tüzel bir kişi tarafından açılacak topluluk davası ile grup üyesi tarafından münferiden açılacak dava arasında bu şartı bulmak mümkün değildir. Ancak, gerek usûl ekonomisi gerekse de bir dava şartı olan hukukî yararın varlığı dikkate alındığında, sonradan açılacak davanın derdestlik sebebiyle değil; ama, hukukî yararın mevcut olmaması sebebiyle reddinin mümkün olabileceği savunulmuştur. Kısmet Kekeç, "Topluluk", 1294.

¹⁶³ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 270; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 325; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2: 1088; Görgün, Börü, ve Kodakoğlu, *Usul*, 286.

¹⁶⁴ Tanrıver, *Derdestlik*, 15.

¹⁶⁵ Cemil Simil, *Belirsiz Alacak Davası* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), 21.

¹⁶⁶ Simil, *Belirsiz Alacak*; 302.

bu dava ile elde etmek istediği talep sonucu değildir. Davacının, dilekçesinde belirttiği geçici miktar, dava açacağı zamana kadar ki belirleyebildiği miktardır. Bu sebeple, belirsiz alacak davasında derdestlik, alacağın tamamı için başlayacaktır. Gösterilen geçici talep sonucunun derdestlik bakımından bir önemi yoktur¹⁶⁷. Davasını belirsiz alacak şeklinde açan davacı, talebinin tümü hakkında karar verilmesini istediği için, aynı talep için yeniden bir dava açacak olursa, derdestlik nedeniyle ikinci dava reddedilecektir¹⁶⁸. İkinci davanın kısmi dava, eda davası veya belirsiz alacak davası olarak açılması, ikinci davanın derdestlik nedeniyle reddedilmesinde fark yaratmayacaktır¹⁶⁹.

1.3.2.2 Eda ve tespit davası

Her ne kadar eda ve tespit davaları iki ayrı dava türü olsa da her iki dava türünün de birbirlerine olan derdestlik ilişkisi önem arz ettiğinden aynı başlık altında değerlendirmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bu iki davanın birbirlerine olan derdestlik ilişkisi incelenmeden önce, tespit davasını inceleyecek olursak, bir tespit davası devam ederken ikinci kez tespit davası açılması halinde ikinci tespit davasının derdestlik sebebiyle reddedileceğine şüphe yoktur¹⁷⁰. İlk açılan ve sonradan açılmış olan davalardan biri müspet ve diğeri menfi tespit davası olsa dahi derdestlik nedeniyle ikinci dava reddedilebilir¹⁷¹. Çünkü her iki davada da belirli bir hukuki ilişkinin varlığının veyahut yokluğunun tespitini talep edilmektedir. Bu sebeple müspet veya menfi ayrımı yapılmaksızın iki tespit

¹⁶⁷ Simil, *Belirsiz Alacak*, 302.

¹⁶⁸ Simil, *Belirsiz Alacak*, 302. “...*Belirsiz alacak davası açan davacı, talep artırımı yahut ıslah suretiyle neticei talebini artırabilir. Ayrıca belirsiz alacak davası türünde dava açılması durumunda alacağın tamamı dava konusu edildiğinden aynı dava konusu ile ilgili ek dava açılması halinde derdestlik dava şartı söz konusu olur.*

Somut uyuşmazlıkta dava belirsiz alacak davası türünde açılmış, davacı vekilinin 30.11.2015 tarihli ıslah dilekçesi ile kıdem ve ihbar tazminatı ile yıllık izin ücreti taleplerinin arttırıldığı, ancak ıslah harcı yatırılmadığından bozma ilamı sonrasında kıdem ve ihbar tazminatı talepleri hakkında 06.01.2021 tarihinde ek dava açıldığı ve ek davanın asıl dava ile birleştirildiği, Mahkemece hatalı vasıflandırma ile asıl davanın kısmi dava olarak açıldığı kabul edilerek birleşen ek davanın zaman aşımı nedeniyle reddine karar verildiği anlaşılmıştır. Mahkemece, belirsiz alacak davasında alacağın tamamının dava konusu yapıldığı ve belirsiz alacak davasına konu edilen alacaklar bakımından ek dava açılmayacağı dikkate alınarak birleşen ek davanın derdestlik dava şartı sebebiyle usulden reddine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 107/2. maddesi uyarınca davacı vekiline talep artırımı dilekçesi sunması için süre verilerek sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi hatalıdır. ...” (Y. 9.H.D. 2022/1941 E., 2022/2780 K. 02.03.2022 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/index> Erişim Tarihi: 01.03.2023)

¹⁶⁹ Simil, *Belirsiz Alacak*, 302.

¹⁷⁰ Kuru, *Usul*, 4:4254; Kuru ve Budak, *Tespit*, s.325; Tanrıver, *Derdestlik*, s.87.

¹⁷¹ Kuru ve Budak, *Tespit*, 325; Tanrıver, *Derdestlik*, 87.

davasının da konularının aynı olduğu kabul edilir ve bu iki dava arasında derdestlik durumu ortaya çıkar¹⁷².

Eda davasında, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin tespit edilmesi ve ayrıca davalının yapması, yapmaması veya vermesi gereken hususların belirlenerek buna uygun şekilde hüküm verilmesi talep edilir. Tespit davasında ise, dava konusu hukuki ilişkinin mevcut olup olmadığının saptanması talep edilir. Her iki davanın, derdestlik ilişkisi ise, hangi tür davanın önce açıldığına göre belirlenir. Eda davasının talep sonucu, aynı zamanda tespit talebini de içerdiğinden, dava konuları açısından benzerlik taşır¹⁷³. Bu sebeple eda davasından sonra açılan tespit davası derdestlik nedeniyle reddedilebilecektir¹⁷⁴. Eda davası sonucunda verilen hükmün menfi tespit davaları için de kesin hüküm oluşturmaması, sonrada açılan eda davasına dayanılarak derdestliğin ileri sürülebileceğini göstermektedir¹⁷⁵. Eda davasının talep sonucu tespit davasına göre daha geniştir, tespit davasından farklı olarak, aynı zamanda edaya ilişkin bir talebi de içermektedir¹⁷⁶. Bu sebeple tespit davası derdestken daha sonra açılacak olan eda davası derdestlik nedeniyle reddedilemeyecektir¹⁷⁷.

1.3.2.2.3 İnşâî dava

HMK md. 108’de düzenlenen inşâî dava, mahkemeden yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumu değiştirilmesinin yahut ortadan kaldırılmasının talep edildiği bir dava türüdür¹⁷⁸.

Tıpkı seçimlik dava türünde olduğu gibi bu dava türü de derdestliğin başlamasına ilişkin bir farklılık göstermediğinden genel kural olarak belirttiğimiz davanın açılma anı bu dava türünde de geçerli olacaktır.

1.4 Derdestliğin Sona Ermesi

1.4.1 Hükmün şekli anlamda kesinleşmesi

Derdestliğin olağan sona erme şekli, dava sonucunda verilmiş olan hükmün şekli anlamda kesinleşmiş bulunmasıdır¹⁷⁹. Şekli anlamda kesin hüküm kavramı

¹⁷² Kuru ve Budak, *Tespit*, 325; Tanrıver, *Derdestlik*, 87.

¹⁷³ Kuru ve Budak, *Tespit*, 325.

¹⁷⁴ Kuru, *Usul*, 4:4254; Kuru ve Budak, *Tespit*, 325; Tanrıver, *Derdestlik*, 87.

¹⁷⁵ Canbeldek Akın, 140.

¹⁷⁶ Kuru ve Budak, *Tespit*, 325.

¹⁷⁷ Kuru ve Budak, *Tespit*, 326.

¹⁷⁸ HMK md. 108/1: “İnşâî dava yoluyla, mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilir.”

HMK md 303/1’de yer almıştır. Bir hükmün şekli anlamda kesinliğinden maksat, mahkeme tarafından verilen hükme karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolunun artık kalmaması veya baştan itibaren başvurulabilecek bir kanun yolunun bulunmamasıdır¹⁸⁰. Bir hükme karşı başvurulabilecek kanun yolunun bulunmaması iki farklı şekilde ortaya çıkar. İlk halde, ilk derece mahkemesince verilen hükme karşı kanun yoluna başvuru imkânı bulunmamaktadır ve bu sebeple hükmün verilmesiyle birlikte şekli anlamda kesinlik ortaya çıkar. İkinci ihtimal ise ilk derece mahkemesi tarafından verilen karara karşı kanun yoluna başvurma imkânı mevcutken ya süresi içerisinde olağan kanun yolu olarak üst mahkemeye başvurulmayarak yahut kanun yoluna başvurmadan açıkça feragat edilerek ya da karara karşı kanun yoluna başvurulmuştur, ancak bu başvuru üzerine verilen karardan sonra başvurulacak başka bir kanun yolunun mevcut olmaması sebebiyle hüküm şekli anlamda kesinlik kazanmıştır¹⁸¹.

1.4.2 Davanın açılmamış sayılması

Davanın açılmamış sayılmasına yol açan haller, HMK’de dağınık bir biçimde düzenlenmiştir. Bu haller kısaca, işleminden kaldırılmasına karar verilen davanın üç ay içinde yenilenmemesi (md.150/5) veya ikiden fazla (basit yargılama usulünde birden fazla) takipsiz bırakılması (md. 150/6; 320/4), görevsizlik ve yetkisizlik kararlarının kesinleşmesine rağmen davaya devam edilmemesi (md.20/1), davanın açılıp yürütülmesi için gerekli izin veya temsil belgelerinin mahkemece verilen süre içinde ibraz edilmemesi veya bunların temini için mahkemeye müracaat edilmemesi (md 54/3), keza vekâletnamenin mahkemece verilen süre içinde ibraz edilmemesi (md.77/1), dava dilekçesinde bir haftalık kesin süreye tabi eksikliklerin verilen bu süre içinde tamamlanmaması (md. 119/2) ve son olarak davanın geri alınması (md. 123) şeklinde sıralanabilir¹⁸².

¹⁷⁹ Celal Işıklar, "İdari Yargıda Derdestlik", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* no:16, sayı1(2012):63-106.

¹⁸⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Medeni Usul*, 654; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, 2cilt(Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 2:1481; Görgün, *Medeni Usul*, 437; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 736; Tanrıver, *Medeni Usul*, 2: 115; Ahmet Cahit İyilikli, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*(Ankara: Yetkin Yayınları, 2016),40. "Şekli anlamda kesin hükmün amacı, davanın sona erdirilmesine hizmet etmektir. Bir son karar, şekli anlamda kesinleşince dava taraflarının o davada istedikleri amaç gerçekleşmiş olur." (HGK, 09.04.2003, 20-266/285 Kazancı İçtihat Bankası)

¹⁸¹ Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2056.

¹⁸² Kıyak, *Davanın Açılması*, 156; Karslı, *Usul*, 671-672.

Yukarıda sıraladığımız hallerin gerçekleşmesi halinde mahkeme tarafından davanın açılmamış sayılmasına karar verilecek olup derdestlik de sona erecektir. Davanın açılmamış sayılması halinde derdestliğin sona ereceğine ilişkin tartışma bulunmamakla birlikte buradaki tartışma, derdestlik, açılmamış sayılma şartlarının gerçekleşmesi halinde kendiliğinden mi son bulacak yoksa mahkeme tarafından verilen açılmamış sayılma kararının kesinleşmesinden sonra mı sona erecektir.

İlk görüşe göre¹⁸³; birinci davanın derdestliği, usule ilişkin nihai bir karar konumunda olan davanın açılmamış sayılması kararının şeklen kesinleşmesi üzerine son bulur. Dolayısıyla, hakkında açılmamış sayılması kararı verilmiş olan bir dava, bu karar tebliğe çıkarılmadığı sürece istinaf ve temyiz süreci başlatılamayacağından ve dolayısıyla şeklen kesinleşmeyeceğinden, derdest kalmaya devam edecektir. Bu görüşün gerekçesine göre, dava, dava dilekçesi ile açılır ve mahkeme tarafından verilmiş olan nihai kararın şekli anlamda kesinleşmesi ile son bulur; bu süreçte de dava derdest sayılır. HMK’de düzenlenen davanın açılmamış sayılmasına ilişkin hükümler uyarınca verilmiş olan davanın açılmamış sayılması kararı da usule ilişkin nihai karardır ve tek başına istinaf veya temyiz edilebilir. Bu prosedür işletilmediği sürece, nasıl ki diğer kararların şekli anlamda kesinleşmesi mümkün değilse, usule ilişkin nihai bir karar olan davanın açılmamış sayılması kararı da şekli anlamda kesinleşmez; dolayısıyla ilgili davayı ve onun derdestliğini de sona erdiremez; aynı davanın tekrar açılması halinde derdestlik nedeniyle davanın reddedilmesi gerekir¹⁸⁴. Bu halde, hakkında açılmamış sayılması kararı verilen bir dava, bu kararın tebliğe çıkartılmaması ve bu sebeple şeklen kesinleşmenin mümkün olmayacağından henüz sonuçlanmamış olup, bu süreç başlatılıp tamamlanıncaya kadar derdest kalmaya devam edecektir¹⁸⁵. Diğer yandan davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararın kesinleşmesine gerek olmadığı kabul edilirse birtakım hukuki problemler de beraberinde gelecektir. Çünkü davanın açılmamış sayılması kararının verilebilmesi için HMK’nin davanın açılmamış sayılmasına ilişkin çeşitli maddelerinde yer alan şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenebilmesi, özellikle vekâlet ücreti tutarı ile bu ücreti ödemekle yükümlü tutulacak tarafın tayin edilip edilmediği hususu ve yargılama giderlerinden hangi tarafın sorumlu tutulacağına ilişkin hükmün doğru bir biçimde tespit edilip edilmediği ancak bu açılmamış sayılma kararının Bölge

¹⁸³ Tanrıver, *Derdestlik*, 53.

¹⁸⁴ Tanrıver, *Derdestlik*, 55.

¹⁸⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 56.

Adliye Mahkemesi veya Yargıtayca denetlenmesi sonucunda doğru bir biçimde tespit edilebilecektir¹⁸⁶. O halde davanın açılmamış sayılmasına ilişkin karar taraflara tebliğ edilmediği sürece, denetim mekanizması olan istinaf veya temyiz süreci başlatılamayacak olup; dolayısıyla da derdestliğin son bulmasına yol açacak olan davanın açılmamış sayılması kararının, hukuka uygun olup olmadığı açık bir şekilde tespit edilmeyecektir. Bu tespitlerin tamamında görüleceği üzere, davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararın şeklen kesinleştiği anda derdestliğin sona erdiği kabul edilecektir¹⁸⁷.

Bizim de katıldığımız Karşı görüşe göre¹⁸⁸; davanın açılmamış sayılmasını gerektiren şartların doğumuyla, dava kendiliğinden derdest olmaktan çıkar; bu nedenle kanun yolundan geçerek kesinleşmesini beklemeye gerek yoktur¹⁸⁹. Şöyle ki davanın açılmamış sayılması, davanın uzun süre takipsiz bırakılması ihtimaline karşı kabul edilen bir çözüm yolu olup davayı esastan çözmeyen ancak usuli olarak sonlandıran nihai bir karardır.¹⁹⁰ Davanın açılmamış sayılması kararı, diğer nihai kararlardan farklılık göstermektedir. Çünkü kural olarak diğer nihai kararlarda, yargılama mahkemenin kararıyla sona ermektedir; ancak yargılama davanın açılmamış kararıyla sona ermemekte olup bu davanın açılmamış sayılma şartlarının olduğu anda sona ermektedir¹⁹¹. Burada verilen karar davanın sona erdiğini tespit edici nitelikte bir karardır. Başka bir anlatımla davanın açılmamış sayılmasına ilişkin karar kurucu (ihdasi) olmayıp tespit edici (ihzari) nitelikte bir karardır¹⁹². Zaten bu usuli sona erme halinin isminden de anlaşılacağı üzere, davanın açılmamış “sayılması” söz konusudur. Dolayısıyla, kanunda belirtilen hallerden biri gerçekleşince dava kendiliğinden açılmamış hale gelecek, mahkeme yalnızca bu durumu tespit edecek bir karar verecektir¹⁹³. Davanın açılmamış sayıldığı an, bu

¹⁸⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 56.

¹⁸⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 56.

¹⁸⁸ Kuru, *Usul*, 4:4125; Yılmaz, *Şerh*, 2:2632; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1482; Kıyak, *Davanın Açılması*, s.156; Özmumcu, “Davanın Açılmaması”, 201; Hasan Dursun, “Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), 13; Ahmet İyimaya, “Sorumluluk Davasının Açılmamış Sayılması”, *Yargıtay Dergisi* cilt16, (1990), 46-58; Elgün Toğrul, *Açılmamış Sayılma*, 181.

¹⁸⁹ Yılmaz, *Şerh*, 2:2632; Kıyak, *Davanın Açılması*, 161, Özmumcu, “Davanın Açılmaması”, 204.

¹⁹⁰ Özmumcu, *Davanın Açılmaması*, 199-200; Dursun, *Açılmamış Sayılma*, 13-14; İyimaya, s.46; Kıyak, *Davanın Açılması*, 155.

¹⁹¹ Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1482.

¹⁹² Kuru, *Usul*, 4:4125; Özmumcu, “Davanın Açılmaması”, s.201; Kıyak, *Davanın Açılması*, s.156; Elgün Toğrul, *Açılmamış Sayılma*, 181.

¹⁹³ Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1482.

konuda mahkemenin kararını verdiği an olmayıp, buna sebep olan durumun ve davanın açılmamış sayılmasına ilişkin şartların meydana geldiği andır¹⁹⁴. Mahkemenin daha sonra karar vermiş olması veya davanın açılmamış sayılması kararı vermek yerine sehven başka bir karar vermesi sonucu değiştirmeyecektir¹⁹⁵. Bu sebeplerden ötürü de davanın derdestliğinin sona ermesi için, davanın açılmamış sayılmasına ilişkin karara gerek olmadığı gibi verilen bu kararın da kesinleşmesi gerekli değildir¹⁹⁶.

Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda da davanın açılmamış sayılması koşullarının ortaya çıktığı anda başkaca hiçbir işleme gerek kalmaksızın derdestliğin kendiliğinden sona ereceği belirtilmiştir¹⁹⁷.

Burada değinilmesi gereken bir diğer konu ise HMK md. 150'de düzenlenen dosyanın işlemden kaldırılması kararıdır. Açılan ilk davada, taraflardan her ikisinin gelmemesi ya da yalnızca birisinin gelip onunda davaya devam etmeyeceğini mahkemeye bildirmesi üzerine, HMK md.150/1 hükmü gereği dosya mahkemece işlemden kaldırılır. Aynı şekilde duruşma gününün belirlenmesi için tarafların başvuruda bulunmaları gerektiği halde, başvuruda bulunmamaları durumunda da dosya işlemden kaldırılır¹⁹⁸. Dosyası işlemden kaldırılan dava, işlemden kaldırıldığı

¹⁹⁴ Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1482.

¹⁹⁵ Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1482.

¹⁹⁶ Kuru, *Usul*, 4:4138; Yılmaz, *Şerh*, 2:2632; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1484; Kıyak, *Davanın Açılması*, 162.

¹⁹⁷ “...Bir davanın derdestlik nedeniyle usulden reddine karar verilebilmesi için üç şartın birlikte bulunması gerekir. Bu şartlar, aynı davanın iki kere açılmış olması, birinci davanın görülmekte olması ve birinci dava ile ikinci davanın aynı dava olmasıdır. Her iki davanın aynı anda olduğunu söyleyebilmek için, maddi anlamda kesin hükümde olduğu gibi birinci dava ile ikinci davanın taraflarının, konusunun ve dava sebeplerinin aynı olması gerekir. Davanın açılmamış sayılması kararı ile dava açılması ile meydana gelmiş olan sonuçlar ortadan kalkar. Yani, yeniden harç verilerek açılan yeni davada eski davanın açılması ile meydana gelen sonuçlar devam etmez. Bu nedenle; davanın açılmasıyla doğmuş olan derdestlik durumu, davanın açılmamış sayılmasıyla son bulur. Mahkemenin davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararı henüz kesinleşmemiş olsa bile derdestlik durumu yine son bulur.

Somut olayda;... 2. Sulh Hukuk Mahkemesinin 2013/1009 Esas ve 2014/42 Karar sayılı dosyasında açılan ortaklığın giderilmesi davasında verilen karar hükme esas alınarak derdestlik nedeniyle davanın usulden reddine karar verilmiş ise de; hükme esas dosyanın incelenmesinde tarafları ve konusu aynı olan dava dosyasında muris... oğlu...'nın veraset ilamının dosyaya ibraz edilmesi için verilen kesin sürede eksikliğin giderilmediği gerekçesiyle davanın usulden açılmamış sayılmasına karar verildiği, bu karara karşı usulüne uygun tebliğlere rağmen temyiz yoluna başvurulmadığı, verilen kararın usule ilişkin bir karar olduğu gözden kaçırılmıştır. Bu durumda derdest bir davanın varlığından söz edilemeyeceğinden mahkemece işin esasının incelenerek bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bu sebeple hükmün bozulması gerekmektedir...” (Y. 14.H.D. 2018/3502 E., 2021/3141 K. 28.04.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 26.01.2023)

¹⁹⁸ Kanunda, dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verileceğinden (HMK md. 150/1) söz edilmesine rağmen, bu karar tespit edici nitelikte bir karardır. Mahkeme bu konuda bir karar vermemiş olsa bile, dosyanın işlemden kaldırılmasını gerektiren bir hal gerçekleşmişse o anda

tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin talebi üzerine yenilenebilir¹⁹⁹. Dosyası işlemde kaldırılan dava üç ay boyunca derdest kalacaktır²⁰⁰. Şayet üç ay içerisinde yenilenmezse davanın açılmamış sayılmasına karar verilecektir. Bunun sonucunda da yukarıda etraflıca tartıştığımız üzere davanın derdestliği başka bir karar verilmesine gerek olmaksızın üç ayın sonunda kendiliğinden sona erecektir.

1.4.3 Davaya son veren taraf işlemleri

Davaya son veren taraf işlemleri HMK'nin 307 ile 315. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Medeni usul hukukunun ilkelerinden olan tasarruf ilkesinin bir yansıması olarak, davanın tarafları, davayı kabul ederek, davadan feragat ederek ya da sulh olarak yargılamanın her aşamasında ve hatta kanun yolları aşamasında, mahkeme tarafından herhangi bir karar verilmesine gerek olmadan, davayı

dosya işlemde kaldırılmış sayılır. İşlemde kaldırma kararının sonradan verilmiş olması, dosyanın kararın verildiği tarihten işlemde kaldırıldığı anlamına gelmez ve bu yönde taraflara bir hak vermez. Yenilemeye ilişkin üç aylık süre de, işlemde kaldırma anına göre hesaplanmalıdır. Dosyanın işlemde kaldırılması kararının niteliği tartışmalıdır. Taraf, irade ve davranışlarına bağlı olarak ortaya çıkan usuli nitelikteki dosyanın işlemde kaldırılması kararıyla henüz yargılama ilk derece mahkemesinde sona ermemekte, mahkeme gerçek anlamda yargılamadan elini çekmemektedir. Bu açıdan teknik anlamda bir nihai karar değildir. Ancak diğer taraftan da, dosyanın işlemde kaldırılması kararı sonucunda, dosyanın yenilenene kadar veya davanın açılmamış sayılması şartları oluşuncaya kadar, mahkemenin dosyaya el atması da mümkün olmamaktadır. Bu yönüyle de tam bir ara karar değildir. Ancak tüm bu tartışmalara rağmen uygulamada ara karar gibi etkisini göstermektedir. Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1471; Umar, *Şerh*, 464.

¹⁹⁹ “ HMK md. 150/4: Dosyası işlemde kaldırılmış olan dava, işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Bu şekilde harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır.”

150/5: “İşlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır.”

²⁰⁰ “...Davanın açılmamış sayılma kararı temyizi kabil bir karar ise de, derdestlik yönünden kararın(temyiz edilmeyerek veya temyiz aşamasından geçerek) kesinleşmesini aramaya gerek yoktur. Derdestlik, 18.09.1996 tarih ve... Karar sayılı HGK kararına göre dosyanın işlemde kaldırılması tarihinden itibaren üç aylık süre ile sınırlıdır. Bu süre hak düşürücü süredir. Ancak, davanın açılmamış sayılmasını gerektiren şartların doğumu ile dava kendiliğinden ortadan kalkar ve derdest olmaktan çıkar.

Somut olayda, aynı mahiyette bulunan... Asliye Hukuk Mahkemesi'nin... karar sayılı dava dosyasında 7.8.2013 tarihinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. Buna göre, davacı tarafından daha önce açılan dava, açılmamış sayılma kararının verildiği tarihte derdest olmaktan çıkmıştır. Şu durumda, temyize konu iş bu davanın açıldığı 20.05.2015 tarihinde derdest bir dava bulunmamaktadır. Kaldı ki derdestliğe konu dosyada verilen hüküm onanarak 13.7.2016 da kesinleşmiştir. Hal böyle iken mahkemece öncelikle davacının anne ve babası olduğu iddia edilen kişilerin, ölü iseler mirasçılarının davaya dahil edilerek taraf teşkilinin sağlanması, delillerin toplanması ve davanın esasının incelenip varılacak sonuca uygun bir karar verilmesi gerekirken, yanlışlıklarla değerlendirme ile yazılı şekilde derdestlik nedeniyle usulden ret kararı verilmiş olması, doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir...” (Y. 2. H.D. 2022/2170 E., 2022/3346 K. 06.04.2022 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/index> Erişim Tarihi: 26.01.2023)

sonlandırabilirler²⁰¹. Davayı kabul, davadan feragat ve sulh, karma karakterli işlemlerdir. Davaya son veren taraf işlemleri yapıları gereği birer maddi hukuk işlemi olmakla birlikte, yapılış şekilleri itibariyle birer usuli işlemdir²⁰².

Davadan feragat HMK md.307'deki düzenlemeye göre “*davacının açmış olduğu davadaki talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir.*” HMK md. 24'e göre, kimse kendi adına bir davayı açmaya zorlanamayacağı gibi, dava açıldığı takdirde de davacı taraftan, görülmekte olan davayı sonuna kadar takip etmesi beklenemez. Bunun normal sonucu olarak da davacı davadan karar kesinleşinceye kadar feragat ederek, açmış olduğu davayı sona erdirebilir²⁰³.

Davayı kabul HMK md. 308'de düzenlenmiştir. Kanuna göre, kabul, davacının dilekçesinde ileri sürdüğü talep sonucuna, davalının kısmi olarak veyahahut tamamen muvafakat etmesidir. Davalı taraf, kendisine karşı açılan davayı haklı buluyorsa, mahkeme huzurunda davayı kabul edebilir ve mahkeme tarafından

²⁰¹ Mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve feragat ile dava, doğrudan doğruya ayrıca mahkeme tarafından bir hüküm verilmesine ihtiyaç kalmaksızın kendiliğinden son bulur. Çünkü anılan işlemler, hükmün tamamlayıcı değil; hükmün surrogatıdır (ikamesi). Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2009; Tanrıver, *Derdestlik*, 13.

²⁰² Pekcanitez, Özekes, Akkan, Korkmaz, *Usul*, 3:2009; Tanrıver, *Usul*, 1:1050; Kuru, *Elkitabı*, 2:1046; Üstündağ, *Yargılama*, 568. Davaya son veren taraf işlemlerinin karma yapılı olmayıp salt usuli veya salt maddi hukuka ilişkin olduğuna dair doktrinde görüşlerde öne sürülmüştür. Bu görüşlerin detayları için bkz. Leyla Akyol Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), 176-186.

²⁰³ Davadan feragat, hüküm kesinleşinceye kadar, davacı veya vekili (vekilin davadan feragat edebilmesi için vekaletnamesinde özel yetki bulunması gereklidir) tarafından davanın derdest olduğu mahkemeye karşı yapılır. Görevsiz veya yetkisiz mahkemeye karşı yapılan feragat beyanı da geçerlidir. Davadan feragat, davacının mahkemeye karşı yaptığı tek taraflı bir irade beyanı ile yapılır ve bu beyanla birlikte tamamlanır. Bu sebeple davadan feragatin tamamlanabilmesi için, davacının feragat beyanının mahkemeye ulaşması yeterlidir; bu feragat beyanının ayrıca davalıya ulaşması, feragatin hüküm doğurabilmesi için önem arz etmemektedir. Çünkü davacı davadan feragat etmekle, yalnız davasını geri almamakta olup, dava konusu yapmış olduğu haktan vazgeçmektedir (feragat etmektedir). Feragat kayıtsız ve şartsız olmak zorundadır. Ayrıca feragat iradesi kesin hüküm gibi sonuç doğurduğundan feragat beyanından geri dönülmesi mümkün değildir. Akyol Aslan, *Feragat*, 45; Kuru, *Elkitabı*, 2:1054; Üstündağ, *Yargılama*, 571; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2009; Görgün, Börü, ve Kodakoğlu, *Usul*, 590; Karşı, *Muhakeme*, 370.

Davadan feragat ile davanın geri alınması farklı kavramlardır: Davanın geri alınmasında, davacı talep sonucunda vazgeçmemekte, sadece davasını geri almakta ve onu ileride tekrar açabilme hakkını saklı tutmaktadır. Ancak feragatte, davacı dava konusu yapmış olduğu haktan vazgeçmektedir (feragat etmektedir). Davacı feragat ettiği davayı tekrar açamaz; açarsa davalının kesin hüküm itirazı ile karşılaşır ve tekrar açılan dava reddedilir. Davadan feragat davalının rızasına bağlı olmadığı halde, davacının davasını geri alabilmesi için davalının açık rızası şarttır. Davacı vekilinin, davayı geri alabilmesi için vekaletnamesinde özel bir yetkiye ihtiyaç yokken, vekilin davadan feragat edebilmesi için vekaletnamesinde özel yetkiye ihtiyacı vardır. İfade edilen bu farklardan ötürü, mahkemenin davacının gerçek iradesinin davanın geri alınması mı, yoksa davadan feragat mi olduğu açık bir biçimde tespit etmesi gerekmektedir. Kuru, *Elkitabı*, 2:1048.

verilecek bir hükme ihtiyaç duymadan davayı sona erdirebilir²⁰⁴. Böylelikle usul ekonomisi ilkesine hizmet edilip, emekten, zamandan ve yargılamanın devam ettirilmesinin önüne geçip yapılacak muhtemel masraflardan da kaçınılmış olacaktır²⁰⁵.

HMK md. 313’de düzenlenen davaya son veren taraf işlemlerinden biri olan sulh²⁰⁶, derdest durumdaki bir davanın taraflarının, aralarındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan ihtilaflı durumu sonlandırmak maksadıyla, mahkeme huzurunda karşılıklı fedakârlıklarda bulunarak gerçekleştirdikleri bir taraf işlemidir²⁰⁷. Sulh durumunda iki ihtimal ortaya çıkar. İlk ihtimale göre, taraflar aralarında yaptığı sulh sözleşmesine göre mahkemeden karar verilmesini isteyebilirler, ancak bu durumda feragat ve kabulden farklı olarak sulh kendiliğinden yargılamayı sona erdirmeyip, mahkemenin sulh anlaşmasına göre vereceği hükmün şekli anlamda kesinleşmesiyle

²⁰⁴ Davayı kabul beyanı davanın derdest olduğu mahkemeye karşı davalı veya vekili tarafından (vekâletnamede kabul için özel yetki bulunmalıdır) verilecek hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Davayı kabulde feragat gibi tek taraflı bir irade açıklamasıyla yapılır ve davacının rızasına gerek kalmadan ve mahkeme tarafından ayrıca bir hükme gerek kalmaksızın kabul tamamlanır ve yargılama sona erer. Kabul herhangi bir kayda ve şarta bağlı olarak yapılamaz. Feragat gibi kabul de maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Kabulden dönülmesi de mümkün değildir. Ancak kabul feragatten farklı olarak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konular üzerinde yapılır, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği konularda kabul iradesi sonuç doğurmaz. Süha Tanrıver, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 01, no.44(1995):221-232; Kuru, *Elkitabı*, 2:1071; Üstündağ, *Yargılama*, 573; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2025; Görgün, Börü, ve Kodakoglu, *Usul*, 592; Karşı, 373.

Burada üzerinde durulması gereken bir başka husus da, davalının davayı kabulü halinde, davaya bakan mahkemenin "davayı kabul nedeni ile davanın kabulüne kararını" verip veremeyeceğidir. Davanın mahkemenin vereceği bir karar ile son ereceği görüşü kabul edilse bile, davanın kabulüne karar verilemez. Çünkü hakim davanın kabulüne kararını, yapacağı araştırma, inceleme ve tahkikat sonucunda davacının ileri sürdüğü hukuki ilişkinin varlığına veya yokluğuna kanaat getirdikten sonra verebilir. Oysa davanın davacı tarafından kabulü ile mahkeme böyle bir araştırma ve inceleme yükümünden kurtulmaktadır. Mahkeme, o ana kadar yapmış olduğu tahkikat sonucunda, davacının ileri sürdüğü şekilde bir hukuki ilişkinin olduğu ya da olmadığına ilişkin bir kanıya varsa bile, davalının kabul beyanı ile o yönde yeni bir hukuki durum yaratılmaktadır. İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2009), 103

²⁰⁵ Tanrıver, "Kabul", 222.

²⁰⁶ Sulh, tarafların aralarında bulunan uyuşmazlığı anlaşılarak sonuçlandırmalarıdır. Sulh, bir sözleşme olup kural olarak tarafların karşılıklı olarak kısmi kabul kısmi feragati anlamına gelir. Sulh de kabul gibi tarafların ancak üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği hususlar hakkında yapılabilirler. Sulh henüz dava konusu olmadan, tarafların uyuşmazlığı kendi aralarında anlaşarak uyuşmazlığı bertaraf etmeleri şeklinde de olabilir. Bu durum mahkeme dışı sulh olarak adlandırılır. Ancak HMK md. 313 de düzenlenen sulh mahkeme içi sulhe ilişkindir. Taraflar mahkeme dışında yaptıkları sulh anlaşmasına mahkeme zaptına geçirmek suretiyle mahkeme içi sulhe dönüştürebilirler. Hüküm kesinleşinceye kadar taraflar her zaman sulh olabilirler. Feragat ve kabulden farklı olarak, sulh şarta bağlı olarak da yapılabilir. Şarta bağlı sulh davayı sona erdirmekle birlikte taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmez. Şarta bağlı sulh taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirmedikten, bu şekilde bir sulh sözleşmesine dayanılarak hüküm kurulamaz. Mahkeme davanın mahkeme içi sulh ile sona erdiğini tespit eden bir tutanak düzenledikten sonra karar verilmesine yer olmadığına biçiminde bir karar vermelidir. Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2037; Kuru, *Elkitabı*, 2:1096; Tanrıver, *Usul*, 1:1077.

²⁰⁷ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 356; Tanrıver, *Usul*, 1:1069

son bulur²⁰⁸. Diğer ihtimalde ise taraflar aralarındaki sulh sözleşmesine göre karar verilmesini istemeyebilirler, bu durumda sulh iradesinin mahkemeye beyan edildiği anda yargılamanın sona erdiği kabul edilip, mahkemenin HMK md. 315'e göre, vereceği karar verilmesine yer olmadığı kararı sadece davanın sulh nedeniyle sona erdiğini tespit eden bir karardır²⁰⁹.

Davanın, davayı sona erdiren taraf işlemlerinden feragat, kabul ve sulh ile sonlandırıldığı durumda, derdestliğin ne zaman sonlanacağı hususu, söz konusu taraf işlemlerinin davayı hangi anda sonlandırdığı ile ilişkilidir. Ancak bu sona ermenin hangi anda meydana geleceğine ilişkin doktrinde iki farklı görüş öne sürülmüştür.

İlk görüşe göre²¹⁰, davayı kabul, davadan feragat ve mahkeme içi sulh ile dava kendiliğinden sona ermez. Davanın sonlandırılabilmesi için mahkemenin, kabul sulh ve feragat nedeniyle davanın reddi şeklinde bir hüküm vermesi gerekmektedir. Bu görüşün dayanağı, bir davanın, mahkeme tarafından verilecek hükmün dışında başka bir yolla sona erdirilmesinin imkânsız olduğu yönündeki düşüncedir²¹¹. Bu görüş, açılmış olan bir davanın sona erdirilmesi ile ihtilafın sona erdirilmesini birbirinden ayırmaktadır. Kabul, sulh ve feragat sadece taraflar arasında dava konusu yapılan maddi hukuka ilişkin hak üzerindeki anlaşmazlığı sona erdirirken, davanın sadece mahkeme tarafından verilecek kararla sona ereceğini belirtmektedir²¹². Sonuç olarak, kabul, sulh ve feragatin işlevi sadece hükme esas teşkil etmekten başka bir şey değildir. Zira davaya son veren bu taraf işlemleri davayı doğrudan sona erdirme etki ve gücüne sahip değildir²¹³. Bu görüş kabul edilecek olursa, dava doğrudan feragat, kabul ve sulh ile sona ermeyip, mahkemenin bunları esas alarak vereceği davanın reddi kararıyla yani gerçek anlamda bir hükümle son bulacağından, davanın derdestliği de, ancak verilen davanın reddi kararının şekli anlamda kesinleşmesiyle birlikte son bulacaktır²¹⁴.

²⁰⁸ Tanrıver, *Usul*, 1:1078; Kuru, *Elkitabı*, 2:1098.

²⁰⁹ Tanrıver, *Usul*, 1:1078 Karş. Kuru, *Usul*, 4:3758; Kuru, *Elkitabı*, 2:1096.

²¹⁰ Kuru, *Usul*, 4:3616; Kuru, *Elkitabı*, 2:1059; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 506; İyilikli, *Kesin Hüküm*, 127; Görgün, Börü, ve Kodakoğlu, *Usul*, 592.

²¹¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 57.

²¹² Akyol Aslan, *Feragat*, 336.

²¹³ Akyol Aslan, *Feragat*, 336.

²¹⁴ Kuru, *Usul*, 4:3616; Kuru, *Elkitabı*, 2:1059.

Bizim de katıldığımız ve doktrinde öne sürülen hâkim görüşe²¹⁵ göre, mahkeme huzurunda yapılan kabul, sulh ve feragat şeklinde taraf işlemleri ile mahkeme tarafında ayrıca bir hüküm verilmesine gerek olmaksızın bu irade açıklamaları yapıldığı anda davanın doğrudan sona ermesidir. Mahkemenin bu halde yapacağı yalnızca, davanın feragat nedeniyle sona erdiğini tespit eden bir karar olan, esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına ilişkin karardır²¹⁶. Zaten kabul, sulh ve feragatin fonksiyonunun, kararın tamamlayıcısı olmak değil; aksine kararın yerine geçmek (sürrogatı) olduğu göz önüne alınırsa, bu taraf işlemlerinin tek başlarına ayrıca mahkemenin karar vermesine gerek olmadan doğrudan doğruya davayı sona erdirmeleri yerindedir²¹⁷.

HMK'nin 311 ve 315. maddelerinin ilk fıkralarında, kabul, feragat ve sulhün açık bir biçimde kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı ifade edilmiştir. İlgili maddelerin metninde vurgulandığı üzere, kanun koyucu, kabulün, feragatin ve sulhün, kesin hüküm oluşturacağından söz etmemekte; kesin hüküm gibi hukuki

²¹⁵ Üstündağ, *Yargılama*, 569; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 349; Ansay, *Usul*, 181; Şakir Ansay, "Sulh", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 02, no.1(1944):200-209 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/635600>); Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh*(Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972), 134; Postacıoğlu, *Usul*, 481; Mustafa Çenberci, *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm*(Ankara: Ankara Cezaevi Matbaası, 1965), 35; Pekcanıtez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 3:2037; Karşlı, *Muhakeme*, 370; Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul*(Ankara:Adalet Yayınevi, 2009), 103; Akyol Aslan, *Feragat*, 336; Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*(Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 148.

²¹⁶ Tanrıver, *Usul*, 1:104; Ermenek, *Kabul*, 106. Karş; "Kabul, sulh ve feragat nedeniyle mahkemenin vermesi gereken kararın sadece "karar verilmesine yer olmadığı kararı" olduğu görüşü, doğrudan doğruya kabul, sulh ve feragatin sona erdirmeye etkisiyle çelişmektedir. Bu düşünce kabul edilirse, dava yine mahkeme kararıyla sona erecektir. Ayrıca, bu görüşte davanın konusuz kalacağı ve kabul, sulh ve feragatin kesin bir hüküm oluşturacağı savunulmasına rağmen, bunlar çelişkilidir. Karar verilmesine yer olmadığına ilişkin karar, sadece davanın feragat nedeniyle konusuz kaldığını tespit etmektedir. Teknik anlamda davanın konusuz kaldığından bahsedilemez, çünkü davaya artık devam edilemeyecektir. Ancak, kabul, sulh ve feragat halinde dava devam edip etmeyeceği tamamen tarafların iradesine bağlıdır ve mahkeme bu iradeyi araştırmaz. Mahkeme, sadece kabul, sulh ve feragat nedeniyle davanın sona erdiğini tespit etmekle yükümlüdür. Bu işlem, kabul, sulh ve feragatin doğrudan sona erdirmeye etkisiyle ilgili değildir." Akyol Aslan, *Feragat*, 343.

Davanın taraf iradesi ile son bulduğunu savunan yazarlardan Ansay; davalının davayı kabul beyanı üzerine davanın sona ereceğinden bahisle, mahkemeden verilecek hüküm fıkrası yerine davacıya davanın davalının kabul beyanı ile sona erdiğini gösteren bir belgenin verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ansay, *Usul*, s.181. Yine davanın bizzat taraf iradesi ile sona erdiğini savunan yazarlardan Çalkın, davanın taraf iradesi ile sona ermesi üzerine, kanun tarafından bu hususta öngörülmuş bir çözüm bulunmadığından bahisle, davanın ayrıca bir karara gerek kalmadan sona erdiğini ifade etmek için, mahkemenin dosyanın işleminden kaldırılmasına karar vermesi gerektiğini belirtmektedir. Fahri Çalkın, "Sulhun Mahiyeti Sulh ile Neticelenen Davalar Sonunda Yapılacak Muamele, JKİ (1956):100-101 naklen: Ermenek, *Kabul*, 105. Ansay'ın görüşü tam olarak usul hukuku açısından nihai bir çözüm bulamadığından, Çalkın'ın dava dosyasının işleminden kaldırılmasına karar verilmesine yönelik görüşü ise hukuki dayanaktan yoksun olduğu ve HMK m. 311 ve İİK m. 38 karşısında bir anlam ifade etmediği için eleştirilmektedir. Ermenek, *Kabul*, 105.

²¹⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 59; Tanrıver, *Usul*, 1:1064.

sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Kesin hüküm teşkil etmekle kesin hüküm gibi hukuki sonuçlar doğurmak birbiriyle farklılık gösteren hususlar olup, HMK md 311 ve 315’de belirtilen kesin hüküm gibi etki doğurmaktan maksat, kabul sulh ve feragatin, hem şekli anlamda hem de maddi anlamda kesin hükmün sonuçlarını doğurmasıdır²¹⁸. Bu bağlamda, doğrudan doğruya davaya son veren taraf işlemleriyle değil de kabul, sulh ve feragatin esas alınması suretiyle mahkemece verilecek olan bir kararla davanın sona ereceği görüşü kabul edilecek olursa, söz konusu karar, olağan kanun yollarından geçerek kesinleşir ve önce şekli anlamda, daha sonra da maddi anlamda kesin hüküm haline gelir. Yani somut durumda zaten hem şekli hem de maddi anlamda kesinleşmiş bir hüküm bulunur. Dolayısıyla, kabul, sulh ve feragatin esas alınması suretiyle verilen kararın, HMK’nın 311 ve 315. maddelerinde yer alan "kesin hüküm gibi" hukuki sonuçlar doğurur şeklindeki özel bir düzenlemenin yapılmasına gerek kalmazdı²¹⁹. Kaldı ki mahkemenin vereceği bir kararla yargılamanın sona ereceği kabul edilecek olursa, irade bozukluğu sebeplerine dayanarak, maddi anlamda kesin hüküm özelliğine sahip mahkeme kararının, ortadan kaldırılabileceği de düşünülecektir ki bu hukuken mümkün değildir²²⁰. Çünkü mevcut hukuk sistemimizde, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararları ortadan kaldırmaya yönelik yollar belli olup, bunlar işlerliği istisnai olan olağanüstü kanun yollarıdır. Oysaki davayı kabul, sulh ve feragatin doğrudan doğruya sona erdireceği görüşü kabul edildiğinde, irade bozukluğu²²¹ sebeplerine dayanılarak iptali istenecek olan, maddi anlamda kesinleşmeye de elverişli hüküm değil, bizzat bir taraf işlemi konumunda bulunan kabul, sulh ve feragatin kendisi olacağından, davanın kabul, sulh ve feragatin esas alınması suretiyle mahkemenin vereceği kararla sona ereceği görüşünün maddi anlamda kesin hüküm bağlamında karşılaştığı çelişki de giderilmiş olacaktır²²².

Diğer taraftan, kabul, sulh feragat ile davanın doğrudan doğruya sona ereceği görüşünü İİK’nin 38. maddesi de desteklemektedir. Şöyle ki; davanın, doğrudan kabul, sulh ve feragatle değil de, bu irade açıklamaları üzerine mahkemece verilecek karar görüşü kabul edilecek olsaydı bu hüküm zaten bir ilam durumunda

²¹⁸ Tanrıver, *Usul*, 1:1064.

²¹⁹ Tanrıver, *Usul*, 1:1064.

²²⁰ Tanrıver, *Usul*, 1:1064.

²²¹ HMK md. 311 ve 315’de açıkça, irade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde kabul sulh ve feragatin iptalinin istenebileceği düzenlenmiştir.

²²² Tanrıver, *Usul*, 1:1064.

bulunduğundan, bu hükmün yerine getirilmesi de ilamların icrasına ilişkin hükümler kapsamında gerçekleşeceğinden, kabul, sulh ve feragatin, bu durumda İİK 38. maddesinde ilam niteliğinde bir belge olarak düzenlenmesinin ve ilamlar gibi icra edilebileceğinin belirtilmesinin lüzumu olmayacaktı²²³.

Öte yandan belirtmek gerekir ki, kabul, sulh ve feragat halinde, davanın sona erdirilmesinin yalnızca davanın tarafları arasındaki ihtilafı sona erdirdiği şeklindeki tespit de, doğru değildir²²⁴. İhtilaf, davanın açılmasından önce mevcut olan taraflar arasındaki çekişmeyi ifade eder. Dava ise, basit bir ifadeyle ihtilafın mahkemenin önüne getirilmesidir. Başka bir anlatımla dava kural olarak ihtilafı da içinde barındırır. Dava ve ihtilaf kavramlarını farklı kavramlar gibi ayırmak gereksiz ve uygun değildir²²⁵. İhtilaf sona erdikten sonra, artık ortada bir dava da kalmamıştır. Dolayısıyla kabul, sulh ve feragat halinde dava da sona erer uyuşmazlık da sona erer²²⁶. Bu nedenle, kabul, sulh ve feragat hallerinde yalnızca davanın tarafları arasındaki ihtilafın sona ereceği, davanın sadece mahkemenin vereceği kararla sonlandırılacağı görüşü de yerinde değildir.

Yukarıda detaylı açıkladığımız bu görüş çerçevesinde özetlemek gerekirse; sulh, kabul ve feragatin varlığı halinde, birinci davanın derdestliği, sulh, kabul ve feragat irade açıklamalarının yapıldığı anda sona erecektir²²⁷.

1.4.4 Davanın geri alınması

Davacı, HMK md. 123'e göre hüküm kesinleşinceye kadar davalının açığı rızasıyla davasını geri alabilir. Davanın geri alınması, HMK md. 24'de düzenlenen

²²³ Tanrıver, *Usul*, 1:1065.

²²⁴ Akyol Aslan, *Feragat*, s.341.

²²⁵ Akyol Aslan, *Feragat*, s.341.

²²⁶ Akyol Aslan, *Feragat*, 341.

²²⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 59. "...HMK'nın 311. maddesine göre feragat, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Davadan feragat ile esas hakkın özünden vazgeçildiğinden, anılan madde gerekçesinde de maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurduğu dile getirilmiştir. Davadan feragat ile uyuşmazlık tamamen sona ermiş olur. Davacının ileriki bir tarihte tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir davayı yeniden açması mümkün değildir. Maddi anlamda kesin hükmün oluşması için mahkemenin feragat hakkında bir karar vermesi ve bu kararın taraflara tebliğine gerek bulunmamaktadır..." (Y. HGK. 2020/129 E. 2020/770 K. www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi:09.05.2020); "... Bilindiği üzere, 6100 sayılı HMK'nun 311. maddesinde "Feragat ve kabul, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur..." düzenlemesine yer verilmiştir. Eldeki davada, davacıların davalılarından feragat ettikleri anda kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğduğu noktasında bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Mahkemece, feragat ile dosyadan el çekildiğinin kabul edilmesi kural olarak doğrudur..." (Y. 1.HD. 2016/8879 E., 2018/11731 K. 03.07.2018 T. www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 09.05.2022)

ve medeni usul hukukunun ilkelerinden olan tasarruf ilkesinin bir görünümüdür²²⁸. Zira tasarruf ilkesi gereğince, hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya zorlanamayacağı gibi, davayı sonuna kadar takip etmeye de zorlanamaz. Davanın geri alınması da yargılamayı, mahkemenin esasa ilişkin bir karar vermeksizin sona ermesine yol açması sebebiyle tasarruf ilkesiyle ilişkilidir²²⁹. Davaya son veren taraf işlemlerinden olan kabul, sulh ve feragat halinde de dava sona erdirilirken, aynı zamanda davaya konu maddi hak üzerinden de vazgeçilmektedir. HMK md. 311 uyarınca kabul, sulh ve feragat kesin hüküm gibi sonuç doğurduğundan, bu irade beyanlarıyla birlikte dava sona erdikten sonra tekrar dava açıldığında kesin hüküm nedeniyle dava reddedilecektir. Ancak davanın geri alınması halinde, dava konusu üzerinde maddi hukuk bakımından bir tasarrufta bulunulmadan, yalnızca mahkemeden talep edilen hukuki koruma talebi geri çekilmek suretiyle davanın takibinden vazgeçilmektedir²³⁰.

7251 sayılı kanun ile HMK’de değişiklik yapılmadan önce davanın geri alınması sonucunda mahkemenin vereceği karara ilişkin bir düzenleme olmadığından doktrinde bu husus tartışılmış olsa da 7251 sayılı kanunun 10. maddesiyle HMK md. 123’e eklenen “*Bu takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.*” ifadesiyle tartışmalar sona ermiştir. Davacı, davalının açık rızasıyla davasını geri alırsa mahkeme davanın açılmamış sayılmasına karar verecektir.

Her ne kadar HMK md. 123’de davanın geri alınmasının derdestliğe olan etkisine ilişkin bir düzenleme yapılmamış olsa da davanın geri alınmasının en önemli sonuçlarından birisi, davanın derdestliğine olan etkisidir. Geçerli bir şekilde yapılan davanın geri alınması işlemi ile davanın derdestliği sona erecektir²³¹. Zira davanın geri alınması ile birlikte dava hiç açılmamış sayılacak, bunun sonucu olarak da davanın derdestliği geçmişe etkili olarak sona erecektir²³². Davanın geri alınmasında davalı açıkça rıza gösterdiği takdirde davacının bu yöndeki irade açıklamasının yapıldığı anda, davanın derdestliği de sona erecektir²³³. Zira geri alınan dava açılmamış sayılacaktır. Yukarıda da detaylı açıklandığı üzere davanın açılmamış

²²⁸ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 183; Karşı, *Muhakeme*, 296; Kudret Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 7.

²²⁹ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 183; Karşı, *Muhakeme*, 296; Kudret Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 7.

²³⁰ Aslan, *Geri Alma*, 26.

²³¹ Aslan, *Geri Alma*, 315.

²³² Tanrıver, *Derdestlik*, 12; Aslan, *Geri Alma*, 316.

²³³ Aslan, *Geri Alma*, 316.

sayılması koşulları oluştuğunda derdestlik kendiliğinden sona erecek olup, mahkemenin vereceği davanın açılmamış sayılacağına ilişkin karar yalnızca tespit niteliğindedir. Dolayısıyla da davalının, davacının davasını geri alma iradesine açıkça rıza gösterdiği anda başkaca bir işleme gerek olmaksızın derdestlik de kendiliğinden sona erecektir²³⁴.

Davanın tamamen geri alınması halinde, derdestlik de tamamen sona erecektir. Ancak dava kısmen geri alındığı takdirde, sadece geri alınan kısım bakımından dava sone erecek olup, derdestlik de yalnızca bu kısım için sona erecektir²³⁵.

Derdestliğin sona ermesi yalnızca geri alınan dava bakımından sonuç doğuracaktır. Dolayısıyla davaların yığılmasının söz konusu hallerde, yalnızca geri alınan davanın derdestliği sona erecek olup, diğer davalar derdest kalmaya devam edecektir²³⁶.

Terditli davalarda, yardımcı talebin, davanın açılması ile birlikte asıl taleple birlikte dava konusu olacağı ve derdest hale geleceği kabul edilmektedir²³⁷. Ancak yardımcı talebin derdestliği bozucu şartlı olacaktır. Bozucu şart gerçekleştiği takdirde yardımcı talebin derdestliği de sona erecektir²³⁸. Bozucu şarttan anlaşılması gereken asıl talebin kabul edilip şeklen kesinleşmesidir²³⁹. Asıl talebin geri alınması halinde, mahkemenin yardımcı talebi inceleyerek karar vermesi mümkün olmayacaktır²⁴⁰. Çünkü HMK md. 111/2'ye göre, terditli davalarda yardımcı talep hakkında karar verilebilmesi için asıl talebin esastan reddedilmesi gerekir. Davanın geri alınması halinde dava esastan reddedilmeyip, açılmamış sayılır. Dolayısıyla, mahkeme tarafından henüz asıl talebin incelendiği aşamada terditli dava geri alınırsa, hem asıl talebin hem de yardımcı talebin derdestliği sona erecektir²⁴¹.

²³⁴ Aslan, *Geri Alma*, 317.

²³⁵ Aslan, *Geri Alma*, 316.

²³⁶ Aslan, *Geri Alma*, 317.

²³⁷ Muşul, *Terdit*, 71; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

²³⁸ Muşul, *Terdit*, 71; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

²³⁹ Muşul, *Terdit*, 67; Tanrıver, *Derdestlik*, 14.

²⁴⁰ Aslan, *Geri Alma*, 318.

²⁴¹ Aslan, *Geri Alma*, 318.

BÖLÜM 2: DERDESTLİĞİN KOŞULLARI

2.1 Derdestliğin Koşulları

Mahkemenin, açılmış ve görülmekte olan yani derdest bir davanın kendi önüne getirildiğinde dava şartı noksanlığından davayı kendiliğinden veya tarafların ileri sürmeleri sonucunda reddedebilmesi için aşağıda başlıklar halinde inceleyeceğimiz üç koşulun aynı anda var olması gerekir²⁴².

2.1.1 Aynı davanın aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılmış olması

Bir davanın dava şartı derdestlik nedeniyle reddedilebilmesi için, davanın daha önce aynı mahkemede veya başka bir mahkemede açılmış olması gerekir²⁴³. Bir davanın derdestlik nedeniyle reddedilebilmesi için, ikinci davanın aynı mahkeme²⁴⁴ veya başka mahkemede açılmış olmasının bir önemi yoktur²⁴⁵. İkinci davanın açıldığı mahkemenin mutlaka bir hukuk mahkemesi olması zorunlu olmakla²⁴⁶ birlikte ilk mahkemenin hukuk mahkemesinden başka farklı yargı yoluna ait bir mahkeme olup olmayacağı tartışmalıdır.

İlk görüşe göre, derdestlik nedeniyle davanın reddedilebilmesi için ilk mahkeme farklı yargı yoluna ait bir mahkeme olabilir²⁴⁷. İlk mahkemenin başka bir

²⁴² “6100 sayılı HMK’nın “dava şartları” başlıklı 114. maddesinin birinci fıkrasının (ı) bendinde; “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması”, yani derdestlik, iç hukukumuzda dava şartı olarak öngörülmüştür. Derdestlik itirazında bulunabilmenin ilk koşulu, aynı davanın, aynı mahkemede ya da başka mahkemelerde iki kez açılmış olmasıdır. İkinci koşulu; tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir davanın daha önce açılmış olmasıdır. Üçüncü koşulu ise, daha önce açılmış bulunan davanın halen görülmekte ve kesin hükümle sonuçlanmamış olmasıdır. Bu üç koşulun birlikte bulunması durumunda derdestlik söz konusu olmaktadır.”(Y. 11. H.D. 2020/2899 E. 2021/2319 K. 11.03.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.01.2023); Kuru, Usul, 3:3005; Şekerci, “Derdestlik”, s.213 Tanrıver, Derdestlik, s.44.

²⁴³ Şekerci, “Derdestlik”, 213; Bilge Ve Önen, *Yargılama*, s. 418; Kuru, Usul, 4: 4218; Tanrıver, Derdestlik, s.43.

²⁴⁴ “Aynı yargı çevresi içerisinde kurulmuş bulunan aynı düzeydeki birden çok mahkeme, ayrı mahkeme olmayıp; aslında o yerdeki tek bir mahkemenin daireleri konumundadır; bu dairelere ayrılma iş yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Ve bunlar arasındaki ilişki görev ilişkisi değil; iş bölümü ilişkisidir. Bu sebeple iş yoğunluğu nedeniyle dairelere ayrılma, mahkemelere başka bir mahkeme olma olma niteliğini kazandırmaz.” İBK., 14.12.1992, 3/2 RG., 1.5.1992, s.5-10 Tanrıver, Derdestlik, 44.

²⁴⁵ Bilge Ve Önen, *Yargılama*, 418; Kuru, Usul, 4: 4218; Tanrıver, Derdestlik, 43.

²⁴⁶ HUMK döneminde yazılmış eserlerde bu zorunluluk, derdestlik itirazının bir ilk itiraz olmasına dayandırılmaktaydı. Ancak HMK hükümlerine göre de farklılık yoktur. Zira derdestliğin dava şartı olarak düzenlendiği md. 114/1-ı ve dava şartlarının incelenmesine ilişkin md.115 düzenlemeleri hukuk mahkemelerine ilişkindir. İkinci davanın, diğer yargı yollarına ait olan mahkemelerde açılması halinde, bu mahkemelerde uygulanan yargılama usulleri HMK’den farklılık arz edebilecektir.

²⁴⁷ Kuru, Usul, 4219; Tanrıver, Derdestlik, 45; Kıyak, *Davanın Açılması*, 150.

mahkeme olabileceği ihtimali, uygulamada, idare mahkemelerindeki tam yargı davası dışında kalan diğer yargı yollarında açılan davalarda gerçekleşmez²⁴⁸. Zira bu başka mahkemelerde açılan davalar ile hukuk mahkemelerinde açılan davalar, dava konusu ve dava sebebi açısından ayniyet taşımayacaktır. Örnek vermek gerekirse sözleşmeye aykırılık nedeniyle hukuk davasında açılacak bir tazminat davasının konusu tazminata ilişkin olup, vergi mahkemesinde vergi cezasına ilişkin açılan bir davada davanın konusu cezalandırmaya yönelik olacaktır. Talep sonuçlarında bir aynılık olmadığı görülecektir. Buna karşılık idari yargıdaki devletin eyleminden kaynaklı zararın maddi veyahut manevi tazmini için açılacak olan tam yargı davalarının talep sonucu bakımından hukuk mahkemelerinde açılabilmesi²⁴⁹. Zira tam yargı davasının talep sonucu ile hukuk yargılamasında ki tazminat davalarının talep sonuçları arasında aynılık olabilir. Sonuçta her iki davanın da talep sonucu zararın tazminidir. Yapılan bu tespitlerle, hukuk mahkemeleri ile idare mahkemeleri arasındaki derdestlik ilişkisinin ancak tam yargı davalarında söz konusu olabileceği ifade edilmiştir²⁵⁰.

İkinci görüşe göre, ilk mahkeme de mutlaka bir hukuk mahkemesi olmalıdır²⁵¹. Farklı yargı yoluna ait mahkemede açılmış olan davaların tarafları, konuları ve sebepleri aynı olsa bile, burada görünürde bir derdestlik mevcuttur. Ancak derdestlik hususu inceleme alanı bulamayacaktır. Zira açılmış olan davalardan birisi yargı yoluna aykırı olup önce bu aykırılık incelenmelidir. Yargı yoluna aykırı olduğu için ikinci dava reddedilince derdestlik de ortadan kalkar ve incelenemez. Mahkemenin kendiliğinden veya tarafların ileri sürmesi üzerine derdestliği inceleyebilmesi için her iki mahkemenin de aynı yargı yoluna ait olması gerektiği öne sürülmüştür²⁵². Bizim de katıldığımız görüş ilk mahkemenin de mutlaka hukuk mahkemesi olması yönündedir. Zira burada dava sebeplerinin ve davanın taraflarının aynılığından da bahsedemeyiz. Farklı yargı yoluna ait idare mahkemesinde açılan tam yargı davalarının taraflarını gerçek veya tüzel kişiler ile devlet oluştururken hukuk mahkemelerinde açılan tazminat davalarında taraflar gerçek veya tüzel kişilerdir. Aynı şekilde dava sebebi olan vakıaların da aynılığından söz etmek mümkün olmayacaktır. Zira idare mahkemesinde görülen davalarda idarenin

²⁴⁸ Kıyak, *Davanın Açılması*, s.150.

²⁴⁹ Kıyak, *Davanın Açılması*, s.150.

²⁵⁰ Kıyak, *Davanın Açılması*, s.150.

²⁵¹ Pekcanitez, Özokes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1186.

²⁵² Pekcanitez, Özokes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1186.

eylemleri söz konusuysen, hukuk mahkemelerinde görülen davalarda kişilerin eylemleri dava sebebini oluşturmaktadır.

Daha önceden de belirttiğimiz üzere, mahkemenin derdestlik nedeniyle kendiliğinden veya taraflarca ileri sürülmesiyle davayı reddedebilmesi için aynı davanın ikinci kez açılmış olması gerekir. İkinci dava ayrı açılmış bir dava olmayıp, birinci davanın devamı niteliğindeyse bu durumda ortada ikinci bir dava olmadığından derdestlik durumu da söz konusu olmayacaktır²⁵³. Buradan yola çıkarak, görevsizlik ve yetkisizlik kararı üzerine aynı davaya görevli veya yetkili mahkemede devam etmek isteyen davacı, görevsizlik ve yetkisizlik karar kesinleşmeden başka bir anlatımla HMK 20/1'deki usulü işletmek için öngörülen başvuru süresi başlamadan²⁵⁴, görevsiz veya yetkisiz mahkemede açmış olduğu davayı görevli veya yetkili mahkemeye göndertip, davaya devam edilmesini isterse, bu durumda, davalı davanın henüz görevsiz ya da yetkisiz mahkemede de derdest olduğunu öne sürerek, görevli veya yetkili mahkemede derdestlik iddiasını ileri süremeyeceği gibi mahkeme de kendiliğinden derdestlik nedeniyle davayı reddedemeyecektir²⁵⁵. Zaten söz konusu durumda aynı dava iki kez açılmamış; kanunun tanıdığı imkândan yararlanmak suretiyle görevsiz veya yetkisiz mahkemede

²⁵³ Kuru, Usul, s. 3005; Tanrıver, *Derdestlik*, 50.

²⁵⁴ “Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Aksi takdirde, bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.” (HMK md.20/1). “Dosya kendisine gönderilen mahkeme, kendiliğinden taraflara davetiye gönderir” (HMK md.20/2). “Görevsizlik kararı veren mahkeme, dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesine ilişkin karar vermekle yetinir; yoksa dosyayı kendiliğinden görevli mahkemeye göndermez.” HMK'ya göre dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilebilmesi için tarafların, görevsizlik kararı veren mahkemeye başvurmaları gerekmektedir (HMK md.20). Hülya Taş Korkmaz, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi” , *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, (2013): s. 1753-1818.

Başvurulan mahkemenin bu durumda gönderme kararını kesinleşmesini beklemesi gerekir. Gönderme kararı kesinleşirse bu başvuru kabul edilerek davaya devam edilir. Buna karşılık görevsizlik ya da yetkisizlik kararı istina incelemesi sonunda kaldırılırsa kendisine davaya devam için başvurulmuş mahkemenin bu talebi reddetmesi, işleme koymaması gerekir. Pekcanitez, Özeker, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1184. Karş. Tanrıver, *Derdestlik*, 50, 51; Tanrıver, *Usul*, 1:647.

²⁵⁵ Bilge Ve Önen, *Yargılama*, 419 Kuru, *Usul*, 3:3005; Baki Kuru, “Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararları Üzerine Yapılacak Muameleler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, (1967): 155-181; Ali Çetin, *Medeni Usul Hukukunda Görev*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 480; Fatih Tahiroğlu, “Medeni Usul Hukukunda Görevli Mahkemenin Belirlenmesi” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 179.

açılmış bulunan aynı davaya görevli veya yetkili mahkemede devam edilmesi sağlanmıştır²⁵⁶.

2.1.2 Birinci davanın görülmekte (derdest) olması

Mahkemenin derdestlik nedeniyle davayı reddedebilmesinin ikinci şartını ilk davanın halen görülmekte olması oluşturur.²⁵⁷ Davaların görülmekte olması, taraflarca ileri sürülen vakıa ve delillerin pozitif hukuk düzenlemeleri çerçevesinde değerlendiriliyor olmasını, yargılamanın henüz sonlandırılmamış olmasını ifade eder. Başka bir anlatımla, ikinci davanın açıldığı tarihte birinci davanın henüz karara bağlanmamış bulunması veya karara bağlanmasına rağmen verilmiş olan kararın henüz şekli anlamda kesinleşmemiş olması anlaşılmalıdır²⁵⁸.

Derdestlik nedeniyle davanın reddedilebilmesi için her iki davanın aynı anda açılmış olması şart değildir; ikinci davanın açıldığı anda birinci davanın henüz sona ermemiş bulunması yeterli olacaktır²⁵⁹.

İkinci davanın açıldığı tarihte, birinci dava henüz ilk derece mahkemesinde görülmekte ise, birinci dava derdest durumdadır. Birinci davada, HMK md. 114'de düzenlenen dava şartlarından biri veya birden fazlası mevcut değilse, mahkeme tarafından verilen dava şartı eksikliğinden davanın reddi kararı kesinleşinceye kadarki süreçte de dava derdest kalmaya devam etmektedir²⁶⁰.

Birinci dava hakkında hüküm verilmiş fakat bu karara karşı istinaf kanun yoluna başvurmak için öngörülen iki haftalık süre henüz dolmamış ya da istinaf kanun yoluna başvurulmuş ancak istinaf incelemesi henüz sonuçlanmamışsa birinci

²⁵⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 51 “...Davanın senede dayalı menfi tespit davası olduğu, öncelikle davanın 22/03/2013 tarihinde İstanbul 8.Asliye Hukuk Mahkemesi'nde açılarak 2013/154 Esasına kaydedildiği, mahkemece verilen görevsizlik kararının kesinleşmesi üzerine usuli işlemler yapılmak suretiyle temyize konu olan İstanbul 24.Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 2013/142 Esas sayılı dosyasına kaydedildiği, tarafları ve konusu aynı olan menfi tespit davasının davacı tarafından ayrıca 02/04/2013 tarihinde İstanbul 2.Asliye Ticaret Mahkemesi'nde açılarak 2013/101 Esas sayılı dosya numarasını aldığı görülmüştür. Temyize konu İstanbul 24.Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 2013/142 Esas sayılı dosyasında açılan dava yeni bir dava olmayıp görevsiz olan İstanbul 8.Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2013/154 Esas sayılı dava dosyasının devamı niteliğindedir. Bu nedenle görevsiz mahkemede açılan dava tarihinin dikkate alınması gerekir. Dava tarihi itibarıyla derdest bir dava olmadığından mahkemece yanılıgılı gerekçe ile derdestlik nedeniyle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün bozulması gerekmiştir...” (Y. 19.H.D. 2014/2518 E., 2014/5316 K. 18.03.2014. T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/ErişimTarihi:24.01.2023>)

²⁵⁷ Şekerci, “Derdestlik”, 213; Tanrıver, *Derdestlik*, 51.

²⁵⁸ Kuru, *Usul*, 3:3005; Tiryaki, *Derdestlik*, 52; Tanrıver, *Derdestlik*, 52.

²⁵⁹ Tanrıver, *Derdestlik*, 128.

²⁶⁰ Tanrıver, *Derdestlik*, 52.

dava yine derdest sayılır. Aynı şekilde temyiz kanun yoluna başvuru halinde de dava derdest kalmaya devam edecektir. Çünkü karar henüz şekli anlamda kesinleşmediğinden derdestlik durumu sona ermemiştir. Bu süreç halinde de aynı dava ikinci kez açılacak olursa, dava ikinci mahkeme tarafında derdestlik nedeniyle reddedilebilecektir²⁶¹.

2.1.3 Her iki davanın aynı olması

Bir davanın derdestliğinin söz konusu olabilmesi için yukarıda saydığımız, aynı davanın, aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılmış olması ve ilk davanın görülmekte olması şartlarının yanında açılan ikinci dava ile birinci davanın da aynı olması gerekmektedir²⁶². Her iki davanın aynı olmasından anlaşılması gereken bu davalardaki tarafların, konuların ve dava sebeplerinin aynı olmasıdır²⁶³.

Derdestlik bakımından her iki davanın aynı olmasına ilişkin aranan unsurlar ile maddi anlamda kesin hüküm için aranan şartlar özdeştir²⁶⁴. Şöyle ki derdestlikte olduğu gibi, mahkeme tarafından maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde bir hüküm verildiği takdirde, dava konusu, dava sebebi ve tarafları aynı olan yeni bir davanın açılması halinde maddi anlamda kesin hükmün varlığı nedeniyle ikinci dava reddedilecektir²⁶⁵.

Yukarıda saydığımız aynı dava sayılabilme unsurlarından, aynı taraf, aynı dava sebebi ve aynı dava konusunu ayrı ayrı inceleyeceğiz.

2.1.3.1 Her iki davanın taraflarının aynı olması

Her iki davanın aynı olabilmesinin ilk unsurunu, her iki davadaki tarafların aynı olması oluşturur. Derdestlik bakımından tarafların aynı olması konusunun daha

²⁶¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 52.

²⁶² Ansay, *Yargılama*, 211; Şekerci, “Derdestlik”, 217; Tanrıver, *Derdestlik*, 60.

²⁶³ Kuru, *Usul*, 3: 3012; Postacıoğlu, *Usul*, s.410; Üstündağ, *Yargılama*, 484; Yılmaz, *Şerh*, 2:2623.

²⁶⁴ Ansay, *Yargılama*, 211; Burhan Gürdoğan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1960), 64; Tanrıver, *Derdestlik*, 60; Hamide Özden Özkaya Feredenci, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, (İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2009), 3 “... Anılan madde metninde belirtildiği üzere derdestlik; açılan bir davanın daha önce aynı veya başka bir mahkemede açılmış olup da görülmeye devam ediyor olmasıdır. Derdestlik açısından aynı dava olma koşulları aslında maddi anlamda kesin hüküm koşulları ile paralellik gösterir. Bu bağlamda derdestliğin söz konusu olabilmesi için tarafları, sebepleri ve konusu aynı olan davanın iki defa ayrı ayrı açılmış olması gerekir...” (Y. 10. H.D. 2019/3198 E., 2019/5052 K. 17.06.2019 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 08.02.2023)

²⁶⁵ Özkaya Feredenci, *Kesin Hüküm*, 3.

iyi anlaşılabilmesi için öncelikle konumuzu ilgilendirdiği ölçüde taraf kavramının anlamını ve taraf kavramına ilişkin öne sürülen teorileri inceleyeceğiz.

2.1.3.1.1 Taraf kavramı

Davada tarafın kim olduğunun belirlenebilmesi, taraf kavramına verilecek anlama göre değişir²⁶⁶. Davada taraf kavramını açıklamaya yönelik üç teori mevcuttur. Bu teoriler; maddi taraf teorisi, şekli (biçimsel) taraf teorisi ve fonksiyonel (işlevsel) taraf teorisidir.

2.1.3.1.1.1 Maddi taraf teorisi

Maddi taraf teorisine göre, uyuşmazlık bulunan maddi hukuk ilişkisinin süjeleri davanın da taraflarıdır²⁶⁷. Davanın taraflarını, çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjelerine göre belirleyen maddi taraf teorisinin temeli, Roma hukukunda genel prensip olan şekli hukuk ile maddi hukukun ayrılmaz bir bütün olduğu görüşüdür²⁶⁸. Roma hukukunda maddi hukuk ve şekli hukukun birliği esası kabul edildiğinden, bu kabulden yola çıkan maddi taraf teorisine göre, sadece çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjeleri, davanın tarafı olabilir²⁶⁹. Maddi taraf teorisine göre, taraf olarak yargılamaya katılan kişinin gerçekte de taraf olup olmadığının belirlenebilmesi için maddi hukuktaki durumunun araştırılması gerekmektedir ve taraflar esasa ilişkin yargılamadan önce maddi hukuka göre yetkili olup olmadıklarını ispat etmek zorundadır²⁷⁰.

Maddi taraf teorisinin ilk haline göre, davada taraf olarak gösterilen kişi, maddi hukuk ilişkisinin süjesi değilse onun bu davada sıfatının bulunmadığı kabul

²⁶⁶ Hülya Taş Korkmaz, *Hukuk Davalarında Gerçek Tarafın Belirlenmesi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 12.

²⁶⁷ Yavuz Alangoya, “Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi* 3 (2011): 125-194; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Yılmaz, *Islah*, 331; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 33; Özekes, *Asli Müdahale*, 29; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 16; Tanrıver, *Derdestlik*, 62; Evrim Erişir, *Medeni Usul Hukukunda Taraf Ehliyeti* (İzmir: Güncel Yayınevi, 2007), 53; Serdar Kale, *Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti* (İstanbul: On İki Levha, 2010), 7; Levent Börü, *Dava Konusunun Devri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 244; Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale* (Ankara: Legal Yayıncılık, 2018), 107; Budak ve Karaaslan, *Usul*, 97; Çiğdem Yazıcı, *Medeni Usul Hukukunda Karşı Dava* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 221; Taş Korkmaz, *Taraf*, 12.

²⁶⁸ Yılmaz, *Islah*, 332

²⁶⁹ Alangoya, *Taraf*, 131; Yılmaz, *Islah*, 332; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 33; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 16; Tanrıver, *Derdestlik*, 62; Erişir, *Taraf*, 53; Börü, *Dava Konusu*, 244; Levent Börü, “Sıfat Ve Dava Takip Yetkisi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, 27 (2011): 249-278; Kale, *Taraf*, 7; Taş Korkmaz, *Taraf*, 13.

²⁷⁰ Taş Korkmaz, *Taraf*, 13.

edilmekteydi. Yani taraf kavramı ile sıfat kavramı aynı kavramlar olarak ele alınmaktaydı²⁷¹. Bu halde davalı, davacının sıfatının bulunmadığını ileri sürerek davanın esastan incelenmesine mani olabilirdi. Başka bir anlatımla bu teorinin ilk halinde, taraf sıfatı, dava şartı görülmüş olup, bu şartın mevcut olup olmadığının mahkeme tarafından resen inceleneceği ve bu şartın yokluğunda davanın reddine sebep olacağı belirtilmişti²⁷².

Maddi taraf teorisinin kabul edilmesi, aşılması güç usuli sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu teoriye göre, iddia edilen maddi hukuk ilişkisinin süjelerinin taraf olmak için uygun olup olmadığı ve buna uygun şekilde, tarafların iddia ettiği hukuksal ilişki kapsamında sıfatlarının bulunup bulunmadığı hususlarının yeterince açık olmadığı anlaşılmıştır²⁷³.

Ayrıca taraf olarak gösterilen kişilerin çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin gerçek süjelerinin tespiti için, mutlaka davanın esas bakımından incelenmesine geçilmelidir²⁷⁴. Ancak maddi taraf teorisinde, taraf kavramı ile taraf sıfatı birbirinden ayrılmadığından ve sıfat dava şartı kabul edildiğinden, maddi taraf teorisinin kabulü, bir dava şartının tespiti için işin esasının incelenmesi; başka bir anlatımla, usule ilişkin yargılamada esasa ilişkin inceleme yapılması gibi karmaşık bir durum ortaya çıkarmıştır²⁷⁵. Bu problemi aşmak için maddi taraf teorisi ilk haline göre değiştirilerek; sıfat dava şartı olmaktan çıkarılarak dava temeline dahil edilmiş ve maddi taraf teorisi, tarafı, maddi hukuk ilişkisinin süjeleri olduklarını iddia edenler olarak tanımlamıştır²⁷⁶. Bu şekliyle maddi hukuk teorisine göre, maddi hukuk ilişkisinin gerçek süjesi olmanın, davanın taraflarının tespiti bakımından bir önemi kalmamıştır²⁷⁷.

Maddi taraf teorisinin bu şekilde, maddi hukuk, şekli hukuk ayırımına uyarlama çabaları, bu teorinin anlamsızlaşmasına sebep olmuştur²⁷⁸. Çünkü bu

²⁷¹ Alangoya, *Taraf*, 131; Yılmaz, *Islah*, 332; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 33; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 16; Tanrıver, *Derdestlik*, 62; Erişir, *Taraf*, 53; Börü, *Dava Konusu*, 244; Levent Börü, “Sıfat Ve Dava Takip Yetkisi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, 27 (2011): s.249-278; Kale, *Taraf*, 7; Taş Korkmaz, *Taraf*, 13.

²⁷² Alangoya, *Taraf*, 131; Yılmaz, *Islah*, 332; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 33; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 16; Tanrıver, *Derdestlik*, 62; Erişir, *Taraf*, 53; Börü, *Dava Konusu*, 244; Kale, *Taraf*, 7; Taş Korkmaz, *Taraf*, 13.

²⁷³ Yılmaz, *Islah*, 14; Taş Korkmaz, *Taraf*, 14

²⁷⁴ Alangoya, *Taraf*, 131; Yılmaz, *Islah*, 332.

²⁷⁵ Alangoya, *Taraf*, 131; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Yılmaz, *Islah*, 354; Taş Korkmaz, *Taraf*, 14.

²⁷⁶ Alangoya, *Taraf*, 131; Taş Korkmaz, *Taraf*, 14.

²⁷⁷ Taş Korkmaz, *Taraf*, 14.

²⁷⁸ Alangoya, *Taraf*, 14; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 17; Taş Korkmaz, *Taraf*, 14.

teorinin çıkış noktası sıfatı dava şartı olarak kabul etmesiydi. Ancak maddi taraf teorisinin uyarlanmış haliyle bile, bazı davalarda tarafların durumunu açıklamakta yetersiz kalmıştır. Şöyle ki, maddi taraf teorisiyle hukuki uyumsuzluğun bir maddi hukuk ilişkisine dayanmadığı davalarda, bunun en somut örneği olan menfi tespit davalarında, tarafların durumu açıklanamamaktadır²⁷⁹. Çünkü menfi tespit davalarında bir hukuki ilişkinin varlığı iddia edilmemekte; bilakis, maddi hukuk ilişkisinin bulunmadığı iddia edilmektedir²⁸⁰.

Ayrıca maddi taraf teorisi, örneğin iflas idaresinin ve savcının durumunda olduğu gibi, taraf niteliğinin kanun tarafından kendiliğinden ortaya çıktığı hallerde yetersiz bir görüş olmaktadır²⁸¹. Zira bu durumlarda iflas idaresi veya savcı maddi hukuk ilişkisinin tarafları olmadığı halde, kanundan dolayı taraftırlar.

Maddi taraf teorisi, asıl olarak şekli hukukla maddi hukukun ayrılmaz bir bütün (mütemmim cüz) oluşturduğu görüşünün taraftar bulduğu dönemlerde desteklenmiştir²⁸². Ancak dava kavramının maddi hukuktan ayrılması gerektiği anlayışının geçerlilik kazanması üzerine, tarafı maddi hukuktan yararlanarak tanımlayan teoriyi benimseyenler azalmış ve maddi taraf teorisinin davada taraf kavramı ile ilgili ortaya çıkan sorunları açıklamadaki yetersizliği bu teorinin terk edilmesine ve şekli taraf teorinin ileri sürülmesine yol açmıştır²⁸³.

2.1.3.1.1.2 Şekli (biçimsel) taraf teorisi

Şekli taraf teorisinin temeli, medeni usul hukuku bakımından davada tarafı belirlerken maddi hukuktan bağımsız hareket edilmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır²⁸⁴. Bu teoriye göre, mahkemeden kendi hakkının korunması için talepte bulunan (davacı) ile kendisine karşı koruma edilen (davalı) davanın taraflarıdır²⁸⁵. Şekli taraf teorisine göre, dava dilekçesinde davacı veya davalı kim

²⁷⁹ Yılmaz, *Islah*, 332; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 17.

²⁸⁰ Taş Korkmaz, *Taraf*, 15.

²⁸¹ Yılmaz, *Islah*, 332.

²⁸² Taş Korkmaz, *Taraf*, 15.

²⁸³ Alangoya, *Taraf*, 133; Yılmaz, *Islah*, 333.

²⁸⁴ Taş Korkmaz, *Taraf*, s.16.

²⁸⁵ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 223; Kuru, *Usul*, 1:886; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Yılmaz, *Islah*, 357; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 20; Erişir, *Taraf*, 125; Kale, *Taraf*, 51; Karslı, *Usul*, 341; Seda Özümücü, “Müddeabihin Temlikinin Etkilerine İlişkin Sistemler”, Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, (2007): 197-256; Börü, *Dava Konusu*, 244; Kodakoğlu, *Müdahale*, 108; Taylan Özgür Kiraz, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yenilikler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 13; Buse Dişel, *Dava Takip Yetkisi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 5;

gösterildiyse davada taraf da ona göre belirlenir²⁸⁶. Şekli taraf teorisi, taraf kavramını, maddi hukuk ilişkisinden bağımsız belirlemektedir. Zira şekli taraf teorisi bakımından davacının maddi hukuk ilişkisinde hak sahibi; davalının ise kendisine karşı hakkı korunmak istenen taraf olup olmadığı hususu, davada taraf konumunu elde etmek bakımından bir önemi yoktur²⁸⁷.

Şekli taraf teorisine göre, maddi hukuk ilişkisinin süjeleri davada taraftır. Ancak bu teori bakımından davada taraf konumunu elde etmek için, maddi hukuk ilişkisinin süjesi olmak şart olmadığı gibi, çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjesi olduğu iddiasında bulunmak da şart değildir²⁸⁸. Bu sebeple çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjesinin başkası olduğunu iddia edenler, yani menfi tespit davalarında olduğu gibi, bir maddi hukuk ilişkisinin varlığını iddia etmeyenler de şekli taraf teorisine göre davada taraftır²⁸⁹. Zira bu teoriye göre, hak ile dava hakkı birbirinden ayrıdır ve hak sahibi olunmasa dahi davada taraf olma imkânı vardır²⁹⁰. Esasen şekli taraf teorisine göre, davada taraf olabilmek için, dava takip yetkisine sahip olmak da gerekli değildir²⁹¹. Ancak yine de taraf kavramı, iddia edilen çekişmeli maddi hukuk ilişkisiyle bağlantılıdır. Taraf ya hakkın kendisine ait olduğu iddiasında bulunmalı ya da kendisine ait olmayan bir hakkı talep etmek bakımından yetkili olmalıdır²⁹². Dava konusuyla böyle bir ilişki iddia etmeyen kimse, dava takip yetkisine sahip olamayacağından, davayı kendi adına devam ettirip esas hakkında bir karar alması mümkün değildir²⁹³.

Şekli taraf teorisine göre, davanın tarafları, dava dilekçesi esas alınmak suretiyle belirlendiğinden, dava dilekçesinin, dilekçede taraf olmayan bir kimseye sehven tebliğ edilmesiyle, kendisine dilekçe tebliğ edilen kişi, davada taraf olarak nitelendirilemez²⁹⁴. Buna karşılık davacı, esasında dava açma arzusunda olmadığı

Vildan Peksöz, *Medeni Usul Hukuku Açısından Adi Ortaklık İlişkileri* (İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020), 123.

²⁸⁶ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 223; Kuru, *Nizasız Kaza*, 140; Kuru, *Usul*, 1.887; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Yılmaz, *Islah*, 333; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 20; Tanrıver, *Derdestlik*, 63; Erişir, *Taraf*, 125; Kale, *Taraf*, s.8, 51. Taş Korkmaz, *Taraf*, 17.

²⁸⁷ Kuru, *Nizasız Kaza*, 140; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Alangoya, *Taraf*, 133; Yılmaz, *Islah*, 333; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 27; Tanrıver, *Derdestlik*, 63; Erişir, *Taraf*, 55; Kale, *Taraf*, 7; Dişel, 5; Peksöz, 123; Taş Korkmaz, *Taraf*, 17.

²⁸⁸ Taş Korkmaz, *Taraf*, 17.

²⁸⁹ Alangoya, *Taraf*, 133; Kale, *Taraf*, 8; Taş Korkmaz, *Taraf*, 17.

²⁹⁰ Alangoya, *Taraf*, 133; Kale, *Taraf*, 8; Taş Korkmaz, *Taraf*, 17.

²⁹¹ Taş Korkmaz, *Taraf*, 18.

²⁹² Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 211; Taş Korkmaz, *Taraf*, 18.

²⁹³ Taş Korkmaz, *Taraf*, 18.

²⁹⁴ Ansay, *Usul*, 108; Üstündağ, *Yargılama*, 387; Taş Korkmaz, *Taraf*, 18.

şahsı dava dilekçesinde sehven davalı taraf olarak gösterip dava açacak olursa bu kişi davada taraf kabul edilir²⁹⁵.

Şekli taraf teorisinin kabulü, maddi taraf teorisinin sakıncalarını gidermektedir. Şöyle ki, şekli taraf teorisine göre, taraf kavramı, çekişmeli maddi hukuk ilişkisine göre belirlenmediğinden; sıfat kavramıyla, taraf kavramı birbirinden ayrılmıştır²⁹⁶. Bu teori esasında, bağımsız bir dava şartı olarak dava takip yetkisi kavramını geliştirmiştir²⁹⁷. Dava takip yetkisi sayesinde, çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjesi olmayan kişiler tarafından veya bu kişilere karşı (iflas idaresi ve savcıların konumunda olduğu gibi) dava açılması ve bu davanın incelenmesi mümkün olmuştur²⁹⁸. Ayrıca şekli taraf teorisiyle menfi tespit davalarında olduğu gibi maddi hukuk ilişkisinin varlığı iddia edilmediği davaların açılması ve bu davalarda tarafların konumlarını açıklamak mümkün olmuştur²⁹⁹.

2.1.3.1.1.3 Fonksiyonel (işlevsel) taraf teorisi

Fonksiyonel taraf teorisi, şekli taraf teorisinin yetersiz olduğundan bahisle ortaya çıkmıştır. Bu teoriye göre, kendisi için hukuki koruma isteyen ile kendisine karşı hukuki koruma istenen kişilerin davanın tarafı olduğu şeklindeki düşünce esas olarak doğru kabul edilmekle birlikte, bu tanım genel hukuk mantığının maksadıyla bağdaşmayacak kadar soyuttur³⁰⁰. Bu sebeple yürürlükteki hukuktan çıkarılabilen yeni ve gelişmiş bir taraf kavramının bulunması; bu kavramın daha somut ve uygulanmasının daha kolay olması, tarafların yargılamadaki³⁰¹ fonksiyonlarını açıklaması, taraf değişikliğine ilişkin problemleri çözebilmesi gerekmektedir. Bu görüşe göre, bütün hukuk davalarına uygulanabilir ve tam anlamıyla tatmin edici bir taraf kavramını bulmak mümkün değildir³⁰². Ancak dava türlerinin ayırt edilip ona göre taraf kavramının belirlenmesi gerektiği savunulmuştur. İşlevleri farklılık arz ettiği için şahısvarlığına ilişkin davalarla malvarlığına ilişkin davaları ayırarak yalnızca malvarlığına ilişkin davalar bağlamında, taraf kavramı açıklanmıştır³⁰³. Bu

²⁹⁵ Ansay, *Usul*, 108; Üstünadağ, *Yargılama*, 387; Taş Korkmaz, *Taraf*, 18.

²⁹⁶ Yılmaz, *Islah*, 333; Özmumcu, *Müddeabih*, 246; Börü, “Sıfat”, 250; Taş Korkmaz, *Taraf*, 19.

²⁹⁷ Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 23; Özekes, *Asli Müdahale*, 29; Börü, “Sıfat”, 250; Taş Korkmaz, *Taraf*, 19.

²⁹⁸ Alangoya, *Taraf*, 133; Yılmaz, *Islah*, 333; Taş Korkmaz, *Taraf*, 19.

²⁹⁹ Taş Korkmaz, *Taraf*, 19.

³⁰⁰ Yılmaz, *Islah*, 334; Tanrıver, *Derdestlik*, 64; Taş Korkmaz, *Taraf*, 20.

³⁰¹ Yılmaz, *Islah*, 334; Tanrıver, *Derdestlik*, 64; Taş Korkmaz, *Taraf*, 20.

³⁰² Yılmaz, *Islah*, 334; Tanrıver, *Derdestlik*, 64; Taş Korkmaz, *Taraf*, 20.

³⁰³ Yılmaz, *Islah*, 334; Tanrıver, *Derdestlik*, 64; Taş Korkmaz, *Taraf*, 20.

görüŖe göre, malvarlığına ilişkin davalarda malvarlığının yönetimi üzerine bir işlem söz konusu olduğundan, bu davalarda çekişmeli malın yönetimine yetkili olan kimse; başka bir anlatımla o malda tasarrufa yetkili olan kimse davada taraftır³⁰⁴.

Fonksiyonel taraf teorisiyle, yalnızca malvarlığına ilişkin davalarda taraf belirlenmeye çalışılmış ve taraf kavramı içerisinde dava takip yetkisi ve sıfat bir bütün halinde kabul edilmiştir³⁰⁵. Bu görüşe göre, davacı dava açtıktan sonra bir şekilde dava takip yetkisi son bulursa, bu kişinin aynı zamanda taraf ehliyeti de son bulacağından dava reddedilecektir³⁰⁶.

Davada tarafı, malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisine göre açıklamaya çalışan fonksiyonel taraf teorisi, doktrine yeni bir görüş sunmuş olsa da taraf kavramını şahıslarlığına ilişkin davalar özelinde açıklayamadığından bununla birlikte sıfat ve dava takip yetkisini birbirinden ayrı görmediğinden, bu teoriyi kabul etmek oldukça zordur³⁰⁷.

2.1.3.1.1.4 Taraf kavramına ilişkin teorilerin değeriendirilmesi ve Türk hukukunda kabul edilen taraf teorisi

Maddi taraf kavramının kabul edilemeyeceğine ve eleştirilmesine sebep olan hususları açıklayacak olursak; öncelikle maddi taraf teorisi kabul edildiği takdirde genel hukuk mantığına aykırı bazı problemler ortaya çıkacaktır³⁰⁸. Zira maddi taraf teorisinin ilk şekline göre, taraf kavramı, sıfat kavramından ayrılmamış ve sıfat dava şartı olarak görülmüştür. Oysaki davacı veya davalı sıfatının bulunup bulunmadığı, davanın esastan incelenmeye başlamasıyla belirlenebilir. Maddi taraf teorisinin kabulü, usule ilişkin yargılamada esasa ilişkin bir inceleme yapılması gibi mantıksız bir durumu ortaya çıkardığından, usule ilişkin sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur³⁰⁹. Diğer yandan, bu teorinin kabulü davaya taraf olarak katılan ve taraf olarak gözüken kişilerin dava sonunda taraf sıfatlarının bulunmadığının tespit edilmesi durumunda, bu kişilerin aslında bu davada taraf olmadıkları gibi mantıksız ve çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır³¹⁰. Ayrıca bu teori değeriştirilmiş şekliyle

³⁰⁴ Özekes, *Asli Müdahale*, 30; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 18; Kale, *Taraf*, 8; Dişel, 33; Yazıcı, 222; Taş Korkmaz, *Taraf*, s.20.

³⁰⁵ Börü, *Dava Konusu*, 246.

³⁰⁶ Börü, *Dava Konusu*, 246.

³⁰⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 65.

³⁰⁸ Taş Korkmaz, *Taraf*, 21.

³⁰⁹ Taş Korkmaz, *Taraf*, 21; Yılmaz, *Islah*, 357; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, s.16.

³¹⁰ Taş Korkmaz, *Taraf*, 21.

dahi, menfî tespit davalarında tarafların durumu ile maddi hukuk ilişkisinin tarafı olmamakla birlikte, yasa gereği davada taraf olabilen (iflas idaresi ve savcılar) kişilerin durumlarını açıklayamamıştır³¹¹.

Fonksiyonel taraf teorisinin ortaya koyduğu taraf kavramı ise yalnızca malvarlığına ilişkin davalar bakımından uygulanabilir niteliktedir. Bu teori, şahısvarlığına ilişkin davalar bakımından taraf kavramını açıklamadığından, başka bir anlatımla uygulama alanı son derece sınırlı olduğundan, geçerli bir taraf kavramı olarak kabul edilmesi mümkün değildir³¹². Sıfat ve dava takip yetkisinin birbirinden farklı düşünülmemesi de fonksiyonel taraf teorisinin eleştirildiği bir diğer noktadır³¹³.

Doktrindeki hakim görüşe ve uygulamaya göre, davada taraf kavramı bakımından kabul edilmesi gereken teori şekli taraf teorisidir³¹⁴. Nitekim 6100 sayılı HMK ile de kabul edilen teori, şekli taraf teorisidir. Bu husus, dava takip yetkisini düzenleyen 53. madde ile iradi taraf değişikliğini düzenleyen 124. maddenin gerekçesinde belirtilmiştir³¹⁵. Ayrıca, davacı ve davalının adının ve soyadının dava dilekçesinde açıkça gösterilmesi gerektiğine ilişkin hüküm de (HMK md. 119/1-b), HMK'nin şekli taraf teorisini benimsediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, medeni usul hukuku alanında davada taraf kavramı bakımından kabul edilen şekli taraf teorisine göre, mahkemede kendi adına hukuki koruma talep eden ve kendisine karşı hukuki koruma talep edilen süjeler, davada taraftır. Şekli

³¹¹ Yılmaz, *Islah*, 335; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 19; Börü, *Dava Konusu*, 247; Tanrıver, *Derdestlik*, 65; Taş Korkmaz, *Taraf*, 22.

³¹² Yılmaz, *Islah*, 335; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 19; Börü, *Dava Konusu*, 247; Tanrıver, *Derdestlik*, 65; Taş Korkmaz, *Taraf*, 22.

³¹³ Taş Korkmaz, *Taraf*, 22.

³¹⁴ Kuru, *Usul*, 1:887; Üstündağ, *Yargılama*, 388; Alangoya, *Taraf*, 133; Yılmaz, *Islah*, 335; Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 19 Tanrıver, *Derdestlik*, 66; Özekes, *Asli Müdahale*, 30; Pekcanitez, *Feri Müdahale*, 27; Börü, *Dava Konusu*, 247. "... Doktrinde davada taraf kavramını açıklamaya yönelik olarak maddi taraf kuramı, şekli taraf kuramı ve işlevsel taraf kuramı başlıkları altında toplanabilecek üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. İşlevsel taraf kuramı yalnızca mal varlığı davaları bakımından tarafın belirlenmesine yönelik çözüm sunmakta iken, taraf olmayı maddi anlamda hakkın ayrılmaz parçası olarak gören maddi taraf kuramının aksine 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) davada taraf tayininde, kimin kime karşı hukuki koruma istediğinin belirlenmesinde dava dilekçesinin esas alınmasını öngören şekli taraf kuramını esas aldığı münferit düzenlemelerinden (iradi taraf değişikliği: m.124; dava ve cevap dilekçelerinin içerikleri: m.119/1-b, c ve 129/1-b, c; kesin hükmün davanın tarafları açısından bağlayıcı olması: m. 303 gibi) açıkça anlaşılmaktadır. ..." (Y. HGK 2017/13-689 E. 2017/1686 K. 13.12.2017 T. <https://www.ictihat.net/2020/07/01/yargitay-hukuk-genel-kurulu-2017-13-689-e/> Erişim Tarihi: 14.02.2023)

³¹⁵ Süha Tanrıver, " Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın 1. İla 122. Maddelerinde Yer Alan Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçeve Değerlendirilmesi, *Anakara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, (2008), 647.

taraf teorisinin kabulü ile taraf, dava takip yetkisi ve sıfat kavramları birbirinden ayrılmaktadır. Bu kavramların birbiriyle ayrılmasıyla diğer teorilerin çözüm bulamadığı usuli sorunları çözmek mümkün hale gelmiştir. Ayrıca şekli taraf kavramı yalnızca malvarlığına ilişkin davalar bakımından değil, tüm davalar bakımından uygulanabilir niteliktedir³¹⁶.

Yine şekli taraf teorisinin kabulüyle, çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin tarafı olmayan kişilerin dava takip yetkisi ile davada taraf olmasını açıklamak mümkündür³¹⁷. Ayrıca şekli taraf teorisiyle bir maddi hukuk ilişkisine dayanmayan menfi tespit davalarında tarafların durumlarını açıklamak mümkündür³¹⁸. Zira şekli taraf teorisine göre davada taraf olmak için, davanın bir maddi hukuk ilişkisine dayanması ve tarafın çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin süjesi olması şart değildir³¹⁹.

2.1.3.1.2 Derdestlik bakımından tarafların aynı olması unsurunun incelenmesi

Davaların aynı olmasının unsurlarından ilki, her iki davanın taraflarının aynı olmasıdır³²⁰. Tarafların aynı kişiler olup olmadığının belirlenmesinde ise, her iki davanın dava dilekçesinde gösterilen kişilerin, aynı kişiler olup olmadığı tespit edilecek, başka bir anlatımla yukarıda detaylı izah ettiğimiz şekli taraf teorisi esas alınacaktır³²¹.

Birinci dava ile ikinci davanın taraflarının aynı sayılması için, her iki davada da tarafların konumlarının aynı olmasının bir önemi yoktur³²². Tarafların ilk davadaki konumları ile ikinci davadaki konumları değişmiş olabilir. İki davada taraf

³¹⁶ Alangoya, *Taraf*, 133; Yılmaz, *Islah*, 335.

³¹⁷ Taş Korkmaz, *Taraf*, 23.

³¹⁸ Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 19.

³¹⁹ Taş Korkmaz, *Taraf*, 24.

³²⁰ Ansay, *Usul*, 211; Kuru, *El Kitabı*, 1:385; Üstündağ, *Yargılama*, 498; Şekerci, "Derdestlik", 217; Yılmaz, *Şerh*, 2:2626; Tanrıver, *Derdestlik*, 2:66; Tiryaki, *Derdestlik*, 38

³²¹ "...Dosyanın incelenmesinde;... 1.Asliye Hukuk Mahkemesinin 2009/768 esas sayılı dosyasında 581 sayılı parselle ilgili olarak, ... ve.....tarafından... kaydında yazılı "... isminin "... kızı... Çiftçi" olarak düzeltilmesi isteminde bulunduğu, anılan dosyada...'nin taraf olarak gösterilmediği görülmüştür. Bu davada ise... tarafından 581 sayılı parselin... kaydında "... (mirasçılığı):..." kaydının "... Çiftçi:..." olarak düzeltilmesi istemi ile dava açılmıştır. Derdestlikten maksat, bir davanın açılmış ve görülmekte olmasıdır. 6100 sayılı HMK'nun 114/1-ı maddesinde aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması yani "derdestlik" hususu dava şartlarından biri olarak sayılmaktadır. Aynı Yasa'nın 115/2. maddesince de, dava şartı noksanlığının tespiti halinde davanın usulden reddine karar verilir. Davaya konu olayda, 2009/768 esas sayılı dosyada açılan davadaki hukuki sebep ile bu davadaki hukuki sebep aynı ise de davanın tarafları farklıdır. Bu nedenle davanın derdestlik nedeniyle reddi doğru görülmemiştir. Açıklanan sebeplerle kararın bozulması gerekmektedir. ... " (Y. 1.H.D. 2019/3153 E. 2020/4296 K. 21.09.2020 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 04.05.2023)

³²² Ramazan Arslan, "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", *Ankara Barosu Dergisi* 45, (1988): 726.

rollerinin farklı olmasının derdestlik bakımından bir önemi bulunmasa da tarafların her iki davada da karşılıklı bulunmaları gerekir; yani aynı tarafta taraf sayılarının değişmemesi ve her iki davada da tarafların birbiriyle karşılıklı olmaları gerekir³²³. Buna göre, ilk davanın davacısı ikinci davanın davalısı olursa yine aynı dava sebebi ve dava konusunun varlığı halinde derdestlikten söz edilir³²⁴. Örnek vermek gerekirse, A ile B'nin aralarındaki bir borç nedeniyle A'nın B'ye karşı dava açtığı, daha sonra aynı borç ilişkisinden kaynaklanan aynı alacağa ilişkin olarak bu kez B'nin A'ya karşı dava açtığı varsayımında, ikinci dava derdestlik sebebiyle reddedilir. Zira iki durumda da aynı dava konusu ve dava sebebi mevcut olmakla birlikte, her iki halde de taraflar konumlarını değiştirmiş olsa dahi birbirleriyle karşılıklı konumdadırlar ve tarafların ayniyetinden söz edilebilir³²⁵. Yine bir davaya karşı açılmış bulunan karşı dava, sonradan ayrı ve bağımsız bir dava olarak yeniden açılacak olursa, bu davada, asıl davanın davacısı karşı davanın ise davalısı konumunda bulunan kişi, derdestliği ileri sürebileceği gibi mahkeme de kendiliğinden derdestlik nedeniyle davanın reddine karar verebilecektir³²⁶.

Birden fazla davacı ve davalı olması durumunda, bu davacı ve davalıların hepsi ikinci davada yer almayabilirler. Bu durumda derdestliğin sadece birinci ve ikinci davada karşılıklı yer alan taraflar arasında etki edeceği ve ikinci davaya yeni katılmış kişileri kapsamadığı kabul edilmektedir³²⁷.

³²³ Tiryaki, *Derdestlik*, 38; Tanrıver, *Derdestlik*, 67; Akyel Kasırga, “Derdestlik”, 27.

³²⁴ Ansay, *Usul*, 211; Kuru, *Usul*, 3:3013; Tiryaki, *Derdestlik*, 38; Şekerci, *Derdestlik*, 218; Arslan, “Kesin Hüküm”, 726; Tanrıver, *Derdestlik*, 67.

³²⁵ Doktrinde kabul edilen bu görüşün aksine Yargıtay’ın karşı görüşte olduğu kararları da mevcuttur. “...Davalı, kendisinin de aynı konuda davacıya karşı... 2. Asliye Hukuk Mahkemesinde (2011/493 esas) menfi tespit davası açtığını ileri sürerek derdestlik itirazında bulunmuş esastanda davanın reddini dilemiştir.

Mahkemece, derdestlik nedeniyle davanın reddine karar verilmiş; hüküm, davacı tarafından temyiz edilmiştir.

Davacı, davalının murisi eşinin banka kredi borcunu ödediğini, ödediği paradan davalının miras hissesine düşen kısmının tahsili için davalıya karşı takip başlattığını, davalının itiraz ettiğini ileri sürerek itirazın iptalini istemiş; davalı ise aynı konuda kendisinin de menfi tespit davası açtığını savunarak davanın reddini dilemiştir. Mahkemece ise derdestlik nedeniyle davanın reddine karar verilmiştir. Oysaki usul hükümlerine göre açılan bir yeni davaya karşı derdestlik itirazında bulunabilmek için a) tarafların b) dava konusunun (müddeabihin) c) dava sebebinin aynı olması gerekir. Her iki davada dava konusu ve dava sebebi aynı isede her iki davanın tarafları aynı değildir. Başka bir anlatımla ilk davanın davacısı ikinci davanın davalısı durumundadır. Hal böyle olunca derdestliğinde varlığından söz edilemez. Bu durumda mahkemece, ilk açılan menfi tespit davasının kesinleşmesi beklenmeli, sonucuna göre karar verilmelidir. ...” (Y.13. H.D. 2013/18011 E. 2013/20889 K. 09.09.2013 K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 27.04.2023)

³²⁶ Ansay, *Usul*, 211; Tanrıver, *Derdestlik*, 69.

³²⁷ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 134.

Derdestlik halinin ortaya çıkabilmesi için tarafların aynı olması şartı, aynı zamanda verilecek kararın da o taraflar adına verilmesini gerektirir³²⁸. Hal böyle olunca bir davada temsilci veya vekil olarak yer alan kişinin, ikinci davada asıl olarak yer alması durumunda aynı taraf koşulunun sağlandığı kabul edilemez³²⁹. Aynı konu ve sebebe dayansa dahi, şirket tüzel kişiliğine karşı açılmış olan bir dava, şirket ortaklarına karşı açılmış bir davada derdestlik halini ortaya çıkarmaz³³⁰.

Cüz’i ve külli halefler derdestlik açısından aynı taraf olarak değerlendirilmektedir³³¹. Zira HMK md. 303/3’e göre “Kesin hüküm tarafların külli halefleri hakkında da geçerlidir” düzenlemesi yer almakta olup, kesin hüküm şartları ile derdestliğin şartları bakımından bir farklılık bulunmadığından bu hüküm derdestlik açısından da uygulanabilir durumdadır. Dava konusunun devri halinde devreden ve devralan kişiler; asıl alacaklı ve onun halefi, müflis ve kayyum da tarafların aynı olması koşulunu sağlamaktadır³³².

Fer’i müdahil davada taraf değildir³³³, Fer’i müdahilin yer aldığı asıl davada hüküm, taraflar hakkında verilir. Bu sebeple ilk davada fer’i müdahil konumunda bulunan kişinin, ikinci davada taraf konumuna gelmesi halinde, her iki davanın taraflarının aynı olması unsuru gerçekleşmediğinden, dava sebebi ve dava konusu aynı olsa dahi, derdestliğin varlığından söz edilemez³³⁴. Fer’i müdahilin davaya kendiliğinden veya ihbar sonucu katılması arasında derdestlik bakımından bir fark yoktur³³⁵. Öte yandan, asli müdahil, görülmekte olan davanın taraflarına karşı kendi adına hukuki koruma talep ederek dava açtığından, davada taraftır³³⁶. Ancak asli müdahale halinde görülmekte olan davanın taraflarına karşı onların dışında üçüncü bir kişi tarafından ayrı ve bağımsız bir dava açılıp; ilk davanın davacısı ve davalısı ikinci davada davalı konumunda bulunduğu göre, taraflardan ziyade dava konuları ve dava sebepleri de aynı olamayacağından, asli müdahil tarafından açılan ikinci davada derdestlik nedeniyle davanın reddine karar verilemeyecektir³³⁷.

³²⁸ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 134.

³²⁹ Tanrıver, *Derdestlik*, 69.

³³⁰ Şekerci, “Derdestlik”, 218.

³³¹ Üstündağ, *Yargılama*, 696.

³³² Arslan, “Kesin Hüküm”, 726; Postacıoğlu ve Altay, *Usul*, s.778; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 134.

³³³ Pekcanitez, *Feri Müdahil*, 33.

³³⁴ Canbeldek Akın, 134; Tanrıver, *Derdestlik*, 69.

³³⁵ Taş Korkmaz, *Taraf*, 27.

³³⁶ Özeker, *Asli Müdahale*, 30; Börü, *Dava Konusu*, 248; Kodakoğlu, *Asli Müdahale*, 112.

³³⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 69.

Birden fazla kişi, aynı sebeple aynı konuda aynı kişiye karşı birbirlerinden bağımsız olarak dava açma haklarına sahip iseler, bu kişilerden biri dava açtığı vakit, diğer bir kişi de yine ilk davada davalı konumunda bulunan kişiye karşı, dava açtığı vakit, derdestlikten söz edilemez³³⁸. Bu durum müteselsil alacaklılık durumunda ortaya çıkabilir³³⁹. Müteselsil alacaklılardan birisi, borçluya karşı bir alacak davası açmış, bu dava görülmekteyken diğer müteselsil alacaklı da söz konusu alacak için dava açmışsa, ikinci dava derdestlik nedeniyle reddedilemeyecektir³⁴⁰. Zira her iki davanın konuları, sebepleri aynı olsa bile tarafları aynı değildir. Ancak ortada müteselsil borçluluk³⁴¹ ilişkisi varsa, alacaklı, müteselsil borçlulardan yalnız birisine alacağın tamamının tahsili için dava açmış; diğerlerini kapsam dışı tutmuş ve bu dava devam ederken yine ilk davanın davalısı dahil diğer müteselsil borçluları da kapsayacak şekilde yine aynı alacak için dava açılacak olursa, sadece ilk davadaki müteselsil borçlu yönünden derdestlik nedeniyle dava reddedilebilir³⁴². Diğer müteselsil borçlular zaten bulunamaz; zira onlar ilk davada taraf konumunda değildir.

Ortaklığın giderilmesi davasında tüm ortakların dava dilekçesinde gösterilmeleri gerekir³⁴³. Bu davada üçüncü kişilerin davacı veya davalı tarafta bulunmaları kural olarak mümkün değildir³⁴⁴. Eğer ilk açılan ortaklığın giderilmesi davası ile sonradan açılan ortaklığın giderilmesi davasının tarafları aynı ise, derdestlik bakımından aranan tarafta aynılık unsuru gerçekleşmiş olur. Ortaklar

³³⁸ Tanrıver, *Derdestlik*, 69; Tiryaki, *Derdestlik*, 39.

³³⁹ Bir borç ilişkisinde alacaklı taraf birden fazla kişiden oluşabilir. Birden fazla alacaklıdan her biri, alacağın sadece belli bir kısmını değil, tamamını talep yetkisine sahip olabilir. Bu durumda, alacaklılardan her biri, borçluyu borcun tamamından sorumlu tutma hak ve yetkisine sahiptir. Bu durumda müteselsil alacaklılıktan bahsedilir. Birden fazla alacaklıdan her biri alacağın sadece belli bir kısmını borçludan talep hakkına sahiptir. Bu durumda, her bir alacaklı, borçlu ya da borçlulardan alacağın sadece belli bir kısmını talep edebilir. Bu durumda ise kısmi alacaktan ya da kısmi alacaklılıktan söz edilir. Ahmet Kılıçoğlu, *BorçlarHukukuGenelHükümleri* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2019), 951; Fikret Eren, *BorçlarHukukuGenelHükümleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 1353.

³⁴⁰ Tanrıver, *Derdestlik*, 70.

³⁴¹ Borç ilişkilerinde alacaklı ve borçlu birer kişi olabileceği gibi birden çok alacaklı ya da birden çok borçlunun olduğu durumlar da olabilir. Borçluların birden fazla olduğu durumlardan birisi de müteselsil borçluluktur. Müteselsil borçluluk, temel olarak kanundan veya sözleşmeden doğan, alacaklının dilediği borçludan borcun tamamını talep edebileceği bir borç ilişkisidir. Turgut Akıntürk, *MüteselsilBorçluluk* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971), 35; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 936; Eren, *Borçlar*, 1353.

³⁴² Tanrıver, *Derdestlik*, 71.

³⁴³ Anıl Köroğlu, *Medeni Usul Hukuku Bakımından Ortaklığın Giderilmesi Davası*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 214.

³⁴⁴ İstisnası paydaşlardan birinin borcu sebebiyle alacaklısının ortaklığın giderilmesi davası açabilmesidir. Köroğlu, 214.

dışındaki üçüncü kişilerin bu davayı açabilmeleri istisnai olarak mümkündür³⁴⁵. Üçüncü kişi tarafından istisnai olarak ortaklığın giderilmesi davası açılmışken (örneğin; borçlu ortağın alacaklısının bu davayı açması), daha sonra paydaşlardan birinin ortaklığın giderilmesi davası açması durumunda ikinci davada derdestlik halinin ortaya çıkıp çıkmadığının tespit edilmesi gerekir. Burada ikinci davanın tarafları, esasen ilk davanın taraflarından farklıdır. Zira ilk davada alacaklı, borçlu paydaşın temsilcisi değil o davanın kanun gereği tarafıdır. Yüksek Mahkeme, böyle bir durumda her iki davanın taraflarının farklı olması sebebiyle ikinci davanın derdestlik sebebiyle reddedilmemesi gerektiğine karar vermiştir³⁴⁶. Ancak doktrindeki bir görüşe göre; üçüncü kişi tarafından ortaklığın giderilmesi davası açılmışken, daha sonra paydaşlardan birinin ortaklığın giderilmesi davası açması durumunda derdestlik söz konusu olur³⁴⁷. Zira bu görüşe göre, ilk dava sonunda ortaya çıkacak olan hükmün etkisi itibarıyla, ikinci davanın tarafları ve konusunu da kapsayacak nitelikteyse, ikinci davanın derdestlik sebebiyle reddi gerekir³⁴⁸. Üçüncü kişi konumundan bulunan alacaklı, bu davayı borçlunun dava takip yetkisini kullanarak açmaktadır. Yani burada asıl hak sahibi hala borçlu ortaktır. Dava takip yetkisine sahip üçüncü kişinin açmış olduğu dava sonunda verilen karar, davada yer alamayan hak sahibi açısından da geçerlidir³⁴⁹. Öyleyse borçlu ortağın alacaklısının açmış olduğu dava görülmekteyken, diğer ortakların aynı dava konusu için ortaklığın giderilmesi davası açmaları halinde, açılan ikinci davanın derdestlik sebebiyle reddedilmesi gerekmektedir³⁵⁰.

³⁴⁵ Köroğlu, 215.

³⁴⁶ “... Somut olaya gelince; HMK’nın 114/1-ı maddesi gereğince derdestlik savunmasının geçerli kabul edilebilmesi için her iki davanın konusunun taraflarının ve dava sebebinin aynı olması gerekir. Davaya konu olayda aynı taşınmazla ilgili olarak ortaklığın giderilmesi davası açılmış ise de derdestliğe konu olduğu ileri sürülen ve alacaklı tarafından.... Sulh Hukuk Mahkemesi’nin 2007/266 Esas sayılı dosyasında devam eden davanın davacısı ile görülmekte olan bu davanın davacısı farklı kişiler olduğundan derdestlik söz konusu değildir. Buna dair olumsuz dava şartı gerçekleşmediğinden mahkemece davanın esasının incelenerek tarafların gösterdiği deliller değerlendirilerek bir karar verilmesi gerekirken dava şartı yokluğu gerekçesiyle davanın usulden reddi doğru görülmemiş...”(Y. 14. HD, 2014/16227 E., 2016/783 K. 21.1.2016 T. Köroğlu, s.215)

³⁴⁷ Köroğlu, 215.

³⁴⁸ Köroğlu, 216.

³⁴⁹ Deren Yıldırım, *Kesin Hüküm*, 104; Köroğlu, 215.

³⁵⁰ Köroğlu, 215.

2.1.3.2 Her iki davanın konularının aynı olması

İki davanın ayniyetinden bahsedebilmek için bir diğer unsur ise dava konularının³⁵¹ aynı olmasıdır. Derdestlik ile dava konusunun ilişkisini anlatmadan önce dava konusu kavramı ve dava konusunu açıklamaya çalışan teorileri konumuzu ilgilendirdiği ölçüde inceleyeceğiz.

2.1.3.2.1 Dava konusu kavramı

Medeni usul hukuku bakımından, dava konusunun ne olduğunun tespit edilmesi, çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biridir. Başka bir anlatımla dava konusu, davanın merkez ögesini oluşturmaktadır³⁵². Zira görevli ve yetkili mahkemenin tespiti, derdestlik ve kesin hükmün kapsamının belirlenmesi, davanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, davaların yığılması gibi yargılama hukukunun ana konuları diyebileceğimiz konuların çözümü, dava konusuna verilecek anlama göre değişecektir³⁵³.

Dava konusu kavramının neyi ifade ettiğini tespit etmek için yabancı doktrinde birçok teori üretilmiştir. Türk hukukunda da tam bir görüş birliği yoktur. Aşağıda ayrıntılı olarak yer verilecek olsa da Türk hukukunda özellikle tek ve çift unsurlu dava teorilerine ilişkin değerlendirmeler sonucunda dava konusunun, dava ile elde edilmek istenen sonuç olduğu yönündeki görüş çoğunluktadır³⁵⁴.

2.1.3.2.2 Eski maddi hukuk teorileri

Günümüz hukukunda artık maddi hukuk kökenli teoriler savunulmamaktadır³⁵⁵. Eski maddi hukuk teorilerinin hepsinin ortak yanı dava konusunu sadece maddi hukuk ile açıklamaya çalışmalarıdır³⁵⁶. Eski maddi hukuk teorilerine göre, dava konusu ile maddi hukuka ilişkin talep anlaşılmakta olup, usul

³⁵¹ HUMK döneminde dava konusu yerine müddeabih terimi de kullanılmaktaydı.

³⁵² Yılmaz, *Islah*, 185.

³⁵³ Yılmaz, *Islah*, 185; Börü, *Dava Konusu*, 213; Levent Börü, “Dava Konusu Kavramı ve Teorileri”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 2, (2012): 257-293.

³⁵⁴ Postacıoğlu, *Usul*, 232; Kuru, *Usul*, 5:4987; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 692; Gürdoğan, *KesinHüküm*, 75; Yılmaz, *Islah*, 192; Hanağası, *Menfaat*, 124; Tanrıver, *Derdestlik*, 80; Karslı, *Muhakeme*, 490; Cengiz Kulaksız, *Die Teilklage im Deutschen und Turkischen Zivilprozessrecht*(Berlin: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2004), 36; Meltem Ercan Özler, *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 56; Börü, *Dava Konusu*, 227; Börü, “Teori”, 274; Cenk Akil, *Kısmi Dava* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 127.

³⁵⁵ Börü, *Dava Konusu*, 215; Börü, “Teori”, 261; Ercan Özler, *Konu*, 172.

³⁵⁶ Börü, *Dava Konusu*, 215; Börü, “Teori”, 261.

hukukunda maddi hukuktan soyutlanmış, ondan ayrı ve bağımsız bir talep kavramı olamaz³⁵⁷.

Alman usul yasası bu teori göz önünde bulundurularak hazırlanmış olup, bu yasal düzenlemelerde kullanılan talep kelimesi maddi hukuk alanındaki talep kavramını karşılayacak şekildedir³⁵⁸. Maddi hukuka ilişkin talep, Alman Medeni Kanununda da belirtildiği üzere, bir kimseden, bir şeyi yapmayı veya yapmamayı istememe hakkı olarak düzenlenmiş olup, burada sözü edilen yapma kavramının içinde verme kavramı da dahildir³⁵⁹.

Eski maddi hukuk teorilerinde maddi hukuktaki talep kavramından ayrı, usul hukukuna özgü bir talep kavramının olmaması ve maddi talebin aynı şekilde usul hukukunda da geçerli olacağı görüşü çözümü zor olan sorunları beraberinde getirmiştir³⁶⁰. Çözümü zor olan bu problemler şu şekilde ortaya çıkmaktadır; maddi talep kavramı sadece eda davalarında kabul edileceğinden, tespit davaları ve inşai davalar bakımından maddi hukuka özgü bir talep kavramının varlığından bahsedilemez. Bu üç dava bakımından davacı bir talep ileri sürecektir, bu kapsamda en azından tespit ve inşai davalar bakımından geçerli olabilecek bir usuli talebin varlığı gerekli olacaktır³⁶¹. Özellikle inşai davalardaki talebin maddi talebe özgülenmesi, aslında inşai davaların konusunun belirlenmesi bakımından maddi hukuk talebinin, yani eski maddi hukuk teorisinin ne kadar yetersiz kaldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır³⁶².

Dava türleri dışında, tek ve aynı somut olayın hem haksız fiil hem de sözleşmeye aykırılığa dayanması halinde³⁶³, birden fazla maddi hukuk talebinin

³⁵⁷ Muşul, *Terdit*, 91; Tanrıver, *Derdestlik*, 73; Börü, *Dava Konusu*, 215.

³⁵⁸ Yılmaz, *Islah*, 187; Tanrıver, *Derdestlik*, 73; Börü, *Dava Konusu*, 215.

³⁵⁹ Muşul, *Terdit*, 91; Tanrıver, *Derdestlik*, 73; Kulaksız, 28-29.

³⁶⁰ Yılmaz, *Islah*, 187; Börü, *Dava Konusu*, s.216; Ercan Özler, *Konu*, 181.

³⁶¹ Ercan Özler, *Konu*, 181.

³⁶² Yılmaz, *Islah*, 188; Üstündağ, *Yasak*, 140; Ercan Özler, *Konu*, 181; Kamil Yıldırım, “Medeni Usul Hukukunda Dava Teorileri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (1991): 23-50.

³⁶³ Hukuk doktrininde yaygın kabul gören görüşe göre, belirli bir durumda birden fazla hukuki talep bulunması durumunda, normların yarışması değil taleplerin yarışması söz konusudur. Taleplerin yarışması teorisine göre, örneğin bir haksız fiil veya sözleşme ihlali sonucu iki farklı tazminat talebi ortaya çıksa bile, bu talepler aslında aynı maddi hukuk talebi olarak kabul edilir. Bu teoriye göre, ilgili edim sadece bir kez talep edilebilir ve talep yerine getirildiğinde (hukuki bir sebebe dayanarak) talep sona erer. (Muşul, *Terdit*, 96; Ercan Özler, *Konu*, 181) Eski maddi hukuk teorisi savunucuları tarafından ortaya atılan normların yarışması teorisi, sadece eda davası gibi belirli bir tür maddi hukuk davasını açıklamakta yeterli değildir. Tespit ve inşai davalar gibi diğer maddi hukuk davaları, taleplerin yarışması teorisi ile tam olarak açıklanamazlar. Çünkü bu davalar, sadece bir şeyin yapılması ya da yapılmaması gibi bir maddi hukuk talebini içermezler. Maddi

olduğu kabul edilir ve usul hukukunda maddi hukuktan ayrı bir talep kavramının olmadığı görüşü benimsenirse, davacının ileri sürdüğü iki maddi hukuk talebinden birinin reddi halinde, davasının kısmen kabul kısmen de reddedilmiş sayılması gerekecektir³⁶⁴. Zira taleplerin ikisi de aynı sonuca yöneldiğinden, davacının taleplerinin birinin kabulü halinde dava ile ulaşılmak istenen amaç gerçekleşmiş sayılacaktır³⁶⁵. Taleplerden sözleşmeye aykırılık için dava açılması halinde maddi talebin olduğu varsayımında, ikinci bir dava haksız fiil iddiasına dayalı olarak açılacak olursa davada derdestliğin ya da kesin hüküm olduğuna ilişkin bir itiraz ileri sürülemeyecek ve mahkeme de bunu kendiliğinden dikkate alamayacaktır³⁶⁶. Zira ikinci dava da aynı amaca yönelmiş olmakla birlikte, dava konusu edilen talep ikinci dava bakımından (maddi talebin aynen usul hukukunda da geçerli olacağı kabul edileceğinden) farklı olacağından ikinci davaya karşı ne derdestlik ne de verilecek hükümüne ilişkin kesin hüküm iddiası ileri sürülemeyecek ve mahkeme de bu durumu gözönünde bulunduramayacaktır³⁶⁷. Sözleşmeye aykırılık sebebine dayalı olarak ilk davanın reddedilmesi üzerine, ikinci dava, haksız fiil iddiasına dayalı olarak açılmış olmasına rağmen, maddi taleplerin birbirinden farklı olması nedeniyle, eski maddi hukuk teorisine göre bu taleplerin aynı şekilde usul hukukunda da kabul edilmesi gerektiğinden, açılan ikinci dava derdestlik veya kesin hüküm sebebiyle reddedilemeyecektir³⁶⁸. Bu örnekte, maddi hukuk açısından gerçekleşen ve talebe konu edilen iki ayrı durum olmasına rağmen, usul hukuku bakımından aslında tek bir talep mevcuttur. Bu husus derdestlik ve kesin hüküm gibi usul hukukuna ilişkin kurumlara işlerlik kazandırılabilmesi için önemlidir. Usul ekonomisi ilkesi gereği, lüzumsuz yere davaların açılması engellenerek, usul hukukunun işleyişi

hukuk açısından açıklanamayan bir davanın, mutlaka bir usuli taleple açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Yılmaz, *Islah*, 186; Yıldırım, “Teori”, 29; Muşul, Terdit; 102 Tanrıver, *Derdestlik*, 74; Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 139; Börü, *Dava Konusu*, 216; Akil, *Kısmi*, 124; Cenk Akil, *İstinaf Kavramı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2010), 333.

³⁶⁴ Somutlaştırmak adına örnek vermek gerekirse; bir trafik kazasında yolcunun uğradığı zararın tazmini için açılan tazminat davasında, haksız fiile ve sözleşmeye aykırılığa dayalı talepler bulunabilir. Medeni hukuk açısından, bu farklı talepler bir norm yarışması oluştururken; usul hukukunda ise baskın görüş, birden çok talep bulunmadığıdır. Aksi halde, her hukuksal nedene göre ayrı ayrı hüküm vermek gerekir ve örneğin sözleşmeye aykırılığa dayalı talep kabul edilirken, haksız fiile dayalı talep reddedilirse, davacı istediği tazminat tutarını alsa bile davanın kısmen kabulü ve kısmen reddi şeklinde bir karar verilmesi gerekecektir. Bu durumun açıklanması oldukça zor olacaktır. Yılmaz, *Islah*, 188.

³⁶⁵ Ercan Özler, *Konu*, 182.

³⁶⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 75; İyilikli, *Kesin Hüküm*, 317; Ercan Özler, *Konu*, 182.

³⁶⁷ Börü, *Dava Konusu*, 217; Ercan Özler, *Konu*, 182; Tanrıver, *Derdestlik*, 75; İyilikli, *Kesin Hüküm*, 317.

³⁶⁸ Ercan Özler, *Konu*, 182.

kolaylaştırılabilir³⁶⁹. Bu nedenle, haksız fiil iddiasına dayalı olarak açılan ikinci dava, maddi taleplerin birbirinden farklı olması nedeniyle kesin hüküm veya derdestlik itirazı reddedilmemelidir. Bunun yerine, usul hukukunda tek bir talep olarak kabul edilmelidir. Bu sayede, gereksiz yere dava açılması engellenerek, usul hukukunun amacına uygun şekilde işlemesi sağlanabilir³⁷⁰.

Tüm bu açıklamalarda görüleceği üzere, maddi anlamdaki talep, usul hukukundaki dava konusunu belirleme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik sonucunda da usul hukukuna özgü maddi hukuktan bağımsız bir talep kavramı geliştirilmeye çalışılmıştır³⁷¹.

2.1.3.2.3 Saf usuli teoriler

Eski maddi hukuk teorilerinin maddi talebi esas almak suretiyle dava konusunu belirlemeye çalışması sonucunda ortaya çıkan çözülmesi zor usuli problemler üzerine doktrinde usul hukukunu temel alan teorilere gereksinim duyulmuş ve dava konusu maddi hukuktan bağımsız bir şekilde usuli olarak açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır³⁷².

Maddi hukuk teorilerinden sonra ortaya atılan saf usuli teorilerin hepsinin ortak amacı, maddi hukuk esasındaki talepten tam anlamıyla ayrılmış ve bağımsız, medeni usul hukukuna özgü bir kavram yaratma çabasıdır³⁷³. Bu teorileri üç ana başlıkta toplamak mümkündür. Bu teoriler, tek unsurlu teori, çift unsurlu teori ve üç unsurlu teoridir³⁷⁴. Bu teorilerin farklılık arz ettiği noktalar, dava konusu tespit edilirken talep sonucu ile birlikte, davanın temel unsuru olan vakıaların diğer bir deyişle dava sebebinin de esas alınıp alınmayacağı; alınacaksa da bunun hangi ölçüde olacağı şeklindedir³⁷⁵.

2.1.3.2.3.1 Tek unsurlu teori

Dava konusu belirlenirken tek unsur olarak yalnızca talep sonucunu esas alan bu görüş, Türk hukukunda, dava konusunun sadece talep sonucuna göre

³⁶⁹ Börü, *Dava Konusu*, 217; Ercan Özler, *Konu*, 182.

³⁷⁰ Ercan Özler, *Konu*, 182.

³⁷¹ Yılmaz, *Islah*, 188; Börü, *Dava Konusu*, 217.

³⁷² Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 145; Börü, *Dava Konusu*, 217; Ercan Özler, *Konu*, 183.

³⁷³ Tanrıver, *Derdestlik*, 75; Muşul, *Terdit*, 95; Börü, *Dava Konusu*, 217.

³⁷⁴ Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁷⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 75.

belirleneceğini öngören teori olarak da adlandırılmaktadır³⁷⁶. Tek unsurlu teoriye göre, dava konusunu tespit edebilmek için, davacının talebi önem arz eder³⁷⁷. Başka bir ifadeyle, dava konusu, yalnızca talep sonucuna göre tespit edilmelidir.

Bu teori, dava konusunu belirlerken, doğrudan talep sonucunu esas almaktadır. Aşağıda inceleyeceğimiz iki unsurlu teoride olduğu gibi vakıalar karışımının dava konusunun tespit edilmesinde asli bir rolünün olduğu söylenemez³⁷⁸. Ancak, vakıalar karışımından, yardımcı bir unsur olarak, talep sonucunun belirlenmesi sırasında bir çelişki çıktığında faydalanılabilir³⁷⁹.

Davacının, talep sonucunu temellendirirken birden fazla vakıaya dayanmasına bir engel yoktur. Bu vakıalar aslında birden çok maddi hukuka ilişkin talep olarak görülecek olsa da dava konusu yalnızca talep sonucuna göre belirlenecektir³⁸⁰. Zira talep sonucunu temellendiren vakıaların tek başlarına dava konusunun bir unsuru olarak nitelendirilmesi mümkün değildir³⁸¹. Aksi halde vakıaların çokluğu, taleplerin çokluğuna sebep olacağından bir dava yığılmasına yol açardı. Oysaki dava yığılması ancak, bir ya da birden fazla taleple birlikte açılan bir ya da birden fazla davanın olması halinde söz konusu olabilir ve bu tüm dava çeşitleri eda, tespit ve inşai davalar bakımından uygulanabilir bir medeni usul kurumudur. Yani bir ya da birden fazla talep sonucunun başka bir deyişle birden çok usulî talep hakkında ayrı hükümler verilir³⁸².

Dava konusunun yalnızca talep sonucu bakımından değerlendirilmesinin uygulama açısından pratik etkileri vardır. Tek unsurlu teoriyle birlikte, dava konusu, maddi vakıalar ile sınırlı kalmadığından geniş anlamda bir dava konusu kavramı

³⁷⁶ Yılmaz, *Islah*, 190; Tanrıver, *Derdestlik*, 78. Dava konusunun belirlenmesinde, yalnızca talep sonucunu esas alınmasını öngören bu teori, ilk haliyle yalnızca evlilik ile ilgili davalar bakımından ortaya koyulmuştur. Daha sonra tüm dava türleri için kabul edilmiş ve geliştirilmiştir.

³⁷⁷ Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁷⁸ Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁷⁹ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 159; Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁸⁰ Ercan Özler, *Konu*, 197.

³⁸¹ Ercan Özler, *Konu*, 197.

³⁸² Diğer yandan eğer tek bir vakıa hakkında birden fazla usulî talep söz konusu olursa bu duruma doktrinde şu örnek verilmiştir: “Davacı eşine karşı açmış olduğu boşanma davasında, eşinin başka bir kadınla kendisi aldattığına dayanmıştır. Davalı ise bu sebebe (zina) hiç dayanmaksızın, evliliğe aykırı davranışların olması nedeniyle boşanmak istediklerini ifade etmiştir. Mahkeme birden fazla olaya dayanarak ne yönde karar verecektir? Bu kapsamda tarafların seçim hakkı kapsamında birden fazla boşanma sebebinin birden fazla usulî talebe sebep olabileceğini iddia edilmektedir. Ama boşanma davası da olsa bu boşanma talep eden davacı eşin salt talebine göre belirlenecek bir husustur. Bu nedenle boşanma sebeplerinin her biri, birer, ayrı usulî talep hakkı sağlamaz. Önemli olan taleptir.” Ercan Özler, *Konu*, 197.

üretmiştir³⁸³. Geniş anlamda dava konusu da maddi anlamda kesin hüküm ve derdestlik gibi usuli kurumların etki alanını genişletmiştir³⁸⁴. Zira dava konusunun bir başka işlevi de kesin hükmün objektif sınırlarını belirlemesidir³⁸⁵. Geniş anlamda dava konusu kavramıyla mahkeme de geniş bir takdir yetkisiyle donatılacaktır. Bu şekilde kapsamı genişletilen kesin hükmün etkisi ve derdestlik kurumu ile lüzumsuz yere dava açılması engellenmiş olunacaktır³⁸⁶. Dolayısıyla tek unsurlu teorinin kabulüyle usul ekonomisi ilkesine de hizmet edilmektedir.

Derdestlik kavramı açısından da dava konularının aynılığının tespitinde bu teori esas alındığında, birinci dava ile ikinci davanın yalnızca talep sonuçlarının karşılaştırılması sonucunda aynı olup olmadığının tespiti yapılacak; talep sonuçlarında farklılık tespit edilmişse, dava konularının aynı olmadığı anlaşılabileceğinden derdest iki aynı davanın varlığından bahsedilemeyecektir.

2.1.3.2.3.2 İki unsurlu teori

Bu teori esasında dava konusu belirlenecek olunursa, isimden de anlaşılabileceği üzere iki unsur etkili olmaktadır. Buna göre, dava konusu, talep sonucundan ve bu talebin dayanağı olan vakıalar karışımından doktrindeki diğer bir ifadeyle hayat olaylarından oluşmaktadır³⁸⁷. Bu teoriyi, tek unsurlu teoriden ayıran özellik, vakıalar karışımının, usuli talebin bir parçası olarak düşünülmesidir. Dolayısıyla dava konusunun tespiti bakımından, her iki unsurun da eşit öneme sahip olduğu kabul edilerek, talep sonucu ve talebi temellendiren vakıalar karışımı birlikte değerlendirilmektedir³⁸⁸. Tıpkı tek unsurlu teoride olduğu gibi bu teoride de maddi hukuka ilişkin tespitler yapılmaz. Nitekim bu sebeple iki unsurlu teori de saf usuli teorilerden biri kabul edilmektedir³⁸⁹.

Dava konusunun tespit edilmesinde, talep sonucuyla beraber vakıaların da kabulü, özellikle tek bir talep sonucunun birden fazla vakıa karışımıyla temellendirilmesi halinde, ortada birden fazla dava konusunun oluşup oluşmadığını tespit açısından önemi büyüktür. Tek bir tazminat talebi birden çok vakıa ile

³⁸³ Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁸⁴ Börü, *Dava Konusu*, 218.

³⁸⁵ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 127.

³⁸⁶ Börü, *Dava Konusu*, 219.

³⁸⁷ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 160; Yıldırım, “Teori”, 41; Nedim Meriç, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), 128.; Ercan Özler, *Konu*, 213.

³⁸⁸ Yılmaz, *Islah*, 190; Tanrıver, *Derdestlik*, 77; Börü, *Dava Konusu*, 220.

³⁸⁹ Börü, *Dava Konusu*, 220.

temellendirildiğinde, örneğin bir trafik kazası halinde tazminat alacağının haksız fiil ya da sözleşmeye dayandırılması halinde dava konusunun tek mi yoksa birden fazla mı olduğuna ilişkin problem gündeme gelir. Talep sonucu ve vakıaların dava konusunun eşdeğerli unsuru olduğu teori gereği, dava konusu belirlenirken talep sonucu ve vakıalar birlikte eşdeğer olarak görülür³⁹⁰. Tek unsurlu teoriden farklı olarak, talep sonucu ile birlikte vakıalar da dava konusu açısından önemlidir. Bu nedenle, dava konusunun belirlenmesinde talep sonucunun tek başına yeterli olmadığı anlaşılmalıdır. Ayrıca, talep sonucu ve vakıalar arasında bir üstünlük veya öncelik de yoktur, çünkü her ikisi de dava konusunun belirlenmesinde eşit derecede önemlidir³⁹¹. Talep sonucu ile birlikte vakıalar da eşit ve bağımsız bir unsur olarak dava konusu kavramı içerisinde düşünülmektedir³⁹². Örneğimize bakacak olursak, davacının, tazminat isteminde bulunurken sözleşmeye aykırılığa ilişkin ya da haksız fiile ilişkin vakıalar göstermesi gerekmektedir. Böyle bir durumda bütün vakıaların sayılması gereksizdir. İşte bu halde sözleşmeye aykırılık ve haksız fiil tek bir vakıa karışımı olayı olarak değerlendirilemeyecektir³⁹³. İkisi de birbirinden ayrı vakıalar karışımı olarak düşünüldüğü için, iki farklı dava konusundan bahsetmek mümkündür³⁹⁴.

Bu teorinin bir diğer sonucu ise, gerek istem sonucu gerek vakıalar karışımı, dava konusu belirlenirken eşit görülen iki unsur olduğundan, bu unsurlardan birinin veya her ikisinin değiştirilmesi halinde, dava da değiştirilmiş sayılacaktır³⁹⁵.

İki unsurlu teorinin dava konusu kavramını açıklarken talep sonucu ve vakıalar karışımını dava konusunu belirlerken eşit unsurlar olarak göz önüne aldığını belirtmiştik. Burada inceleyeceğimiz bir diğer teori ise dava konusu belirlenirken, talep sonucuna vakıalara karışımından üstün gören teoridir. Bu teoriye göre yine dava konusu açıklarken sadece talep sonucu esas alınmamalı buna ek olarak vakıalar karışımı da dikkate alınmalıdır. Ancak burada vakıalar ile talep sonucu eşdeğerli olmayıp talep sonucuna öncelik verilmektedir³⁹⁶. Bu görüşün ortaya çıkma sebebi talep ve vakıalar karışımının birbiriyle hangi ilişkide olduğunun tam olarak ortaya konulması gerekliliğidir. Bu görüşe göre, talebe tanınan üstünlük sayesinde, davacı,

³⁹⁰ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 172; Börü, *Dava Konusu*, 220; Ercan Özler, *Konu*, 213.

³⁹¹ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 160; Börü, *Dava Konusu*, 221; Ercan Özler, *Konu*, 213.

³⁹² Ercan Özler, *Konu*, 213.

³⁹³ Börü, *Dava Konusu*, 221.

³⁹⁴ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 160; Börü, *Dava Konusu*, 221.

³⁹⁵ Yılmaz, *Islah*, 190.

³⁹⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 78; Ercan Özler, *Konu*, 211.

birden çok vakıayı, bir veya tek bir talep içerisinde birleştirerek tek bir dava konusu oluşturabilecektir³⁹⁷. Her ne kadar bu teoriyi iki unsurlu teori başlığı altında incelemiş olsak da, pratik anlamda tek unsurlu teoriye daha yakın konumdadır³⁹⁸.

2.1.3.2.3.3 Üç unsurlu teori

Üç unsurlu teoriye göre, iki unsurlu teorinin dava konusu kavramını açıklarken yetersiz kalması ve talep sonucu ve vakıalar karışımı unsurlarının yanına ekleme yapılarak üçüncü bir unsur daha eklenmesinin ihtiyaç olduğu savunulmuştur. Bu teoriye göre, iki unsurlu teorinin dava konusu kavramını açıklarken gözönüne aldığı unsurlardan olan, talep sonucu ve bu talebe dayanak olan vakıalar karışımının yanına bir başka unsur daha eklenmesi gerekmektedir³⁹⁹. Bu üçüncü unsurun ne olacağına ilişkin ise görüş birliği olmayıp, iki farklı görüş mevcuttur.

İlk görüşe göre, yine dava konusu kavramını açıklarken talep ve buna dayanak olan vakıalar karışımından faydalanılmıştır. Ancak bu talep ve vakılara ek olarak hak iddiası kavramı da üçüncü bir unsur olarak eklenmiştir⁴⁰⁰. Yine bu görüş de dava konusu kavramını açıklarken hiçbir şekilde maddi hukuku dayanak olarak almamıştır. Zira üç unsurlu teori saf usuli teoriler arasında incelenmektedir. Bu ilk görüş doğrultusunda yapılan dava konusu tanımına göre; “medeni usul hukuku bağlamında dava konusu, davacının tercih ettiği yargılamada, belirli vakıalar karışımına dayanarak talep ettiği hukuki sonuca hakkı olduğu iddiasıdır.”⁴⁰¹ Buna göre hak iddiası davacının talebini de içermektedir. Bu görüşe göre dava konusu kavramı, iki unsurlu teori esas alınarak ve genişletilerek belirtilmiştir. Davacı tarafın hak iddiası her ne kadar üçüncü bir unsur olarak dava kavramını açıklamak için eklenmişse de dava konusunun temelinde yine vakıalar karışımı ve talep sonucu vardır⁴⁰².

Bir diğer görüş ise, dava konusu kavramının ilk unsuru davacının dava dilekçesinde belirttiği talep sonucu, ikinci unsur olarak da bu talebe temel teşkil eden vakıalar karışımı, üçüncü unsur ise sözü edilen vakıalar karışımına uygulanabilen

³⁹⁷ Muşul, *Terdit*, 101.

³⁹⁸ Tanrıver, *Derdestlik*, 78; Ercan Özler, *Konu*, 211.

³⁹⁹ Börü, *Dava Konusu*, 221; Ercan Özler, *Konu*, 232.

⁴⁰⁰ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 164; Ercan Özler, *Konu*, 233.

⁴⁰¹ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 164; Börü, *Dava Konusu*, 222; Ercan Özler, *Konu*, 233.

⁴⁰² Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 164; Börü, *Dava Konusu*, 222.

hukuk normlarıdır⁴⁰³. Bu teoriye göre, vakıalar karışımının belirlenmesi esnasında, hukuk normlarının uygulanabilirliği göz önüne alınmalıdır⁴⁰⁴. Bu görüş diğer teorilere nazaran, dava konusu kavramının kapsamını hukuki normlar çerçevesinde daralttığından bahisle eleştirilmiştir⁴⁰⁵.

2.1.3.2.4 Yeni maddi hukuk teorileri

Saf usuli teorilerin, eski maddi hukuk teorilerinin yetersiz kaldığı alanları tamamlamak ve çıkardığı sorunları çözmek için ortaya atıldığından bahsetmiştik. Ancak ilerleyen zamanlarda saf usuli teorilerinin de yetersiz olduğuna dair görüşler ortaya atılmıştır. Bunun üzerine bazı yazarlar yeni maddi hukuk teorileri şeklinde adlandırdıkları teoriyle diğer teorilerin eksik yanlarını gidererek yeniden dava konusu kavramını açıklamak için birtakım fikirler öne sürmüşlerdir⁴⁰⁶.

Yeni maddi hukuk teorileri de eski maddi hukuk teorilerinde olduğu gibi, dava konusunun belirlenmesi sırasında, esas itibarıyla maddi hukuk alanındaki talep kavramını esas almışlardır. Ancak, yeni maddi hukuk teorileriyle, usul hukukunun bütünüyle maddi hukuktan ayrılması sakıncalı bulunmuş ve usul hukuku ile maddi hukuk arasında yeniden bir bağ yaratılması istenmiştir⁴⁰⁷. Yeni maddi hukuk teorilerinin taraftarı olan yazarlar görüş birliği içerisinde değildirlir⁴⁰⁸. Konunun maksadını aşmamak için bu başlık altında tek tek görüşleri belirtmek yerine genel olarak savundukları görüşü inceledik⁴⁰⁹.

⁴⁰³ Börü, *Dava Konusu*, 223; Ercan Özler, *Konu*, 245.

⁴⁰⁴ Börü, *Dava Konusu*, 223; Ercan Özler, *Konu*, 245.

⁴⁰⁵ Ercan Özler, *Konu*, 235.

⁴⁰⁶ Yılmaz, *Islah*, 191; Börü, *Dava Konusu*, 224; Ercan Özler, 236.

⁴⁰⁷ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 169; Kulaksız, 31-32; Börü, *Dava Konusu*, 224.

⁴⁰⁸ Yılmaz, *Islah*, 191.

⁴⁰⁹ Son zamanlarda dava konusunu açıklamaya yarayan iki görüş daha ortaya atılmıştır. Bunlar; nisbi dava konusu teorisi ve çekirdek teoridir. Konumuzun maksadını aşmaması ve bu teorilerin uygulanabilirliklerinin az olması bakımından burada özet olarak değineceğiz. Nisbi Dava Teorisi: Bazı yazarlar, dava konusu kavramının amaca göre belirlenip belirlenemeyeceği üzerinde fikir yürütmüşlerdir. Bu teoriye göre, dava konusu kavramı tamamen amaca göre belirlenmelidir. Yani, medeni usul hukukunda tek bir dava konusunun olması gerektiği şeklindeki düşünce anlamsızdır ve her usul hukuku kurumunun amacına uygun olarak yeni bir dava konusunun belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, somut olaya göre dava konusu ya daha geniş ya da daha dar olabilir. Örneğin, derdestlik durumunda ve dava değişikliğinde, tek unsurlu teorinin geçerli olması önerilmektedir. Ancak kesin hüküm için, dava konusunun hukuk güvenliği bakımından daha dar tutulması gerektiği savunulmuştur. Bu yaklaşım, her durumun kendine özgü olduğunu ve dava konusunun da bu özgünlük dikkate alınarak belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Özkaya Ferendeci, 168; Börü, *Dava Konusu*, 225.

Çekirdek Teori: Avrupa medeni usul hukukunda, dava konusunun belirlenmesi için aynı talep kavramında yeknesaklık oluşturmak için ortaya atılmıştır. Avrupa Birliği üye ülkeleri, son zamanlarda hukuki ilişkileri ortak bir şekilde çözüme bağlamak için medeni usul hukuku alanında

2.1.3.2.5 Dava konusu kavramına ilişkin teorilerin değerlendirilmesi ve Türk hukukunda kabul edilen dava konusu teorisi

Eski maddi hukuk teorilerinin dava konusu kavramını açıklamaya çalışırken esas aldığı maddi hukuka ilişkin talep kavramını usul hukukuna uyarlama çabaları, usul hukukunun önemli kurumlarından olan, iddianın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı, derdestlik, kesin hüküm ve davaların yığılması kurumları bakımından çözülmesi zor problemler yarattığını, öte yandan maddi hukuk temelli bir dava konusu kavramı yaratılmasının eda davalarında ve inşai davalarda yetersiz kaldığını yukarıda detaylı bir şekilde incelemiştik.

İki unsurlu teori de yarattığı birtakım problemler sebebiyle eleştirilmiştir. Aynı talebin tekrar dava konusu edilmesiyle birlikte, hangi vakıa esas alınarak, hangi nedenle bu talebin istendiği açıklığa kavuşturulamazsa, dava konusu da açıkça belirlenememiş olacaktır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, davacı belli bir bedelin ödenmesini hem ödünç verme hem de bir borç ikrarı veya satım bedeline karşılık olmak üzere bir poliçeye ilişkin olarak talep etmişse, iki vakıa ve tek talep olmakla birlikte, bu teori her seferinde bir talep yığılmasına sebep olacaktır⁴¹⁰. Aslında bu durum maddi hukuk teorisinin neden olduğu problemleri tekrar edecektir. İki unsurlu teorinin kabulüyle gerek dava değişikliği, dava yığılması, derdestlik ve gerekse kesin hüküm bakımından problemler ortaya çıkacaktır⁴¹¹.

Esasında üç unsurlu teori de iki unsurlu teori gibi talep ve vakıalar karışımında dayanmakla birlikte, bu teorinin bir görüşüne göre hukuk normu üçüncü bir unsur olarak eklenerek dava konusu daraltılmalıdır. Diğer bir görüşe göre ise dava konusu kavramı genişletilerek hak iddiası da bir unsur olarak eklenmelidir. Hak

tüzükler çıkarmışlardır ve bu uyumsuzlukların çözümlenmesi için Avrupa Adalet Divanı kurulmuştur. Avrupa Adalet Divanı, Tüzüğü'nün 27. maddesinde yer alan aynı talep kavramını geniş anlamda yorumlamaktadır. Buna göre, aynı taleple açılan davalar, aynı hayat olayından doğan hukuki sonuçlar üzerine aynı hukuki uyumsuzluklarla ilgili bütün hukuki korunma taleplerini kapsamaktadır. Aynı talepten bahsedildiğinde, taleplerin şekli bakımından aynılığı aranmayıp, her iki dava konusunun çekirdek noktalarının aynı olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, farklı üye devletlerde aynı talep şeklinde açılan her iki davaya dayanak olan hukuken ve gerçekten önemli olan vakıaların örtüşmesi durumunda, dava konularının aynılığı kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, hukuki korunma taleplerinin bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Aynı taleple açılan davaların çekirdek noktalarının aynı olması, benzer hukuki sorunlarla ilgili olan davaların birleştirilmesine ve aynı sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olur. Bu da hukukun etkin ve adil bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunur. Börü, *Dava Konusu*, 226.

⁴¹⁰ Ercan Özler, *Konu*, 229.

⁴¹¹ Ercan Özler, *Konu*, 229.

iddiası temelli yaklaşım, dava konusunun tespitini soyutlaştırıp zorlaştırmıştır⁴¹². Ayrıca dava konusunun henüz davanın başlangıcında, hukuk kuralı ile sınırlarının daraltılmak istenmesi ve davanın taraflarına vakıaların oluşumu için hukuk kurallarını göstermelerinin zorunlu tutulması da eleştirilmiştir⁴¹³.

Türk hukukunda, medeni usul alanında dava konusu belirlenirken, usuli bir talep olarak talep sonucunun esas alınması konusunda görüş birliği mevcuttur. Buradaki fikir ayrılıklarının çıktığı nokta, dava konusu olan usuli talebin tespit edilebilmesi için, talep sonucuyla birlikte, vakıalar karışımının esas alınıp alınamayacağı noktasındadır. Buradan da iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar hakim görüş olarak tek unsurlu teori gözüktüyorsa da iki unsurlu teorisinin Türk hukukunda uygulandığına dair görüşler de mevcuttur⁴¹⁴. Bu görüşlere göre dava konusu iki unsurludur ve vakıalar karışımı ile dava sebebi arasında fark bulunmamaktadır.⁴¹⁵ Dava konusu üzerinde yapılan tartışmalar sırf birtakım kelimelere dayanılarak yapılacak ve sonuca varılacak bir tartışma değildir⁴¹⁶. Yine bu yazarların görüşüne göre dava konusunun tek unsurlu olarak kabul edilmesi halinde bazı yanlış sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu duruma şu şekilde açıklamaktadırlar: Tek unsurlu teorisinin kabul edilmesi halinde dava sebebinde bir değişiklik yaşanması halinde, dava değiştirilmiş sayılmaz. Dava sebebi değişikliği, kesin hüküm ve derdestlik bakımından da inceleme konusu yapılmaz ve davaların aynı olup olmadığı yalnızca talep sonucuna göre belirlenecektir. Bu görüşü kabul eden yazarlara göre, dava sebebinde yapılan değişikliğin, dava konusuyla aynı hükümlere tabi tutulması, kesin hüküm ve derdestlik bağlamında her iki unsurun eşdeğerli tutulması veya dava dilekçesinin eşdeğer iki unsuru olarak kabul edilmesi halinde dava konusunun da iki unsurlu olarak kabul edilmesi gerektiği düşüncesindedirler⁴¹⁷. Yine bu görüşü savunan yazarlardan Özkaya Ferendeci'ye göre⁴¹⁸; dava konusu tespit edilirken, talep yol göstericidir ve talebin temellendirildiği vakıalar karışımı da dava konusu belirlenirken göz ardı edilemeyecek bir unsurdur. Ayrıca yazar, tarafın talebi ile dava konusunun esasında belirlendiğini, ancak bu çerçevede sadece tarafın talebinin

⁴¹² Börü, *Dava Konusu*, 221.

⁴¹³ Börü, *Dava Konusu*, 221.

⁴¹⁴ Alangoya, *İradi Değişme*, 149; Üstündağ, *Yargılama*, 529; Muşul, *Terdit*, 100; Yıldırım, "Teori", 41; Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 177.

⁴¹⁵ Alangoya, *İradi Değişme*, 149.

⁴¹⁶ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul* 242.

⁴¹⁷ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul* 242.

⁴¹⁸ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 177.

yetersiz kaldığını; tarafın talebini dayandırdığı vakıalar karışımının da en az talep kadar önemli olduğunu belirtmiştir⁴¹⁹.

Türk hukukunda hâkim görüş olan tek unsurlu teorisinin⁴²⁰ kabul edilmesinin en önemli iki sebebi vardır. İlk sebebi HMK’de yer alan bazı düzenlemelerde dava konusunun talep sonucu olduğuna ilişkin maddelerin bulunması “(HMK md. 2; md. 57; md. 125; md. 303)”, ikincisi ise usul hukukumuzda yer alan problemlere çözüm bulabilecek nitelikte olmasıdır.

HMK’de açık olarak dava konusu kavramı tanımlanmamış olsa da genel olarak dava konusunun tespit edilmesinde talep sonucu esas alınmıştır. Başka bir anlatımla dava konusunun tespitinde, HMK’de tek unsurlu teori kabul edilmiştir. Örneğin, sulh hukuk mahkemelerinin görevlerini düzenleyen HMK md. 4 ve dava arkadaşlığını düzenleyen md. 57’de yer alan düzenlemelere bakıldığında, dava konusunun tespitinde, kanun koyucunun sadece talep sonucunu esas aldığı anlaşılabacaktır. Özellikle 4. maddede sulh hukuk mahkemesinin görevine giren davalar sayılırken, dört bent halinde gösterilen ortaklığın giderilmesi, zilyetliğin korunması ve taşınmazın paylaştırılmasında aslında talep sonucu, eş deyişle dava konusu olduğu dolaylı bir biçimde gösterilmiştir⁴²¹. Şayet, kanun, dava konusu olarak usuli teorilerden olan iki unsurlu teoriyi kabul etmiş olsaydı 4. madde, talep sonucu olarak karşımıza çıkacak olan davaları tek tek saymazdı⁴²². Yine 57. maddede “dava konusu olan hakkın veya borcun” iştirak halinde bulunmasından söz

⁴¹⁹ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, 177. Yazar buna şu şekilde bir örnek vermiştir. “Davacı davalıdan 1000 TL talep ettiğinde bu miktar dava konusu olarak değerlendirilecektir. Ancak bu konuda davacının iddiasını dayandırdığı vakıalar karışımı göz ardı edilmektedir. Böylece davacının, hangi olaydan, hangi gerekçe ile talebi arzuladığı belli olmadığından, dava konusu aslen yeterinde belirlenmemektedir. Örneği aynı davacının davalıya karşı başka bir talebi daha olabilir. Bu talebinde 1000 TL olduğunu kabul edersek, bu teori sonucunda, dava konularında karışıklık meydana gelecektir. Zira her iki davanın talebi aynıdır, ama dava konusu aslen aynı değildir” Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, s.159. Karşı; Türk hukukunda iki unsurlu teoriyi benimseyen yazarlara göre, dava konusunun yalnızca talep sonucuna göre belirlenmesi halinde, davacının hangi maddi vakıadan, hangi gerekçe ile bu talebi istediği belli olmaz ve dava konusu tespit edilmez. Ancak Börü’ye göre, böyle bir durum, dava konusunun iki unsurlu olmasını gerektirmez; aksine bu durum derdestlik ve kesin hüküm için varlığı gereken dava sebebinin, dava konusunun ve davadaki tarafların farklı olması gerektiği kuralından kaynaklanmaktadır. Zira böyle bir durumda, davacının talep sonucu ile mahkemeden istediği şey dava konusu iken; bunu maddi vakıaya dayandırması ise dava sebebidir. Börü, *Dava Konusu*, 233.

⁴²⁰ Postacıoğlu, *Usul*, 1:232; Kuru, *Usul*, 5:4987; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 692; Gürdoğan, *Kesin Hüküm*, 75; Yılmaz, *Islah*, 192; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 719; Hanağası, *Menfaat*, 124; Tanrıver, *Derdestlik*, 80; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1502; Karşı, *Muhakeme*, 490; Kulaksız, 36; Börü, *Dava Konusu*, s.227; Börü, “Teori”, 274; Akil, *Kısmi Dava*, 127.

⁴²¹ Yılmaz, *Islah*, 192.

⁴²² Yılmaz, *Islah*, 192.

edilmektedir. Burada da arzu edilen, vakıalar karışımı olmayıp, talep sonucu olarak gösterilendir⁴²³. Ayrıca HMK md. 119’da belirtilen dava dilekçesinin unsurları içerisinde dava konusu ile talep sonucunun ifade edilmek istendiği açıkça anlaşılmaktadır⁴²⁴. HMK md. 303’de kesin hükmün unsurlarından bahsedilirken dava konusu ve dava sebebi kavramları birbirinden açık bir şekilde ayırt edilmiştir. Aksi halde vakıalar karışımı, dava konusunun bir unsuru olarak görülseydi, kanun koyucu dava sebebini, kesin hükmün bağımsız ve ayrı bir unsuru olacak şekilde ele almazdı⁴²⁵. Yine kesin hükümle bağlantılı olarak, HMK md. 375’de belirtilen yargılamanın iadesi sebepleri arasında gösterilen, dava konusu ve dava sebebi unsurları birbirinden ayrı olarak belirtilmiştir. Nitekim Yargıtay’da dava konusu belirlenirken talep sonucunun esas alınması gerektiği görüşündedir⁴²⁶.

Yukarıdaki tüm açıklamalarımızdan sonra Türk hukukunda dava konusu belirlenirken tek ve asıl unsurun yalnızca talep sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir anlatımla, talep sonucu, mahkemeden sağlanması istenen hukuki koruma, dava konusunun doğrudan kendisidir⁴²⁷. Talep sonucu dava dilekçesinde bulunması zorunlu olan unsurlardandır ve açık bir şekilde yazılması gerekmektedir. Aksi takdirde, HMK md. 119/2 hükmüne göre talep sonucunun dava dilekçesinde gösterilmemiş olması durumunda, mahkeme, davacıya eksik olan talep sonucu unsurunu göstermesi için bir haftalık kesin süre verir. Bu süre içerisinde de eksiklik giderilmezse mahkeme tarafından davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.

2.1.3.2.6 Derdestlik bakımında dava konularının aynı olması unsurunun incelenmesi

Derdestlik açısından, her iki davanın konularının aynı olup olmadığı belirlenirken, dava sebebi ayrı bir unsur olarak kabul edilip, tek unsurlu teorinin kabulü gereği yalnızca talep sonucuna bakılarak karar verilecektir. Başka bir anlatımla dava konusunun aynı olup olmadığı, ilk davanın dava dilekçesinde

⁴²³ Yılmaz, *Islah*, 192.

⁴²⁴ Börü, *Dava Konusu*, 233.

⁴²⁵ Börü, *Dava Konusu*, 233.

⁴²⁶ “... Kesin hükmün ilk koşulu her iki davanın taraflarının aynı kişiler olması, ikinci koşulu müddeabihin aynılığı, üçüncü koşulu ise dava sebebini aynı olmasıdır. Kesin hükmün ikinci koşulu olan müddeabihin aynılığı, dava konusu yapılmış olan hakkın aynı olmasıdır. Önceki dava ile yeni davanın müddeabihlerinin aynı olup olmadığını anlamak için hakim, eski davada verilen kararın hüküm fıkrası ile yeni davada ileri sürülen talep sonucunu karşılaştırması gerekir. ...”(Y. HGK. 2017/14-2268 E. , 2017/2020 K. <http://karamercanhukuk.com/yargitay-karari/devam-eden-eylemeler-verilen-onceki-davadaki-karar-kesin-hukum-teskil-etmez> Erişim Tarihi: 03.03.2023)

⁴²⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 82; Börü, *Dava Konusu*, 233.

gösterilen talep sonucu ile ikinci davanın dava dilekçesinde gösterilen talep sonucunun kıyaslanmasıyla tespit edilecektir⁴²⁸.

Dava konusunun değeri ve dava konusu kavramları birbirlerinden farklıdır. Açılmış ve halen görülmekte olan davalarda dava konularının aynılığına ilişkin değerlendirilme yapılırken sayısal açıdan bir değer aynılığından bahsedilmemektedir⁴²⁹. İlk davada, davacı davalısına karşı sözleşmede kararlaştırılan alacak miktarını ve cezai şartı birlikte talep etmişse, ikinci açılan davada ise yalnızca cezai şartın tahsilini talep etmişse bu halde yalnızca cezai şart alacağı bakımından bir derdestlik hali ortaya çıkar. Sayısal olarak sözleşmede kararlaştırılan asıl alacağın buraya eklenmesi aslında her bir talebin ayrı usuli bir talebe konu olabilmesi gereğince mümkün değildir. Çünkü asıl alacak ile ferisi olan cezai şartın talep edilmesi halinde bunların farklı usuli talebe konu edilebilmeleri noktasında tartışma yoktur. Her iki talebin hukukî koruma amacı, farklı talep sonuçlarında yer aldığından birbirlerinden farklıdır. Hukuki korumanın amacı, talep sonucunun merkezini oluşturmaktadır⁴³⁰. Başka bir anlatımla dava konusuyla talep edilenin ne olduğunu ve mahkemenin hangi hukukî korumanı talep edildiği tespit edilmektedir. Yine bir davada, dava konusu malın aynen teslimi istenmiş; daha sonra açılan ikinci dava ile o malın rayiç bedeli istenmişse her iki davada da aynı hukuki koruma konu edildiğinden, her iki davanın talep sonuçlarının, yani dava konularının aynı olduğu kabul edilmektedir⁴³¹. Ancak, her iki davada dava konusu yapılan maddi şeyler fiziki olarak özdeş olsalar bile, bu şeyler üzerinde talep edilen hukuki korumalar birbirinden farklı ise, bu durumda dava konularının aynılığından bahsedilemez⁴³². Örnek vermek gerekirse, her iki davaya da konu olan aynı taşınmaz, ilk davada mülkiyet hakkına dayanılarak açılmışsa, ikinci dava ise kira ilişkisinin getirdiği haklara dayanılarak açılmışsa bu durumda dava konularının aynılığından bahsedilemeyecektir.

Bir görüşe göre, karşı davanın açılması durumunda, yeniden bir karşı dava açılacak olursa derdestlik iddiası ileri sürülebilecektir⁴³³. Zira dava konuları aynı olan uyuşmazlıklar tekrar dava edilmiş olacaktır. Ancak bu görüşe katılmak mümkün

⁴²⁸ Arslan, *Kesin Hüküm*, 732; Tanrıver, *Derdestlik*, 83.

⁴²⁹ Tanrıver, *Derdestlik*, 85; Ercan Özler, *Konu*, 125.

⁴³⁰ Ercan Özler, *Konu*, 379; Tanrıver, *Derdestlik*, 85.

⁴³¹ Ercan Özler, *Konu*, 379; Tanrıver, *Derdestlik*, 85; Tiryaki, *Derdestlik*, 40.

⁴³² Gürdoğan, *Kesin Hüküm*, 78; Tanrıver, *Derdestlik*, s.85.

⁴³³ Ercan Özler, *Konu*, 382.

değildir. HMK md. 132/3 hükmü uyarınca karşı davaya karşı, karşı dava açılması açıkça yasaklandığından derdestlik ilişkisinin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Ancak karşı davanın davalısının, karşı dava görülmekteyken davacıya karşı maddi hukuka ilişkin defi ve itirazları ileri sürmesinde bir engel yoktur⁴³⁴. Maddi hukuka ilişkin itirazlar ve defiler, aynı dava konusu etrafında yapılan yargılama sırasında, davalının davacıya karşı kullandığı savunma araçlarıdır. Davacı tarafından mevcut olduğu iddia edilen dava konusuna ilişkin hakkın, bu itiraz veyahut defi nedeniyle ortadan kalktığı öne sürülmektedir. Aynı dava devam ederken bir takasın ileri sürülmesi, karşı dava olarak gerçekleştirilmediği takdirde, bağımsız bir dava olarak düşünülemez bunun sonucu olarak da derdestliğin varlığından söz etmek mümkün olmayacaktır⁴³⁵.

Dava konusu açısından derdestliğe ilişkin incelenmesi gereken son husus ise, ön soruna ilişkindir. HMK md. 163 düzenlemesi uyarınca, yargılama devam ederken bir ön sorunun çıkması halinde, taraflardan her biri bunu duruşma sırasında zapta geçirerek ya da yazılı bir dilekçe ileri sürebilir. Mahkeme bu talebin yerinde olduğu kanaatindeyse karşı tarafın varsa delilleriyle birlikte cevap verebilmesi için ön soruna ilişkin talebi tebliğ veya tefhim eder. Ön sorun konusunda bir uyuşmazlık mevcutsa mahkeme her iki tarafı çağırıp dinledikten sonra ön sorun hakkında bir karar verecektir. Mahkeme tarafından incelenen ön soruna ilişkin bağımsız bir davanın açılması halinde derdestlik hali ortaya çıkacaktır. Zira talep sonuçlarının aynı olduğu uyuşmazlıklar mevcuttur. Ancak bu husus, yargılama sırasında ön sorunun incelenmesine rağmen yeniden dava açılması halinde geçerlidir. Yoksa asıl davanın açılma sebebi olan talep sonucuyla ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ön sorun arasında böyle bir derdestlik ilişkisinin varlığından bahsedilemez. Zira yargılama sırasında ortaya çıkan ön sorun hakkında bir karar verdikten sonra asıl dava konusu mahkeme tarafından karara bağlanacaktır⁴³⁶. Bu açıdan her ikisinin dava konusu birbirinden farklıdır. Örnek vermek gerekirse, senetlerin sahteliğine ilişkin itirazlar, resmi ve adi senetler için ayrı bir şekilde incelenir. Resmi bir senet hakkında sahtelik iddiası varsa, bu hususun senedi düzenleyen kişinin de taraf gösterildiği bağımsız

⁴³⁴ Tanrıver, *Derdestlik*, 89; Ercan Özler, *Konu*, 382.

⁴³⁵ Tanrıver, *Derdestlik*, 90.

⁴³⁶ İbrahim Aşık, *Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 42; Ercan Özler, *Konu*, 381.

bir sahtelik davasıyla çözüme kavuşturulması gerekir⁴³⁷. Adi senedin sahteliği itirazı ise bir ön sorundur. Bu durumda derdest olan bir davada delil olarak gösterilen adi senedin sahteliği ileri sürüldüğünde, bu senedin sahteliğinin tespiti için yeniden bağımsız bir dava açılması halinde bu dava derdestlik sebebiyle reddedilecektir⁴³⁸. Ancak resmi senet için zaten ayrı ve bağımsız bir dava açılması gerekeceğinden derdestlik hali ortaya çıkmayacaktır.

2.1.3.3 Her iki davanın sebeplerinin aynı olması

Açılan iki davanın da aynı sayılabilmesinin üçüncü ve son unsuru dava sebebidir. Dava konusu, tarafları aynı olan ikinci bir davanın reddedilebilmesi için dava sebeplerinin de özdeş olması gerekir. Derdestlik bakımından dava sebebini incelemeyen önce, dava sebebi kavramını ve bu kavramı açıklamaya çalışan teoriler üzerinde duracağız.

2.1.3.3.1 Dava sebebi kavramı

Dava konusunda olduğu gibi dava sebebine verilecek anlam da medeni usul hukukunun önem arz eden kurumlarından olan ıslah, derdestlik, kesin hüküm gibi kurumların uygulanabilirliğini etkileyecektir⁴³⁹.

Dava sebebi kavramı hakkında gerek yabancı hukukta ve gerekse de Türk hukukunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Her ne kadar mevcut durumda yüksek yargı kararlarında ve doktrinde görüş birliği mevcut olsa da dava sebebi kavramı hakkında görüşleri ferdileştirme teorisi ve vakıalara dayandırma teorisi şeklinde iki grupta toplayabiliriz⁴⁴⁰.

⁴³⁷ HMK md. 208/4- “Resmî bir senetteki yazı veya imzayı inkâr eden tarafın bu iddiası, ancak ilgili evraka resmiyet kazandıran kişiyi de taraf göstererek açacağı ayrı bir davada incelenip karara bağlanabilir. Asıl davaya bakan hâkim, gerekirse bu konuda imza veya yazıyı inkâr eden tarafa, dava açması için iki haftalık kesin bir süre verir.”

⁴³⁸ Tanrıver, *Derdestlik*, 89.

⁴³⁹ Dava sebebinin önemi hakkında bkz. Baki Kuru, “Hukuk Usulünde Dava Sebebi”, *Adalet Dergisi* 4, (1967): 239-268; Üstündağ, *Yasak*, 17 vd; İlhan E. Postacıoğlu, “Davanın ve Kaziyei Muhkemenin Unsuru Olarak Hukuki Sebep” Dr. A. Recai Seçkin’e Armağan, (1974): s.497-527.

⁴⁴⁰ Yılmaz, *Islah*, 147; Tanrıver, *Derdestlik*, 90; Muhammet Özkes, “Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur”, Haluk Konuralp Anısına Armağan, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), s.751(<http://ozekesseven.com/wp-content/uploads/2020/01/17-Dava-Dilek%C3%A7esinde-Hukuki-Sebep-Bildirmek-Zorunludur.pdf> Erişim Tarihi:03.03.2023); Domaniç, 82.

2.1.3.3.2 Ferdileştirme teorisi

Ferdileştirme teorisini savunan yazarlara göre, dava sebebi, davada dayanan hukuksal ilişkiden başka bir şey değildir⁴⁴¹. Teoriye göre, dava bakımından vakıaların ileri sürülmesine gerek yoktur ve davanın asıl sebebi hukuki ilişki olup, hukuki ilişki ise maddi vakıaların düşünsel bir sonucu, başka bir anlatımla gerçek hayattaki vakıaların hukuksal bir nitelemesidir⁴⁴². Dayanılan hukuki ilişkinin dava dilekçesinde belirtilmesiyle, dava ferdileştirilmektedir.

Başka bir anlatımla, bu teori, davacının ileri sürdüğü vakıaların, talep sonucunu hukuki sebeplerle temellendirmesidir⁴⁴³. Ferdileştirme teorisi, vakıaların, hukuki niteliğine ilişkindir⁴⁴⁴. Örnek vermek gerekirse, davacının dava dilekçesinin talep sonucunu temellendirdiği vakıayı, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme, sözleşmeye aykırılık şeklindeki vasıflandırmasıdır. Bu teoriye göre, talebi temellendiren hukuki ilişkinin diğer hukuki ilişkilerle karışmaması için sınırlarının eksiksiz bir şekilde tespitinin yapılması gerekmekte yani hukuki ilişkinin ferdileştirilmesi gerekmektedir⁴⁴⁵. Bu durum da dava dilekçesinde hukuki ilişkiye yer verilmesiyle sağlanabilecektir⁴⁴⁶.

Bu teoriye göre hukuksal ilişkinin belirtilmesi yeterli olup, vakıaların ileri sürülmesine gerek yoktur. O halde dava dilekçesinde ileri sürülen herhangi bir vakıa değiştirilmeyip de, yalnızca dayanılan hukuki ilişki değiştirilirse, bunun bir dava değiştirme sayılacağı, ancak vakıalar değiştirilip, hukuki ilişki değiştirilmezse, bunun bir dava değiştirme olmadığı sonucuna varılmalıdır⁴⁴⁷.

Bu teoriyi savunanlara göre vakıaların dava dilekçesinde gösterilmesi şart olmadığı gibi yasaklanmamıştır. Hatta hukuki ilişkiye ait ortaya çıkma sebepleri

⁴⁴¹ Postacioğlu, “Sebep”, 500; Üstündağ, *Yasak*, 25; Yılmaz, *Islah*, 148; Alangoya, *Vakıa*, 102; Tanrıver, *Derdestlik*, 91.

⁴⁴² Postacioğlu, “Sebep”, 83; Yılmaz, *Islah*, 148.

⁴⁴³ Postacioğlu, “Sebep”, 85; Ercan Özler, *Konu*, 94.

⁴⁴⁴ Kuru, “Dava Sebebi”, 242.

⁴⁴⁵ Ercan Özler, *Konu*, 94.

⁴⁴⁶ Postacioğlu, “Sebep”, 83; Üstündağ, *Yasak*, 25. Talebin temellendirilmesi ile ilgili yetersiz kalan ferdileştirme teorisi, dava konusuyla ilgili teorilerin yalnızca tek unsurlu teorisinin uygulanabileceği sonucunu doğurmuştur. Bu teoride, usul hukuku açısından merkezi bir kavram olan hukuki ilişkinin belirlenmesinde vakıalar gerekçe olarak kabul edilmemektedir. Bu durum vakıalar yerine hukuki ilişkinin öne çıkmasına neden olmaktadır, bu nedenle dava konusu açısından yalnızca tek unsurlu teoriyle ilgili bir durum ortaya çıkmaktadır. Ercan Özler, *Konu*, 98.

⁴⁴⁷ Üstündağ, *Yasak*, 28; Yılmaz, *Islah*, 148; İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması* (Ankara: Yetkin Yayınlar, 2014), 146.

belirtilmedikçe uyuşmazlığın tam anlamıyla ferdileştirilmediği savunulmuştur⁴⁴⁸. Ancak vakıaların bir kısmı dava dilekçesinde yer alsa bile, bu hiçbir zaman, hukuki ihtilafın bütün ayrıntılarıyla birlikte tüm özelliklerinin kronolojik bir şekilde ortaya konulacağı şeklinde de anlaşılmamalıdır⁴⁴⁹. İleri sürülen hukuki ilişkinin, diğer benzer ilişkilerden ayrılmasına yardımcı vakıaların belirtilmesi yeterlidir⁴⁵⁰. Buna göre davacının, dava dilekçesinde, davalıyla aramızda bir kira ilişkisi mevcuttur şeklindeki açıklaması yeterli olmayıp, ihtilafın somutlaştırılması amacıyla bu somutlaştırmaya yardımcı bazı vakıaların hukuki ilişkinin yanında belirtilmesi gereklidir⁴⁵¹.

Ferdileştirme teorisi esas alınmak suretiyle, derdestlik bakımından bir tespit yapacak olursak, ilk dava ile ikinci davanın tarafları, dava konuları ve maddi vakıalar aynı olmasına rağmen, hukuki ilişkileri arasında farklılık varsa, açılan ikinci dava derdestlik sebebiyle reddedilmeyecektir. Zira ferdileştirme teorisine göre dava sebepleri özdeş değildir⁴⁵².

2.1.3.3 Vakıalara dayandırma teorisi

Ferdileştirme teorisinin karşısında yer alan vakıalara⁴⁵³ dayandırma teorisine göre, dava sebebi, dava dilekçesinde gösterilen maddi vakılardır⁴⁵⁴. Bu vakıalar, haksız fiil teşkil eden bir yaralama olayında olan maddi fiil olabileceği gibi, satım sözleşmesi gibi maddi hukuka ilişkin bir işlem de olabilir⁴⁵⁵.

Dava sebebi kavramıyla anlaşılması gereken, talep sonucunu temellendirmek amacıyla zorunlu olan bütün vakılardır⁴⁵⁶. Talebin temellendirilmesi sırasında, vakıaların bütünüünün tarihsel sıraya uygun bir anlatımla dava dilekçesinde alması zorunludur⁴⁵⁷. Herhangi bir hukuk normunun veyahut hukuki ilişkinin dava sebebinin belirlenmesinde bir etkisi yoktur⁴⁵⁸. Talep sonucunu destekleyen, davacının kendisinden doğmuş ve davalı tarafından ihlal edilmiş bulunun tüm

⁴⁴⁸ Yılmaz, *Islah*, 149.

⁴⁴⁹ Üstündağ, *Yasak*, 27; Yılmaz, *Islah*, 149; Ercan Özler, *Konu*, 95.

⁴⁵⁰ Yılmaz, *Islah*, 149.

⁴⁵¹ Yılmaz, *Islah*, 149.

⁴⁵² Üstündağ, *Yasak*, 28; Tanrıver, *Derdestlik*, 92.

⁴⁵³ “Vakıa” tabiri yerine “olay” veya “olgu” tabirleri de kullanılabilir. Yılmaz, *Islah*, 150.

⁴⁵⁴ Kuru, “Dava Sebebi”, 242; Postacıoğlu, “Sebebi”, 71; Alangoya, “Vakıalar”, 105; Yılmaz, *Islah*, 150.

⁴⁵⁵ Kuru, “Dava Sebebi”, 540.

⁴⁵⁶ Alangoya, *Vakıalar*, 103; Yılmaz, *Islah*, 149; Ermenek, *Birleşme*, 147; Ercan Özler, *Konu*, 99.

⁴⁵⁷ Yılmaz, *Islah*, 151.

⁴⁵⁸ Üstündağ, *Yasak*, 27; Arslan, *Kesin Hüküm*, 731.

vakıalar, maddi hukuktan doğmuş talebi desteklemek üzere yargılama sırasında öne sürülmeli ve talebin temellendirilmesi aşamasına katkıda bulunmalıdır⁴⁵⁹.

Vakıalara dayandırma teorisi tarihsel süreç içerisinde iki yönde gelişme göstermiştir. İlk görüş, yukarıda da açıkladığımız üzere, dava sebebinden anlaşılması gereken, dava açılmasına sebep olan bütün vakıalardır.

Diğer bir görüş ise, klasik vakıalara dayandırma teorisinin yumuşatılmış halidir. Şöyle ki; klasik anlayış, tüm vakıaların en ince ayrıntısına kadar ve tarihsel bir biçimde tek tek belirtilmesini istediğinden ve bunun birtakım zorluklara sebep olacağından eleştirilmiş ve farklı bir görüş ortaya konulmuştur⁴⁶⁰. Bu görüşe göre, dava sebebi kavramı klasik anlayışa göre sınırlandırılmıştır. Buna göre dava sebebi, dava açılmasına sebep olan tüm vakıalar olmayıp, doğrudan doğruya önemli sayılan vakıalardır⁴⁶¹. Başka bir anlatımla dava dilekçesinde, talep sonucunun temelini oluşturan tüm vakıalar değil, talebin belirlenmesine katkıda bulunacak olan vakıaların öne sürülmesi yeterlidir. Bu durum öne sürülen talebin, belirli vakıalarla somutlaştırılmasını ve diğer taleplerden ayrılmasını sağlayacaktır⁴⁶².

Vakıalara dayandırma teorisi kabul edilecek olursa, dava dilekçesinde dayanılan hukuki ilişki daha sonra değiştirilirse bu davanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağıyla karşı karşıya gelinmeyecektir⁴⁶³. Ancak eski vakıaların yanına yeni bir vakıanın eklenmesi suretiyle, iddianın genişletilmesi yasağıyla, davanın esaslı vakıalarında yapılacak değişikliklerle de iddianın değiştirilmesi yasağıyla karşı karşıya gelinecektir⁴⁶⁴.

2.1.3.3.4 Dava sebebi kavramına ilişkin teorilerin değerlendirilmesi ve Türk hukukunda kabul edilen dava sebebi teorisi

Yukarıda incelediğimiz üzere, dava sebebini açıklamaya çalışan ve sonuçları itibariyle birbirinden farklı iki teori mevcuttur. Bunlardan vakıalara dayandırma

⁴⁵⁹ Alangoya, *Vakıalar*, 103; Üstündağ, *Yasak*, 32; Yıldırım, *Teori*, 27; Yavuz Alangoya, “Dava Temeli Hakimın Dava Malzemesinin Toplanması ve Bu Kondaki Gelişmeler Hakkında”, Yavuz Alangoya Makaleler, (İstanbul: Beta, 2012), s.285.

⁴⁶⁰ Yılmaz, *Islah*, 151.

⁴⁶¹ Yılmaz, *Islah*, 151; Alangoya, *Vakıa*, 151.

⁴⁶² Ercan Özler, *Konu*, 99. “Talebin temellendirilmesi noktasında ağırlıklı olarak kabul gören vakıalara dayandırma teorisi, usulî talebin bir unsuru olarak dava temelli vakıaların, davanın ileri sürülmesinde talep sonucu kadar önemli olduğu ve bunun da dava konusuna yönelik olarak iki unsurlu teoriyi karşımıza çıkardığı; ayrıca vakıaların ileri sürülen talebin konusu ya da temeli olduğu ifade edilmektedir.” Ercan Özler, *Konu*, 99.

⁴⁶³ Yılmaz, *Islah*, 151.

⁴⁶⁴ Yılmaz, *Islah*, 152.

teorisi, dava sebebi olarak talep sonucunun temelini oluşturan vakıaları esas almaktadır. Buna karşılık ferdileştirme teorisi ise, dava sebebi olarak, vakıaların hukuki görünümü olan hukuki ilişkiyi esas almaktadır.

Dava sebebini açıklamaya çalışan vakılara dayandırma teorisi Türk hukukunda kabul edilen teoridir⁴⁶⁵. Şöyle ki hukuksal ilişkiyi dava sebebi olarak kabul etmek birtakım zorluklara yol açacaktır. Zira dava sebebi olarak hukuki ilişkinin benimsenmesi sonucunda dava dilekçesinde, vakıalar ifade edilirken yalnızca hukuki terimlerin kullanılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır⁴⁶⁶. Bu sonuç ise uygulanması zor problemleri beraberinde getirmektedir. Çünkü davayı teknik hukuki terimlerle açıklayabilmek hukuki bilgi gerektiren bir husustur. Ancak, vatandaşların hukuk eğitimi almadan yaşanan olayları hukuki olarak niteleyebilmeleri mümkün değildir. Ayrıca Türk hukuk siteminde avukatla temsil zorunluluğu da olmadığından, kişi bizzat davasını kendisi açıp yürütebilmektedir. Şayet dava dilekçesinde, hukuki ilişkinin kesin bir biçimde belirtilmesini istersek ve hukuki ilişkinin ifade edilememesi veyahut yanlış ifade edilmesinden dolayı dava reddedilirse, böyle bir tutum, hak arama özgürlüğüne ilkesine aykırı olacağı gibi medeni usul hukukunun maksadına da uymayacaktır⁴⁶⁷.

HMK md. 119 ve md. 33 birlikte değerlendirildiğinde, mevzuat anlamında da vakılara dayandırma teorisinin kabul edildiği söylenebilir. Şöyle ki HMK md. 119/1-e hükmüne göre “*davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri*” demek suretiyle dava sebebinin yalnızca vakıalar olduğu belirtilmektedir. Ancak HMK md. 119/1-g hükmü ise dayananın hukuki sebeplerin de gösterilmesi gerektiğini düzenlemesi, ilk etapta hem ferdileştirme teorisi hem de vakılara dayandırma teorisinin uygulandığı düşünülebilir. Ancak HMK md. 33’ün geniş yorumlanması ile 119/1-g hükmünün uygulanmasının zorunlu olmadığı görülecektir⁴⁶⁸. Şöyle ki “HMK md. 33’e göre Hakim Türk hukukunu re’sen uygular” bu maddenin geniş yorumlanması ile birlikte, hakimin taraflarca öne sürülmüş olan hukuki sebeplerle bağlı olmadığını bununla birlikte taraflarca öne

⁴⁶⁵ Kuru, “Dava Sebebi”, 240; Üstündağ, *Yasak*, 32; Alangoya, *Vakıa*, 104; Domaniç, 82; Yılmaz, *Islah*, 152; Ahmet Cahit İyilikli, “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, (2012): 83-157; Karş. Postacıoğlu, “Sebep”, s.497. Postacıoğlu’na göre HUMK sistemi dava sebebi olarak daha çok ferdileştirme teorisini esas almıştır.

⁴⁶⁶ Yılmaz, *Islah*, 159.

⁴⁶⁷ Yılmaz, *Islah*, 159.

⁴⁶⁸ Yılmaz, *Islah*, 155.

sürülmüş bulunan vakıalarla örtüşen hukuksal sebebi kendiliğinden bulması gerektiği söylenebilir⁴⁶⁹. Bu hüküm sonucunda da HMK md 119/1-g hükmü anlamını yitirmektedir.

Dava sebebi olarak sadece vakıaları görmek de dava sebebini tam anlamıyla açıklamamaktadır. Vakıaların dava dilekçesinde nasıl belirtileceğine ilişkin yukarıda da belirttiğimiz üzere iki görüş mevcuttur. Klasik anlayışa göre, tüm vakıaların dava dilekçesinde gösterilmesi zorunludur. Ancak yumuşatılmış vakıalara dayandırma teorisine göre ise vakıaların tümünün yazılmasına gerek olmayıp, talep sonucunu çıkartmaya yardımcı olan vakıalara yer verilmesinin yeterli olduğu savunulmuştur. Nitekim hukukumuzda da, vakılardan yalnızca talep sonucunu haklı çıkartmaya yarayacak olanların dilekçede belirtilmesinin yeterli olacağı savunulmuştur⁴⁷⁰. HMK md.119/1-e maddesi de, “dava dilekçesinde vakıaların açık özetlerinin belirtilmesi” gerektiği şeklindedir. Bu düzenleme de dava dilekçesine bütün vakıaların yazılmasının gerekmediğini doğrular niteliktedir⁴⁷¹.

2.1.3.3.5 Derdestlik bakımından dava sebeplerinin aynı olması unsurunun incelenmesi

Tarafları, dava konuları aynı olan iki davadan, ikinci davanın derdestlik nedeniyle reddedilebilmesi için aranan üçüncü unsur dava sebeplerinin aynı olmasıdır. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, dava sebeplerinin aynı sayılabilmesi için her iki davanın vakıalarının aynı olması gerekmektedir. Hukuki sebeplerin aynı olup olmaması önem arz etmez.

Açılan ilk davada talep sonucunu destekleyen vakıalar ile ikinci davada talep sonucunu haklı göstermeye yarayan vakıalar aynı ise, her iki davanın dava sebeplerinin aynı olduğu kabul edilir. Hukuki sebeplerdeki farklılık, dava sebeplerinin aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Örnek vermek gerekirse, zina sebebine dayanılarak açılan bir boşanma davası, tekrar aynı taraflar açısından farklı maddi vakıalarla ikinci kez de zina sebebine dayanılarak açılırsa, derdestlik sebebiyle ikinci dava reddedilemeyecektir. Zira her iki davanın vakıaları farklıdır⁴⁷².

⁴⁶⁹ Yılmaz, *Islah*, 155.

⁴⁷⁰ Kuru, “Dava Sebebi”, 242; Alangoya, *Vakıa*, 106; Yılmaz, *Islah*, 159.

⁴⁷¹ Yılmaz, *Islah*, 160.

⁴⁷² Şekerci, “Derdestlik”, 220.

Buna karşılık, bir para alacağına ilişkin her iki davada aynı vakıalar öne sürölüp ilki sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak istenmiş ikincisi ise sözleşme ilişkisinde kaynaklı istenmişse, bu durumda ikinci dava derdestlik nedeniyle reddedilecektir⁴⁷³. Zira her iki davanın, hukuki sebepleri farklı olmasına rağmen, vakıalarının aynı olması sebebiyle, dava sebeplerinin aynı olduğu kabul edilecektir⁴⁷⁴.

⁴⁷³ Tanrıver, *Derdestlik*, 97.

⁴⁷⁴ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 420; Tanrıver, *Derdestlik*, 97.

BÖLÜM 3: DERDESTLİĞİN İNCELENMESİ VE ÖZEL BAZI DURUMLARDA DERDESTLİK

3.1 Bir Dava Şartı Olarak Derdestlik

3.1.1 Genel olarak dava şartları

Dava şartları, davanın esası hakkında yargılama yapılabilmesi ve bu inceleme sonucunda karar verilebilmesi için varlığı veya yokluğu mutlaka gerekli olan şartlardır⁴⁷⁵. HUMK’de dava şartlarına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. HMK ile ilk kez pozitif düzenlemeye kavuşan dava şartları, bu kanunun 114. maddesinde tek tek nelerin dava şartı olduğu sayılmış ve incelenme usulleri de 115. maddede gösterilmiştir. Ancak HMK md. 114’de sayılan dava şartlarında başka özel kanunlarda da dava şartları düzenlenmiştir. Nitekim md. 114/2’de özel kanunlarda düzenlenen dava şartları saklı tutulmuştur.

Dava şartları, davanın açılabilmesi için gerekli şartları olmayıp, mahkemenin esas hakkında yargılama yapabilmesi için varlığına ya da yokluğuna gerek duyulan şartlardır⁴⁷⁶. Dolayısıyla dava şartları eksik olan bir dava da açılmış sayılacak ve

⁴⁷⁵ Kuru, “Dava Şartları”, 149; Kuru, *Usul*, 2:1343; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 244; Üstündağ, *Yargılama*, 279; Postacioğlu ve Altay, *Usul*, 206; Görgün, *Usul*, 165; Hanağası, *Menfaat*, 295; Tanrıver, *Usul*, 1:636; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 190; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 258; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 332; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Usul*, 316; Emel Şeyda Elgün Toğrul, *Medeni Usul Hukukunda Dava Ehliyeti* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 103.

⁴⁷⁶ Kuru, “Dava Şartları”, 149; Kuru, *Usul*, 2:1344; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 244; Üstündağ, *Yargılama*, 279; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 190; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 332; Tanrıver, *Usul*, 637; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 258; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 103. “...Dava şartları, medeni usul hukukuna ait bir kurum olup, amacı, bir davanın esası hakkında incelemeye geçilebilmesi için gerekli bütün şartları ve bunların incelenmesi usulünü tespit etmek, böylece davaların daha çabuk, basit ve ekonomik bir şekilde sonuçlanmasına yardımcı olmaktır. Mahkemenin, davanın esası hakkında yargılama yapabilmesi (davaı esastan inceleyebilmesi) için varlığı veya yokluğu gerekli olan haller, dava (yargılama) şartlarıdır. Davanın esası hakkında inceleme yapılabilmesi için varlığı gerekli hallere, olumlu dava şartları (görev, hukuki yarar gibi); yokluğu gerekli hallere ise olumsuz dava şartları denilmektedir (kesin hüküm gibi). Dava şartları, dava açılabilmesi için değil, mahkemenin davanın esası hakkında inceleme yapabilmesi (davanın esasına girebilmesi) için gerekli olan şartlardır. Buna davanın dinlenebilmesi şartları da denir. Dava şartlarından biri olmadan açılan dava da açılmış (var) sayılır, yani derdesttir. Ancak mahkeme, dava şartlarından birinin bulunmadığını tespit edince, davanın esası hakkında inceleme yapamaz; davayı dava şartı yokluğundan (usulden) reddetmekle yükümlüdür. Dava şartlarının bulunup bulunmadığı davada hakim tarafından kendiliğinden (re’sen) gözetilir; taraflar bir dava şartının noksan olduğu davanın görülmesine (esastan karara bağlanmasına) muvafakat etseler bile, hakim davayı usulden reddetmekle yükümlüdür. ...” (Y. HGK. 2013/1891 E. , 2015/1195 K. 15.04.2015 T. Erişim Tarihi: 07.08.2023 <https://karararama.yargitay.gov.tr/>)

derdest kabul edilecektir⁴⁷⁷. Ancak mahkemenin, davanın esasına yönelik yargılama yapabilmesi için öncelikle dava şartlarının var olup olmadığını araştırması gerekir⁴⁷⁸. Mahkeme, dava şartlarından birinin bulunmadığını tespit ederse, davanın esasına girerek inceleme yapamaz. Bu durumda davayı dava şartı eksikliğinden, usulden reddetmek zorundadır⁴⁷⁹.

Bir hususun dava şartı olup olmadığını kanun belirlemektedir; dava şartlarına ilişkin hükümler emredici niteliktedir ve aksi kararlaştırılamaz⁴⁸⁰. Dolayısıyla taraflar veya mahkemenin iradesiyle bir hususun dava şartı olmasına karar verilemeyeceği gibi dava şartı olmayan bir husus da dava şartına dönüştürülemeyecektir⁴⁸¹.

Dava şartları, doktrin tarafından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutularak incelenmiştir. Davanın açılması sırasında mevcut olması gereken şartları olumlu; davanın açılması sırasında bulunmaması gereken şartlar ise olumsuz dava şartları olarak sınıflandırılmıştır⁴⁸². Derdestlik ise davanın açılması sırasında var olmaması gereken şartlardan biri olduğundan olumsuz bir dava şartıdır. Zira kanunda “açılmış ve görülmekte olmama” şeklinde ifade edilmiştir.

Doktrinde yapılan başkaca sınıflandırmaya göre, dava şartları, genel ve özel dava şartları şeklinde ikiye ayrılmaktadır⁴⁸³. Genel olarak her dava için aranması gereken dava şartları, genel dava şartlarıdır⁴⁸⁴. HMK md.114’de düzenlenen dava şartları genel dava şartlarıdır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere HMK md. 114’de belirtilen dava şartlarından başka özel kanunlarda da dava şartları

⁴⁷⁷ Tanrıver, *Derdestlik*, 52; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104.

⁴⁷⁸ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104.

⁴⁷⁹ Kuru, “Dava Şartları”, 149; Kuru, *Usul*, 2:1344; Üstündağ, *Yargılama*, 281; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 244; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 190; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 332; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 105.

⁴⁸⁰ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104; Harun Bulut, *Adli Yargıda Dava Şartları* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2022), 787.

⁴⁸¹ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104.

⁴⁸² Kuru, *Usul*, 2:1343; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 244; Tanrıver, *Usul*, 1:636; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 107.

⁴⁸³ Kuru, *Usul*, 2:1388; Kuru, *İstinaf*, 134; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 253; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Tanrıver, *Usul*, 637; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 333; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 267; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 107. Genel ve özel dava şartları ayrımı doktrinde farklı sınıflandırmalara da konu edilmiştir. Buna göre, HMK’de düzenlenen genel dava şartları, usul hukukuna ilişkin dava şartları olarak belirtilmiş, özel kanunlarda düzenlenen özel dava şartları ise maddi hukuki ilişkin dava şartları olarak belirtilmiştir. Üstündağ, *Yargılama*, 283.

⁴⁸⁴ Kuru, *Usul*, 2:1388; Kuru, *İstinaf*, 134; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 253; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Tanrıver, *Usul*, 637; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 333; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 267; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 107.

düzenlenmiştir. İşte bu dava şartları da özel dava şartları olarak adlandırılmaktadır⁴⁸⁵. Genel dava şartları ise mahkemeye ilişkin dava şartları, taraflara ilişkin dava şartları ve dava konusuna ilişkin dava şartları şeklinde üç gruba ayrılmaktadır⁴⁸⁶.

Dava şartları konusunda yapılan başka bir sınıflandırmaya göre, dava şartları, hukuksal duruma ilişkin dava şartları ve vakıa durumuna ilişkin dava şartları şeklinde ikiye ayrılmaktadır⁴⁸⁷. Hukuksal duruma ilişkin dava şartları, mahkemenin hukuku kendiliğinden uygulama görevi olduğundan, taraflarca ispat edilmesi gerekmeyen ve mahkeme tarafından da başkaca bir araştırmaya gerek kalmayan dosya üzerinden tespit edilen şartlardır⁴⁸⁸. Bu şartlar, Türk mahkemelerinin yargı yetkisinin bulunması, yargı yolunun caiz olması, mahkemenin görevli olması ve kesin yetki halleri olarak sıralanabilir. Vakıa durumuna ilişkin dava şartları da kendi içerisinde üçlü ayrıma tâbi tutularak incelenmiştir. Mahkemenin, ayrıca bir araştırma yapmaksızın, dava dosyasının içeriğinden, dava şartlarının varlığının ya da yokluğunun tespit edilebildiği, gider avansı, teminat, vekilin vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun vekâletin mahkemeye sunulmuş olması gibi dava şartları bu ilk gruba girmektedir⁴⁸⁹. Vakıa durumuna ilişkin dava şartlarından ikinci gruba ise ispat gerekliliği olan, taraf ve dava ehliyeti, yasal temsilcinin gerekli niteliğe sahip olması ve hukuki yarar şeklindeki dava şartları girer⁴⁹⁰. Vakıa durumuna ilişkin üçüncü grup dava şartları ise, mahkemenin kendiliğinden yapacağı bir araştırmayla bile dava şartlarının tespitinin zor olduğu, derdestlik ve kesin hükümdür⁴⁹¹.

Vakıa ve hukuksal duruma ilişkin yapılan sınıflandırmaya benzer nitelikte başka bir ayırım daha yapılmıştır. Buna göre, dava şartlarını, mahkemenin kendiliğinden araştıracağı dava şartları, dosyadan belli olanlar ve taraflarca getirilecek, ispat edilecek olanlar şeklinde üç gruba toplamak mümkündür⁴⁹². Mahkemenin kendiliğinden araştıracağı dava şartları, Türk mahkemelerinin yargı

⁴⁸⁵ Kuru, *Usul*, 2:1388; Kuru, *İstinâf*, 134; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 253; Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Tanrıver, *Usul*, 637; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 333; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 267; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 107.

⁴⁸⁶ Kuru, “Dava Şartları”, 150; Kuru, *Usul*, 2:1343; Üstündağ, *Yargılama*, 287; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 245; Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 333; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 259; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁸⁷ Umar, Şerh, 332; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁸⁸ Umar, Şerh, 332; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁸⁹ Umar, Şerh, 332; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁹⁰ Umar, Şerh, 333; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁹¹ Umar, Şerh, 333; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

⁴⁹² Görgün, *Usul*, 174; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 269.

hakkı, yargı yolu, görev ve kesin yetkidir⁴⁹³. Dosyadan belli olan dava şartları, davaya vekâlet ve geçerli vekâletname, gider avansının yatırılmış olması ve teminat kararının yerine getirilmiş olmasıdır⁴⁹⁴. Taraflarca getirilecek, ispat edilecek olan dava şartları ise derdestlik ve kesin hükümdür⁴⁹⁵.

3.1.2 Derdestliğin dava şartı olarak düzenlenmesi

Derdestlik, mülga HUMK md. 187/f. 4'e göre bir ilk itiraz olarak düzenlenmişti. Derdestliğin bir ilk itiraz olarak düzenlenmesinin sonucunda da, cevap dilekçesi süresi içerisinde ve yalnızca taraflarca ileri sürülebilmekte olup, mahkemece kendiliğinden nazara alınamamaktaydı⁴⁹⁶. Bu durumda tarafların süreyi kaçırmaları ya da bilgisizlikleri sebebiyle hiç itirazda bulunmamaları sonucunda derdest birden çok davanın görülmesine yol açması sebebiyle özellikle de hukuki yarar ve usul ekonomisi ilkelerine aykırılık oluşturacağından yukarıda etraflıca açıkladığımız üzere doktrinde eleştirilmekteydi.

6100 sayılı HMK tasarısının hazırlık aşamasında, derdestliğin ilk itiraz olarak kabul edilmesi konusunda yapılan eleştiriler göz önüne alınarak, derdestlik nihayet HMK md. 114'de dava konusuna ilişkin olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklik sonrasında, derdestlik, ileri sürülebilmesi ve verilecek karar itibarıyla diğer dava şartlarıyla birlikte HMK md. 115 hükmüne tâbi olmuştur. İlgili maddeye göre, derdestlik, davanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebilir ve

⁴⁹³ Görgün, *Usul*, 174; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 269.

⁴⁹⁴ Görgün, *Usul*, 174; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 269.

⁴⁹⁵ Görgün, *Usul*, 174; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, 269.

⁴⁹⁶ Kuru, *Usul*, 4:4215; Tanrıver, *Derdestlik*, 97 “...*Davada kullanılacak savunma araçları, esasa ve usule ilişkin olarak iki gruba ayrılır. Esasa ilişkin savunma araçları, talep edilen hakkın reddedilmesine yönelik olarak kullanılır ve defî savunma araçları olarak adlandırılır. Usule ilişkin savunma araçları ise, ilk itirazlar ve diğer itirazlar şeklinde iki gruba ayrılır. İlk itirazlar “yargılama engelleri” olarak ifade edilmekte olup davanın esasına girilmeden ileri sürülmeleri gerekmektedir (Şekerci, s 210) 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren HMK.’nın 114. maddesinde derdestlik bir dava şartı olarak düzenlenmiştir. Ancak, temyiz incelemesine konu davanın açıldığı 11.01.2011 tarihinde yürürlükte olan 1086 sayılı HUMK.’nın 187. maddesinin dördüncü fıkrasına göre derdestlik itirazı hukukî niteliği itibarıyla, bir ilk itirazdır. Yazılı yargılama usulünde davalı, derdestlik itirazını, varsa diğer ilk itirazları ile hep birlikte ve aynı anda davanın esasına girilmesinden önce yani esasa cevap süresi içinde ileri sürebilir. Esasa cevap süresi ise kural olarak on gündür. Eldeki dava, 11.01.2011 tarihinde açılmış, dava dilekçesi davalıya 17.01.2011 tarihinde tebliğ edilmiştir. Davalı süresi içinde cevap dilekçesi vermediği gibi herhangi bir ilk itirazda da bulunmamıştır. HMK.’nın 448. maddesinde de, kanun hükümlerinin tamamlanmış işlemleri etkilememek şartıyla derhal uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple, derdestlik itirazının süresi içinde ileri sürülmediği gözetilerek reddine karar verilip, iddia ve savunma doğrultusunda araştırma yapılarak varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar vermek gerekirken yazılı şekilde davanın usulden reddi doğru görülmemiştir...” (Y. 19. H.D. 2015/14994 E., 2016/ 428 K. 20.01.2016 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 07.04.2023)*

mahkeme tarafından kendiliğinden dikkate alınabilir hale gelmiştir. Bu sayede, derdestlik kurumu dava sürecinde daha etkin bir şekilde kullanılabilmektedir.

3.2 Derdestliğin İncelenmesi

3.2.1 Derdestliğin taraflarca ileri sürülmesi

Derdest bir davanın mevcut olup olmadığını mahkeme kendiliğinden yapacağı araştırmayla karar verebileceği gibi taraflar da ileri sürülebilecektir. Derdestlik iddiasının, sonradan açılan ikinci davanın davalısı tarafından ikinci davanın açıldığı mahkemede ileri sürülmesi gerekir⁴⁹⁷. Ancak derdestlik dava şartı olarak kabul edildiğinden davacının da derdestlik iddiasını ileri sürmesinde bir engel yoktur⁴⁹⁸. Mahkeme kendiliğinden derdestliğin mevcut olup olmadığını yargılamanın her aşamasında denetleyebilecektir. Bunun sonucu olarak da dava şartlarının varlığı veya yokluğu hakkında taraflar lehine usuli kazanılmış hak söz konusu olmadığı gibi tarafların tasarrufları da söz konusu değildir⁴⁹⁹. Dolayısıyla taraflar, görülmekte olan bir davayla, konusu, sebebi ve tarafları aynı olan bir dava açıldığı takdirde, bu ikinci davanın esastan görülmesine muvafakat etseler bile mahkeme kendiliğinden davanın reddine karar verebilecektir⁵⁰⁰.

Dava ile ilgili olsalar bile üçüncü kişilerin, taraf bulunmadıkları bir davada derdestliği ileri sürmeleri mümkün değildir⁵⁰¹. Zira HMK md. 115'e göre "*Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler*" görüleceği üzere kanun metninde açıkça "*taraf*" kavramı kullanılmıştır.

İkinci davanın davalısının, dava ehliyeti mevcut değilse, onun adına derdestliği, kanuni temsilcisi ileri sürebilir. Avukat aracılığı ile takip edilen davalarda ise, tarafların avukatı derdestliği ileri sürebilecektir. Avukatın, müvekkili adına derdestliği ileri sürebilmesi için vekâletnamesinde bu konuya ilişkin özel bir yetkinin mevcut olmasına gerek yoktur⁵⁰².

Derdestlik, kural olarak, HMK'de düzenlenen yargılama usullerinden olan yazılı yargılama veya basit yargılama fark etmeksizin iki haftalık cevap süresi

⁴⁹⁷ Kuru, *Usul*, 3:3006; Kuru, "Dava Şartları", 185; Tanrıver, *Usul*, 1:669.

⁴⁹⁸ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 134.

⁴⁹⁹ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104; Bulut, *Dava Şartları*, 787.

⁵⁰⁰ Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 104; Bulut, *Dava Şartları*, 787.

⁵⁰¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 99.

⁵⁰² Tanrıver, *Derdestlik*, 97; Levent Börü, "Medeni Usul Hukukunda Davaya Vekalet Ehliyeti", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 118.

içersinde ileri sürülmelidir⁵⁰³. Ancak bu sürenin kaçırılmış olması, derdestlik iddiasının, ileriki aşamalarda ileri sürülemeyeceği anlamına gelmemektedir. Zira HMK md.115/1 uyarınca derdestlik iddiası davanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebilir. Kanun yolları aşamasında dahi ileri sürülmesine bir engel yoktur. Nitekim mahkeme de davanın her aşamasında kendiliğinden araştırmak zorundadır. Tarafların yapacağı derdestlik iddiasının yazılı bir dilekçeyle ya da duruşma tutanağına geçirilmek suretiyle sözlü olarak yapılmasında sakınca yoktur.

Bir görüşe göre, tarafların derdestlik iddiasını ileri sürerken dürüstlük kurallarına uygun hareket etmeleri gerekmektedir⁵⁰⁴. Taraflar için dürüstlük kuralı, usule ilişkin bir yükümlülüktür. Bu kurala uyulmaması durumunda yaptırım, usule aykırı hareket edilmesi nedeniyle gerçekleştirilen işlemin sonucunun geçersiz olmasıdır⁵⁰⁵. Ancak, dürüstlük kuralına uymayan taraf için olumsuz sonuçların ortaya çıkmasının yanı sıra, derdestliğin bu nedenle dikkate alınmaması ve yargılamaya devam edilmesi kamu düzenini de olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, dürüstlük kuralına aykırı davranıldığında, örneğin derdestlik iddiasının yargılamayı geciktirmek amacıyla ilerleyen aşamalarda ileri sürülmesi durumunda, itirazın reddi yerine, bu zamana kadar yapılan yargılama giderleri dürüstlük kuralına aykırı davranan tarafa yüklenmelidir⁵⁰⁶. Başka bir görüşe göre ise dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde yapılan derdestlik itirazının mahkeme tarafından dikkate alınmaması gerektiğine ilişkindir⁵⁰⁷. Ancak bu görüşlere katılmak mümkün değildir. Şöyle ki her ne kadar ikinci davanın davalısı derdestliği ileri sürebiliyor olsa da onun bulunduğu itiraz, mahkemenin harekete geçmesini, başka bir anlatımla mahkemenin görevini yerine getirmesini sağlayan tahrikten başka bir şey değildir⁵⁰⁸. Dolayısıyla, mahkemenin, derdest bir davanın tekrar açılması halini kendiliğinden gözetmesi gerektiğinden, tarafların ileri süreceği derdestlik iddiasının dürüstlük kuralına aykırı

⁵⁰³ Tanrıver, *Usul*, 1:669.

⁵⁰⁴ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 184.

⁵⁰⁵ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 184. Dürüstlük kuralını düzenleyen HMK md. 29 gerekçesine göre; “Bu maddenin birinci fıkrasında dürüstlük kuralı, ikinci fıkrasında ise doğruyu söyleme yükümlülüğü getirilmiştir ki bunlar taraf hakimiyetinin sınırları olarak görülmektedir. Maddenin ilk fıkrası, Türk Medeni Kanundaki dürüstlük kuralının medeni usul kanunundaki görünümüdür. Mukayeseli hukukta da dürüstlük kuralına, medeni usul kanunlarında yer verilmektedir. Bu kural, taraf usul işlemleri alanında etkisini gösterecektir. Söz konusu kurala aykırı olması halinde işlemin hukuki sonuç doğurması mahkemece önleneyecektir.” <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0574.pdf>”

⁵⁰⁶ Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 184.

⁵⁰⁷ Ceyda Süral, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 100, (2012): 167-216 (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1185> Erişim Tarihi: 07.04.2023)

⁵⁰⁸ Üstündağ, *Yasak*, 79, Hanağası, *Menfaat*, 289.

olması sebebiyle “*dikkate alınmaması*” veya yargılama giderlerinin dürüst davranmaya tarafa yükletilmesi gibi bir durum anlamsız olacağı gibi mümkün de değildir.

3.2.2 Derdestliğin mahkeme tarafından incelenmesi

3.2.2.1 Genel olarak

Mahkeme, dava şartlarını, dolayısıyla da derdestliği HMK md. 115/1’in kendisine yüklediği sorumluluktan ötürü kendiliğinden dikkate alır ve değerlendirir⁵⁰⁹. Mahkeme derdestliği kendiliğinden inceleyeceğinden bu konuda tarafların talepleriyle ve beyanlarıyla bağlı değildir⁵¹⁰. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere tarafların da derdestliği ileri sürmelerinde bir engel yoktur.

Dava şartlarındaki eksiklik, tarafların bu eksikliği kabul etmesiyle veya bu eksiklik konusunda sulh olmak suretiyle anlaşmaları halinde giderilemeyecektir⁵¹¹. Taraflar, dava şartının eksik olduğu bir davanın esastan incelenip, hüküm verilmesi için kendi aralarında bir anlaşma yapmış olsalar bile, mahkeme dava şartı eksikliğinden dolayı davayı usulden reddedecektir⁵¹².

Davacı, derdest olan bir davayı, konusu, sebebi ve tarafları aynı olacak şekilde tekrar açacak olursa, mahkemenin bu ikinci dava hakkında esasa ilişkin karar vermesi mümkün değildir. Derdest bir davanın tekrar açılmış olması halinde, mahkemenin incelemesi esasa ilişkin bir hakkın varlığına veya yokluğuna dair olmayıp, yalnızca ikinci davanın derdestlik sebebiyle reddedilip reddedilmeyeceğine ilişkin olacaktır⁵¹³. Bu inceleme sonucunda açılmış olan ikinci davanın, derdest olan ilk dava ile aynılığı tespit edilecek olursa, mahkeme davanın esası hakkında inceleme yapamayacaktır. Bu bağlamda, derdestlik iddiasında bulunan taraf, davanın esasına değil, davanın kabul edilebilirliğine itiraz eder.

Dava şartlarının dolayısıyla derdestliğin mahkeme tarafından incelenmesinde, HMK md. 115/1’de düzenlenen hükme göre “*Mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır.*” Buradaki

⁵⁰⁹ Kuru, “Dava Şartları”, 185; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 254, Hanağası, *Menfaat*, 290; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 121.

⁵¹⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 254; Üstündağ, *Yargılama*, 250; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2: 951; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 122.

⁵¹¹ Elgün, Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 122.

⁵¹² Kuru, *Usul*, 2:1344; Üstündağ, *Yargılama*, 313; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 122.

⁵¹³ Gürdoğan, *Kesin Hüküm*, s.63; Hanağası, *Menfaat*, 290.

“kendiliğinden araştırır” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği bir takım çelişkiler oluşturmaktadır. Zira bu ifadeye yüklenecek anlama göre, mahkemenin, davanın taraflarının ileri sürmediği vakıaları ve delilleri kendiliğinden araştırıp araştıramayacağı gündeme gelecektir. Bu çelişkinin giderilebilmesi için, kendiliğinden araştırma ilkesi ile taraflarca getirilme ilkesinin ve bu ilkelerin dava şartları bakımından doktrinin yüklediği anlamların incelenmesi gerekmektedir⁵¹⁴.

3.2.2.2 İncelenme usulü

Medeni usul hukukunda, yargılama sonunda verilecek karara dayanak olan vakıalar ve bu vakıaları ispata yarayan delilleri mahkemeye kimin getireceği konusu öğretilde tartışmalara yol açmıştır⁵¹⁵. Bu bağlamda, usul hukuku teorisinde dava malzemelerinin toplanması bakımından tarafların ve mahkemenin nasıl hareket etmeleri gerektiğine ilişkin iki ilke ortaya konulmuştur⁵¹⁶. Birbirlerinin tam karşıt konumunda bulunan bu ilkeler kendiliğinden araştırma ilkesi⁵¹⁷ ve taraflarca getirilme ilkesi⁵¹⁸ olarak adlandırılmaktadır. Bu ilkeler, mahkemenin somut olayda uygulanacak hukuk normunu belirleyebilmesi için gerekli olan maddi olayların ve bu olayların delillerinin kim tarafından sunulması gerektiğini belirler⁵¹⁹.

Medeni usul hukukunda, HMK md. 25 uyarınca dava malzemesinin yargılamaya taraflarca getirilmesi kuralı geçerlidir. Bu ilkeye göre, iddia ve savunmanın temelini oluşturan maddi olaylar ile bu olayların kanıtlanması için gerekli olan deliller, taraflar tarafından yargılamaya sunulmalıdır⁵²⁰. Taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı yargılamalarda, mahkeme, kural olarak tarafların

⁵¹⁴ Hanağası, *Menfaat*, 291.

⁵¹⁵ Alangoya, *İlkeler*, 17.

⁵¹⁶ Alangoya, *İlkeler*, 3; Kamil Yıldırım, “Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Rolü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi* 22 (2016): 3027-3044 (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/359841> Erişim Tarihi: 10.04.2023)

⁵¹⁷ Bir diğer adıyla re’sen araştırma ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Seda Özmumcu, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı* (2016): s.146 (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/22956/245686> Erişim Tarihi:10.04.2023); Fatih Tahiroğlu, *Medeni Usul Hukukunda Re’sen Araştırma İlkesi*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 15- vd.

⁵¹⁸ Taraflarca getirilme ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Volkan Özçelik, *Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 121-vd.

⁵¹⁹ Hanağası, *Menfaat*, 291.

⁵²⁰ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 336; Pekcanitez, Özeker, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 1:795; Kuru, Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, ve Hanağası, 164; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 340; Elgün Toğrul, *Dava Şartları*, 124; Tahiroğlu, *Re’sen*, 3.

getirmediği dava malzemesini kendiliğinden dikkate alamaz⁵²¹. Bu ilkenin gereği olarak, mahkemede her iki taraf da iddialarını destekleyecek somut delilleri kendileri sunarak talep ve savunmalarını haklı çıkarmaya çalışmalıdır⁵²².

Kendiliğinden araştırma ilkesi, taraflarca getirilme ilkesinin tam karşıtıdır⁵²³. Kendiliğinden araştırma ilkesi, ilgili dava malzemelerinin mahkemeye sunulması aşamasında tarafların yanı sıra mahkemenin de görevli olmasıdır⁵²⁴. Bu ilke uyarınca, mahkeme davanın ispatı için gerekli bütün delillere kendiliğinden başvurabilir. Mahkeme tarafların talepleri ya da ikrarları ile bağlı değildir⁵²⁵.

HMK md. 115 uyarınca dava şartlarının mahkeme tarafından kendiliğinden araştırılır hükmünden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan ilk görüşe göre, dava şartları bakımından kendiliğinden araştırma ilkesinin aynen uygulanacağına ilişkindir⁵²⁶. Bu görüşe göre mahkeme, taraflar bir itirazda bulunmasa dahi dava şartlarını incelemek zorundadır. Bu bağlamda, dava şartlarının mevcudiyeti hakkında şüphe duyan mahkeme, kendiliğinden hareket geçerek bir kanaate ulaşabilecektir. Bu sebeple, dava şartları bakımından mahkeme, tarafların talepleri, itirazları ve ikrarlarıyla bağlı olmayacaktır⁵²⁷. Diğer yandan, dava şartlarının mevcudiyeti hakkında şüphe duyan mahkeme, yapacağı inceleme ile taraflarca ileri sürülmüş olan vakıalar ile bağlı değildir. Zira mahkeme, dava şartlarının incelenmesi açısından, tarafların ileri sürmediği hususları ve sunmadıkları delilleri de değerlendirebilir⁵²⁸. Çünkü dava şartlarının incelenmesi usulü, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesinin istisnasını oluşturur⁵²⁹.

⁵²¹ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*,336; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 1:795; Kuru, Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, ve Hanağası, 164; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 340; Elgün Toğrul, *Dava Şartları*, 124; Tahiroğlu, *Re'sen*, 3.

⁵²² Hanağası, *Menfaat*, 293.

⁵²³ Kamil Yıldırım, *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, (İstanbul: Beta, 2016), 19; Tahiroğlu, *Re'sen*, 3.

⁵²⁴ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*,338; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 1:806; Kuru, Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, ve Hanağası, 165; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 342; Elgün Toğrul, *Dava Şartları*, 123; Tahiroğlu, *Re'sen*, 3.

⁵²⁵ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 338; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 1:806; Kuru, Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, ve Hanağası, 165; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 342; Elgün Toğrul, *Dava Şartları*, 123; Tahiroğlu, *Re'sen*, 3.

⁵²⁶ Üstündağ, *Yargılama*, 250; Üstündağ, *Yasak*, 79; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 128.

⁵²⁷ Üstündağ, *Yargılama*, 250; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 128.

⁵²⁸ Üstündağ, *Yargılama*, 250; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 128.

⁵²⁹ Üstündağ, *Yargılama*, 250.

Diğer bir görüş ise, dava şartları bakımından kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulanmayacağına ilişkin görüştür⁵³⁰. Bu görüşe göre, dava şartları bakımından mahkemenin taraflar getirmeden maddi vakıaları getirmesi mümkün değildir. Buna bağlı olarak mahkeme dava şartlarının mevcudiyetine ilişkin şüphe duyarsa bunu taraflara bildirecek ve dava şartının gerçekleşmiş olduğunu iddia ve ispat yükünü taşıyan tarafın, bu konudaki vakıaları ve delilleri göstermesini isteyecektir⁵³¹. Bu vakıaların temin edilmesi, usulün herhangi bir kesiti ile sınırlanmış olmayıp teksif ilkesinin de istisnasını oluşturmaktadır⁵³². Bu konuda, tarafların vakıaların gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği hakkında anlaşmaları, ikrarları mahkemeyi bağlamayacaktır⁵³³. Dava şartlarının varlığının ispatlanmasında ise, medeni usul hukukunun ispat kuralları uygulanacaktır.

Görüşleri değerlendirecek olursak, medeni usul hukukumuzda HMK md.25 uyarınca taraflarca getirilme ilkesi uygulanmaktadır. Ancak bu ilkenin istisnasının olmadığı da söylenemez. Bu ilkenin de istisnası HMK md. 25/2’de “*kanunlarda belirtilen durumlar dışında*” denilmek suretiyle belirtilmiştir. Bu istisnanın gerekçesini ise bütün hukukumuza egemen olan kamu düzeni düşüncesi oluşturmaktadır⁵³⁴.

Derdestlik dava şartının, diğer tüm dava şartları gibi kamu düzenine ilişkin olduğu açıktır. Gerçekten de bu şartın varlık nedeni, mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmesini önleyerek kamu düzeninin sağlanmasıdır. Bunun bir sonucu olarak da dava şartlarının dolayısıyla derdestliğin mevcut olup olmadığının incelenmesinde taraflarca getirilme ilkesinin uygulanması düşünülemez⁵³⁵. Ayrıca HMK ile nihayet pozitif bir düzenlemeye kavuşan dava şartlarının nasıl inceleneceğine ilişkin açık bir hüküm bulunması sebebiyle, HMK md. 115 hükmünün md. 25’in istisnasını oluşturacağı açıktır. Bu sebeptendir ki, taraflar

⁵³⁰ Alangoya, *İlkeler*, 133; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 197. Erişir’e göre de dava şartları bakımından kendiliğinden araştırma ilkesinin katı bir biçimde uygulanması birtakım sorunlara yol açacaktır. Özellikle davayı uzatmak isteyen kötü niyetli davalıların her duruşmada dava şartının eksikliğini iddia etmesi sonucu tarafların ispat yükü olmadığından ve mahkeme de kendiliğinden araştırma ilkesi gereğince bu iddiayı kabul edip ön sorun olarak ele almak zorunda kalır. Bu şekilde de davalar gereksiz yere uzayıp, davacının hakkını elde etmesi uzun bir zamana yayılacaktır. Ancak dava şartlarının kamu yararını ilgilendiren yönüyle de mahkemenin rolü de tam anlamıyla göz ardı edilmemeli ve sınırlı bir şekilde taraflarca getirme ilkesi uygulanmalıdır. Erişir, *Taraf*, 203.

⁵³¹ Alangoya, *İlkeler*, 133; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 197.

⁵³² Alangoya, *İlkeler*, 133; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 197.

⁵³³ Alangoya, *İlkeler*, 133; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 197.

⁵³⁴ Üstündağ, *Yargılama*, s.250; Hanağası, *Menfaat*, 297.

⁵³⁵ Hanağası, *Menfaat*, 297.

derdestlik iddiasında bulunmasalar hatta buna ilişkin mahkemeye delilleri sunmasalar dahi, ikinci mahkeme, daha öncesinde derdest bir davanın olup olmadığını kendiliğinden vakıaları ve delilleri araştırabilecektir. Nitekim Yargıtay da vermiş olduğu kararlarda mahkemenin kendiliğinden harekete geçebileceğinden ve mahkemenin tarafların talep ve beyanlarıyla bağlı olmadığını açıkça belirtmiştir⁵³⁶.

3.2.2.3 İncelenme zamanı

Dava şartları ve dolayısıyla derdestlik, HMK md.137 düzenlemesinde belirtildiği üzere ön inceleme aşamasında öncelikli olarak incelenir⁵³⁷. Bu usul ekonomisi ilkesinin bir gereğidir. Şayet dava şartlarının mevcudiyeti hakkında davanın başında inceleme yapılmazsa ve yargılamanın devamı sırasında bir dava şartının yokluğu tespit edilirse, o zamana kadar yapılan esas hakkındaki incelemeyle fazladan emek, zaman ve masraf harcanmış olacaktır⁵³⁸. Ayrıca, dava şartlarından biri olan derdestliğin işlevini yerine getirebilmesi için de en uygun çözüm yöntemi de budur⁵³⁹. Zira dava şartları, mahkemenin davanın esası hakkında inceleme yapabilmesi için ön şartlardır⁵⁴⁰. Bu bağlamda, dava şartları ön inceleme aşamasında incelenecek ve bir dava şartının eksikliği mevcutsa, davanın esastan incelenmesine gerek kalmayacak olup fazladan zaman emek ve masrafın önüne geçilmiş olunacaktır⁵⁴¹.

HMK md. 138’de “*Mahkeme öncelikli olarak dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinde karar verir*” şeklinde belirtilerek dava şartlarının öncelikli

⁵³⁶ “...Dava şartları, mahkemece davanın esası hakkında yargılama yapılabilmesi için gerekli olan koşullardır. Diğer bir anlatımla dava şartları dava açılabilmesi için değil, mahkemenin davanın esasına girebilmesi için aranan “kamu düzeni” ile ilgili zorunlu koşullardır. Mahkeme hem davanın açıldığı tarihte hem de yargılamanın her aşamasında dava şartlarının tamam olup olmadığını kendiliğinden araştırıp incelemek durumunda olup bu konuda tarafların talep ve beyanları ile bağlı değildir. Bu açıklamalar çerçevesinde somut olay değerlendirildiğinde; davacının 06.08.2019 tarihinde açılan eldeki davadan önce 22.07.2019 tarihli dava dilekçesi ile Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 2019/45 Esas sıra numarasına kayıtlı dosya ve karar numaralarının, taleplerin, ihbar olunanların, dava konularının, taraflarının ve hukukî sebeplerinin aynı olduğu davayı açtığı, aynı davanın daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte (derdest) olduğu anlaşıldığından Özel Dairece davanın derdestlik dava şartı yokluğu nedeniyle usulden reddine karar verilmesi yerindedir. ...” (Y. HGK. 2022/103 E., 2022/522 K. 12.04.2022 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/index> Erişim Tarihi: 10.04.2023)

⁵³⁷ HMK md. 137: “*Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyumsuzluk konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir.*”

⁵³⁸ Kuru, “Dava Şartları”, 185; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 115.

⁵³⁹ Hanağası, *Menfaat*, 299.

⁵⁴⁰ Kuru, “Dava Şartları”, 186.

⁵⁴¹ Hanağası, *Menfaat*, 299.

inceleneceği kanuni düzenlemeye de kavuşmuştur. Ayrıca HMK md.117 hükmüne göre de dava şartlarının ilk itirazlardan önce inceleneceği belirtilmiştir. Buradaki “öncelikle” kelimesinden anlaşılması gereken, mahkemenin dava şartlarının mevcut olup olmadığını dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ve esas hakkında incelemeye başlamadan önce araştırması gerektiğidir⁵⁴². Diğer bir ifadeyle, dava şartları, maddi hukuka ilişkin def’i ve itirazlardan önce incelenecektir⁵⁴³. Derdestlik gibi dava şartları yargılamada esasa ilişkin sorunun çözülebilmesi için öncelikle incelenmesi gereken bir sorun olduğundan ön incelemenin konusudur⁵⁴⁴. Ön sorunun ileri sürülmesi ve incelenmesi HMK md. 163-164. Maddesinde düzenlenmiştir. Ancak ön sorunun ileri sürülmesi ve incelenmesi konusunda özel hüküm varsa o hüküm uygulanır. Derdestlik gibi dava şartları için ileri sürülme ve incelenme bakımından HMK md.115 ve 138 gibi özel hükümler olduğu için ön soruna ilişkin hükümler de uygulama alanı bulamayacaktır⁵⁴⁵.

Genel kural bu olmakla birlikte dava şartlarının daha sonra, başka bir ifadeyle davanın esası hakkında incelemeye geçildikten sonra dikkate alınmayacağı anlamına

⁵⁴² Kuru, “Dava Şartları”, s.145. “...6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun önincelemenin kapsamı başlıklı 137. maddesinde; dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra önincelemeyapılacağı, 138. madde dikkate alınarak öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar vereceği, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında gerektiği takdirde kararını vermeden önce, bu konuda tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyebileceği, önincelemeduruşmasında tarafların iddia ve savunmaları kapsamında uyumsuzluk konularını tam olarak belirleyebileceği, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapacağı, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edeceği ve bu hususların tutanağa geçirileceği belirtilmiştir. Ön inceleme duruşmasında dava şartları ve ilk itirazlar ile sınırlı olmak üzere tanık dinleme, belge inceleme, bilirkişi görüşü alma, keşif yapma ve yemin teklif etme gibi işlemler yapılabilir, ancak tahkikat yönelik işlemler yapılamaz.6100 sayılı Kanun 137. maddenin ikinci fıkrasında ise ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemeyeceği ve tahkikat için duruşma günü verilemeyeceği düzenlenmiştir. Gereksiz duruşmalara ilişkin uygulamadaki eski alışkanlıkların devam etmesinin kesin olarak önüne geçilmesi amacıyla Kanun koyucu, ön inceleme aşaması tamamlanmadan ve bu aşamada alınması gereken kararlar alınmadan tahkikat aşamasına geçilmesini ve tahkikat için duruşma günü belirlenmesini kesin bir ifade ile (emredici nitelikteki bir düzenlemeyle) yasaklamıştır.Tüm bu hususlar dikkate alındığında, dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi bu konularda yine dosya üzerinden olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi, dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, 6100 sayılı Kanun’un 137 ve 140. maddelerine göre ön inceleme duruşmasında gerekli usul işlemleri yapıldıktan sonra, tahkikat duruşmasına geçilmesi gerekirken, ön inceleme yapılmaksızın tahkikat duruşmasına geçilmesi ve esas hakkında karar verilmesi doğru bulunmamış kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.”(Y. 22. H.D. 2013/20341 E., 2014/31857 K. 13.11.2014 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/index> Erişim Tarihi: 10.04.2023)

⁵⁴³ Hanağası, Menfaat, 299.

⁵⁴⁴ Çetin, Görev, 480; Orhan Eroğlu, *Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme* (Ankara: Seçkin, 2020), 138.

⁵⁴⁵ Çetin, Görev, 480.

gelmez⁵⁴⁶. Dava şartları yargılamanın her aşamasında, hatta kanun yolları aşamasında dahi incelenebilecektir. Zira hukukumuzda dava şartları, dolayısıyla derdestlik, usul hukuku ilişkisinin varlık şartı değil, mevcut bir usul ilişkisinin geçerlilik şartı, yani esas hakkında karar verebilme şartıdır⁵⁴⁷. Dolayısıyla, dava şartlarındaki bir eksikliğin yargılamanın her aşamasında incelenebileceğini kabul etmemek çözümü olmayan problemlere yol açacaktır⁵⁴⁸.

Uygulamada tartışılan bir husus ise, mahkemelerin davanın her aşamasında dava şartlarını kendiliğinden incelemesinin mümkün olduğuna ilişkin HMK md.115 hükmüne dayanarak, mahkeme tarafından dava dilekçesi davalıya tebliğ edilmeden tensip zaptı ile birlikte derdest bir davanın bulunduğu bahisle dava hakkında ret kararı verebilmesinin mümkün olup olmadığıdır. Mahkeme her ne kadar, yargılamanın her aşamasında derdestlik nedeniyle davanın usulden reddine karar verebilecek olsa da bu kararı ancak dilekçeler teatisi sonuçlandıktan sonra vermelidir⁵⁴⁹. Zira derdestlik konusunda verilecek kararın, davanın usulden reddedilmesi ihtimali nedeniyle tarafları etkileyeceği açıktır. Bu nedenle, mahkeme tarafından derdestlik ile ilgili karar vermeden önce ve karar verildikten sonra, tarafların hukuki dinlenilme hakkı, konu hakkında bilgilendirilme hakkı ve açıklama yapma hakkı sağlanmalıdır. Bu şekilde, tarafların hakları korunmuş olur ve adil bir yargılama süreci sağlanır⁵⁵⁰. Bu haklar da dava dilekçesi ve karşılıklı cevap dilekçeleri taraflara tebliğ edilmeden başka bir anlatımla dilekçeler teatisi sonlanmadan korunamayacaktır. Anlatılan bu sebeplerle Yargıtay da dilekçeler karşılıklı tebliğ edilmeden tensip zaptı ile birlikte dava şartı noksanlığından dolayısıyla da derdestlik sebebi ile davanın reddedilemeyeceğini belirtmiştir⁵⁵¹.

⁵⁴⁶ Üstündağ, *Yargılama*, 313; Hanağası, *Menfaat*, 300; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 254; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2: 952.

⁵⁴⁷ Hanağası, *Menfaat*, 300.

⁵⁴⁸ Hanağası, *Menfaat*, 300.

⁵⁴⁹ Çetin, *Görev*, 481.

⁵⁵⁰ Çetin, *Görev*, 481.

⁵⁵¹ "...Dava, 6100 sayılı HMK'nın yürürlükte olduğu 22.12.2015 tarihinde açılmıştır. 6100 sayılı HMK'da ilk derece yargılamasında yazılı yargılama usulü beş aşamadan oluşacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Bunlar; 1-Davanın açılması ve dilekçeler aşaması, (Madde 118, 126-136) 2-Ön inceleme, (Madde 137-142) 3-Tahkikat (Madde 143-293) 4-Sözlü yargılama (Madde 184-186) ve 5-Hükümdür (madde 294). Dava şartları ve ilk itirazlar ön incelemede sonuca bağlanır. Ön inceleme ise dilekçelerin karşılıklı olarak verilmesinden sonra yapılır (HMK. m.137/1, 139/1 ilk cümle). Buna göre, usule ilişkin kararın verilebilmesi için; dava dilekçesinin davalıya tebliği, cevap süresinin (HMK. m. 127/1) beklenmesi, süresi içinde cevap verilmesi halinde davacıya tebliği, onun cevaba cevap verme süresinin (HMK. m.136/1) beklenmesi, davacı dilekçe verdiğinde bunun davalı tarafa tebliği ve davalının ikinci cevap süresinin beklenmesi zorunludur. Mahkemenin, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verebileceğini öngören

3.2.2.4 İncelenme sırası

Gerek HUMK döneminde gerekse de HMK döneminde dava şartlarının hangi sırayla incelenmesi gerektiğine ilişkin pozitif bir düzenleme mevcut değildir. Dava şartlarının dolayısıyla da olumsuz bir dava şartı olan derdestliğin hangi sırada inceleneceği doktrin tarafından belirlenmiştir. Ancak doktrinde de dava şartlarının hangi sırayla inceleneceğine ilişkin tam bir görüş birliği mevcut değildir⁵⁵².

Dava şartlarının hangi sırayla incelenmesi gerektiği, dava şartlarının belli bir takım ayrımlara tabi tutulmasıyla ifade edilmiştir. Dava şartları, mahkemeye ilişkin, taraflara ilişkin ve dava konusuna ilişkin şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutularak incelenmiştir⁵⁵³. Bunlardan mahkemeye ilişkin olan dava şartları; yargı yetkisi (hakkı), yargı yolu, görev ve kesin yetkidir. Taraflara ilişkin dava şartları; iki tarafın bulunması, taraf ehliyeti, dava ehliyeti, davaya vekâlet ehliyeti, geçerli vekâletname ve dava takip yetkisidir. Üçüncü ve son ayırım olan dava konusuna ilişkin dava şartları ise; hukuki yarar bulunması, kesin hüküm bulunmaması, davacı tarafından

aynı Kanun'un 138. maddesi hükmü, dilekçelerin karşılıklı verilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu hüküm, hakime belirtilen hususlar hakkında gerekmiyorsa ön inceleme duruşması yapmaksızın karar verebilme yetkisi tanır. Ön inceleme duruşması yapmaksızın dosya üzerinden karar verilebilmesi için de davanın ön inceleme aşamasına getirilmiş olması gereklidir. Yasa'nın 137/1. fıkrasında, ön incelemenin dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra yapılacağını açıkça öngörülmesi karşısında, dava şartlarının mevcut olup olmadığının davanın her aşamasında hakim tarafından kendiliğinden gözetileceğine ilişkin 115/1. madde hükmü de bu hususlarda, davalıya dava dilekçesi tebliğ edilmeden karar verilebileceğine izin verir tarzda bir yoruma elverişli değildir.

Diğer yandan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 1086 sayılı Kanun'dan farklı olarak iddia ve savunmanın genişletilmesi yahut değiştirilmesi yasağını dava ve cevap dilekçesinin verilmesiyle başlatmamış; bu yasağı, dilekçelerin karşılıklı verilmesinin tamamlanmasına, bazı hallerde ön inceleme duruşmasına kadar ileriye ötelemiştir. Tarafların bu haklarını kullanabilmeleri, dilekçelerin karşılıklı olarak verilmesini veya bunun için kanunda belirlenen sürelerin geçmesini gerekli kılar. 6100 sayılı HMK'nın 138. maddesi uyarınca dava şartları hakkında dosya üzerinden karar verilebilir ise de; bunun için dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilerek savunma hakkı tanınması gerekir. Bu genel anlatımlar ışığında somut olaya gelince; mahkemece davalıya dava dilekçesi tebliğinin yapılmayıp, dilekçeler aşaması tamamlanmadan görevsizlik nedeniyle usulden red kararı verilmesi Anayasa'nın 36. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsuru olan hukuki dinlenme hakkına aykırıdır.

Bu nedenlerle Mahkemece 6100 sayılı HMK ile öngörülen yargılama aşamalarına uyulmadan, dava dilekçesi davalıya tebliğ edilmeyip dilekçeler aşaması tamamlanmadan görevsizlik nedeniyle usulden red kararı vermek suretiyle davalının hukuki dinlenilme hakkına aykırı davranılması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir...” (Y. 15.H.D. 2018/5467 E., 2019/22 K. 07.01.2019 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/ErişimTarihi:15.04.2023>)

⁵⁵² Kuru, “Dava Şartları”, s.145; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 216; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, s.319; Bilge ve Önen, *Yargılama*, 413.

⁵⁵³ Kuru, “Dava Şartları”, 150; Kuru, *Usul*, 2:1343; Üstündağ, *Yargılama*, 287; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 245; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:927; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 333; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 259; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 109.

gider avansı yatırılması, teminat gösterilmesine ilişkin kararın yerine getirilmesi ve konumuz olan davanın derdest olmamasıdır.

HUMK döneminde, mahkemelerin dava şartlarını inceleme sırası bakımından görüş birliği mevcut değildi. İlk görüşe göre, mahkeme dava şartlarının incelenmesine geçmeden önce dava dilekçesinin zorunlu unsurları içerip içermediğine bakmalı ve dava dilekçesinde herhangi bir eksiklik olmadığı kanaatindeyse dava şartlarının incelenmesine başlamalıdır⁵⁵⁴. Dilekçe incelendikten sonra dava şartlarının inceleme sırası ise ilk olarak taraflara ilişkin dava şartları ikinci olarak mahkemeye ilişkin dava şartları ve son olarak da dava konusuna ilişkin dava şartları şeklindeydi⁵⁵⁵. Diğer bir görüş ise öncelikle mahkemeye ilişkin dava şartları, taraflara ilişkin şartları ve son olarak da dava konusuna ilişkin dava şartları şeklinde incelenmesini savunmuştur⁵⁵⁶. Bu görüş ayrılıklarının sebebi, eski usul kanunumuz da HMK md. 114 gibi dava şartlarına ilişkin özel bir düzenlemenin olmamasıydı⁵⁵⁷.

HMK md 114'deki normatif düzenlemeyle, dava şartlarının hangi sırayla incelenmesi gerektiğine dair tartışmaların sonlanabileceği umudu doğmuştur⁵⁵⁸. Bu bağlamda HMK'nin dava şartlarının incelenme sırası bakımından emredici olmadığı md. 114'deki sıralamanın mahkemelere tavsiye niteliğinde olduğu düşünülebilir⁵⁵⁹. Bazı yazarlar HMK md. 114'deki sıralamanın, dava şartlarının inceleme sırası olarak kullanılabileceğini kabul etmiştir⁵⁶⁰. Gerçekten de mahkeme dava şartlarını incelerken HMK md. 114'de ki sıralamayı esas alması yerinde olacaktır⁵⁶¹. Bu sıralamanın takip edilmesi genel usul hukuku mantığıyla bağdaşacaktır. O halde derdestliğin inceleme sırasına bakacak olursak, öncelikle mahkemeye ilişkin dava şartları sonrasında taraflara ilişkin dava şartları incelendikten sonra, derdestliği de içinde barındıran dava konusuna ilişkin dava şartları incelenecektir. Dava konusuna ilişkin dava şartları da kendi içinde bir sıralamaya tâbi olacaktır. Kanaatimizce

⁵⁵⁴ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 193.

⁵⁵⁵ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, *Usul*, 199.

⁵⁵⁶ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 413; Kuru, “Dava Şartları”, 186; Kuru, *Usul*, 2:1401; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 255.

⁵⁵⁷ Hamide Özden Özkaya Ferendeci, “Yeni Türk Medeni Usul Kanunu’nda Dava Şartlarının İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 24, (2018): 239-257.

⁵⁵⁸ Özkaya Ferendeci, “Dava Şartları”, s.252.

⁵⁵⁹ Özkaya Ferendeci, “Dava Şartları”, s.252.

⁵⁶⁰ Kuru, *İstinaf*, 135; Kuru, Arslan ve Yılmaz, 255; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 343; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:954; Budak ve Karaaslan, *Usul*, 186.

⁵⁶¹ Özkaya Ferendeci, “Dava Şartları”, 252.

buradaki sıralamada da öncelikle derdestlik veya kesin hüküm incelenmelidir. Hukuki yarar, gider avansı ve teminatın gösterilmesi gibi dava şartları derdestlik ve kesin hükümden sonra incelenmelidir⁵⁶². Zira daha önce kesin hükme bağlanan bir davanın, sırf mahkemeyi gereksiz yere meşgul etmek uğruna aynı veya başka bir mahkemede açılmasında hukuki yarar yoktur⁵⁶³. Aynı şekilde, derdestlik halinin de hukuki yarardan ve diğer dava konusuna ilişkin dava şartlarından önce incelenmesi gerekmektedir⁵⁶⁴. Çünkü daha öncesinde farklı bir mahkemede ya da aynı mahkemede açılmış ve görülmekte olan bir davanın yeniden açılması halinde davayı açmakta hiçbir hukuki yarar yoktur⁵⁶⁵. Derdestliğin dava şartı olmasının sebebi de aynı davanın tekrar açılıp görülmesinde davacının hiçbir hukuki yararı olmadığı düşüncesidir⁵⁶⁶.

Dava şartlarından birinin eksik olması durumunda, ilk eksikliğin tespit edildiği anda, dava, dava şartı eksikliğinden reddedilmeli midir yoksa diğer dava şartları da incelendikten sonra mı reddedilmelidir? Bir görüşe göre, usul ekonomisi ilkesi uyarınca dava şartlarından birinin eksik olması durumunda o dava şartının yokluğu diğerlerinin incelenmesini gerektirmiyorsa diğerlerinin incelenmesinin bir anlamı olmadığı yönündedir⁵⁶⁷. Diğer bir görüşe göre ise, dava şartlarının hangi sırayla inceleneceğinin bir önemi olmayıp, mahkeme bütün dava şartlarını incelemelidir⁵⁶⁸. Başka bir anlatımla, mahkeme, mahkemeye ilişkin bir dava şartının eksikliğini tespit ederse, taraflara ve dava konusuna ilişkin dava şartlarını incelemeden davayı reddetmemelidir. Bütün dava şartlarını inceleyip eksikliğini tespit ettiği bütün dava şartlarını kararında belirtmelidir. Zira dava şartlarından birinin eksik olması halinde, diğer dava şartları incelenmeden davanın usulden reddi halinde, taraflar ve başta davacı olmak üzere, reddedilen dava şartının eksikliğini giderip yeniden bir dava açabilir. Bu durumda incelenmeyen diğer dava şartlarının eksikliği mahkeme tarafından belirlenmediğinden, davacı diğer eksik dava şartlarına rağmen davayı açacaktır ve mahkeme de tekrar davayı usulden reddedecektir.

⁵⁶² Hanağası, *Menfaat*, 303.

⁵⁶³ Kuru, *Usul*, 2:1365; Kuru, “Dava Şartları”, 177; Hanağası, *Menfaat*, 303.

⁵⁶⁴ Hanağası, *Menfaat*, 303.

⁵⁶⁵ Kuru, *Usul*, 2:1365; Kuru, “Dava Şartları”, 177; Tanrıver, *Derdestlik*, 21; Hanağası, *Menfaat*, 303.

⁵⁶⁶ Kuru, *Usul*, 2:1365; Kuru, “Dava Şartları”, 177; Tanrıver, *Derdestlik*, 22; Hanağası, *Menfaat*, 303.

⁵⁶⁷ Kuru, “Dava Şartları”, s.186; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 255; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:954.

⁵⁶⁸ Ferendeci, “Dava Şartları”, 253.

Dolayısıyla da emek ve zaman kaybı ortaya çıkacaktır⁵⁶⁹. Mahkemenin diğer dava şartlarını incelemeden ilk tespit ettiği dava şartı eksikliğinden davayı reddetmesi, HMK md. 30’ da düzenlenen usul ekonomisi ilkesi ile uyumlu olmayacaktır⁵⁷⁰. Aynı zamanda bu durumun HMK md. 30’da düzenlenen hâkimin davayı aydınlatma ödevine aykırılık oluşturacağı da belirtilmiştir⁵⁷¹.

3.3 Derdestlik Sonucunda Verilecek Karar

3.3.1 Genel olarak

Türk hukuk sistemine göre, dava şartlarının belirlenmesi davanın açıldığı tarihe göre yapılır⁵⁷². Bu sebeple, dava şartlarının davanın açıldığı tarihte mevcut olması gerekir ve mahkeme, dava şartlarının varlığını tespit ettikten sonra esasa ilişkin iddia ve savunmaları değerlendirmeye başlamalıdır⁵⁷³. Bu şekilde, mahkeme, davanın açıldığı tarihte var olan dava şartlarının karşılandığını belirledikten sonra, davanın esasına ilişkin iddiaları ve savunmaları değerlendirerek, davanın haklı olup olmadığını araştırmaya başlar.

Mahkeme gerek kendiliğinden gerekse de taraflardan birinin ileri sürmesi üzerine yapacağı inceleme sonucunda kendisinde açılmış davanın öncesinde derdest olduğu kanaatinde olursa davanın esasına giremez. Eğer mahkeme, davada eksik olan dava şartlarının belirli bir süre içinde giderilmesini istediği halde bu gerçekleştirilemezse, dava kabul edilemez nitelikte olduğu gerekçesiyle usulden reddedilir⁵⁷⁴. Bu sebeple, bir dava hem dava şartlarının bulunmamasından ötürü, hem de esas bakımından haklı olmadığı gerekçesiyle reddedilemez⁵⁷⁵. Herhangi bir dava şartının eksikliği durumunda dolayısıyla derdest bir dava tekrar açılırsa, dava usulden reddedilmeyip esas hakkında hüküm verilirse bu hüküm de istinaf edildiği takdirde Bölge Adliye Mahkemesi, HMK md. 353/1-a hükmü uyarınca duruşma yapmaksızın bu hükmü kaldırıp, davanın yeniden görülmesi için dosyayı hükmü veren

⁵⁶⁹ Ferendeci, “Dava Şartları”, 253.

⁵⁷⁰ Ferendeci, “Dava Şartları”, 253.

⁵⁷¹ Ferendeci, “Dava Şartları”, 253.

⁵⁷² Postacıoğlu, *Usul*, 402; Kuru, *Usul*, 2:1674; Kuru, “Dava Şartları”, 185; Üstündağ, *Yargılama*, 489; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 343; Hanağası, *Menfaat*, 326; Pekcanitez, Özeken, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1187; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 112.

⁵⁷³ Kuru, *Usul*, 2:1391; Kuru, “Dava Şartları”, 149; Hanağası, *Menfaat*, 326.

⁵⁷⁴ Bige ve Önen, *Yargılama*, 355; Kuru, “Dava Şartları”, 146; Üstündağ, *Yargılama*, 281; Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım, s.217; Hanağası, *Menfaat*, 326.

⁵⁷⁵ Hanağası, *Menfaat*, 326.

mahkemeye gönderecektir⁵⁷⁶. Ayrıca bu dava şartı eksikliği istinaf denetiminde de fark edilmeyip temyiz edilecek olursa HMK md. 371/1-b uyarınca mutlak bozma sebebi gündeme gelecektir⁵⁷⁷.

3.3.2 Derdestliğin tespiti halinde verilecek karar

Derdestlik hakkında karar verecek olan mahkeme, her iki dava da aynı mahkemede açılmışsa, iki dosyayı birlikte inceleyerek açılan davaların, konu, sebep ve tarafları bakımından aynı olup olmadığını inceler. İlk dava başka bir mahkemede açılmış ve halen görülmekte ise; bu halde ikinci davanın açıldığı mahkeme, ilk mahkemeden, davanın taraflarını, konusunu ve dava sebebini öğrenir. İlk mahkemeden verilen cevapta yer alan konu sebep ve taraf gibi unsurları karşılaştırma yaparak, ilk mahkemede açılan dava ile kendisinde açılan davanın aynı olup olmadığını kontrol eder⁵⁷⁸. Mahkeme, davaların aynı olup olmadığına ilişkin yapacağı araştırma sonucunda, davaların aynı olduğu kanaatine ulaşırsa, ikinci açılan davanın dava şartı eksikliğinden usulden reddine karar verir⁵⁷⁹.

İlk davanın derdest olması sebebiyle, ikinci mahkeme tarafından verilecek olan usulden ret kararı usule ilişkin nihai bir karardır. Mahkeme, somut bir uyuşmazlıkta maddi hukuka dayanarak değil, usul hukukuna ilişkin karar alarak nihai

⁵⁷⁶ “HMK 353: Ön inceleme sonunda dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşılırsa; a) Aşağıdaki durumlarda bölge adliye mahkemesi, esası incelemeden kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmadan kesin olarak karar verir: 1) Davaya bakması yasak olan hâkimin karar vermiş olması. 2) İleri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hâkimin davaya bakmış olması. 3) Mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya mahkemenin görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış bulunması 4) Diğer dava şartlarına aykırılık bulunması. 5) Mahkemece usule aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına, davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına, karar verilmiş olması. 6) Mahkemece, uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmamış veya değerlendirilmemiş olması ya da talebin önemli bir kısmı hakkında karar verilmemiş olması.”

⁵⁷⁷ Kuru, Usul, 5:4546; Hanağası, Menfaat, s.326 “... Mahkemenin 23.12.2014 tarih ve 2012/522 Esas 2014/1426 Karar sayılı kararının davacı tarafından temyizi üzerine Dairemizin 16.05.2016 tarih ve 2015/17574 esas ve 2016/13079 karar sayılı ilamı ile “...Mahkemece, davacının süresinde ayıp ihbarında bulunmadığı ve davanın zamanaşımında olduğu gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiştir. Mahkemece, bu şekilde kararın gerekçe bölümünde davanın hemesastan hem de usulden red sebepleri açıklanmış, hüküm kısmında ise, sadece davanın reddi denilmiştir. Bir davada usul yönünden red sebepleri var ise, sadece usuldenreddine karar verilmekle yetinilmesi gerekir. Davanın hemusuldenhem de esastanreddine karar verilmesi mümkün değildir. ...” (Y. 13.H.D. 2017/3498 E., 2019/2086 K. 18.02.2019 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 03.04.2023)

⁵⁷⁸ Tanrıver, Usul, 1:669.

⁵⁷⁹ Tanrıver, Usul, 1:669.

kararını verirse, bu durumda usule ilişkin nihai karardan söz edilir⁵⁸⁰. Her ne kadar HUMK döneminde usule ilişkin nihai kararlara doğrudan atıflar olmasa da, HMK ile bu husus kanuni düzenlemeye kavuşmuştur. Özellikle HMK md.115⁵⁸¹ ve md. 294⁵⁸² doğrudan usule ilişkin nihai kararın varlığından bahsetmiştir. Usule ilişkin nihaî kararlar, esasa ilişkin nihaî kararlardan ayrı özelliklere sahiptir. İlk olarak, usule ilişkin nihaî kararlar, maddî hukuka değil, usul hukukuna dayanılarak verilir. Esasa ilişkin nihaî kararlar (hüküm) davanın esastan reddedilmesi veya kabulüne yöneliktir; ancak usule ilişkin nihaî kararlarda dava, esastan incelenip değerlendirilmez ve bu nedenle davanın kabul edilmesi mümkün değildir⁵⁸³. Usule ilişkin nihaî kararlar genellikle, usuli bir eksikliğin ve usul kurallarının ihlalinin sonuçlarını tespit eder (ilk davanın derdest olması gibi). Usule ilişkin nihaî kararlar, usuli bir eksikliğin veya usul kurallarına uyulmamasının sonuçlarını tespit etmekle birlikte, bir şeyin yapılması, yapılmaması veya verilmesine ilişkin hükümler içermemesinden dolayı ilamlı icraya konu edilemez⁵⁸⁴. Kanunumuz, nihaî kararlara karşı tek başına kanun yoluna başvurulabileceğini usule veya esasa ilişkin ayırım yapmaksızın kabul etmiştir. Nihaî kararların özelliği gereği, usule ilişkin nihaî kararlara karşı tek başına kanun yoluna başvurulabilir⁵⁸⁵. Bu tür bir kararın varlığı durumunda, ilgili eksiklik giderildikten sonra tekrar dava açılabilir, esasa ilişkin nihaî kararın aksine usule ilişkin nihaî karar, sadece ilgili usul sorunu hakkında kesin bir karar verirken, dava konusu uyuşmazlığın esası hakkında kesin bir hüküm oluşturmamaktadır⁵⁸⁶.

Derdest bir davanın mevcut olup olmadığı kural olarak ön inceleme aşamasında belirlenecektir. Ancak mahkeme, derdest bir dava olmasına rağmen bunu fark etmeyip, taraflar da ileri sürmemişse, davanın esastan incelemesine geçmiş olabilir. Bu durumda her ne sebeple derdest olan ilk dava ortadan kalkmışsa, acaba mahkeme başlangıçta derdest bir dava olduğundan bahisle davayı usulden

⁵⁸⁰ Kuru, Usul, 3:3014; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 451; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 529; Güneysu, *Karar*, 108; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 630; Elgün Toğrul, *Dava Ehliyeti*, 139.

⁵⁸¹ “HMK md. 115: Mahkeme, dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar verir. Ancak, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verir. Bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse davayı dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddeder.”

⁵⁸² “HMK md.294/1: Mahkeme, usule veya esasa ilişkin bir nihai kararla davayı sona erdirir. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar, hükümdür.”

⁵⁸³ Kuru, Usul, 3:3014; Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 451; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 529; Güneysu, *Karar*, 108; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 630.

⁵⁸⁴ Güneysu, *Karar*, 109.

⁵⁸⁵ Kuru, Arslan ve Yılmaz, *Usul*, 255; Güneysu, *Karar*, 110.

⁵⁸⁶ Güneysu, *Karar*, 109.

reddedebilecek midir? Dava açıldığı sırada, derdest başka bir dava bulunsa dahi, eğer derdest dava, daha sonra dosyanın işleminden kaldırılması ve yasal süresi içerisinde yenilenmemesi yahut davanın karşı tarafının açık rızası ile geri alınması yoluyla açılmamış sayılarak ortadan kalkmış, ilk davadan feragat edilmiş veya ıslahla dava konusu, sebebi değişmişse ya da tarafta iradi değişiklik yapılmışsa başlangıçta bulunan dava şartı eksikliği ortadan kalktığı için dava, başlangıçtaki dava şartı eksikliği nedeniyle usulden reddedilemez⁵⁸⁷. Her ne kadar karşı görüşte olan yazarlar dava şartı eksikliğinin sonradan tamamlanamayacağını ileri sürseler de, bu görüşlerin kabulü mümkün değildir⁵⁸⁸. Zira HMK md.115/3'e göre. *“dava şartı noksanlığı, mahkemece, davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anında bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez.”* Kanunun lafzından da anlaşıldığı üzere, açıkça dava şartlarında eksikliğin bulunması halinde, bu eksikliğin sonradan giderilebileceği belirtilmiştir.

⁵⁸⁷ Yılmaz, Şerh, 2:2631. *“...Derdestlik, 6100 sayılı HMK'nın 114/1-ı maddesinde dava şartı olarak “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması” şeklinde düzenlenmiş olup, tarafları, dava sebebi (vakiaları) ve dava konusu (talep sonucu) aynı olan bir davanın ikinci kez açılmayacağını ifade eder. Aynı dava ikinci kez açılırsa, ikinci davada bu husus ileri sürülmesi bile re'sen gözetilerek ikinci dava dava şartı yokluğundan reddedilir. Derdestliğin olması için aynı davanın iki kez açılması gerekir. Aynı Kanun'un 115/2. maddesi uyarınca giderilmesi mümkün olan dava şartı noksanlığının tamamlanabileceği belirtildikten sonra 115/3. maddesinde de “Dava şartı noksanlığı, mahkemece, davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anında bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez.” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Dosya içerisine alınan...Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2014/266 Esas, 2015/206 Karar sayılı dosyasının incelenmesinde; davamızın konusunu oluşturan aynı alacağa ilişkin davanın açıldığı, mahkemece davanın reddine karar verilmesi üzerine Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 2015/15665 Esas ve 2016/7439 Karar sayılı ilamı ile davanın reddi kararının gerekçe değiştirilerek onandığı, karar düzeltme talebinin reddedilmesi üzerine kararın 29.05.2017 tarihinde kesinleştiği anlaşılmıştır. İş bu davanın ise 04.08.2016 tarihinde açıldığı, dava dilekçesinin 02.08.2017 tarihinde davalıya tebliğ edildiği, mahkemece 08.12.2017 tarihinde ara inceleme tutanağı düzenlenerek dilekçeler aşamasının tamamlandığı belirlenmiştir. Görüldüğü üzere, dava açıldığı sırada mevcut olan dava şartı eksikliği, ön inceleme aşaması öncesinde tamamlanmış olup HMK'nın 115/3.maddesi gereğince hüküm anında dava şartı noksanlığı giderildiğinden davanın usulden reddedilmesi hatalıdır. Bu durum aynı zamanda HMK'nın 30.maddesinde düzenlenmiş olan usul ekonomisi ilkesinin de bir gereğidir. O halde mahkemece, dava şartının noksanlığının giderilmiş olması sebebiyle işin esasına girilerek karar verilmesi gerekirken yanılığılı değerlendirmeye ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir. ...” (Y. 3.H.D. 2020/1672 E., 2020/2210 K. 11.03.2020 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi:03.04.2023)*

⁵⁸⁸ Karşı görüş için bkz. Postacıoğlu, “Sebepler”, 500 vd.; Postacıoğlu, Usul, 386 vd; Üstündağ, Yargılama, 313.

3.3.3 Derdest bir davanın varlığına rağmen verilen hüküm

Her iki davanın konuları, sebepleri ve tarafları aynı olmasına rağmen, ikinci davanın açıldığı mahkemede, tarafların ileri sürmemesi, mahkemenin de derdest bir davanın mevcudiyetini kendiliğinden fark etmemesi üzerine her iki dava birbirlerinden bağımsız bir şekilde görülmüş, karara bağlanmış, verilmiş olan bu kararlar kesinleşmiş ve birbirleriyle de çelişki içerisindeyse, bu halde yapılması gereken ikinci kararın iptali için HMK md. 375 uyarınca yargılamanın iadesi yoluna gitmektir⁵⁸⁹. Zira HMK'nin yargılamanın iadesi sebeplerini saydığı md. 375/1-ı hükmünde belirtildiği üzere *“Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması”* açıkça yargılama iadesi sebebi olarak düzenlenmiştir.

Ancak her iki karar da şekli anlamda kesinleşmemişse, başka bir anlatımla her iki karara yönelik kanun yolu incelemesi devam etmekteyse, bu halde gidilen kanun yolu istinaf ise, Bölge Adliye Mahkemesi, hukuka uygun bulunduğu karar bakımından istinaf başvurusunun esastan reddine; hukuka aykırı bulunduğu karar bakımından ise esastan incelenmeden kaldırılmasına kesin şekilde karar vermelidir⁵⁹⁰. Şayet gidilen kanun yolu temyiz ise, Yargıtay, yanlış bulunduğu kararı bozup, doğru bulunduğu karar hakkında ise onama kararı verir.

Eğer ilk hüküm şekli anlamda kesinleşmişse ve açılan ikinci dava için kanun yolu istinaf ise, dava şartlarına aykırılık bulunması, ilk derece mahkemesinin kararının, esastan incelenmesine geçilmeden kesin olarak kaldırılması için yeterli bir sebep oluşturur⁵⁹¹. Bu nedenle, ikinci hüküm, aynı davalı ile ilgili olarak verilmiş ve kesinleşmiş birinci hüküm ile çelişiyorsa, Bölge Adliye Mahkemesince dava şartlarına aykırılık nedeniyle duruşma yapmadan ikinci hükmün kesin olarak kaldırılması hakkında karar verilmelidir⁵⁹². Başvurulacak kanun yolu temyiz ise,

⁵⁸⁹ Tanrıver, *Usul*, 1:670.

⁵⁹⁰ Tanrıver, *Usul*, 1:670.

⁵⁹¹ “HMK md.353: Ön inceleme sonunda dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşılırsa;a) Aşağıdaki durumlarda bölge adliye mahkemesi, esası incelemeden kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine duruşmasız kesin olarak karar verir:1)Davaya bakması yasak olan hâkimin karar vermiş olması.2)İleri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hâkimin davaya bakmış olması.3)Mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya mahkemenin görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış bulunması4)Diğer dava şartlarına aykırılık bulunması”

⁵⁹² Tanrıver, *Usul*, 1:670.

Yargıtay HMK md. 371 uyarınca, ikinci hükmü, kesin hükmün varlığı nedeniyle, dava şartı noksanlığından, her halde bozmak zorundadır⁵⁹³.

3.4 Özel Bazı Durumlarda Derdestlik

3.4.1 Çekişmesiz yargıda derdestlik

Medeni yargı, çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki yargıda da bir ihtilaf veya bir işin mahkemelerce görülüp karara bağlanması amaçlanmaktadır. Çekişmeli yargının faaliyet alanı davalar olmasına karşın çekişmesiz yargıda dava yoktur, buradaki faaliyet çekişmesiz yargı işi olarak adlandırır⁵⁹⁴.

Doktrinde, ikinci açılan davanın, konuları, sebepleri ve tarafları aynı olan derdest durumda bulunan başkaca bir davanın varlığından ötürü derdestlik sebebiyle reddedilebilmesi için gerçek anlamda bir dava niteliği taşıması gerektiği savunulmuştur⁵⁹⁵. HUMK döneminde yazılan eserlerde teknik anlamda dava niteliği taşımadığından bahisle çekişmesiz yargı işlerinde derdestlik itirazında bulunulamayacağı ve mahkemenin de derdestlik nedeniyle davanın açılmamış sayılacağına ilişkin karar vermesinin mümkün olmadığı savunulmuştur⁵⁹⁶. Derdestlik kurumunun usul hukuku açısından önemli kılan, bu halin ortaya çıkardığı sonucun davaya etkisidir. Bu etki ise bunun mahkemece kendiliğinden gözetilecek bir durum şeklinde kabul edilmesi, başka bir deyişle dava şartı olması ya da taraflarca belli bir zaman diliminde ileri sürülmesi gereken ilk itiraz şeklinde kabul edilmesiyle, iki

⁵⁹³ Tanrıver, *Usul*, 1:670.

⁵⁹⁴ Çekişmeli yargıda, subjektif hakları ihlal edilen veya ihlal tehlikesi ile karşı karşıya kalan taraf, mahkemeden hukuki koruma talep eder. Ancak çekişmesiz yargıda, genellikle bir uyuşmazlık veya subjektif hak ihlali yoktur; burada temel amaç, objektif hukukun gerçekleştirilmesidir. Çekişmeli yargı, iki taraf arasındaki bir sistem üzerine kurulurken, çekişmesiz yargı tek taraflıdır. Bu nedenle, çekişmesiz yargıda, taraf kavramı yerine "ilgili" kavramı kullanılır. Çekişmesiz yargıya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru, *Nizasız Kaza* (Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1961), 9 vd; Aslı Aras, *Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 15 vd. Tanrıver, çekişmesiz yargı kararlarını idari tasarruflara benzeterek, maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde olmamaları sebebiyle değiştirilebilir olduklarını belirtir. Ancak, bu kararların etkilerinin doğrudan bireylerin kişilik hakları, malvarlığı gibi özel hukuk durumları üzerinde göstermeleri nedeniyle, yargısal tasarruflara benzetilebileceği de vurgulanmaktadır. Bu sebeple, yazar devletin çekişmesiz yargı alanındaki faaliyetinin adli-idari bir faaliyet olduğunu savunmaktadır. Süha Tanrıver, "Türk Hukuku Bağlamında Çekişmesiz Yargı Ve Noterlik", *Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan Cilt 2*, (2010):2016-2017.

⁵⁹⁵ Bilge ve Önen, *Yargılama*, 419; Fuat Tiryaki, "Derdestliği Şartları", *Ankara Barosu Dergisi*, 2 (1979): 34-41; Tanrıver, *Derdestlik*, 49.

⁵⁹⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 49.

farklı şekilde ortaya çıkacaktır⁵⁹⁷. HUMK hükümlerine göre, daha önceden de belirttiğimiz üzere derdestlik bir ilk itiraz sebebiydi. Bu nedenle taraf kavramının söz konusu olmadığı çekişmesiz yargı işlerinde derdestlik itirazında bulunulması mümkün olmamaktaydı. Zira bu itirazı yapacak bir davalı taraf, çekişmesiz yargı işlerinde kural olarak bulunmamaktaydı. Ancak HMK hükümlerine göre çekişmesiz yargı işlerinde derdestlik nedeniyle davanın reddedilip reddedilemeyeceği tartışmalıdır. Zira kanunda “*aynı davanın*” tabiri kullanılarak, bu durumun sadece davalar için söz konusu olabileceği izlenimi uyandırılmıştır. Ayrıca iki davayı birbirinden ayırt etmeye yarayan; taraf, dava sebebi, dava konusu unsurlarının çekişmesiz yargı işlerindeki gibi net bir şekilde ayırt edilememektedir⁵⁹⁸.

Tüm bu tartışmalara rağmen, kanaatimizce çekişmesiz yargı işlerinde derdestliğin mevcut olabileceği söylenebilir⁵⁹⁹. Zira HMK md. 385/1 hükmüne göre “*niteliğine uygun düştüğü ölçüde*”, basit yargılama usulüne ilişkin hükümler, çekişmesiz yargı işlerinde de uygulanır. Bu durumda dava şartlarına ilişkin hükümlerin de HMK’nin 385/1 gereğince çekişmesiz yargı işlerine uygulanması yasal olarak mümkündür. Bunun için işin “*niteliğine uygun*” düşüp düşmediğinin incelenmesi gerekmektedir.

Derdestliğin dava şartı olarak düzenlenmesindeki amaç, dava konusu, dava sebebi ve tarafları aynı olan birden fazla davanın açılmasını engellemektir. Derdestlik dava şartının bir diğer amacı da aynı konuda açılan davalarda çıkması muhtemel birbiriyle çelişkili hükümlerin engellenmesi ve dolayısıyla hukuki güvenliğin sağlanmasıdır. Kaldı ki ilgiliye aynı konuda birden çok dava açma hakkının tanınmasında ilgilinin hukuki yararının bulunduğu söylenemeyeceği gibi, bu durum usul ekonomisi ilkesine de aykırıdır. Zira mahkemelerin aynı çekişmesiz yargı işleriyle meşgul edilmesi, zaman, emek ve masraf kayıplarının ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Bu değerlendirmeler sonucunda çekişmesiz yargı işlerinde, HMK md. 114/1-1 hükmünde düzenlenen derdestlik dava şartının uygulanmasının işin niteliğine uygun ve HMK’nin 385/1 hükmü gereğince mümkün olduğu sonucuna varılmaktadır⁶⁰⁰.

⁵⁹⁷ Kıyak, *Davanın Açılması*, 149.

⁵⁹⁸ Aras, *Çekişmesiz*, 15.

⁵⁹⁹ Kıyak, *Davanın Açılması*, 149.

⁶⁰⁰ “... Çekişmesiz yargı işlerinde, kanunda aksine hüküm olmadıkça, verilen karar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez (HMK m.388). Dolayısıyla çekişmesiz yargı işleri ile ilgili daha önce

3.4.2 İcra mahkemelerinde derdestlik

Birer özel görevli mahkeme olarak sınıflandırılan icra mahkemeleri nezdinde yapılan şikâyet ve itirazın kaldırılması talepleri bakımından da derdestliğin ileri sürülemeyeceği ve mahkemenin derdestlik sebebiyle davayı reddedemeyeceği savunulmuştur.⁶⁰¹ Yüksek Mahkeme kararlarına göre de, İcra mahkemesi ile genel görevli mahkemeler arasında derdestlik ilişkisinden söz edilemez⁶⁰². Zira icra hukuk mahkemeleri dar yetkili mahkemeler olup, şekli anlamda yargılama yaptıklarından ve verdikleri kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediğinden genel görevli

verilip kesinleşen bir kararın bulunması, aynı davanın tekrar açılmasına (HMK m.114/1-i) engel değildir. Ancak henüz kesinleşmeyen ve dolayısıyla derdest olan çekişmesiz yargı işleri ile ilgili aynı davanın açılıp açılmadığına ilişkin kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu noktada (I) HMK m.388'in kıyas yoluyla uygulanıp uygulanmayacağı ve (II) HMK m.385/1 gereğince davanın niteliğine uygun düşüp düşmeyeceğinin değerlendirilmesi gerekecektir. (I) HMK'nın 388. maddesi, sadece çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyeceğini düzenlemiştir. Bu hüküm dava şartına (HMK m.114/1-i) ilişkin değildir. Ancak burada çekişmesiz yargı işlerinde HMK'nın 114/1-i hükmünde düzenlenen dava şartının uygulanmayacağı sonucuna varılmaktadır. HMK m.388'de HMK m.114/1-i hükmünün uygulanmayacağı dahi doğrudan düzenlenmemişken, bunun HMK m.114/1-i hükmünün uygulanmayacağı şeklinde yorumlanması mümkün değildir. Dolayısıyla HMK'nın 388. maddesindeki düzenlemeden hareketle çekişmesiz yargı işlerinde derdestlik dava şartının (HMK m.114/1-i) aranmayacağı söylenemez.

(II) HMK'nın 385/1 hükmüne göre niteliğine uygun düştüğü ölçüde, basit yargılama usulüne ilişkin hükümler, çekişmesiz yargı işlerinde de uygulanır. Bu durumda dava şartlarına ilişkin hükümlerin de HMK'nın 385/1 ve 322/1 hükümleri gereğince çekişmesiz yargı işlerine uygulanması yasal olarak mümkündür. Bunun için işin niteliğine uygun düşüp düşmediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Derdestlik dava şartında amaç, tarafları, talep sonucu ve dava sebebi aynı olan birden fazla davanın açılmasını engellemektir. Kanun gerekçesinde "Açılmış ve görülmekte olan bir davanın davacısı, hukukî korunma sürecini başlatmıştır. Artık onun aynı davayı yeniden bir başka mahkeme önüne getirmesinde hukuken korunmaya değer güncel bir yararı kalmamıştır; bu bağlamda hukuken korunma ihtiyacı içerisinde bulunmamaktadır ve onun yapacağı tek iş, davanın sonucunu beklemekten ibarettir." ifadesi ile bu durum dile getirilmiştir. Derdestlik dava şartının bir başka amacı da aynı konuda açılan davalarda çıkması muhtemel farklı hükümlerin ve dolayısıyla hukuki istikrarın sağlanmasıdır.

Çekişmesiz yargı işleri ile ilgili derdest iki davanın yürütülmesi halinde çelişkili kararların çıkma ihtimalinin bulunması, böyle bir durumda üçüncü bir uyumsuzluğun doğacak olması ihtimal dahilindedir. Bu durumda çekişmesiz yargı işlerinde derdestlik dava şartının aranmasının işin niteliğine uygun düşmeyeceği söylenemez. Kaldı ki ilgiliye aynı konuda birden çok dava açma hakkının tanınmasında ilgilinin hukuki yararının bulunduğu söylenemeyeceği gibi, bu durum usul ekonomisi ilkesine de aykırıdır..." (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi'nin 31.01.2022 tarih ve 2021/2585 Esas 2022/365 Karar sayılı İlâmı ile onanan Trabzon Bölge Adliye Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi'nin 15.01.2021 tarih ve 2021/9 Esas 2021/59 Karar sayılı Kararı; Aynı Yönde İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 17.H.D. 2021/2234 E., 2022/472 K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.01.2023)

⁶⁰¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 49.

⁶⁰² "...İcra mahkemesinde imzaya itiraz ile ilgili talep üzerine verilen karar kesin hüküm teşkil etmeyeceğinden icra mahkemesindeki imzaya itiraz ile genel mahkemede açılan menfi tespit davasında ileri sürülen talep arasında derdestlik bulunmaz..." (Y. 19. H.D. 16.05.2012, 2350/8245. Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 4 Cilt (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 3:2629)

mahkemelerle arasında derdestlik ilişkisinden söz etmek mümkün değildir⁶⁰³. Ancak icra hukuk mahkemesinde görülmekte olan şikâyet konusu tekrar başka bir icra hukuk mahkemesinde aynı şikâyetle konu olursa derdestlik nedeniyle reddedilmelidir. Başka bir ifadeyle icra mahkemelerinin kendi aralarında derdestlikten söz edilebilecektir⁶⁰⁴. Zira icra mahkemesi kararları her ne kadar maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaları da kendi aralarında şikâyetle ilişkin verdikleri kararların kural olarak kesin hüküm oluşturacağı kabul edilmiştir ve HMK'nin derdestliğe ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanması gerektiği ifade edilmiştir⁶⁰⁵.

3.4.3 İcra takiplerinde derdestlik

İcra takiplerinde derdestlik konusunda 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nda bir düzenleme mevcut değildir. Derdestliğe ilişkin İİK'de herhangi bir pozitif düzenlemenin olmaması derdestliğin icra takiplerinde uygulanabilirliğine ilişkin tartışmalara yol açmıştır.

⁶⁰³ “...Mahkemece, yapılan yargılama sonucunda tarafları, dava sebebi ve konusu aynı olan Erzin İcra Hukuk Mahkemesi'nde görülmekte olan dava dosyaları bulunduğu, bu davaların halen derdest olduğu gerekçesiyle davanın usulden reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. HMK'nun 114/1-ı maddesine göre, aynı davanın daha önceden açılmış ve halen görülmemekte olması bir dava şartıdır. Uygulamada buna derdestlik olmaması şartı denilmektedir. Bu durum aynı türdeki mahkemeler arasında olabilir. İcra hukuk mahkemeleri ise dar yetkili mahkemeler olup, şekli anlamda yargılama yaptıklarından verdikleri kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez ve takip hukukuna ilişkindir. Bu nedenle icra hukuk mahkemesindeki bir dava ile genel yetkili asliye hukuk mahkemesindeki bir dava arasında derdestlik ilişkisi olamayacağından, mahkemece işin esasına girilerek karar verilmesi gerekirken davanın derdestlik nedeniyle usulden reddine karar verilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir ...” (Y. 19.H.D. 2019/1420 E. , 2019/5086 K. 12.11.2019 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 30/07.2023)

⁶⁰⁴ “...3.kişinin eldeki şikayetten önce hacizlerin kaldırılması amacıyla aynı sebebe dayanarak... Anadolu 1.İcra Hukuk Mahkemesi'nin 2018/298 Esasında kayıtlı dosyasında şikayet yoluna başvurduğu ve anılan şikayet dosyasının dava tarihi itibarıyla derdest bulunduğu sabittir. Diğer taraftan, yukarıda değinilen yasal düzenlemeler uyarınca, konusu, sebebi ve tarafları aynı olan şikayet ise yeniden yapılamayacağından dava şartı olan bu hususun mahkemece re'sen nazara alınması gerektiği açıktır. O halde, mahkemece, hacizlerin kaldırılması istemi yönünden HMK'nun 114/1-ı ve 115. madde hükümleri uyarınca derdestlik sebebiyle şikayetin usulden reddine karar verilmesi gerekirken, yanlıgılı değerlendirmeye, yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsiz olup, Bölge Adliye Mahkemesinin istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin kararının kaldırılması, İlk Derece Mahkemesi kararının bozulması gerekmiştir...” (Y. 12. H.D. 2020/6047 E., 2021/3922 K. 01.04.2021 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.01.2023)

“... Davanın derdest olması, taraflar arasında o konuda ortaya çıkan uyuşmazlığın henüz tam olarak çözümlenemediği anlamına gelmektedir. Derdestlik itirazının icra mahkemesinde uygulanabilirliğinin somut olay göz önüne alınarak açıklığa kavuşturulması gerekir. Kural olarak icra mahkemesi kararları maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeseler de kendi aralarında kesin hüküm oluşturmaları HMK'nın 114/1-ı maddesinde dava şartı olarak düzenlenen derdestlik itirazının icra mahkemesinde görülen itiraz ve şikayetler için de kıyasen uygulanması mümkündür...” (Y. HGK. 16.04.2019 T., 12-263/462. Yılmaz, Şerh, 2:2626)

⁶⁰⁵ Yılmaz, Şerh, 2626.

Bir görüşe göre, derdestliğin söz konusu olabilmesi için teknik anlamda bir davanın varlığı gereklidir. Bu sebeple de icra takiplerinde derdestliğin söz konusu olamayacağı söylenmiştir⁶⁰⁶.

Bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise, davada derdestliğin amaçları gözetildiğinde aynı amaçların icra takibi bakımından da geçerli olduğu, bu nedenle HMK’de bir dava şartı olan derdestliğin icra takibi bakımından da bir takip şartı olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁶⁰⁷. Zira alacaklının mevcut bir icra takibi devam etmekteyken aynı alacağı için aynı borçluya karşı ikinci icra takibini başlatması, takip ekonomisi ilkesini ihlal ettiği gibi icra hukukunda da geçerli olan dürüstlük kuralı da ihlal edilecektir⁶⁰⁸. İcra takibinde derdestliğin koşulları

⁶⁰⁶ Tanrıver, *Derdestlik*, 7; Şekerci, “Derdestlik”, 215; Tiryaki, “Derdestliğin Şartları”, 34.

⁶⁰⁷ Hakan Pekcanitez ve Cemil Simil, *İcra İflas Hukukunda Şikâyet* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017), 38; Ayşe Kılınç, *İcra Takibinde Derdestlik* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 202; Akyel Kasırga, “Derdestlik”, 87. “...Açılmış ve görülmekte olan bir davanın davacısı, hukukî korunma sürecini başlatmış olduğundan artık onun aynı davayı yeniden bir başka mahkeme önüne getirmesinde hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunmamaktadır. Bu nedenle daha önce açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davanın, ikinci kez açılması hâlinde, davacının bu ikinci davayı açmasında hukukî yararı olmadığı gerekçesi ile HMK’nın 114. maddesiyle derdestlik dava şartı kabul edilerek maddenin (ı) bendinde “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması” düzenlemesine yer verilmiştir. HMK’nın 114. maddesinin gerekçesinde derdestlik itirazının hukukî yarar eksikliğinin somut ve özel planda bir düzenleniş biçimi olduğu, onun da temelinde yatan bu düşünceye uygun işlev görmesinin sağlanabilmesi için ilk itiraz olmaktan çıkartılıp, dava şartına ilişkin usulî itiraza dönüştürülmesinde kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir.

Derdest bir davanın ilk koşulu, tarafları, müddeabihi ve dava sebebi aynı olan bir davanın daha önce açılmış olmasıdır. İkinci koşulu ise daha önce açılmış bulunan davanın hâlen görülmekte olması, kesin hükümle sonuçlanmamış olmasıdır. Bu iki koşulun birlikte bulunması hâlinde derdest bir davanın varlığı kabul edilmelidir. Bir davanın açılması ile şekli anlamda kesin hükme bağlanması arasında geçen sürede davanın derdest olduğu kabul edilir. Davanın derdest olması, taraflar arasında o konuda ortaya çıkan uyuşmazlığın henüz tam olarak çözümlenemediği anlamına gelir. Derdestlik (görülmekte olan dava), yargılamanın başlaması anından hüküm verilmesine ve bu hükmün de kesinleşmesine kadar geçen süreç, görülmekte olan yargılamayı ifade eder. Başka bir ifadeyle, bir davanın görülmekte olması için, verilen kararın şekli anlamda da kesinleşmemiş olması gerekir Devam etmekte olan bir icra takibine rağmen yeniden aynı alacak için aynı borçluya karşı icra takibi gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğine ilişkin açık bir düzenleme 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nda (İİK) yer almamaktadır. HMK’daki derdestliğe ilişkin düzenlemenin icra takiplerine kıyasen uygulanması gerekir Derdestlik kurumunun amaçları davada ve icra takibinde ortaktır. Dava bakımından bir dava engeli olan derdestlik, icra takibi bakımından da bir takip engelidir. Dolayısıyla olumsuz bir dava şartı olarak nitelendirilen derdestlik aynı zamanda olumsuz bir takip şartı olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, tıpkı davada derdestlik gibi icra takibinde de derdestlik takip hukukunun doğasına uygun ölçüde icra memurunca/mahkemeye kendiliğinden gözetilen ve taraflarca takibin/davanın her aşamasında ileri sürülebilen bir takip şartı olarak değerlendirilmelidir. İcra takibinde derdestlikten söz edebilmek için; icra takibinin daha önce aynı veya başka bir icra dairesinde başlatılmış olması, tarafları, konusu ve sebebinin aynı olması gerekir...” (Y. HGK. 2018/360 E. , 2021/1751 K. 23.12.2021 T. Erişim Tarihi: 12.08.2023 <https://karararama.yargitay.gov.tr/>)

⁶⁰⁸ Kılınç, *İcra*, 200.

oluştduğunda⁶⁰⁹, kamu düzenine aykırılık gündeme geleceğinden, icra müdürü derdestliği kendiliğinden denetleyebileceği gibi borçlu da süresiz şikâyet yoluyla ileri sürebilmelidir⁶¹⁰.

3.4.4 Geçici koruma tedbiri taleplerinde derdestlik

Doktrinde geçici koruma tedbirlerinden sayılan, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delil tespiti gibi taleplerin teknik anlamda dava olmamaları sebebiyle birbirleri arasında derdestlik ilişkisinin kurulamayacağı söylenmiştir⁶¹¹.

Her ne kadar ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları teknik anlamda birer dava olmasa da Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda⁶¹² belirttiği üzere derdestliğin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerine kıyasen uygulanması mümkündür. Zira aynı tarafların aynı koruma tedbirine ilişkin iki ayrı mahkeme de talepte bulunması HMK md. 29 gereğince dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacaktır⁶¹³. Ayrıca aynı taraflara aynı sebebe ve aynı tedbir istemine ilişkin farklı mahkemelerde birden çok talepte bulunulduğu takdirde, mahkemeler birbiriyle çelişik kararlar verebilir. Bir mahkemenin kabul ettiği talebi, diğer mahkemenin reddetmesi halinde bu tedbirin icrasında problemler yaşanacaktır. Nitekim geçici koruma tedbirleri gecikmesinde sakınca bulunan haller için getirilmiş önlemler olup, bir de çelişkili tedbir kararlarının verilmesi, bu tedbirlerin icrasını geciktireceği için tedbirlerin amacına da ters düşecektir. Bu değerlendirmeler sonucunda, kanaatimizce derdestlik geçici koruma tedbirleri bakımından da uygulanmalıdır.

⁶⁰⁹ İcra takibinde derdestliği koşulları şu şekilde sıralanmıştır; ilk olarak daha önce başlatılmış ve devam etmekte olan bir icra takibi olmalıdır, ikinci koşul ise aynı taraflar arasında ikinci icra takibinin başlatılmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle birinci icra takibinin alacaklısı ve borçlusu ile ikinci icra takibinin alacaklısı ve borçlusu aynı kişilerden oluşmalıdır. Üçüncü ve son koşul ise aynı alacağa ilişkin iki kere icra takibi yapılmış olmasıdır. Ancak icra takibinin konusu olan alacak, icra takibinin türleri bakımından farklılık gösterecektir. Buna göre, farklı icra takip türleri bakımından takibin konusunu oluşturan alacağı, para alacağı, teminat alacağı, para ve teminat alacağı dışındaki bir alacak ve son olarak da kiralandan taşınmanın tahliyesi talebi olarak dört kategoriye ayırmak mümkündür. Dolayısıyla, icra takibinde derdestliktensöz edebilmek için öncelikle her iki icra takibinin konusu da aynı alacak kategorisinde olmalıdır. İcra takibinde derdestliğin koşulları için bkz. Kılınç, *İcra*, 57-132.

⁶¹⁰ Kılınç, *İcra*, 202; Akyel Kasırga, "Derdestlik", 87.

⁶¹¹ Tanrıver, *Derdestlik*, 49.

⁶¹² "...HMK'da düzenlenen derdestlik kuralının kıyasen uygulanması halinde aynı olay ve konuyla ilgili iki ayrı mahkemenin karar vermesinin söz konusu olamayacağı, aynı konuyla ilgili olarak iki ayrı mahkemede her ne olursa olsun iki ayrı ihtiyati haciz talebinin, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olup HMK'nın 29. maddesi kapsamında dürüstlük kuralına aykırılık oluşturduğu düşüncesiyle asıl borçlu yönünden ihtiyati haciz talebinin reddine karar vermek gerekmektedir. ... " (Y. 11.H.D. 2013/5815 E., 2013/8529 K. 29.04.2013 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.01.2023)

⁶¹³ Kıyak, *Davanın Açılması*, 149.

3.4.6 Tahkim yargısında derdestlik

Tahkim yargılamasına konu olan bir ihtilafın, tahkimde görüldüğü sırada, aynı ihtilafın, dava açılmak suretiyle mahkemeye taşınması halinde mahkemenin derdestlik bakımından inceleme yapıp yapamayacağı tartışılmıştır.

İlk görüş, bir davanın tahkimde açılıp görülmeye başlanmasından sonra ikinci kez hukuk mahkemesinde açılması halinde, mahkemenin, tarafların itirazı üzerine ya da kendiliğinden davayı dava şartı eksikliğinden reddetmesi gerektiğini ifade etmektedir⁶¹⁴. Bu görüşe göre, ilk davanın açıldığı hakem heyeti, her ne kadar ilke olarak devlet tarafından görevlendirilmiş organik yargılama işlevini getiren mahkemelerden değilse de işlevsel açıdan bir hukuk kuralını somut bir olaya yargısal usullere uygun olarak uygulayan tarafsız ve bağımsız bir karar mercii olduğundan⁶¹⁵ ve yargılama süreci içerisinde yerine getirdiği işlev dolayısıyla devlet mahkemeleri ile herhangi bir farklılık yaratılmadığından, hakem heyetinde açılmış olan bir davanın ikinci kez hukuk mahkemesinde açılması durumunda derdestliğin incelenabilir olduğu savunulmuştur⁶¹⁶.

Karşı görüşe göre; derdestlik dava şartının incelenebilmesi için mahkemenin evvela yargı yolu ve görev bakımından doğru bir mahkeme olması gerekir⁶¹⁷. Tahkim devlet mahkemelerinin dolayısıyla da adli yargının dışında yer alır. Dolayısıyla tahkim ile adli yargının aynı yargı yolu içinde yer aldığını söylemek

⁶¹⁴ Kuru, *Usul*, 3:4222; Tanrıver, *Derdestlik*, 47.

⁶¹⁵ Yavuz Alangoya, *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973), 20; Ansay, *Sulh*, 207; Tanrıver, *İlamlı İcra*, 93

⁶¹⁶ Mustafa Serdar Özbek, “Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi* 2, (2019), s. 180-252; Tanrıver, *Derdestlik*, 48. “...Davalı vekili, davacı tarafından aynı olay sebebiyle 29/07/2013 tarihinde Sigorta Tahkim Komisyonu'na başvurulduğunu, İtiraz Hakem Heyeti'nin talebin reddine dair verdiği kararın Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 2014/14731-11385 Esas-Karar sayılı ilamıyla bozulduğunu belirterek derdestlik itirazında bulunmuştur. Mahkemece derdestlik itirazının kabulü ile davanın HMK 114. maddesinin 1. fıkrasının (ı) bendi gereğince dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmiş; hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosya içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddiyle usul ve yasaya uygun bulunan hükmün ONANMASINA...” (Y. 17. H.D. 2015/10944 E., 2015/11934 K. 10.11.2015 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr/index> Erişim Tarihi: 13.01.2023)“...Bu durumda mahkemece sigorta tahkim dosya örneği tam ve eksiksiz olarak bu dosya içine getirilmek suretiyle uyuşmazlık hakem kararına karşı taraflarca süresinde itiraz yoluna başvurulup başvurulmadığı, kararın kesinleşip kesinleşmediği araştırılarak eldeki dava ile hakem dosyasının dava konusu ve sebeplerinin irdelenmesi, aynı talepler yönünden derdestlik dava koşullarının araştırılıp bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir...” (İstanbul Bam 40. H.D. 2021/ E., 2021/669 K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.01.2023)

⁶¹⁷ Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1185.

mümkün değildir. Bu halde adli yargının dışında kalan tahkimle mahkemede açılan bir dava söz konusu olduğunda, önce mahkemede usulüne uygun bir tahkim itirazının ileri sürülüp sürülmediğine göre değerlendirme yapmak gerekecektir. Hukuka uygun bir tahkim sözleşmesine dayanılarak hakemlerde açılmış bir dava mevcut iken aynı ihtilaf ikinci kez mahkeme önüne götürülmüş ise mahkemenin bu ihtilafı ve bu ihtilaf sebebiyle ortaya çıkan ön sorunları karara bağlayabilmesi için, tahkim itirazının ileri sürülmemiş olması gerekir. Şayet süresi içinde tahkim itirazı öne sürülmemişse bu durumda artık mahkeme görevli ve yetkili hale gelir ve uyuşmazlığı çözümleyebilecektir⁶¹⁸. Bu durumda tahkimde açılan davanın derdest olması söz konusu olamayacağından mahkemenin davanın esası hakkında karar vermesi gerekecektir⁶¹⁹. Buna karşılık süresi içerisinde tahkim itirazı öne sürülürse mahkemenin öncelikle tahkim ilk itirazını incelemesi ve bir karar vermesi gerekecektir. Zira tahkim itirazı kabul edilirse mahkemenin açılmış olan davayı usulden reddi gerekeceğinden, derdestlik sona erecek ve derdestliği incelemesine gerek kalmayacaktır⁶²⁰. Her ne kadar tahkim itirazı bir ilk itiraz olduğu için, dava şartı olan derdestlikten önce incelenmesi bir çelişkiye sebep oluyorsa da, tahkim yargı yolu gibi ihtilafın nerede çözümleneceğini belirleyeceği için öncelikle incelenmesi gerekir⁶²¹. Eğer taraflar arasındaki uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümü kararlaştırılmış ise mahkemenin öncelikle tahkim itirazını çözmesi gerekir. Zira ihtilaf tahkimde çözümlenecek ise derdestlikten zaten söz edilemeyecektir⁶²². O halde bu görüşe göre, hukuk mahkemesi uyuşmazlığı çözmeye yetkili ve görevliyse aynı davanın hakemlerde açılmış olması sebebiyle derdestlik söz konusu olmayacaktır. Böyle bir durumda hem tahkim hem de derdestlik ileri sürülse bile, yalnızca tahkim ilk itirazının incelenmesi gerekecektir⁶²³.

⁶¹⁸ Özbek, “İlk İtiraz”, 210; Hakan Pekcanıtez, “Tahkim İlk İtirazı”, *Medeni Usul Ve İcra-İflas Hukuku Dergisi* 32, (2015), s.21-52; “Mahkemeye açılan bir davada eğer sözleşmede tahkim şartı varsa veya ayrı bir tahkim sözleşmesinin varlığı ileri sürülüyor ise davalı tarafından ilk itiraz olarak davaya hakemde bakılması gerektiği ileri sürülmelidir. Tahkim itirazında bulunulmaması halinde mahkemenin kendiliğinden tahkim itirazını gözetip görevsizlik kararı vermesi mümkün değildir...” (Y. 15. HD, 2010/4198 E. 2010/4827 K. 28.09.2010 T. : İzzet Karadaş, 6100 Sayılı HMK’da Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim (Ankara: Adalet, 2013), s.93.

⁶¹⁹ Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1185.

⁶²⁰ Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1185.

⁶²¹ Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1185; Karş. Mahkeme davayı dava şartı yokluğundan reddedeceğinden ve ilk itirazlar, dava şartlarından sonra inceleneceğinden (HMK m. 117, 2), davalının ileri sürdüğü tahkim ilk itirazını incelemeye gerek kalmaz. Özbek, “İlk İtiraz”, 210.

⁶²² Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1185.

⁶²³ Pekcanıtez, Özekes, Akkan ve Korkmaz, *Usul*, 2:1186.

Yukarıda anlattığımız hususlar tahkim yargılamasına konu olan bir ihtilafın, tahkimde görüldüğü sırada, aynı ihtilafın, dava açılmak suretiyle mahkemeye taşınması halinde mahkemenin derdestlik bakımından inceleme yapıp yapamayacağına ilişkindir. Acaba tahkim sözleşmesine konu edilen bir ihtilaf için hukuk mahkemelerinde dava açılırsa ve taraflar tahkim ilk itirazında bulunmayıp dava da görülmeye devam ettiği sırada yeniden tahkimde dava açılacak olursa hakem heyeti derdestliği inceleme konusu yapabilecek midir? Kanaatimizce bu soruya olumlu cevap verilebilir. Şöyle ki hakem kararları bakımından HMK’de derdestliğe ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Ancak HMK md. 424’e göre “*Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu bir şekilde yürütür.*” Bu hükümden de anlaşılabacağı üzere HMK’nin derdestliğe ilişkin hükümlerinin tahkimde uygulanmaması için bir sebep yoktur⁶²⁴. Kaldı ki tahkim yargılamasını sona erdiren hallerin düzenlendiği HMK md. 435/1-c hükmüne göre “*Hakem veya hakem kurulu, başka bir sebeple yargılamanın sürdürülmesini gereksiz veya imkânsız bulursa.*” yargılamayı sona erdirebilecektir. Nitekim hukuk mahkemesinde görülmekte olan bir davanın tekrar tahkime taşınması gereksizdir. Açıklanan bu sebeplerle hukuk mahkemesinde görülmekte olan aynı dava tahkimde açılacak olursa hakem heyetinin gereksiz olan bu yargılamayı, HMK md. 435/1-c hükmü uyarınca sonlandırması gerekmektedir.

3.4.7 Milletlerarası derdestlik

Yabancı bir devletin mahkemesinde derdest olan bir davanın tekrar Türk mahkemesinde açılması halinde, Türk mahkemesinde derdestlik nedeniyle davanın dava şartı eksikliğinden reddedilip reddedilmeyeceği tartışmalı bir husustur. Tartışmanın sebebi Türk hukukunda buna ilişki pozitif bir düzenlemenin yer almamasıdır⁶²⁵. Doktrindeki hâkim görüşe göre, Türk mahkemelerinde istisnai haller dışında derdestlik nedeniyle davanın reddedilmeyeceğidir⁶²⁶. Türk mahkemesince

⁶²⁴ Akıncı, “Derdestlik”, 11.

⁶²⁵ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, Milletlerarası Usul Hukukunda Paralel Davalar (Ankara:Yetkin Yayınları, 2016), 301; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 48.

⁶²⁶ Vedat Raşit Saviğ, *Ticari Sahadaki Kanunlar İhtilafı*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1957), 244; Nomer, *Derdestlik*, 371; Tanrıver, *Derdestlik*, 46; Akıncı,

derdestliğin incelenebilmesi, ancak yabancı devlet mahkemesi tarafından verilecek olan hükmün Türkiye’de MÖHUK hükümlerine göre tanınmasının ya da tenfizinin mümkün bulunması şartına bağlıdır⁶²⁷. Nitekim Yargıtay da uluslararası anlaşmanın olmadığı durumlarda derdestliği kabul etmemektedir⁶²⁸.

“Derdestlik”, 44; Metin Tulunay, “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler”, *Ankara Barosu Dergisi* 2, (1982/1), 25; Bayraktaroğlu Özçelik, *Paralel*, 324; Erdoğan, “Derdestlik”, 1879; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 92; Üstündağ, *Yargılama*, 486; Kuru, *Usul*, 4:4222; Şekerci, “Derdestlik”, 216; Tanrıver, *Usul*, 1:660; Erdoğan, “Derdestlik”, 1879; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 92.

⁶²⁷ Üstündağ, *Yargılama*, 486; Kuru, *Usul*, 4:4222; Tanrıver, *Derdestlik*, 46; Şekerci, “Derdestlik”, 216; Tanrıver, *Usul*, 1:660; Erdoğan, “Derdestlik”, 1879; Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 92.

⁶²⁸ “...Derdestlik, iç hukukumuzda bir dava şartı olarak düzenlenmesine rağmen 5718 sayılı MÖHUK’ta milletlerarası derdestlik konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 6100 sayılı HMK’da olduğu gibi açık bir düzenleme olmadığı sürece yabancı ülkede açılan ve görülmekte olan bir davanın, iç hukukumuzdaki bir dava bakımından derdestlik teşkil edeceğini kabul etmek doğru değildir. Böyle bir kabul, Türk Mahkemelerinin yargı yetkisinin, buna bağlı olarak bir bakıma egemenlik hakkının kısıtlanması sonucunu doğuracaktır. Öte yandan yabancı bir ülkede açılmış ve görülmekte olan bir dava sonucunda verilecek kararın tanınıp tenfiz edileceği de belli olmadığından milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi, yargılamanın gecikmesine sebebiyet vererek davacının adil yargılanma hakkının zedelenmesine neden olacaktır. Yabancı bir mahkemede açılan ve görülen bir davada verilip kesinleşen bir karar bile, ülkemizde ancak tanınıp tenfiz edildiğinde hukuki sonuç doğurmaktadır. Bu gerçeklik karşısında yabancı bir ülkede henüz görülmekte olan bir davanın iç hukukumuz bakımından derdestlik teşkil edeceğini kabul etmek Yasa Koyucu’nun amacına da uygun değildir. Somut uyuşmazlığa gelindiğinde ilk derece mahkemesince yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde Almanya’da daha önce açılan, tarafları, konusu ve sebebinin aynı olduğu iddia edilen davanın eldeki dava bakımından derdestlik teşkil etmeyeceği kabul edilerek davanın esası hakkında inceleme ve araştırma yapıp deliller hep birlikte değerlendirilerek varılacak uygun sonuç çerçevesinde bir hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi ve davacı vekilinin istinaf başvurusunun Bölge Adliye Mahkemesince reddedilmesi doğru görülmediğinden, temyize konu Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulması gerekmiştir...” (Y. 11.H.D. 2020/2899 E., 2021/2319 K. 11.03.2021 <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.01.2023) Milletlerarası Özel Hukuk alanında ki derdestlik ayrı bir teze konu olabilecek genişlikte olduğunda bu özet bilgiyle araştırmamızı sınırlı tutuyoruz. Milletlerarası derdestlik ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Bayraktaroğlu Özçelik, *Paralel*, ;Canbeldek Akın, *Derdestlik*, 48 vd. ; Erdoğan, “Derdestlik”, 1857- vd.

SONUÇ

Derdestliğin tanımına ilişkin, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bir açıklamaya yer verilmediği gibi yürürlükteki usul kanunu olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda da bir tanıma yer verilmemiştir. Kısaca bir davanın açılmış ve görülmekte olması anlamına gelen derdestlik, bir davanın açılması ile başlayıp şekli anlamda kesin bir hüküm elde edilen zamana kadarki kesiti ifade etmek için kullanılan medeni usul hukukuna ilişkin bir kavramdır. HMK md. 114’de derdestlik kavramı kullanılmamış olsa da *“açılmış ve görülmekte olmama”* şeklindeki ifade ile aslında derdestlik hüküm altına alınmıştır. Her ne kadar derdestlik kanunda kelime olarak geçmese de gerek doktrinde gerekse de yargı kararlarında halen derdestlik kavramı kullanılmaktadır.

Derdestlik dava açılmasının usul hukukuna bağlanan sonuçlarından biridir. Almanya ve Avusturya gibi bazı yabancı hukuk sitemlerinde derdestliğin ortaya çıkabilmesi için dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesi veya davacının tebliğ talebinde bulunması gibi birtakım usuli süreçlerin tamamlanması gerekmektedir. Türk hukukunda ise davanın açılması ile birlikte derdestlik hali kendiliğinden ortaya çıkar. Dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesine dahi gerek yoktur. Davanın açıldığı an ile birlikte derdestlik başladığına göre davanın açılma anının ne olması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Yargıtay’ın içtihadı birleştirme kararı ile harca tabi davalarda harcın yatırıldığı tarih, harca tabi olmayan davalarda ise dilekçenin hâkim tarafından havale edildiği tarih, davanın açıldığı tarih olarak kabul edilmiştir. 2005 yılında UYAP sisteminin kullanılmasıyla birlikte elektronik ortamda da dava açılabilmesinin önü açılmıştır. İlgili yönetmelikteki düzenlemeye göre elektronik ortamda dava açılması halinde ise dava dilekçesinin UYAP sistemine kaydedildiği tarihin davanın açılma anı olarak kabul edileceği düzenlenmiştir.

Derdestliğin sona ermesi ise dava sonunda verilecek kararın şekli anlamda kesinleşmesiyle, davanın açılmamış sayılmasıyla, davanın geri alınmasıyla ve davaya son veren taraf işlemleriyle gerçekleşir. Davaya son veren taraf işlemleri, kabul, sulh ve feragat gibi irade beyanlarıdır. Kabul, sulh ve feragat halinde derdestliğin hangi anda son bulacağına ilişkin tartışmalar mevcut olsa da bizim de katıldığımız görüşe göre, söz konusu irade açıklamaları yapıldığı anda, mahkemece başka bir hüküm

verilmesine gerek olmaksızın davanın doğrudan doğruya sona ereceği yönündedir. Dolayısıyla derdestlik de bu irade açıklamaları yapıldığı anda sona erecektir.

HUMK döneminde derdestlik hukuki niteliği itibariyle bir dava engeli yani ilk itiraz olarak düzenlenmekteydi ve derdestlik itirazı şeklinde adlandırılmaktaydı. Ancak derdestliğin bir ilk itiraz olarak düzenlenmesi doktrinde çokça eleştirilmiştir. Derdestlik itirazının merkezinde, aynı davanın tekrar açılıp görülmesinde davacının hiçbir hukuki yararının olmaması şeklindeki düşünce yer alır. Hukuki yarar ise HUMK döneminde de dava şartı olarak kabul edilmekteydi. Hal böyle olunca da derdestlik itirazının da temelinde yatan düşünceye paralel bir işlevi yargılama sürecinde etkin biçimde yerine getirebilmesi için dava şartı olması gerektiği ifade edilmiştir. Tüm bu haklı eleştiriler sonucunda HMK'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, derdestlik dava şartı haline getirilmiştir. Zira HMK 114/1-ı düzenlemesindeki “*aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması*” şeklinde ifade ile derdestlik, dava konusuna ilişkin olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenmiştir.

Derdestlik, bir davanın açılmış ve halen görülmekte olması halini ifade ettiğinden HMK tarafından yasaklanan aslında derdestlik değil, aynı davanın tekrar açılmasıdır. Derdest bir davanın tekrar açılmasının yasaklanmasının temelinde Roma Hukuku'nun temel prensibi olan *ne bis in idem* ilkesi yer almaktadır. Bu ilke, kişinin aynı uyuşmazlıktan kaynaklı, aynı talebe ilişkin olmak üzere birden fazla kez yargılanarak, farklı hükümlerle sorumlu tutulmaması gerektiğini ifade eder.

Derdestliğin olumsuz bir dava şartı olarak düzenlenmesi, usul ekonomisinin sağlanması, davacının dürüst olmayan davranışlarının önlenmesi, hukuki yararın gözetilmesi, çelişik kararların verilmesinin önlenmesi ve hukuki güvenliğin tesisinin sağlanması gibi yargılama sürecindeki birçok usuli ilkeye hizmet eder.

Derdestliğin taraflarca ileri sürülmesi veya mahkemenin kendiliğinden derdestliğin mevcut bulunduğundan bahisle davayı usulden reddedebilmesinin koşulları şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle aynı davanın aynı mahkemede ya da başka bir mahkemede ikinci kez açılmış olması gerekmektedir. Her iki dava aynı anda açılmış olmak zorunda değildir; ikinci davanın açıldığı sırada birinci davaya ilişkin kararın henüz şekli anlamda kesinleşmemiş olması yeterlidir. İkinci davanın

açıldığı mahkeme mutlaka bir hukuk mahkemesi olmalıyken, ilk davanın açıldığı mahkemenin farklı yargı yoluna tabi bir mahkeme dahi olabileceği ifade edilmiştir.

Mahkemenin derdestlik nedeniyle davayı dava şartı noksanlığından reddedebilmesinin ikinci şartını ilk davanın halen görülmekte olması oluşturur. Başka bir anlatımla, ikinci davanın açıldığı tarihte birinci davanın henüz karara bağlanmamış bulunması veya karara bağlanmasına rağmen verilmiş olan kararın henüz şekli anlamda kesinleşmemiş olması anlaşılmalıdır.

Derdestliğin son şartı ise, açılan her iki davanın aynı olmasıdır. Her iki davanın da aynı olabilmesi için dava konularının, dava sebeplerinin ve taraflarının aynı olması gerekmektedir. Bu üç unsurun da aynı olup olmadığına karar verebilmek için bu kavramlardan ne anlaşılması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu kavramlar hakkında birtakım teoriler öne sürülmüş olsa da Türk hukukunda kabul olan görüşe göre, dava konusu. tek unsurludur yani yalnızca talep sonucunda ibarettir. Dava dilekçesinde talep sonucu kısmında ne gösterildiyse dava konusu olarak o kabul edilecektir. Dava sebebi ise dava konusunu temellendirmeye yarayan başka bir anlatımla dava konusunun dayanağı olan vakıalar bütünüdür. Taraf bakımından ise şekli taraf teorisi kabul edilmiştir. Buna göre, mahkemede kendi adına hukuki koruma talep eden ve kendisine karşı hukuki koruma edilen kişiler davada taraf olarak kabul edilecektir. Sonuç olarak her iki davanın, talep sonuçları, talep sonuçlarına dayanak olan vakıalar ve dava dilekçesinde şekli olarak gösterilen kişiler aynı ise her iki davanın da aynı olduğu kabul edilecektir.

Derdest bir davanın mevcut olup olmadığını mahkeme kendiliğinden yapacağı araştırmayla karar verebileceği gibi taraflarda ileri sürülebilecektir. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında, davanın derdestlik nedeniyle reddedilip reddedilmeyeceğini kendiliğinden denetleyebilir. Bu durumda, dava şartlarının varlığı veya yokluğu konusunda tarafların lehine usuli kazanılmış hak söz konusu değildir ve tarafların tasarrufu da geçersizdir. Taraflar, aynı konu, sebep ve taraflara sahip bir ikinci dava açıldığında, bu davayı kabul etse bile mahkeme, davanın derdestlik nedeniyle reddedilmesine karar verecektir.

HMK md.115 uyarınca mahkemeler kendiliğinden yapacağı araştırmayla dava şartlarının, davada mevcut olup olmadığını inceleyebilecektir. Bu hüküm HMK md.25’de düzenlenen taraflarca getirme ilkesinin istisnasını oluşturur. Doktrinde bu

durumun istisna oluşturmadiğını öne sürenler olmuşsa da gerçekten de bu madde metninden anlaşılması gereken taraflarca getirilme ilkesinin istinasının olduğu ve mahkemenin kendiliğinden araştırma yaparak derdest bir davanın bulunup bulunmadığını araştırabileceğidir

Derdestlik de diğer dava şartları gibi davanın başında öncelikli olarak incelenecektir. Zira dava şartlarının mevcudiyeti hakkında davanın başında inceleme yapılmazsa ve yargılamanın devamı sırasında bir dava şartının yokluğu tespit edilirse, o zamana kadar yapılan esas hakkındaki incelemeyle boş yere emek, zaman ve masraf harcanmış olacaktır. HMK md.138 hükmü de açıkça dava şartlarının öncelikli olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

HMK ve HUMK’de dava şartlarının dolayısıyla da derdestliğin hangi sırada incelenmesi gerektiğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Doktrinde yer alan baskın görüşe göre ilk olarak mahkemeye ilişkin dava şartları daha sonra taraflara ilişkin dava şartları ve son olarak da derdestliğin de aralarında bulunduğu dava konusuna ilişkin dava şartları incelenmelidir. Dava konusuna ilişkin dava şartlarının kendi arasındaki inceleme sırasında da kanaatimizce ilk olarak kesin hüküm ve derdestlik incelenmelidir.

Dava şartlarının incelenmesine ilişkin yapılan bir diğer tartışma ise dava şartlarından biri eksikse diğer dava şartlarının incelenip incelenmesine gerek olup olmadığına ilişkindir. Kanaatimizce her ne kadar bir dava şartının eksikliği dava şartı yokluğundan usulden ret kararı verebilmek için yeterliyse de diğer dava şartlarının da mevcut olup olmadığı eğer başkaca dava şartları da eksikse onlarda belirtilerek davanın usulden reddedilmesi gerektiğine ilişkindir.

Mahkeme gerek kendiliğinden gerekse de tarafların derdestlik iddiası üzerine yapacağı inceleme sonucunda derdest bir davanın var olduğu sonucuna ulaşıyorsa davanın esasına giremez. Bu durumda mahkemenin yapması gereken, davanın dava şartı eksikliğinden usulden reddetmesidir. Usulen ilişkin bu ret kararı nihai bir karar olduğundan tek başına kanun yoluna konu edilebilecektir.

Her iki davanın konuları, sebepleri ve tarafları aynı olmasına rağmen, ikinci davanın açıldığı mahkemede, tarafların ileri sürmemesi, mahkemenin de derdest bir davanın mevcudiyetini kendiliğinden fark etmemesi üzerine her iki dava birbirlerinden bağımsız bir şekilde görülmüş, karara bağlanmış, verilmiş olan bu

kararlar kesinleşmiş ve birbirleriyle de çelişki içerisindeyse, bu halde yapılması gereken ikinci kararın iptali için HMK md. 375 uyarınca yargılamanın iadesi yoluna gitmektir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya. “Tahkim ve Derdestlik İtirazı”. Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel’e Armağan. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001.
<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Z.Akinci-1.pdf>
- Akipek, Jale, Turgut Akıntürk, ve Derya Ateş. *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*. İstanbul: Beta Basım, 2021. (Kısaca: Kişiler)
- Akyol Aslan, Leyla. *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011. (Kısaca: Feragat)
- Akın, Özlem Canbeldek. *Milletlerarası Derdestlik*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019. (Kısaca: Derdestlik)
- Akyel Kasırğa, Şeyma. “İcra Takibinde Derdestlik” Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020.
- Akyol, Şener. *Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006.
- Akkan, Mine. “İcra Hukukunda Menfi Tespit ve İtirazın İptali Davası Arasındaki Derdestlik ve Kesin Hüküm İlişkisi”. Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi 2, no. 12 (2012): 1-41. <https://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz12-2/mineakkan.pdf>
- Akil, Cenk. *Kısmi Dava*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013. (Kısaca: Kısmi)
- Akil, Cenk. *İstinaf Kavramı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010. (Kısaca: İstinaf)
- Alangoya, Yavuz. *Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)*. İstanbul: Nemaş, 1999. (Kısaca: Ortaklık)
- Alangoya, Yavuz. *Medeni Usul Hukukunda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973.
- Alangoya, Yavuz, Kamil Yıldırım, ve Nevhis Deren Yıldırım. *Medeni Usul Hukuku Esasları*. İstanbul: Beta, 2011. (Kısaca: Usul)
- Alangoya, Yavuz. "Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler." İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 3 (2011): 125-194. (Kısaca: Taraf)

- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Yargılama Usulleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1960. (Kısaca: Usul)
- Ansay, Sabri Şakir. “Sulh.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 02, no.1 (1944): 200-209. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/635600> (Kısaca: Sulh)
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınlar, 2022. (Kısaca: Usul)
- Arslan, Ramazan. *Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı*. Ankara: S Yayınları, 1989. (Kısaca: Dürüstlük)
- Arslan, Ramazan. *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1977.
- Arslan, Ramazan. “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği.” Ankara Barosu Dergisi 45 (1988): 722-737. (Kısaca: Kesin Hüküm)
- Aslan, Kudret. *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016. (Kısaca: Geri Alınma)
- Aşık, İbrahim. *Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012. (Kısaca: Bekletici)
- Atalı, Murat, İbrahim Ermenek, ve Ersin Erdoğan. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022. (Kısaca: Usul)
- Berkin, Mehmet Necmettin. *Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981. (Kısaca: Usul)
- Bilge, Necip ve Ergun Önen. *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978. (Kısaca: Yargılama)
- Boran Güneysu, Nilüfer. *Medeni Usul Hukukunda Karar*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014. (Kısaca: Karar)
- Börü, Levent. *Dava Konusunun Devri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2012. (Kısaca: Dava Konusu)
- Börü, Levent. “Sıfat Ve Dava Takip Yetkisi.” Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 3, no. 27 (2011): 249-278. (Kısaca: Sıfat)

- Börü, Levent. "Dava Konusu Kavramı ve Teorileri." *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 2 (2012): 257-293. (Kısaca: Teori)
- Börü, Levent. "Medeni Usul Hukukunda Davaya Vekalet Ehliyeti." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Budak, Ali Cem. "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Kanun Yolu Hükümlerinin Zaman Bakımından Uygulanması." *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (2016): 210-224.
- Budak, Ali Cem, ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022. (Kısaca: Usul)
- Bulut, Uğur. *Medeni Usul Hukukunda Davaların Yığılması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Bulut, Harun. *Adli Yargıda Dava Şartları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2022.
- Çaptuğ, Mehpere. "Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 17 (2021): 133-160.
- Çenberci, Mustafa. *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm*. Ankara: Ankara Cezaevi Matbaası, 1965.
- Çetin, Ali. *Medeni Usul Hukukunda Görev*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022. (Kısaca: Görev)
- Dişel, Buse. *Dava Takip Yetkisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Domaniç, Hayri. *Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1964.
- Dursun, Hasan. "Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması." Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Erdoğan, Ersin. "Milletlerarası Derdestlik." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, özel sayı, no:16 (2015): 1859-1881. (Kısaca: Derdestlik)
- Erişir, Evrim. *Medeni Usul Hukukunda Taraf Ehliyeti*. İzmir: Güncel Yayınevi, 2007. (Kısaca: Taraf)
- Ermenek, İbrahim. *Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2009. (Kısaca: Kabul)

- Ermenek, İbrahim. *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2014. (Kısaca: Birleşme)
- Eroğlu, Orhan. *Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme*. Ankara: Seçkin, 2020.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Yayıncılık, 2015.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2017.
- Görgün, L. Şanal, Levent Börü, ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Kısaca: Usul)
- Görgün, L. Şanal. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015. (Kısaca: Usul)
- Gürdoğan, Burhan. *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1960. (Kısaca: Kesin Hüküm)
- Hanağası, Emel. *Davada Menfaat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009. (Kısaca: Menfaat)
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2008.
- İyilikli, Ahmet Cahit. *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016. (Kısaca: Kesin Hüküm)
- İyilikli, Ahmet Cahit. "Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme." İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3 (2012): 83-157. (Kısaca: Sebep)
- İyimaya, Ahmet. "Sorumluluk Davasının Açılmamış Sayılması." Yargıtay Dergisi cilt 16 (1990): 46-58.
- Işıklar, Celal. "İdari Yargıda Derdestlik." Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi no. 16, sayı 1 (2012): 63-106. (Kısaca: Derdestlik)
- Kaboğlu, İbrahim Ö. *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2018.
- Kale, Serdar. *Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti*. İstanbul: On İki Levha, 2010.
- Karlı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2020. (Kısaca: Muhakeme)

- Kadri Sarı, Ömür. *İdare Hukuku Bağlamında E-Devle dönüşümü ve UYAP*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Kekeç, Elif Kısmet. “Topluluk Davalarında Elde Edilen Hükmün Münferiden Açılacak Davalarda Kesin Hüküm Etkisi”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 26 (2014): 1275-1297<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46919/588503>
- Kiraz, Taylan Özgür. *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yenilikler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Medeni Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021. (Kısaca: Medeni)
- Kılıçoğlu, Ahmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümleri*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2019. (Kısaca: Borçlar)
- Kılınç, Ayşe. *İcra Takibinde Derdestlik*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Kıyak, Emre. *Türk Hukuk Muhakemesinde Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014. (Kısaca: Davanın Açılması)
- Kodakoğlu, Mehmet. *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*. Ankara: Legal Yayıncılık, 2018. (Kısaca: Müdahale)
- Konca, Nesibe Kurt. *Medeni Usul Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Köküsarı, İsmail. *Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Köroğlu, Anıl. *Medeni Usul Hukuku Bakımından Ortaklığın Giderilmesi Davası. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.*
- Kulaksız, Cengiz. *Die Teilklage im Deutschen und Turkischen Zivilprozessrecht*. Berlin: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2004.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6 Cilt. İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, 2001. (Kısaca: Usul)
- Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, 2 Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020. (Kısaca: El Kitabı)

- Kuru, Baki ve Aydın, Burak. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Kısaca: İstinaf)
- Kuru, Baki. Makaleler. “Dava Şartları”, Ankara: Arıkan Yayınlar, 2006.
- Kuru, Baki. *Tesbit Davaları*. İstanbul: Evrim Basın Yayın, 1988. (Kısaca: Tesbit)
- Kuru, Baki. "Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararları Üzerine Yapılacak Muameleler." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1 (1967): 155-181. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42775/516558>
- Kuru, Baki, ve Ali Cem Budak. *Tespit Davaları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010. (Kısaca: Tespit)
- Kuru, Baki. “Hukuk Usulünde Dava Sebebi.” Adalet Dergisi 4 (1967): 239-268. (Kısaca: Sebep)
- Kuru, Baki. *Nizasız Kaza*. Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1961.
- Meriç, Nedim. *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.
- Meriç, Nedim, ve Hakan Pekcanıtez. *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020. (Kısaca: Fer’i)
- Muşul, Timuçin. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: Adalet Yayınevi, 2012. (Kısaca: Usul)
- Muşul, Timuçin. *Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri*. İstanbul: Yetkin Yayınları, 2009. (Kısaca: Terdit)
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2013. (Kısaca: Hususi)
- Nomer, Ergin. "Milletlerarası Yetki Alanında Derdestlik İtirazı." İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 4, no. 34 (1968): 343-374. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96161>. (Kısaca: Derdestlik)
- Oğuzman, Kemal, ve Nami Barlas. *Medeni Hukuk*. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2022
- Önen, Ergun. “Hukuk Davasının Hangi Tarihte Açılmış Sayılacağını Belirleyen Bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Üzerine.” Selçuk Üniversitesi Hukuk

- Fakültesi Dergisi 1, no. 1 (1988): 207-218.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26612/280189>
- Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972. (Kısaca: Sulh)
- Özalp, Nabi. “Uygulamada Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 145 (2019): 81-157.
- Özbek, Mustafa Serdar. “Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi.” *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi* 2 (2019). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbuhfd/issue/50063/634324>
- Özbal, İbrahim. *Grup Davaları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- Özçelik, Volkan. *Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Özekes, Muhammet. *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım, 1995. (Kısaca: Asli Müdahale)
- Özekes, Muhammet. “Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur.” Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara: Yetkin Yayınları, 2009. (Kısaca: Sebep) <http://ozekesseven.com/wp-content/uploads/2020/01/17-Dava-Dilek%C3%A7esinde-Hukuki-Sebep-Bildirmek-Zorunludur.pdf>.
- Özkaya Ferendeci, Hamide Özden. *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*. İstanbul: 12 Levha Yayıncılık, 2009. (Kısaca: Kesin Hüküm)
- Özkaya Ferendeci, Hamide Özden. “Yeni Türk Medeni Usul Kanunu’nda Dava Şartlarının İncelenmesi.” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 24 (2018): 239-257. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/38395/445667> (Kısaca: Dava Şartları)
- Özler, Meltem Ercan. *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019. (Kısaca: Konu)
- Özler, Meltem Ercan. *Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020. (Kısaca: Savunma)

- Özmumcu, Seda. *Avrupa Birliği Külli Takip Hukukunda Temel Menfaatler Merkezi (Centre of Main İntrests) Ve Forum Shopping*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Özmumcu, Seda. “Müddeabihin Temlikinin Etkilerine İlişkin Sistemler.” Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, (2007): 197-256.
- Özmumcu, Seda. “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi.” S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı (2016): 146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/22956/245686> (Erişim Tarihi: 10.04.2023). (Kısaca, Re’sen)
- Özmumcu, Seda. "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi." İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Sayı 2, no:19 (2012): 47-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9187/115139> (Kısaca: Davanın Açılmaması)
- Özçelik, Gülüm Bayraktaroğlu. *Milletlerarası Usul Hukukunda Paralel Davalar*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Öztan, Bilge, ve Damla Gürpınar. *Medeni Hukuk’un Temel Kavramları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Öztek, Selçuk. “Roma Medeni Usul Hukukunun Ana Hatları: Törenden Şekle; Hususi Adaletten Devlet Adaletine.” İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası 1-4, 51 (1985): 335-372. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9070/113133>
- Öztek, Selçuk, Sema Taşpınar Ayvaz, ve Serdar Kale. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar Ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi.” TBB Dergisi 149 (2020): 109-129.
- Pekcanitez, Hakan, ve Cemil Simil. *İcra İflas Hukukunda Şikâyet*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Pekcanitez, Hakan, Muhammet Özkes, Mine Akkan, ve Hülya Taş Korkmaz. *Medeni Usul Hukuku, 3 cilt*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017. (Kısaca: Usul)

- Pekcanitez, Hakan. “Bekletici Sorun (Meselei Müstehire).” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, no. 249 (1980): 257. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/dokuz1&div=16&id=&page=>. Erişim tarihi: 22 Haziran 2022. (Kısaca: Bekletici)
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay, ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022. (Kısaca: Usul)
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay, ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2006. (Kısaca: Usul 2006)
- Pekcanitez, Hakan. “Tahkim İlk İtirazı.” *Medeni Usul Ve İcra-İflas Hukuku Dergisi* 32 (2015): 21-52. (Kısaca: Tahkim)
- Peksöz, Vildan. *Medeni Usul Hukuku Açısından Adi Ortaklık İlişkileri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Postacıoğlu, İlhan E. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975. (Kısaca: Usul)
- Postacıoğlu, İlhan E. ve Altay, Sümer. *Medeni Usul Hukuku Dersler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015.
- Postacıoğlu, İlhan E. “Davanın ve Kaziyei Muhkemenin Unsuru Olarak Hukuki Sebep” Dr. A. Recai Seçkin’e Armağan, 1974. (Kısaca: Sebep)
- Rüzgaresen, Cumhur. *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013. (Kısaca: Usul Ekonomisi)
- Rüzgaresen, Cumhur. “Usul Ekonomisi İlkesi İhlaline Karşı Başvuru Yolları.” S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Mihbir Özel Sayı (2014): 173-213. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213525>.
- Saçar, Ömer Faruk. “İhtiyari Dava Arkadaşlığı.” Doktora Tezi., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021. (Kısaca: Dava Arkadaşlığı)
- Saçar, Ömer Faruk. “Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması.” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2015.
- Saviğ, Vedat Raşit. *Ticari Sahadaki Kanunlar İhtilafı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1957.

- Selçuk, Sami. "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm Şartları, Kesin Hüküm İtirazı." *Adalet Dergisi* 11, 64 (Kasım 1973): 937-956.
- Simil, Cemil. *Belirsiz Alacak Davası*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013. (Kısaca: Belirsiz Alacak)
- Sunar, Gülcan. "Medeni Usul Hukukunda Basit Yargılama Usulü." Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Süral, Ceyda. "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi." *TBB Dergisi* 100 (2012): 167-216. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1185> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
- Şekerci, Ersin. "Medeni Usul Hukukunda ve İdari Yargılama Usulünde Derdestlik." *Yargıtay Dergisi*, Sayı 3 (Temmuz 1986): 206-226. (Kısaca: Derdestlik)
- Tahiroğlu, Fatih. *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021. (Kısaca: Re'sen)
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. 2 cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020. (Kısaca: Usul)
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2007. (Kısaca: Derdestlik)
- Tanrıver, Süha. *İlamlı İcra Takibinin Dayanaklar ve İcranın İadesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1996. (Kısaca: İlamlı İcra)
- Tanrıver, Süha. "Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 01, no.44 (1995): 221-232. (Kısaca: Kabul)
- Tanrıver, Süha. "Hukuk Yargısı Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı" *Makalelerim* Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2006.
- Tanrıver, Süha. "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı' nın 1. İla 122. Maddelerinde Yer Alan Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçeve Değerlendirilmesi." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3 (2008): 635-664. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42574/513151>
- Tanrıver, Süha. "Türk Hukuku Bağlamında Çekişmesiz Yargı Ve Noterlik." Prof. Dr.Fırat Öztan'a Armağan Cilt 2 (2010): 2013-2036.

- Taş Korkmaz, Hülya. "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi." Yaşar Üniversitesi E-Dergisi (2013): 1753-1818.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203205>
- Taş Korkmaz, Hülya. *Hukuk Davalarında Gerçek Tarafın Belirlenmesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021. (Kısaca: Taraf)
- Taşpınar Ayvaz, Sema. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- Tiryaki, Fuat. "Derdestliğin Şartları." Ankara Barosu Dergisi 2 (1979): 34-41. (Kısaca: Derdestlik)
- Toğrul, Emel Şeyda Elgün. *Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011. (Kısaca: Açılmamış Sayılma)
- Toğrul, Emel Şeyda Elgün. *Medeni Usul Hukukunda Dava Ehliyeti*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Kısaca: Dava Ehliyeti)
- Tulunay, Metin. "Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler." Ankara Barosu Dergisi 2 (1982/1): 25.
- Türkoğlu Özdemir, Gökçe. "Roma Medeni Usul Hukukunda Formula Yargılaması." Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, 7 (2005): 167-212.
<https://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/DergiMiz7-1/PDF/ozdemir8.pdf>
- Umar, Bilge. *Hukuk Muhakemeleri Şerhi*. İstanbul: Yetkin Yayınları, 2012. (Kısaca: Şerh)
- Ünlütepe, Mustafa. *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku. 2 Cilt*. İstanbul: Alfa Basım, 1997. (Kısaca: Yargılama)
- Üstündağ, Saim. *İddia ve Müdafaa'nın Değiştirilmesi Yasağı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1967. (Kısaca: Yasak)
- Yazıcı, Çiğdem. *Medeni Usul Hukukunda Karşı Dava*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021. (Kısaca: Karşı Dava)

- Yıldırım, Nevhis Deren. *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları*. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1996. (Kısaca: Kesin Hüküm)
- Yıldırım, Kamil. “Medeni Usul Hukukunda Dava Teorileri.” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (1991): 23-50. (Kısaca: Teori)
- Yıldırım, Kamil. “Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Rolü.” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi 22 (2016): 3027-3044. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/359841>
- Yıldırım, Kamil. *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*. İstanbul: Beta, 2016. (Kısaca: İlkeler)
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011. (Kısaca: Sözlük)
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 4 Cilt*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Kısaca: Şerh)
- Yılmaz, Ejder. "Usul Ekonomisi." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, no. 57 (2008): 243-274
- Yılmaz, Ejder. “Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi ve Yapılması Gerekenler”. Prof. Dr. Şakir Berki’ ye Armağan 1-2, 5 (1996): 55-76. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/261873>.

TURNİTİN RAPORU

Kemal Özdemir

ORJİNALLİK RAPORU

% 11	% 11	% 4	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 5
2	acikerisim.ybu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
3	www.taa.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www5.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	www.turgutozal.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	app.e-uyar.com İnternet Kaynağı	% 1
8	www.yargitaydergisi.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
9	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	% 1

Alıntıları çıkart	üzerinde	Eşleşmeleri çıkar	< %1
Bibliyografyayı Çıkart	üzerinde		

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Kemal Oğulcan Özdemir

Öğrenim Durumu:Lisans

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk	Atılım Üniversitesi	2017
Yüksek Lisans	Özel Hukuk	Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	2023

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
KOD Hukuk Bürosu	İşyeri Sahibi- Avukat	2019-

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar:

Tarih: